Honoré de Balzac

Honoré de Balzac

Femeia de treizeci de ani

I. PRIMELE GREŞELI.

TÂNĂRA DOMNIŞOARĂ.

Era la începutul lunii aprilie 1813, într-o duminică a cărei dimineaţă făgăduia una dintre acele frumoase zile, când parizienii îşi văd, pentru întâia oară în an, pavajul fără noroaie şi cerul fără nori. Spre amiază, o cabrioletă falnică, trasă de doi cai focoşi, intră în strada Rivoli prin strada Castiglione şi se opri în spatele mai multor echipaje staţionate la poarta de fier de curând deschisă, din dreptul terasei des Feuillants. Zvelta trăsură era condusă de un bărbat cu înfăţişarea îngândurată şi bolnăvicioasă; părul uşor cărunt abia îi acoperea capul galben, îmbătrânindu-l înainte de vreme. Zvârli hăţurile unui lacheu ce venea călare în urma trăsurii şi coborî spre a lua în braţe o tânără a cărei frumuseţe delicată atrase atenţia celor ce-şi iroseau vremea plimbându-se pe terasă. Mărunţica domnişoară se ridică în picioare pe marginea trăsurii şi apoi se lăsă, cu graţie, cuprinsă de mijloc, petrecându-şi braţele pe după gâtul însoţitorului său, care o aşează pe trotuar fără a-i fi şifonat garnitura rochiei de rips verde. Un îndrăgostit n-ar fi dovedit atâta grijă. Necunoscutul era, de bună seamă, tatăl acelei copile care, fără a-i mulţumi, îl luă familiar de braţ şi îl târî zorită spre grădină. Bătrânul observă privirile admirative ale câtorva tineri, şi tristeţea întipărită pe chipul său se şterse pentru o clipă. Cu toate că atinsese de mult vârsta la care bărbaţii trebuie să fie sătui de amăgitoarele plăceri pe care le dă vanitatea, bătrânul surâse.

— Oamenii te cred soţia mea, spuse el la urechea tinerei, umflându-şi pieptul şi călcând cu o încetineală care-o

exaspera.

Părea că bătrânul cochetează cu fiica sa şi că se bucură, poate mai mult chiar decât ea, de ocheadele pe care curioşii le aruncau spre picioruşele-i încălţate în nişte brodechini de brunei cafenii, spre talia-i delicios desenată de o rochie cu ghempă şi spre gâtul gingaş pe care un guleraş brodat nu-l acoperea în întregime. Mişcările mersului ridicau pentru o clipă rochia tinerei fete, lăsând să se vadă, deasupra brodechinilor, rotunjimea unei pulpe fin reliefate de un ciorap de mătase ajurat.

Aşa încât, mulţi dintre cei ce se plimbau pe acolo începură să se vânzolească pe lângă cei doi, spre a admira sau spre a mai privi o dată chipul împrejurul căruia fluturau câteva bucle de păr negru şi a cărui culoare albă îmbujorată era sporită atât prin luciul mătăsii de atlaz trandafiriu ce căptuşea eleganta-i pelerină, cât şi prin dorinţa şi nerăbdarea ce străluceau în fiecare trăsătură a acelei drăgălaşe fiinţe. O dulce maliţie însufleţea frumoşii-i ochi negri şi migdalaţi, adumbriţi de nişte sprâncene delicat arcuite, mărginiţi de gene lungi şi scăldaţi într-o lumină pură. Sănătatea şi tinereţea îşi desfăşurau comorile pe acest chip răzvrătit şi pe acest bust care rămânea mlădios totuşi, în ciuda centurii ce pe atunci se purta dedesubtul sânilor.

Fără să ia aminte la omagii, tânăra fată privea cu un fel de îngrijorare către palatul Tuileries, evident ţinta zoritei sale plimbări. Era douăsprezece fără un sfert. Oricât de matinală părea această oră, o mulţime de doamne, care toate vroiseră să-şi etaleze toaletele, se întorceau dinspre Palat, nu însă fără a-şi întoarce capul, cu un aer îmbufnat, reproşându-şi parcă faptul că veniseră prea târziu pentru a se mai bucura de un spectacol dorit. Câteva vorbe rostite cu supărare de aceste frumoase doamne dezamăgite, vorbe prinse din zbor de către gingaşa necunoscută, o îngrijorară în mod deosebit. Bătrânul urmărea cu un ochi mai degrabă curios decât înveselit semnele de nerăbdare şi de nelinişte

ce se învolburau pe încântătorul chip al tovarăşei sale, şi o observa poate cu prea multă grijă ca să nu fi avut vreun ascuns gând părintesc.

Duminica aceea era a treisprezecea din anul 1813. Peste două zile, Napoleon pleca în fatala campanie în care, rând pe rând, avea să-i piardă pe Bessiferes şi pe Duroc, să câştige memorabilele bătălii de la Litzen şi de la Bautzen, să se vadă trădat de Austria, de Saxa, de Bavaria şi de Bernadotte, şi să dea teribila bătălie de la Leipzig. Magnifica paradă comandată de împărat avea să fie ultima dintre cele ce stârniseră de atâta vreme admiraţia parizienilor şi a străinilor. Vechea gardă avea să execute pentru ultima oară savantele manevre a căror pompă şi precizie îl uimiseră uneori până şi pe acest uriaş ce se pregătea atunci pentru duelul său cu Europa. Un sentiment trist mâna spre Tuileries o mulţime strălucită şi curioasă. Fiecare părea că ghiceşte viitorul şi presimţea că, poate, adeseori închipuirea va trebui, mai târziu, să zugrăvească din amintiri tabloul scenei pe care-o trăiau, după ce vremurile eroice ale Franţei vor fi căpătat, aşa cum au căpătat astăzi, culori aproape legendare.

— Să mergem ceva mai repede, tată! Spuse tânăra domnişoară cu un aer de nerăbdare, trăgându-l după ea pe bătrân; aud tobele.

— De-abia intră trupele la Tuileries, răspunse el.

— Sau defilează! Toată lumea pleacă! Replică ea, cu o amărăciune copilărească, ce-l făcu pe bătrân să surâdă.

— Parada nu începe decât la douăsprezece şi jumătate, spuse tatăl, abia ţinându-se în urma zoritei sale fiice.

Dacă ai fi văzut mişcarea pe care o făcea ea cu braţul drept, aţi fi zis că se ajută de el ca să alerge. Mânuţa-i elegant înmănuşată mototolea cu nerăbdare o batistă şi părea vâsla unei bărci despicând undele. Bătrânul surâdea din când în când, dar mai adesea o expresie îngrijorată îi întrista pentru o clipă faţa uscată Dragostea lui pentru frumoasa-i fiică îl făcea să admire prezentul, dar tot pe

atâta să se şi teamă de viitor. Părea că-şi spune: „E fericită astăzi, dar va fi aşa întotdeauna?” Căci bătrânii sunt foarte înclinaţi să înzestreze cu mâhnirile lor viitorul celor tineri.

Când tatăl şi fiica ajunseră sub peristilul pavilionului în vârful căruia flutura drapelul tricolor şi pe unde cei ce se plimbă trec din grădina Tuileries în Carrousel, santinelele le strigară cu voce gravă:

— Nu se mai trece!

Copila se ridică în vârful picioarelor şi putu să zărească o mulţime de doamne elegante ce se înghesuiau în jurul celor două laturi ale vechii arcade de marmură pe unde trebuia să iasă împăratul.

— Uite, tată, acuma vezi şi tu că am plecat prea târziu!

Botişoru-i supărat trăda importanţa pe care o acorda ea faptului de a fi de faţă la această defilare.

— Atunci, Julie, hai să mergem, ţie nu-ţi place să fii înghesuită.

— Să rămânem, tată. De-aici, tot îl pot zări pe împărat; dacă va pieri în luptă, nu-l voi mai vedea niciodată.

Tatăl tresări auzind vorbele acestea egoiste; fata avea un tremur în glas; o privi şi i se păru că vede sub pleoapele ei plecate câteva lacrimi pricinuite nu atât de ciudă, cât de una dintre acele prime mâhniri a cărei taină este uşor de ghicit de către un tată bătrân. Deodată, Julie se înroşi şi scoase o exclamaţie al cărei înţeles nu fu priceput nici de santinele, nici de bătrân. La strigătul ei, un ofiţer, ce se îndreptă grăbit din curte către scară, se întoarse brusc, veni lângă arcada dinspre grădină, o recunoscu pe tânăra domnişoară, ascunsă o clipă de uriaşele căciuli ale grenadierilor, şi porunci numaidecât ca, pentru ea şi pentru tatăl ei, să fie încălcat consemnul pe care el însuşi îl dăduse; apoi, fără a lua în seamă murmurele mulţimii elegante ce asedia arcada, o trase încetişor spre el pe copila încântată.

— Nu mă mai mir acum nici de mânia, nici de graba ei, de vreme ce tu erai de servici, îi spuse ofiţerului bătrânul, cu un aer pe cât de serios, pe-atât de glumeţ.

— Domnule, răspunse tânărul, dacă vreţi să ocupaţi un loc bun, să nu ne mai pierdem vremea cu vorba. Împăratului nu-i place să aştepte, iar eu sunt însărcinat de marele mareşal să mă duc să-l vestesc.

Pe când vorbea, o luase pe Julie de braţ cu oarecare familiaritate şi o conducea grăbit spre Carrousel. Julie văzu mirată o mulţime imensă ce se înghesuia în micul spaţiu cuprins între zidurile sure ale palatului şi stâlpii legaţi între ei cu lanţuri ce delimitează marile careuri acoperite cu nisip din mijlocul curţii de la Tuileries. Cordonul de santinele, pus să păstreze liberă trecere pentru împărat şi pentru statul său major, avea mult de furcă să nu fie copleşit de mulţimea ce se îmbulzea lărmuind ca un roi de albine.

— Deci va fi ceva foarte frumos? Întrebă Julie surâzând.

— Ia seama! Strigă ofiţerul.

O prinse pe fată pe după mijloc şi o ridică, pe cât de hotărât, pe-atât de fulgerător, transportând-o lângă o coloană. Fără acea mişcare bruscă, nerăbdătoarea fată ar fi fost lovită de crupa unui cal alb, înşeuat cu o şa de catifea verde şi aurie, pe care mamelucul lui Napoleon îl ţinea de frâu, aproape sub arcadă, la zece paşi îndărătul celorlalţi cai ce-i aşteptau pe ofiţerii superiori care îl însoţeau pe împărat. Tânărul conduse pe căruntul tată şi pe fiica acestuia lângă primul stâlp din dreapta, în faţa mulţimii şi, printr-un semn din cap, îi lăsă în seama celor doi grenadieri între care se aflau.

Când ofiţerul porni iar spre palat, o expresie de fericire şi de bucurie înlocui pe faţa lui spaima bruscă pe care i-o pricinuise darea înapoi a calului; Julie îi strânsese tainic mâna, poate spre a-i mulţumi pentru micul serviciu pe care i-l făcuse, sau poate spre a-i spune: „În sfârşit, te pot vedea!” Ba chiar înclinase uşor capul, drept răspuns la salutul respectuos pe care ofiţerul îl adresase ei şi tatălui ei, înainte de a dispărea grăbit. Bătrânul, ce părea că anume-i lăsase împreună pe cei doi tineri, sta într-o atitudine gravă,

puţin mai în urma fiicei sale; o observa însă pe ascuns şi se străduia să-i inspire o aparentă încredere, prefăcându-se absorbit de contemplarea magnificului spectacol pe care-l oferea Carrousel-ul. Când Julie întoarse spre tatăl ei o privire ca de şcolar emoţionat în faţa dascălului său, bătrânul îi răspunse cu un zâmbet plin de o binevoitoare voioşie; dar ochiul său, ager îl urmărise pe ofiţer până sub arcadă şi nici un amănunt al acelei rapide scene nu-i scăpase.

— Ce spectacol frumos! Spuse Julie încet, strângând mâna tatălui său.

Aspectul pitoresc şi măreţ pe care-l înfăţişa în acea clipă Carrousel-ul făcea ca această exclamaţie să fie rostită de toate miile de spectatori, pe ale căror feţe se citea o vie admiraţie. Un alt rând de oameni, tot aşa de înghesuit ca şi cel în care se aflau bătrânul şi fiica lui, ocupa, pe o linie paralelă cu castelul, spaţiul strâmt şi pavat ce se întindea de-a lungul grilajului Carrousel-ului. Mulţimea aceasta completa, reliefând puternic, prin varietatea toaletelor doamnelor, imensul careu pe care-l formează clădirile Tuileries-ilor şi grilajul cel nou, de curând instalat.

Regimentele vechii gărzi, ce urmau să fie trecute în revistă, umpleau acest teren vast, formând în faţa palatului impozante linii albastre pe zece rânduri în adâncime. Dincolo de curte, în Carrousel, se găseau, în alte linii paralele, mai multe regimente de infanterie şi de cavalerie, gata să defileze pe sub arcul triumfal ce împodobeşte grilajul la mijloc şi pe coama căruia se vedeau, la acea epocă, statuile magnificilor cai de Veneţia. Fanfara regimentelor, aşezată sub galeriile Luvrului, era mascată de lăncierii de serviciu polonezi. O mare parte din curtea acoperită cu nisip sta goală ca o arenă, pregătită pentru mişcările trupelor acelea tăcute, ale căror rânduri, aşezate după simetria artei militare, reflectau razele soarelui în sclipirile triunghiulare a zece mii de baionete. O boare de aer clătina panaşele soldaţilor, făcându-le să se legene ca

arborii unei păduri bătute de un vânt repezit. Aceste vechi armii, strălucitoare şi mute, înfăţişau mii de contraste de culori, datorate diversităţii uniformelor, a zorzoanelor, a armelor şi a eghileţilor. Tabloul acesta imens, miniatură a unui câmp de bătălie înainte de luptă, era încadrat poetic, împreună cu toate detaliile şi cu toate ciudatele lui aspecte, de către înaltele clădiri maiestuoase, a căror nemişcare părea a fi imitată de toţi comandanţii şi de toţi soldaţii. Fără să vrea, spectatorul compara zidurile acelea de oameni cu acele ziduri de piatră.

Soarele de primăvară, revărsându-şi darnic lumina peste zidurile albe clădite în ajun şi peste zidurile seculare, lumina puternic nenumăratele chipuri bronzate, care toate povesteau primejdii trecute şi aşteptau cu gravitate primejdiile viitoare. Doar coloneii de regimente se mai vânzoleau încolo şi-ncoace prin faţa şirurilor pe care le formau acei bărbaţi viteji. Iar în spatele grosului de trupe împestriţate de argint, de azur, de purpură şi de aur, curioşii puteau zări fâşiile tricolore agăţate la lănciile a şase neistoviţi călăreţi polonezi care, asemenea unor câini conducând o turmă pe timp, se roteau neîncetat între trupe şi spectatori, pentru a-i împiedica pe ultimii să depăşească micul spaţiu de teren ce le fusese cedat lângă grilajul imperial. După toate aceste mişcări, spectatorul mai că s-ar fi putut crede în palatul Frumoasei din Pădurea adormită. Boarea de primăvară, adiind peste căciulile miţoase ale grenadierilor, evidenţia nemişcarea soldaţilor, la fel cum murmurul surd al mulţimii le sublinia tăcerea. Numai arareori, răsunetul vreunei pălării chinezeşti1 ori vreo uşoară lovitură dată din nebăgare de seamă în vreo tobă şi repetată de ecourile palatului imperial, se asemănau cu tunetele surde care vestesc furtuna.

Un entuziasm indescriptibil izbucnea din mulţimea în aşteptare. Franţa venise să-şi ia adio de la Napoleon, în ajunul unei campanii ale cărei primejdii erau presimţite până şi de către cel mai umil cetăţean. De data aceasta era

vorba, pentru imperiul francez, de a fi sau a nu fi. Acest gând părea că însufleţeşte atât mulţimea de orăşeni cât şi mulţimea ostăşească, ce se înghesuiau, la fel de tăcute, în incinta unde planau vulturul şi geniul Iui Napoleon. Aceşti soldaţi, speranţa Franţei, aceşti soldaţi, ultima ei picătură de sânge, reprezentau şi ei o bună parte din îngrijorata curiozitate a spectatorilor. Cei mai mulţi dintre privitori şi militari îşi luau rămas-bun, poate pentru vecie; dar toate inimile, chiar cele mai ostile împăratului, adresau cerului rugi arzătoare pentru gloria patriei. Până şi oamenii cei mai obosiţi de lupta începută între Europa şi Franţa îşi lepădaseră, cu toţii, trecând pe sub arcul de triumf, vrăjmăşiile, şi înţelegeau că în ziua primejdiei Napoleon reprezenta întreaga Franţă. Orologiul palatului bătu jumătate de oră. În acea clipă, zarva mulţimii încetă şi tăcerea deveni atât de adâncă, încât s-ar fi auzit până şi suspinul unui copil. Bătrânul şi fiica lui, părând a nu mai trăi decât prin ochi, auziră atunci un zdrăngănit de pinteni şi un zăngănit de săbii ce răsunară sub sonorul peristil al palatului.

Un omuleţ destul de gras, îmbrăcat într-o uniformă verde, cu pantaloni albi şi strâmţi, încălţat cu cizme de călărie, apăru deodată, purtând pe cap o pălărie cu trei colţuri, tot atât de impunătoare ca şi cel ce o purta; lata panglică roşie a Legiunii de onoare îi flutura pe piept, o sabie mică îi atârna la şold. Acest Om fu zărit de toţi ochii şi din toate punctele din piaţă deodată. Numaidecât, tobele bubuiră mărunt, cele două fanfare izbucniră într-o frază al cărei suflu războinic fu repetat de toate instrumentele, de la flautul cel mai dulce până la toba cea mare. La această chemare de luptă sufletele tresăriră, drapelele se înclinară, soldaţii prezentară armele într-o mişcare simultană şi bine ordonată ce făcu să zvâcnească toate puştile, de la primul până la ultimul rând din Carrousel. Cuvintele de comandă trecură de la un rând la altul ca nişte ecouri. Strigăte de „Vive l'empereur! 2”, izbucniră din mulţimile entuziasmate.

În sfârşit, totul se înfioră, totul se învolbură, totul fremătă, Napoleon încălecase. Mişcarea lui însufleţise masele acelea tăcute, dăduse un glas instrumentelor, dăduse un avânt vulturilor şi steagurilor, pusese o emoţie pe toate feţele. Zidurile înaltelor galerii ale vechiului palat păreau că strigă şi ele: „Vive l'empereur!” Nu mai fu ceva omenesc, fu o magie, un simulacru al puterii divine, sau mai degrabă o fulgerătoare imagine a acestei domnii atât de fulgerătoare. Bărbatul înconjurat de-atâta dragoste, de-atâta entuziasm, de-atâta devotament, de atâtea înflăcărate urale pentru care soarele alungase norii de pe cer, sta pe calul său, cu trei paşi în faţa micului escadron aurit care îl urma, avându-l pe marele mareşal la stânga, iar pe mareşalul de serviciu la dreapta. În mijlocul atâtor suflete emoţionate la vederea lui, nici o trăsătură de pe chip nu păru a i se fi tulburat.

— Oh, Dumnezeule, da! La Wagram, în toiul focului, la Moscova, printre morţi, el rămâne liniştit totdeauna, ca Baptiste3, el!

Acest răspuns fusese dat unui potop de întrebări de către grenadierul ce se afla lângă tânăra domnişoară. Julie rămase cufundată o clipă în contemplarea acelei figuri care prin calmul ei arăta o atât de mare încredere în puterea sa. Împăratul o zări pe domnişoara de Chatillonnest şi se aplecă spre Duroc, ca să-i spună o frază scurtă ce-l făcu pe marele mareşal să zâmbească. Manevrele începură. Dacă până atunci tânăra domnişoară îşi împărţise atenţia între figura netulburată a lui Napoleon şi rândurile albastre, verzi şi roşii ale trupelor, din această clipă ea aproape că nu se mai preocupă, în toiul mişcărilor rapide şi ordonate executate de către vechii soldaţi, decât de un tânăr ofiţer ce alerga călare printre liniile în mişcare şi se întorcea cu un sârg neobosit spre grupul în fruntea căruia strălucea simplul Napoleon.

Ofiţerul călărea pe un superb cal negru şi se făcea remarcat, în mijlocul mulţimii aceleia îngăităate, prin frumoasa uniformă albastră a ofiţerilor de ordonanţă ai

împăratului. Ceaprazurile lui străluceau aşa de viu în soare, iar egreta de la chipiul său îngust şi lung căpăta nişte sclipiri atât de puternice, încât spectatorii se simţiră ispitiţi să-l compare cu o flăcăruie în zbor, cu un duh vizibil, însărcinat de către împărat să însufleţească şi să conducă acele batalioane ale căror arme învălurate împrăştiau flăcări atunci când, la un singur semn din ochi al lui, se desfăceau, se reuneau, se învârteau ca undele unui vârtej, sau treceau prin faţa sa ca vastele talazuri drepte şi înalte pe care oceanul înfuriat le trimite spre ţărmuri.

Când manevrele se terminară, ofiţerul de ordonanţă dădu pinteni calului şi se opri înaintea împăratului, aşteptându-i ordinele. În acea clipă, el se afla la douăzeci de paşi de Julie, în faţa grupului imperial, într-o atitudine foarte asemănătoare aceleia pe care Gérard a dat-o generalului Rapp în tabloul Bătălia de la Austerlitz. Tânăra domnişoară putu atunci să-şi admire iubitul în toată strălucirea lui militară. Colonelul Victor d'Aiglemont, în vârstă de numai treizeci de ani, era voinic, bine legat şi zvelt; iar fericita îmbinare a proporţiilor lui nu se vedea niciodată mai bine decât în clipa când îşi folosea forţa pentru a stăpâni un cal a cărui spinare elegantă şi suplă părea că se îndoaie sub el. Chipu-i bărbătesc şi oacheş avea acel farmec de netălmăcit pe care desăvârşita regularitate a trăsăturilor o dă unei feţe de bărbat tânăr. Fruntea-i era lată şi înaltă. Ochii de foc, adumbriţi de sprâncenele stufoase şi mărginiţi de gene lungi, se conturau ca două ovale albe între două linii negre. Nasul avea graţioasa curbură a unui plisc de vultur. Purpura buzelor îi era sporită de dunga inevitabilei mustăţi negre. Obrajii-i laţi şi puternic coloraţi aveau nişte tonuri smead-palide ce denotau o vigoare extraordinară. Figura lui, una dintre acelea pe care era imprimată pecetea bravurii, reprezenta tipul pe care-l caută astăzi un artist când doreşte să zugrăvească vreun erou al Franţei imperiale.

Calul, scăldat în spume şi frământându-şi cu mare neastâmpăr capul, sta cu picioarele de dinainte depărtate şi oprite pe aceeaşi linie, fără ca unul să-l depăşească pe celălalt, şi flutura din coada-i lungă şi stufoasă; iar devotamentul lui era icoana însăşi a devotamentului pe care, la rându-i stăpânul său îl avea faţă de împărat. Văzându-l pe iubitul ei atât de preocupat să capteze privirile lui Napoleon, o clipă Julie se simţi geloasă, gândindu-se că pe ea încă nici n-o privise.

Deodată, suveranul rosteşte un cuvânt, Victor dă pinteni calului şi pleacă în galop; dar umbra proiectată pe nisip a unui stâlp sperie animalul, care sare înnebunit îndărăt şi se ridică în două picioare, atât de brusc, încât călăreţul pare în primejdie. Julie dă un ţipăt, îngălbeneşte, toţi o privesc curioşi, ea nu vede pe nimeni; ochii-i sunt pironiţi la calul acela abraş pe care ofiţerul îl muştruluieşte, gonind mai departe să transmită ordinele lui Napoleon.

Aceste năucitoare scene o impresionaseră aşa de tare pe Julie, încât se agăţase fără să-şi dea seama de braţul tatălui ei, căruia îi dezvălui fără să vrea gândurile, prin felul mai mult sau mai puţin puternic în care degetele ei îl strângeau. Când Victor fusese cât pe-aci să alunece de pe cal, se agăţase şi mai strâns de tatăl său, de parcă ea însăşi ar fi fost în primejdie să cadă.

Bătrânul privea cu o îngrijorare mohorâtă şi dureroasă faţa îmbujorată a fiicei sale, şi simţăminte de milă, de gelozie, de regret chiar, se strecurară în toate ridurile de pe faţa lui chinuită. Iar când sclipirea neobişnuită o ochilor domnişoarei Julie, ţipătul pe care îl scosese şi gestul convulsiv al degetelor ei îi dezvăluiră de-a binelea tainica iubire, fără îndoială că el avusese câteva foarte triste presimţiri pentru viitor, căci chipu-i căpătă atunci o expresie jalnică.

În acea clipă, sufletul tinerei Julie parcă ar fi trecut în cel al ofiţerului. Un gând încă şi mai crud decât toate cele ce-l înfricoşaseră pe bătrân îi crispă trăsăturile chipului

suferind atunci când îl văzu pe d'Aiglemont că schimbă, trecând prin faţa lor, o privire tainică cu Julie, ai cărei ochi se umeziseră şi al cărei obraz căpătă o strălucire extraordinară. El o târî brusc pe fiica sa spre grădina Tuileries.

— Dar, tată, spunea ea, mai sunt încă în piaţa Carrousel regimente ce trebuie să continue manevrele.

— Nu, copila mea, toate trupele defilează.

— Cred că te înşeli, tată; ar fi trebuit ca domnul d'Aiglemont să le dea ordin să înainteze.

— Mi-e rău, draga mea, şi nu mai pot să stau.

Julie n-avu cum să se mai îndoiască de vorbele tatălui său, după ce îşi aruncă ochii asupra acelei feţe, căreia îngrijorările de părinte îi dădeau un aer abătut.

— Ţi-e tare rău? Îl întrebă ea indiferentă şi cu gândul aiurea.

— Oare nu ştii că fiecare zi este pentru mine ca un dar? Răspunse bătrânul.

— Aşadar, vrei iar să mă mâhneşti vorbindu-mi de moartea ta? Eram atât de veselă! Nu vrei mai bine să-ţi alungi gândurile astea amare şi negre?

— Ah! Exclamă tatăl, scoţând un suspin, copil răsfăţat ce eşti! Dar şi inimile cele mai duioase sunt uneori foarte crude. Că vă închinăm viaţa noastră, că nu ne gândim decât la voi, că vă pregătim tihna, că ne jertfim bucuriile pentru toanele voastre, că vă adorăm, că vă dăruim până şi sângele nostru, astea nu-nseamnă nimic, nu? Vai! Da, voi primiţi totul cu nepăsare. Ca să căpătăm pentru totdeauna zâmbetul şi dragostea voastră dispreţuitoare, ar trebui să avem puterea lui Dumnezeu. Şi până la urmă, vine un altul! Un iubit, un soţ – şi ne răpeşte inima voastră.

Uluită, Julie îşi privi tatăl, care păşea încet, aruncându-i priviri posomorâte.

— Şi vă mai şi ascundeţi de noi, urmă el, ba poate chiar şi de tine însăţi.

— Tată, ce tot spui?

— Mă gândesc Julie, că ai secrete faţă de mine. Iubeşti, continuă repezit bătrânul, băgând de seamă că fiica lui începuse să se îmbujoreze. Ah! Nădăjduiam să te văd alături de bătrânul tău tată până la moartea lui, nădăjduiam să te ţin fericită şi strălucitoare lângă mine! Să te admir aşa cum erai tu odinioară. Necunoscându-ţi soarta, aş fi putut să cred că te aşteaptă un viitor liniştit; acum, însă, mi-e cu neputinţă să duc cu mine o speranţă de fericire pentru viaţa ta, de vreme ce-l iubeşti mai mult pe colonel decât îl iubeşti pe vărul tău. N-am cum să mă mai îndoiesc.

— Şi de ce n-ar trebui să-l iubesc? Exclamă ea, cu o vie expresie de curiozitate.

— Ah, scumpă Julie, n-ai să mă înţelegi! Răspunse tatăl, suspinând.

— Spune-mi, totuşi! Izbucni ea, făcând fără să vrea un gest de răzvrătire.

— Ei bine, copila mea, ascultă-mă. Adeseori tinerele fete îşi creează imagini măreţe, fermecătoare, chipuri cu totul ideale, şi îşi făuresc idei himerice despre oameni, despre sentimente, despre lume; apoi, naive, ele atribuie unui oarecare desăvârşirile pe care le-au visat şi se încred în el; şi astfel iubesc în bărbatul ce şi-l aleg această făptură imaginară; dar, mai târziu, când e prea târziu ca să se mai smulgă din nenorocire, înşelătoarea aparenţă pe care au înfrumuseţat-o, primul lor idol, în sfârşit, se schimbă într-un schelet odios. Julie, mai degrabă aş vrea să te văd îndrăgostită de un moşneag, decât să te văd îndrăgostită de colonel. Ah! Dacă ai putea să te închipui cu zece ani mai târziu în viaţă, i-ai da dreptate experienţei mele. Îl cunosc pe Victor: hazul lui e un haz lipsit de spirit, un haz de cazarmă, ei n-are nici un talent şi e cheltuitor. E unul dintre acei oameni pe care Cerul i-a creat ca să înfulece şi să mistuie patru mese pe zi, să doarmă, să iubească pe cea dintâi venită şi să se bată. Nu pricepe nimic din viaţă. Inima lui bună, pentru că are, într-adevăr, o inimă bună, l-ar putea împinge să-şi dea punga unui nenorocit sau unui camarad;

dar e un fluieră-vânt, dar nu-i dăruit cu acea gingăşie sufletească ce ne face sclavii fericirii unei femei, dar e ignorant, egoist. Există mulţi asemenea dar.

— Totuşi, tată, trebuie să aibă ceva minte şi haruri, de vreme ce-a fost făcut colonel.

— Scumpa mea, Victor va rămâne colonel toată viaţa lui. Eu n-am văzut încă pe nimeni care să mi se pară demn de tine, urmă bătrânul, cu un fel de entuziasm.

Se opri o clipă, o contemplă pe fiica lui şi adăugă:

— Buna mea Julie, tu eşti încă prea tânără, prea plăpândă, prea gingaşă, pentru a indura grijile şi necazurile căsătoriei. D'Aiglemont a fost răsfăţat de părinţii lui, tot aşa cum ai fost şi tu de mama ta şi de mine. Cum să nădăjduiesc că v-aţi putea înţelege amândoi, cu nişte firi atât de diferite, ale căror tiranii vor fi de neîmpăcat? Tu vei fi ori victimă, ori tiran. Şi o alternativă, şi cealaltă aduce o sumă egală de suferinţe în viaţa unei femei. Dar tu eşti blândă şi modestă, tu te vei încovoia întâi. În sfârşit, spuse el cu o voce emoţionată, ai o simţire duioasă, care nu va fi apreciată cum se cuvine, şi-atunci. Nu isprăvi, căci îl podidiră lacrimile.

— Victor, reluă el după o pauză, va răni neprihănitele însuşiri ale sufletului tău tânăr. Eu îi cunosc pe militari, Julie; am trăit în armată. Rareori inima unor asemenea oameni izbuteşte să înfrângă deprinderile pricinuite fie de nenorocirile în mijlocul cărora trăiesc, fie de întâmplările vieţii lor de aventurieri.

— Aşadar, tată, replică Julie, pe un ton jumătate serios, jumătate glumeţ, ai vrea să-mi înfrâng sentimentele şi să mă căsătoresc pentru tine, nu pentru mine?

— Să te căsătoreşti pentru mine? Exclamă tatăl, cu un gest de minunare; pentru mine, cel căruia în curând, fata mea, nu-i vei mai auzi glasul atât de prieteneşte dojenitor? Totdeauna i-am văzut pe copii atribuind unui sentiment personal sacrificiile pe care le fac pentru ei părinţii! Căsătoreşte-te cu Victor, Julie dragă. Într-o zi, vei deplânge

amarnic nulitatea lui, nechibzuinţa lui, egoismul lui, lipsa lui de delicateţe, nătângia lui în dragoste şi mii de alte suferinţe pe care ţi le va pricinui. Atunci, să-ţi aduci aminte că aici, sub aceşti copaci, glasul profetic al bătrânului tău tată a răsunat zadarnic la urechile tale!

Bătrânul tăcu, o surprinsese pe fiica sa dând din cap îndărătnică. Făcură împreună cei câţiva paşi până la grilajul unde era oprită trăsura lor. În timpul drumului acesta tăcut, tânăra domnişoară examină pe furiş chipul tatălui său şi treptat-treptat faţa ei supărată se îmbună. Adânca durere săpată pe fruntea lui plecată spre pământ îi făcu o vie impresie.

— Îţi făgăduiesc, tată, spuse ea cu o voce dulce şi emoţionată, că n-am să-ţi mai pomenesc de Victor până ce nu-ţi vei schimba singur părerile nefavorabile pe care le ai despre el.

Bătrânul îşi privi fata uimit. Două lacrimi ce i se aprinseră în ochi se rostogoliră de-a lungul obrajilor brăzdaţi de riduri. Nu putu s-o îmbrăţişeze pe Julie în faţa lumii dimprejur, îi strânse însă mâna cu dragoste. Când se urcă din nou în trăsură toate gândurile negre ce i se îngrămădiseră pe frunte pieriră cu desăvârşire.

Înfăţişarea puţin tristă a fiicei sale nu-l mai nelinişti atunci tot atât cât nevinovata bucurie al cărei secret îi scăpase tinerei Julie în timpul trecerii în revistă a trupelor.

SOŢIA.

În primele zile ale lunii lui martie 1814, la nici un an de la această trecere în revistă a împăratului, o caleaşcă gonea pe drumul de la Amboise la Tours. Plecând de sub bolta verde a nucilor care ascund poşta de la Prilliere, trăsura fu condusă cu o asemenea iuţeală, încât într-o clipă ajunse la podul construit peste Cise, la revărsarea acestui râu în Loara şi acolo se opri. Unul dintre şleauri se rupsese din pricina iuţelii năvalnice cu care, la porunca stăpânului său, tânărul surugiu îi gonise pe cei patru cai, cei mai viguroşi din câţi se aflau la staţia de poştă. Astfel, datorită acestei

întâmplări, cele două persoane care se aflau în caleaşcă trezindu-se, avură răgazul să contemple una dintre cele mai frumoase privelişti ce le pot înfăţişa fermecătoarele ţărmuri ale Loarei.

La dreapta, călătorul îmbrăţişează într-o privire toate meandrele râului Cise, care ca un şarpe argintiu se strecoară prin iarba pajiştilor, căreia întâile fire de primăvară îi da atunci culorile smaraldului.

La stânga, Loara apărea în toată măreţia ei. Nenumăratele faţete ale câtorva unduiri, stârnite de o briză matinală destul de rece, reflectau sclipirile soarelui peste vastele întinderi de apă pe care le desfăşoară maiestuosul râu ici-colo, ostroave înverzite se înşiruie pe luciul apelor, ca nestematele într-un colier. De cealaltă parte a fluviului, cele mai frumoase câmpii ale Touraine-ului îşi desfăşoară comorile cât vezi cu ochii. În depărtare, ochiul nu întâlneşte alte stavile decât colinele ce domină valea râului Cher, ale căror culmi trasau în acea clipă dungi de lumină sub azurul străveziu al cerului. Printre frunzişurile gingaşe ale insulelor, în fundul tabloului, oraşul Tours pare că iese, ca Veneţia, din adâncul apelor. Campanilele bătrânei lui catedrale se avântă în văzduhuri, unde se atingeau în clipa aceea cu fantasticele năluciri întruchipate de câţiva nori alburii.

Dincolo de podul pe care era oprită trăsura, călătorul zăreşte înaintea lui, de-a lungul Loarei până la Tours, un lanţ de stânci care, printr-un capriciu al naturii, pare a fi fost pus acolo ca să stăvilească fluviul, ale cărui valuri rod necontenit piatra, spectacol ce totdeauna îl minunează pe călător. Satul Vouvray se află cuibărit parcă în strungile şi în fundăturile acelor cleanţuri, care încep să descrie o cotitură înaintea podului de peste Cise. Apoi, de la Vouvray până la Tours, înfricoşătoarele prăpăstii ale acestui povârniş rupt sunt locuite de neamuri de podgoreni. Pe alocuri, există câte trei rânduri suprapuse de case, săpate în stâncă şi legate între ele prin nişte scări abrupte, tăiate tot în piatră.

Deasupra unui acoperiş, o fetiţă cu fustă roşie aleargă prin grădina casei. Fumul din horn se înalţă dintre coardele şi lăstarii tineri ai unei viţe de vie. Podgorenii sapă pământurile perpendiculare. O bătrână, stând liniştită pe o bucată de stâncă prăvălită, învârteşte la vârtelniţa ei, sub florile unui migdal, priveşte călătorii ce trec pe dedesubt şi zâmbeşte de spaima lor. Pe ea n-o mai îngrijorează crăpăturile pământului şi nici ruina unui zid vechi ce stă să cadă şi ale cărui temelii nu mai sunt ţinute decât de rădăcinile încolăcite ale unei mantii de iederă. Ciocanul dogarilor face să răsune bolţile pivniţelor din văzduh, în sfârşit, pământul este pretutindeni cultivat şi rodeşte pretutindeni în acele locuri unde natura n-a vrut să-i dea trudei omeneşti pământ.

Astfel, nimic nu se poate asemui, de-a lungul Loarei, cu bogata panoramă pe care Touraine o înfăţişează acolo ochilor călătorului, întreitul tablou al scenei, ale cărei aspecte le-am schiţat doar, prilejuieşte sufletului unul dintre acele spectacole ce se înscriu pentru totdeauna în amintire; şi, pentru un poet ce se va fi bucurat de priveliştea lor, ele vor reveni adesea în visurile lui spre a-i reconstrui ca-n poveşti romanticele viziuni.

În clipa când trăsura ajungea pe podul de peste Cise, mai multe bărci cu pânze albe ieşiră în larg dintre insulele de pe Loara, dând un nou farmec fermecătoarei privelişti. Mirosul de sălcii de pe malurile fluviului îşi adăuga miresmele la puternica aromă ce-o lăsa boarea jilavă a apelor. Păsările umpleau văzduhurile cu vioaiele lor concerte; cântecul monoton al unui paznic de capre revărsă peste toate o vagă melancolie, În vreme ce strigătele luntraşilor prevesteau de departe o grea strădanie. Aburi domoli, plutind agale împrejurul copacilor presăraţi în acest vast peisaj, imprimau naturii o ultimă vraja. Era Touraine în toată splendoarea ei, şi primăvara în toată strălucirea.

Această parte a Franţei, singura pe care armatele străine nu ameninţau încă s-o tulbure, era în acele vremuri singura

care rămăsese liniştită şi s-ar fi putut spune că sfida invazia.

Un cap acoperit cu un chipiu se ivi din caleaşcă de îndată ce ea se opri; numaidecât un militar nerăbdător deschise portiera şi sări în drum, gata parcă să-l mustre pe surugiu. Dar îndemnarea cu care acesta repara hamul rupt îl potoli pe colonelul conte d'Aiglemont, care se întoarse spre portieră întinzându-şi braţele ca pentru a-şi destinde muşchii amorţiţi; căscă, privi peisajul şi puse mâna pe braţul unei tinere doamne învăluită cu grijă într-o vitchoura.

— Micuţa mea, îi spuse el cu glas răguşit, trezeşte-te să priveşti locurile! Sunt magnifice.

Julie d'Aiglemont scoase capul din caleaşcă. Purta o căciuliţă de jder, iar cutele mantalei îmblănite, în care era înfăşurată, o ascundeau atât de bine, încât nu i se mai putea vedea decât faţa. Julie d'Aiglemont nu mai semăna cu tânăra domnişoară ce se grăbea odinioară, veselă şi fericită, spre defilarea de la Tuileries. Chipu-i, încă gingaş, nu mai avea culorile trandafirii care îi dădeau altădată o strălucire aşa de frumoasă. Câteva bucle de păr negru, întinse de umezeala nopţii, îi sporeau şi mai mult strălucirea albă a feţei, de pe care viaţa părea stinsă. Totuşi, ochii-i ardeau de un foc nefiresc; de sub pleoape, însă, câteva umbre vineţii se zugrăveau pe obrajii obosiţi. Privi cu indiferenţă câmpiile dinspre Cher, Loara şi ostroavele ei, oraşul Tours şi lanţurile de stânci de la Vouvray; apoi, nemaivrând să privească şi fermecătoarea cale a Cise-i, se cuibări zorită în umbra caleştii şi spuse cu un glas care, în aerul tare al munţilor, păru extrem de slab:

— Da, e admirabil.

După cum se putea vedea, izbutise, spre propria-i nenorocire, să-l biruie pe tatăl său.

— Julie, nu ţi-ar plăcea să trăieşti aici?

— Oh, aici sau oriunde! Spuse ea cu nepăsare.

— Ţi-e rău? O întrebă colonelul d'Aiglemont.

— De loc, răspunse tânăra doamnă, cu o vioiciune de-o clipă.

Îl contemplă zâmbind pe soţul său şi adăugă:

— Mi-e somn.

Deodată, se auzi un galop de cal. Victor d'Aiglemont lăsă mâna soţiei sale şi întoarse capul spre cotitura pe care-o face drumul în acel loc. Din clipa când colonelul nu o mai privi pe Julie, expresia de voioşie pe care tânăra doamnă o imprimase palidei ei figuri dispăru, de parcă s-ar fi stins brusc o lumină sub razele căreia s-ar fi aflat până atunci. Nesimţind nici dorinţa de a mai privi peisajul, nici curiozitatea de a şti cine era călăreţul al cărui cal galopa atât de aprig, se aşează la loc în colţul caleştii şi ochii i se pironiră pe crupa cailor, fără a trăda nici un fel de sentiment. Avea o înfăţişare tot atât de tâmpă ca a unui ţăran breton ascultând predica parohului său.

Un bărbat tânăr, călare pe un cal de mare preţ, se ivi brusc de după un pilc de plopi şi de măceşi în floare.

— E un englez, spuse colonelul.

— Oh! Dumnezeule, da, generale! Zise surugiul. E din şleahta gars-ilor4 care cică vor să mănânce Franţa.

Necunoscutul era unul dintre străinii ce se nimeriseră pe continent atunci când Napoleon i-a arestat pe toţi englezii, ca represalii după atentatul săvârşit împotriva dreptului ginţilor de către cabinetul de la Saint-James, după ruptura tratatului de la Amiens. Supuşi bunului plac al puterii imperiale, aceşti prizonieri n-au rămas toţi la domiciliile unde fuseseră arestaţi, nici în cele pe care avuseseră la început libertatea să şi le aleagă. Cei mai mulţi dintre cei ce locuiau acum în Touraine fuseseră transferaţi aci din diverse puncte ale imperiului, unde şederea lor păruse a compromite interesele politicii continentale.

Tânărul ostatic care-şi plimba la acel ceas plictisul matinal era o victimă a puterii birocratice. De doi ani, un ordin dat de la ministerul relaţiilor externe îl smulsese din clima de la Montpellier, unde ruperea păcii îl surprinsese în timp ce se

trata de o afecţiune de piept. Din clipa în care tânărul recunoscu un militar în persoana contelui d'Aiglemont, se grăbi să-i evite privirile, întorcându-şi destul de brusc capul către pajiştile dinspre Cise.

— Toţi englezii ăştia sunt de-o obrăznicie de parcă întreg globul ar fi al lor, bombăni colonelul. Noroc că Soult are să le tragă câteva scatoalce.

Trecând pe lângă caleaşcă, prizonierul îşi aruncă privirile înlăuntrul trăsurii. Cu toată repeziciunea acelei priviri, el putu să admire expresia de melancolie ce da feţei îngândurate a contesei nu ştiu ce atracţie vagă. Sunt mulţi bărbaţi care-şi simt inima adânc mişcată numai când văd o femeie apăsată de suferinţă: durerea îi se pare o făgăduială de statornicie şi de iubire.

Cufundată cu totul în contemplarea unei perne a trăsurii, Julie nu luă seama nici ia cal, nici la călăreţ. Şleaul hamului fusese reparat bine şi repede. Contele se urcă la loc în trăsură. Surugiul se strădui să recâştige timpul pierdut, şi-i purtă cât mai iute pe cei doi călători pe digul de pe latura şoselei mărginite de cleanţurile abrupte, la sânul cărora se coc vinurile de Vauvray, de unde se ridică atâtea case frumoase, unde se arată din depărtare ruinele atât de celebrei mânăstiri Marmoutier, schimnicia sfântului Martin.

— Cam ce-o fi vrând de la noi milordul ăsta străveziu? Exclamă colonelul întorcând capul ca să se încredinţeze că acel călăreţ, care de la podul de peste Cise se ţinea după trăsură, era tânărul englez.

Dar întrucât necunoscutul nu încălca nici o regulă de politeţe plimbându-se pe drumeagul de pe dig, colonelul se aşează la loc în colţul trăsurii, după ce aruncase o privire mânioasă spre englez, Nu putu, totuşi, în ciuda vrăjmăşiei sale involuntare, să nu ia seama la frumuseţea calului şi la graţia călăreţului.

Tânărul avea una dintre acele figuri britanice a căror culoare este atât de suavă, iar pielea atât de gingaşă şi atât de albă, încât eşti ispitit uneori să presupui că aparţin

făpturii delicate a unei tinere domnişoare. Era blond, subţire şi înalt. Îmbrăcămintea lui avea acea linie rafinată şi impecabilă, ce caracterizează pe oamenii eleganţi din austera Anglie. S-ar fi putut spune că se înroşea mai degrabă de ruşine decât de plăcerea de a o privi pe contesă. O singură dată Julie ridică ochii spre străin; o făcu însă oarecum silită de soţul său, care vroise s-o determine să admire picioarele unui cal de rasă pură.

Ochii doamnei Julie îi întâlniră atunci pe cei ai timidului englez. Din acea clipă, gentilomul, în loc să-şi îndemne calul să meargă cât mai aproape de trăsură, rămase cu câţiva paşi mai în urmă. Contesa abia îl privi pe necunoscut. Nu văzu niciuna dintre perfecţiunile omeneşti sau cabaline ce-i fuseseră semnalate, şi se lăsă iar în fundul trăsurii, după ce schiţase o uşoară mişcare de sprâncene, ca pentru a-şi aproba soţul.

Colonelul adormi din nou, şi cei doi soţi sosiră la Tours fără a-şi mai fi spus vreo vorbă şi fără ca fermecătoarele privelişti ale schimbătoarei scene prin care călătoreau să fi atras o singură dată atenţia doamnei Julie. În vreme ce soţul său picotea, doamna d'Aiglemont îl privi de mai multe ori. Când îi aruncă ultima privire, o zdruncinătură făcu să cadă pe genunchii tinerei doamne un medalion ce-l purta agăţat la gât cu un lănţişor de doliu, şi portretul tatălui său îi apăru deodată. La vederea lui, lacrimile, până atunci reprimate, se rostogoliră din ochii ei.

Englezul zări, poate, dârele strălucitoare pe care aceste lacrimi le lăsară o clipă pe obrajii palizi ai contesei, dar pe care vântul le uscă numaidecât.

Însărcinat de împărat să transmită nişte ordine mareşalului Sbult, care avea să apere Franţa de invazia începută de englezi în Béarn, colonelul d'Aiglemont profita de acea misiune pentru a-şi pune la adăpost soţia faţă de primejdiile ce ameninţau pe atunci Parisul, ducând-o la Tours, la o bătrână rudă a lui. Nu peste mult timp, trăsura ajunse pe caldarâmul din Tours, trecu podul, intră pe

Strada Mare, şi opri în faţa vechiului palat unde locuia fosta marchiză de Listomere-Landon.

Marchiza de Listomere-Landon era una dintre acele frumoase bătrâne, cu obrazul pălind, cu părul alb, cu zâmbetul pe buze, părând că poartă jupoane cu cercuri şi având pe cap totdeauna o boneţică de o modă necunoscută. Portrete septuagenare ale veacului lui Ludovic al XV-lea, aceste femei sunt aproape totdeauna pline de duioşie, ca şi cum încă ar mai iubi; mai mult bisericoase decât cucernice, şi mai puţin cucernice decât par; mirosind totdeauna a pudră a la marechale, povestind frumos, bârfind şi mai frumos, şi râzând mai mult de o amintire, decât de o glumă. Actualitatea le displace.

Când o bătrână cameristă veni să-i anunţe marchizei (căci, într-adevăr, doamna de Listomere-Landon urma să-şi reia în curând titlul) vizita unui nepot pe care nu-l mai văzuse de la începutul războiului cu Spania, îşi scoase repede ochelarii, închise Galerie de l'ancienne Cour, cartea ei favorită; regăsi apoi o brumă de sprinteneală pentru a ajunge pe peronul de la intrarea palatului în clipa când cei doi soţi urcau scările.

Mătuşa şi nepoata schimbară o privire rapidă.

— Bună ziua, dragă mătuşă, strigă colonelul, îmbrăţişând-o pe bătrâna doamnă şi sărutând-o în grabă. Ţi-aduc să păzeşti o tânără făptură. Îţi încredinţez comoara mea. Julie nu-i nici cochetă, nici geloasă; e dulce ca un înger. N-are să se strice aici, nădăjduiesc, încheie el.

— Răutate ce eşti! Răspunse marchiza, aruncându-i o privire ghiduşă.

Şi bătrâna se grăbi, ea întâi, cu un fel de graţie binevoitoare, s-o îmbrăţişeze pe Julie, care sta îngândurată şi părea mai degrabă încurcată decât curioasă.

— Hai să facem cunoştinţă, drăguţa mea! Zise marchiza. Nu te sfii de mine, eu mă străduiesc să nu fiu niciodată bătrână cu cei tineri.

Până să ajungă în salon, marchiza, după obiceiurile din provincie, şi poruncise să se pună masa pentru cei doi oaspeţi; contele însă îi curmă vorba mătuşii, spunându-i pe un ton serios că nu va putea să rămână la ea decât exact atâta timp cât îi va trebui surugiului ca să schimbe caii. Cele trei rubedenii intrară, deci, cât mai repede în salon, şi colonelul de-abia avu răgaz să-i povestească mătuşi-si evenimentele politice şi militare care-l sileau să-i ceară un adăpost pentru tânăra lui soţie.

În timp ce el vorbea, mătuşa se uita când la nepot, care povestea neîntrerupt, când la nepoată, a cărei paloare şi tristeţe i se părură pricinuite de acea despărţire silită. Ea părea că-şi zice: „He, he! Tinerii ăştia se iubesc!”

În acea clipă, nişte plesnete de bici răsunară în străvechea curte tăcută, ale cărei pietre de pavaj erau încadrate de smocuri de iarbă. Victor o îmbrăţişă din nou pe marchiză şi ieşi grăbit din casă.

— Adio, scumpa mea, spuse el sărutându-şi soţia, care-l urmase până la trăsură.

— Oh, Victor, lasă-mă să te însoţesc mai departe, spuse ea cu o voce dulce, n-aş vrea să te părăsesc.

— Crezi că se poate?

— Ei bine, răspunse Julie, adio de vreme ce aşa vrei tu.

Trăsura dispăru.

— Aşadar, îl iubeşti pe bietul meu Victor? O întrebă marchiza pe nepoata sa, cercetând-o cu una dintre acele priviri atotştiutoare pe care femeile bătrâne le aruncă tinerilor.

— Vai, doamnă, răspunse Julie, oare nu trebuie să-l iubeşti într-adevăr pe un bărbat ca să-l iei în căsătorie?

Această ultimă frază fu rostită pe un ton de-o naivitate ce trăda fie o inimă pură, fie nişte taine adânci. Era însă greu pentru o femeie care fusese prietenă cu Duclos şi cu mareşalul de Richelieu să nu caute să descopere taina tinerei căsnicii. Mătuşa şi nepoata se aflau în acea clipă în pragul porţii celei mari şi priveau după caleaşca ce

dispărea în goană. Ochii contesei nu exprimau iubire, aşa cum credea marchiza. Buna doamnă era provensală, iar iubirile-i fuseseră aprige.

— Vasăzică, te-ai lăsat aiurită de nepricopsitul de nepotu-meu? O întrebă ea pe nepoată.

Contesa tresări fără să vrea, căci tonul şi privirea acestei bătrâne cochete părură a-i dovedi o cunoaştere a caracterului lui Victor mai bine decât îl cunoştea ea. Doamna d'Aiglemont, tulburată, se învălui deci în acea prefăcătorie stângace, întâiul adăpost al inimilor naive şi suferinde. Doamna de Listomere se arătă mulţumită de răspunsurile doamnei Julie; se gândi însă cu bucurie că singurătatea are să-i fie înveselită de-o taină de dragoste, căci i se păru că nepoata e amestecată în vreo intrigă amuzantă.

Când doamna d'Aiglemont se află într-un mare salon, acoperit cu tapiserii încadrate cu ciubuce aurite, şi după ce se aşează în faţa unui foc straşnic, ferită de curenţii fenestrali printr-un paravan chinezesc, nu mai izbuti să-şi înfrângă tristeţea. Era greu ca veselia să se poată naşte sub nişte lambriuri aşa de bătrâne, între acele mobile seculare. Totuşi, tânăra pariziancă simţi un fel de plăcere să pătrundă în singurătatea adâncă şi în solemna tăcere a provinciei. După ce schimbă câteva cuvinte cu bătrâna mătuşă, căreia cândva îi scrisese o scrisoare de tânără căsătorită, rămase tăcută de parcă ar fi ascultat o muzică de operă. De-abia după vreo două ore de o linişte vrednică de mănăstirea de la Trappe, ea îşi dădu seama de nepoliteţea sa faţă de bătrâna-i mătuşă şi îşi aminti că nu-i dăduse decât nişte răspunsuri reci. Doamna de Listomere respectase tăcerea nepoatei, din acel instinct plin de farmec ce-i caracterizează pe oamenii vechiului regim. În clipa de faţă, bătrâna doamnă tricota. Ce-i drept, ieşise de câteva ori din încăpere ca să se îngrijească de o anume cameră verde în care urma să se culce contesa şi unde slugile casei aşezau bagajele; îşi reluase însă locul într-un mare fotoliu şi o privea pe tânăra

doamnă pe furiş. Ruşinându-se că se lăsase furată de copleşitoarele-i gânduri, Julie se sili să-şi ceară iertare glumind.

— Copila mea dulce, cunosc durerea văduvelor, răspunse mătuşa.

Ar fi trebuit să ai patruzeci de ani ca să ghiceşti ironia pe care o exprimară buzele bătrânei doamne.

A doua zi, contesa se simţi mult mai bine şi putu să stea de vorbă. Doamna de Listomere începea să spere că o va putea domestici pe această tânără de curând măritată, pe care la prima vedere o socotise o fiinţă sălbatică şi stupidă; îi povesti despre distracţiile locale, despre balurile şi despre casele unde se puteau duce. Toate întrebările puse de marchiză, în ziua aceea n-au fost decât curse pe care, dintr-o veche deprindere căpătată la Curte, nu s-a putut abţine să le întindă nepoatei sale pentru a-i cunoaşte caracterul. Julie a rezistat tuturor stăruinţelor, ce i-au fost făcute vreme de câteva zile, de a merge să se distreze undeva. Aşa că, în ciuda dorinţei de a-şi plimba, mândră, frumoasa nepoată, bătrâna doamnă renunţă până la urmă să mai insiste s-o scoată în lume. Contesa găsise un pretext pentru singurătatea ei şi pentru tristeţea ei, în mâhnirea pe care i-o pricinuise moartea tatălui său, după care mai purta încă doliu.

Peste vreo opt zile, doamna de Listomdre admira blândeţea îngerească, graţiile modeste, spiritul îngăduitor al contesei Julie şi începu s-o preocupe nespus tainica melancolie ce consuma inima ei tânără. Contesa era una dintre acele femei născute să fie îndrăgite şi care par că aduc cu ele fericirea. Tovărăşia ei deveni atât de dulce şi de preţioasă doamnei de Listomere, încât bătrâna o îndrăgi cu totul pe nepoata sa şi nu mai vroia să se despartă de ea. 0 lună a fost de ajuns pentru a se stabili între ele o prietenie veşnică. Bătrâna doamnă remarcă, nu fără surprindere, schimbările din fizionomia doamnei d'Aiglemont. Culorile vii ce-i luminau faţa se stinseră treptat şi figura ei căpătă nişte

tonuri şterse şi palide. Pierzându-şi strălucirea de mai înainte, Julie devenea mai puţin tristă. Uneori, bătrâna trezea câte un avânt de voioşie sau câte o izbucnire de ris dezlănţuit la tânăra sa rudă, dar acestea erau curmate brusc de un gând întunecat. Ea ghici că nici amintirea tatălui său, nici lipsa lui Victor nu constituiau cauza profundei melancolii ce punea un văl pe viaţa nepoatei sale; şi se gândi la atâtea lucruri sumbre, încât îi fu greu să se oprească la adevărata pricină a răului, căci noi nu izbutim poate să descoperim adevărul decât întâmplător.

Într-o zi, în sfârşit, sub ochii mătuşii sale uimite, Julie lăsă să se vadă o uitare totală a căsniciei ei, o nebunie de fată zburdalnică, o candoare de spirit, o naivitate copilărească vrednică de primii ani ai vieţii, întreg acel spirit delicat şi adesea atât de profund ce-i caracterizează pe tinerii din Franţa. Doamna de Listomere se hotărî atunci să sondeze acest suflet, a cărei fire ciudată echivala cu o disimulare de nepătruns. Se lăsase seara, cele două doamne şedeau pe scaun lângă o fereastră ce dădea spre stradă, Julie luase un aer gânditor, un om călare trecu prin faţa lor.

— Iată o victimă de-a ta, spuse bătrâna doamnă.

Doamna d'Aiglemont o privi cu o nedumerire îngrijorată.

— E un tânăr englez, un gentilom, onorabilul Arthur Ormond, fiul cel mare al lordului Grenville. Povestea lui e interesantă. A venit la Montpellier în 1802, nădăjduind că aerul de acolo, unde fusese trimis de medici, îl va vindeca de o boală de piept ce ameninţa să-l ucidă. Ca şi ceilalţi compatrioţi ai săi, a fost arestat de Bonaparte când cu războiul, căci monstrul acela nu se poate simţi liniştit dacă nu se războieşte. Ca să se distreze, tânărul englez a început să-şi studieze boala, socotită mortală. Treptat-treptat, a prins gustul anatomiei şi al medicinei; s-a pasionat de acest soi de arte, ceea ce-i foarte neobişnuit pentru un om de rangul lui; dar, regentul nu s-a ocupat şi el de chimie? Pe scurt, domnul Arthur a făcut progrese, uluitoare chiar şi pentru profesorii de la Montpellier; studiul i-a uşurat

captivitatea şi, totodată, s-a vindecat complet. Se pretinde că a stat timp de doi ani fără să vorbească, respirând rar, culcat într-un staul, bând lapte de la o vacă adusă din Elveţia şi hrănindu-se cu frunze de hreaniţă. De când se află la Tours, n-a vizitat pe nimeni, e mândru ca un păun; tu, însă, pesemne că l-ai cucerit, căci doar nu pentru mine s-o fi plimbând pe sub ferestrele noastre de două ori pe zi, de când te afli tu aici. Fără îndoială că te iubeşte!

Aceste ultime cuvinte o treziră pe contesă ca prin farmec. Fără să vrea, făcu un gest şi schiţă un zâmbet care o surprinseră pe marchiză. Departe de a manifesta acea satisfacţie instinctivă resimţită chiar şi de femeia cea mai severă când află că un bărbat suferă pentru ea, privirea doamnei Julie era aspră şi rece. Faţa ei arăta un sentiment de repulsie vecin cu groaza. O atare aversiune nu era cea pe care o femeie îndrăgostită o arată faţă de întreaga lume, de dragul unei singure fiinţe: ea ştie atunci să râdă şi să glumească; nu, Julie era în acea clipă ca o făptură pe care amintirea unei amărăciuni prea crud trăite o face să mai simtă încă durerea.

Mătuşa, convinsa pe deplin că nepoata nu-l iubeşte pe nepotul său, rămase uluită descoperind că, de fapt, nu iubea pe nimeni. Se cutremură constatând că Julie e o inimă dezamăgită, o tânără femeie căreia experienţa unei zile, a unei nopţi, poate, îi fusese de ajuns pentru a-şi da seama de nulitatea lui Victor.

„Dacă-l cunoaşte, s-a isprăvit, gândi ea, nepotu-meu are să îndure în curând toate neplăcerile căsătoriei.”

Şi îşi propuse s-o convertească pe Julie la doctrinele monarhice ale veacului lui Ludovic al XV-lea; dar, câteva ceasuri mai târziu, ea află, sau mai degrabă ghici, situaţia, destul de obişnuită în lumea căreia contesa îi datora melancolia sa.

Julie deveni deodată îngândurată şi se retrase în camera ei mai devreme ca de obicei. După ce camerista o dezbrăcă şi o lăsă gata de culcare, rămase în faţa sobei, tolănită pe o

ducesă de catifea galbenă, mobilă veche tot atât de prielnică celor cu sufletul mâhnit, cât şi celor fericiţi; plânse, oftă, cugetă; se aşeză apoi la o măsuţă, luă o hârtie şi începu să scrie. Orele trecură repede, destăinuirile pe care Julie le făcea în acea scrisoare păreau că o costă mult, fiecare frază aducea lungi clipe de reverie; deodată, tânăra doamna izbucni în plâns şi se opri. În acea clipă, orologiile băturăorele două. Capul contesei, greu ca al unei muribunde, se înclină pe piept; apoi, când îl ridică iar, Julie o văzu pe mătuşa sa ivindu-se deodată, ca o fiinţă ce s-ar fi desprins din tapiseria de pe pereţi.

— Ce ai tu, copila mea? O întrebă marchiza. De ce stai aşa de târziu şi, mai ales, de ce plângi singurică, la vârsta ta?

Se aşeză fără nici o altă ceremonie lângă nepoata sa şi fulgeră cu ochii scrisoarea începută.

— Îi scriai soţului tău?

— Oare ştiu eu pe unde se află? Răspunse contesa.

Mătuşa luă scrisoarea şi o citi. Îşi adusese ochelarii, presimţise că va avea nevoie de ei. Nevinovata făptură o lăsă să ia scrisoarea fără să facă nici cea mai mică obiecţiune. Nici vreo lipsă de demnitate, nici vreun sentiment de vinovăţie tăinuită nu o făceau să fie atât de lipsită de energie; nu, mătuşa ţa se nimerise acolo într-unul din acele momente de criză când sufletul e fără vlagă, când totu-i indiferent, binele ca şi răul, tăcerea ca şi destăinuirea.

Asemenea unei tinere domnişoare virtuoase care-l acoperă cu dispreţ pe cel îndrăgostit de ea, dar care, seara, se simte atât de tristă, atât de părăsită, încât îl doreşte şi vrea o inimă căreia să-şi împărtăşească suferinţele, Julie lăsă, fără a spune un cuvânt, să se violeze pecetea pe care delicateţea o imprimă unei scrisori deschise, şi stătu îngândurată, în timp ce marchiza citea: „Scumpa mea Louisa, de ce-mi ceri de atâtea ori îndeplinirea celei mai nesocotite făgăduieli pe care şi-o pot face două fete neştiutoare? Te întrebi adesea, îmi scrii, de ce nu răspund, de şase-luni, la întrebările tale.

Daca n-ai înţeles tăcerea mea, astăzi ai să-i ghiceşti poate pricina, aflând tainele pe care am să ţi le dezvăluiesc. Le-aş fi înmormântat pentru totdeauna în adâncul inimii mele, dacă nu m-ai fi înştiinţat despre apropiata ta căsătorie. Te vei căsători, Louisa. Gândul acesta mă înfioară. Biată fată, mărită-te; şi, după câteva luni, unul dintre cele mai sfâşietoare regrete ale tale va fi amintirea a ceea ce eram noi odinioară, când, într-o seară, la Ecouen, stând amândouă sub cei mai înalţi stejari ai muntelui, contemplam frumoasa vale de la picioarele noastre, admirând lumina soarelui în asfinţit, învăluite în razele lui. Ne-am aşezat pe un colţ de stâncă şi ne-am cufundat într-o vrajă urmată de cea mai dulce melancolie. Tu, mai întâi, ai socotit că acel soare îndepărtat ne vorbea despre viitor. Eram atât de curioase şi atât de nebune pe-atunci! Îţi mai aminteşti, oare, de toate năzbutiile noastre? Ne sărutam, ca doi îndrăgostiţi, ziceam noi. Ne juram că aceea dintre noi care se va căsători cea dintâi îi va povesti amănunţit celeilalte tainele himeneului, acele bucurii pe care inimile noastre copilăreşti ni le zugrăveau atât de ispititoare. Seara aceasta va fi o dezamăgire pentru tine, Louisa. Pe-acele vremuri erai tânără, frumoasă, fără nici o grijă, dacă nu fericită; un soţ te va face, în puţine zile, ceea ce eu am şi ajuns: urâtă, suferindă şi bătrână. Să-ţi spun cât eram de mândră, de încântată şi de bucuroasă că mă căsătoresc cu colonelul Victor d'Aiglemont – ar fi o nebunie! Şi cum aş şti să-ţi spun? Nu-mi mai amintesc nimic despre mine. În câteva clipe, copilăria mea a devenit un fel de vis. Purtarea mea, în ziua solemnă ce consfinţea o legătură a cărei însemnătate n-o cunoşteam, n-a fost lipsită de reproşuri. Tata a încercat de mai multe ori să înfrâneze veselia mea, căci trăiam nişte bucurii ce păreau nelalocul lor, iar vorbele mele se vădeau răutăcioase, tocmai pentru că erau fără răutate. Făceam mii de copilării cu vălul acela nupţial, cu rochia şi cu florile acelea. Când am rămas singură, seara, în camera în care fusesem condusă cu pompă, mă gândeam cu ce poznă să-l

pun pe Victor în încurcătură; şi, aşteptându-l, inima-mi bătea ca în zilele acelea solemne de 31 decembrie, când mă strecuram pe furiş în salonul unde erau îngrămădite cadourile. Când soţul meu a sosit şi a început să mă caute, râsul meu înăbuşit, de sub mătăsurile ce mă acopereau, a fost ultima izbucnire a dulcii veselii ce însufleţea jocurile copilăriei noastre.”

Isprăvind de citit scrisoarea care, după tur astfel de început, ar fi urmat să cuprindă consideraţii destul de triste, nobila doamnă îşi puse binişor ochelarii pe masă, scrisoarea alături şi pironi asupra nepoatei sale doi ochi verzui, a căror lumină limpede nu fusese încă stinsă de vârstă.

— Copila mea, spuse doamna de Listomere, o femeie măritată nu-i poate scrie astfel unei domnişoare, fără să încalce convenienţele.

— La acelaşi lucru mă gândeam şi eu, răspunse Julie, întrerupând-o pe mătuşa sa; şi mi-era ruşine de mine, în vreme ce citeai.

— Dacă la o masă nu ţi se pare bun un anume fel de mâncare, nu trebuie să dezgusti pe nimeni, copila mea, urmă bătrâna cu bunătate, mai ales că, de la Eva până la noi, căsătoria a părut un lucru aşa de minunat.

Julie luă scrisoarea şi o aruncă în foc.

— Mama ta nu mai trăieşte? Întrebă doamna de Listomere.

Contesa tresări, apoi ridică încet capul şi spuse:

— În ultimul an, adeseori am regretat-o pe mama; săvârşisem însă greşeala de a nu fi ţinut seama de împotrivirea tatei, care nu şi-l dorea ginere pe Victor.

O privi pe mătuşa ei şi un fior de bucurie îi uscă lacrimile, când văzu aerul de bunătate ce lumina faţa aceea bătrână. Întinse mâna spre marchiză, care părea că i-o cere; iar când degetele lor se împreunară, cele două femei se înţeleseră pe deplin.

— Biată orfană! Adăugă mătuşa.

Cuvântul acesta fu o ultimă rază de lumină pentru Julie. I se păru că aude încă o dată glasul profetic al tatălui său.

— Îţi ard mâinile! Totdeauna-s aşa? Zise bătrâna doamnă.

— Numai de vreo şapte-opt zile m-a mai lăsat febra, răspunse ea.

— Aveai temperatură şi nu mi-ai spus nimic!

— Am temperatură de un an încoace, răspunse Julie cu un fel de tulburare sfioasă.

— Aşadar, îngeraşul meu dulce, reluă mătuşa, căsătoria n-a fost până acuma pentru tine decât o lungă durere?

Tânăra doamnă nu îndrăzni să răspundă, dar făcu un gest afirmativ ce trăda toate suferinţele ei.

— Prin urmare, eşti nefericită?

— Oh, nu, mătuşă! Victor mă iubeşte şi mă idolatrizează, iar eu îl ador, e-atât de bun!

— Da, îl iubeşti; dar fugi de el, nu-i aşa?

— Da. Câteodată. Mă caută prea des.

— Nu eşti adesea tulburată, în singurătatea ta, de teamă să nu vină cumva la tine?

— Vai, da, mătuşă! Dar îl iubesc, te-asigur.

— Nu te învinuieşti singură, tainic, că nu ştii sau că nu poţi să împărtăşeşti plăcerile lui? Uneori, nu te gândeşti deloc că iubirea legitimă e mai greu de îndurat decât ar fi o pasiune vinovată?

— Oh, asta aşa-i, spuse ea plângând. Oare cum de poţi să ghiceşti totul, atunci când pentru mine totul este o taină? Simţurile mele sunt amorţite, n-am nimic În cap, În sfârşit, o duc greu. Sufletul mi-e apăsat de o teamă nedesluşită, care-mi îngheaţă sentimentele şi mă învăluie Într-o apatie necurmată. N-am glas să mă plâng şi n-am cuvinte să-mi destăinuiesc chinul. Sufăr, şi mi-e ruşine că sufăr, când îl văd pe Victor fericit de ceea ce pe mine mă ucide.

— Toate astea nu-s decât copilării şi fleacuri! Exclamă bătrâna, al cărei chip uscat se însufleţi deodată de un zâmbet voios, ecou al bucuriilor din tinereţea ei.

— Uite, uite cum râzi de mine! Spuse cu deznădejde tânăra doamnă.

— Aşa am fost şi eu, răspunse repezit marchiza. Acum, când Victor te-a lăsat singură, n-ai redevenit iarăşi fetiţa liniştită, fără plăceri, dar şi fără suferinţe?

Julie deschise larg ochii năuciţi.

— În sfârşit, îngerul meu, îl adori pe Victor, nu-i aşa? Ţi-ar plăcea însă mai degrabă să-i fii soră decât soţie, iar căsătoria, în sfârşit, nu ţi-a izbutit deloc?

— Ei bine, da, mătuşă. Dar de ce zâmbeşti?

— Oh, ai dreptate, biata mea copilă! În toate astea nu-i nimic prea vesel. Viitorul vostru va fi plin de multe nenorociri, dacă nu te iau sub protecţia mea şi dacă vechea mea experienţă nu va şti să ghicească pricina atât de nevinovată a mâhnirilor tale. Nepotu-meu nu-şi merită fericirea, tăntălăul! Sub domnia preaiubitului nostru Ludovic al XV-lea, o tânără doamnă care s-ar fi aflat în situaţia în care eşti tu şi-ar fi pedepsit numaidecât soţul ce se poartă întocmai ca un soldăţoi neamţ. Egoistul! Toţi militarii tiranului ăstuia imperial sunt nişte gugumani ignoranţi. Iau brutalitatea drept galanterie, nu cunosc femeile, tot aşa cum habar n-au să iubească, îşi închipuie că dacă a doua zi se duc la moarte, sunt scutiţi în ajun să mai aibă vreo gingăşie ori vreo atenţie faţă de noi. Pe vremuri, se ştia tot aşa de bine şi să iubeşti, şi să mori la nevoie. Nepoată, am să ţi-l şlefuiesc eu. Am să pun capăt tristei neînţelegeri, destul de firească, ce v-ar face să vă urâţi, să doriţi divorţul; de nu cumva ai să mori de disperare până atunci.

Julie, tot atât de mirată pe cât era de năucită, o asculta pe mătuşă-sa, surprinsă că aude nişte vorbe a căror înţelepciune mai degrabă o presimţea decât o înţelegea, şi foarte uimită că i se repetă prin gura unei rubedenii pline de experienţă, dar sub o formă mai blândă, obiecţiile pe care tatăl ei le ridicase împotriva lui Victor. Poate că avu atunci o intuiţie limpede a viitorului său şi simţi, fără

îndoială, povara nenorocirilor care urmau s-o ajungă, căci izbucni în lacrimi şi se aruncă în braţele bătrânei doamne, spunându-i:

— Fii mama mea!

Mătuşa nu plânse, căci Revoluţia nu le mai lăsase doamnelor fostei monarhii decât puţine lacrimi în ochi. Iubirile de odinioară şi Teroarea de mai târziu le familiarizaseră cu cele mai sfâşietoare năprasne, în aşa fel încât ele s-au deprins să păstreze în mijlocul dezastrelor vieţii o demnitate rece, o afecţiune sinceră, dar fără exaltări, ce le îngăduie să rămână totdeauna credincioase etichetei şi unei nobleţi în atitudine, pe care noile moravuri au săvârşit marea greşeală de a le dispreţui.

Bătrâna doamnă o luă pe tânăra contesă în braţe, o sărută pe frunte cu o duioşie şi o gingăşie ce se află mai adesea în manierele şi în obiceiurile acestor doamne, decât în inima lor; o mângâie pe nepoata sa cu vorbe dulci, îi proroci un viitor fericit, o legănă cu visele iubirii, ajutând-o să se culce, de parcă ar fi fost chiar fata ei, o fată scumpă ale cărei speranţe şi mâhniri deveniseră şi ale sale; în nepoata sa se revedea pe sine tânără, se regăsea lipsită de experienţă şi frumoasă. Contesa adormi, fericită că a întâlnit o prietenă, o mamă, căreia de aci înainte îi va putea spune totul. A doua zi de dimineaţă, în clipa când mătuşa şi nepoata se îmbrăţişau cu acea cordialitate adâncă şi cu acel aer de înţelegere care dovedeşte un spor de sentiment, o mai desăvârşită legătură între două suflete, auziră pasul unui cal; întoarseră capul deodată şi îl văzură pe tânărul englez care trecea încet, după obiceiul lui. Pesemne că făcuse anumite observaţii asupra vieţii pe care-o duceau cele două femei singuratice, căci niciodată nu întârzia să se arate exact la vremea dejunului sau a cinei lor. Calul îşi încetinea pasul, fără a mai avea nevoie să fie strunit; şi, în intervalul de timp necesar pentru a străbate distanţa dintre cele două ferestre de la sufragerie, Arthur arunca înlăuntru o privire melancolică, cele mai adesea ignorată de către contesă,

care nu-i acorda nici o atenţie. Dar, deprinsă cu acele curiozităţi meschine ce se agaţă până şi de cele mai mărunte lucruri spre a însufleţi viaţa de provincie, şi de care spiritele superioare se apără anevoie, marchiza se distra pe seama dragostei timide şi serioase exprimată tacit de englez. Acele priviri periodice deveniseră obişnuite pentru ea şi, în fiecare zi, bătrâna doamnă semnala trecerea lui Arthur cu mereu alte glume.

Aşezându-se la masă, cele două femei îl priveau în acelaşi timp pe insular. De data aceasta ochii doamnei Julie şi, cei ai lui Arthur se întâlniră, exprimând un sentiment atât de precis, încât tânără contesă se înroşi. Englezul îşi îndemnă îndată calul şi plecă în galop.

— Dar, doamnă, o întrebă Julie pe mătuşa sa, ce-i de făcut? Trebuie să fie limpede pentru cei ce-l văd pe englezul acesta că eu.

— Da, răspunse mătuşa, întrerupând-o.

— Oare nu i-aş putea spune să nu se mai plimbe aşa?

— N-ar însemna, atunci, să-i dai de înţeles că a devenit primejdios? Şi, de altminteri, cum poţi să împiedici pe cineva să umble pe unde-i place? Mâine, nu vom mai lua masa în sala aceasta; când n-are să ne mai vadă aci, tânărul gentilom va înceta să te mai iubească prin fereastră. Iată, scumpa mea copilă, cum trebuie să se comporte o femeie care are experienţa vieţii.

Nenorocirea doamnei Julie însă trebuia să fie completă. Nici nu se sculaseră bine de la masă, când valetul lui Victor sosi pe neaşteptate. Venea de la Bourges, în galopul calului, pe drumuri lăturalnice, şi-i aducea contesei o scrisoare de la soţul ei. Victor, care-l părăsise pe împărat, îi vestea soţiei sale prăbuşirea regimului imperial, căderea Parisului şi entuziasmul ce izbucnea în favoarea Burbonilor în toate părţile Franţei; dar, neştiind cum să răzbată până la Tours, o ruga să vină în mare grabă la Orléans, unde nădăjduia să se poată afla şi el cu paşapoartele pentru ea. Valetul, un fost

militar, trebuia s-o însoţească pe Julie de la Tours la Orléans, drum pe care Victor îl mai credea liber.

— Doamnă, n-aveţi o clipă de pierdut, spuse valetul, prusacii, austriecii şi englezii urmează să facă joncţiune la Blois sau la Orléans.

În câteva ore, tânăra doamnă era gata şi plecă într-o veche trăsură de călătorie, pe care i-o împrumută mătuşa sa.

— De ce n-ai veni la Paris împreună cu noi? Întrebă ea, îmbrăţişând-o pe marchiză. Acum, când Burbonii revin pe tron, vei găsi acolo.

— Chiar şi fără întoarcerea aceasta neaşteptată, eu tot aş fi plecat acolo, draga mea, pentru că şi tu, şi Victor, aveţi mare nevoie de sfaturile mele. Aşa că am să dau aici toate poruncile necesare, şi vin după voi.

Julie plecă însoţită de camerista sa şi de bătrânul militar, care galopa pe lângă trăsură, veghind la siguranţa stăpânei sale.

Pe noapte, ajungând la o haltă înainte de Blois, Julie, neliniştită că tot auzea o trăsură uruind în urma trăsurii sale, fără s-o fi părăsit o clipă de la Amboise încoace, se dădu lângă portieră ca să poată vedea pe cine avea ca tovarăşi de călătorie. Lumina lunii îi îngădui să-l zărească pe Arthur, stând în picioare, la trei paşi mai încolo, cu ochii pironiţi la trăsura ei. Privirile lor se întâlniră. Contesa se retrase repede în umbra trăsurii, dar cu un sentiment de teamă care-o făcu să palpite. Asemenea celor mai multe femei tinere, realmente nevinovate şi fără experienţă, ea vedea un păcat într-o dragoste inspirată involuntar unui bărbat. Simţea o spaimă instinctivă, pe care poate i-o da conştiinţa slăbiciunii ei în faţa unei agresiuni atât de îndrăzneţe. Una dintre cele mai tari arme ale bărbatului este această putere teribilă de a o face să se preocupe de el pe o femeie a cărei închipuire, schimbătoare din fire, se înspăimântă sau se simte jignită de o urmărire.

Contesa îşi aminti de sfatul mătuşii sale şi se hotărî să rămână tot lungul călătoriei în umbra trăsurii, fără să se arate vreodată. Dar, la fiecare popas, îl auzea pe englez cum se plimba în jurul celor două trăsuri: iar pe drum, zgomotul nedorit al caleştii acestuia uruia neîncetat în urechile doamnei Julie. Tânăra contesă gândi atunci că, de îndată ce va ajunge la bărbatul său, Victor va şti s-o apere împotriva unei atât de ciudate hăituiri.

„Dar, dacă totuşi, acest tânăr nu mă iubeşte?”

A fost cea din urmă reflecţie pe care a mai făcut-o. Ajungând la Orléans, trăsura ei a fost oprită de prusaci, condusă în curtea unui han şi păzită de soldaţi. Orice împotrivire era cu neputinţa. Străinii le explicară celor trei persoane din trăsură, prin nişte semne poruncitoare, că primiseră ordin să nu lase pe nimeni să coboare. Contesa stătu, plângând, aproape două ceasuri prizonieră în mijlocul soldaţilor care fumau, râdeau şi din când în când o priveau cu o curiozitate obraznică; în cele din urmă, îi văzu dându-se la o parte de lângă trăsură cu un anumit respect, auzind tropotul mai multor cai. Numaidecât, o trupă de ofiţeri superiori străini, în fruntea cărora se afla un general austriac, înconjură trăsura.

— Doamnă, îi spuse generalul, primiţi scuzele noastre; a fost o eroare, puteţi să vă continuaţi fără teamă călătoria, şi iată un paşaport care vă va scuti pe mai departe de orice fel de neplăceri.

Contesa luă, tremurând, hârtia, şi bolborosi câteva cuvinte neînţelese. Ea îl văzuse lângă general, îmbrăcat în costum de ofiţer englez, pe Arthur, căruia îi datora, fără îndoială, rapida eliberare. Bucuros şi melancolic totodată, tânărul englez întoarse capul şi nu îndrăzni s-o privească pe Julie decât pe furiş.

Cu ajutorul paşaportului, doamna d'Aiglemont ajunse la Paris fără vreo altă întâmplare neplăcuta. Acolo îl găsi pe soţul său, care, dezlegat de jurământul de credinţă faţă de împărat, fusese primit cât se poate de măgulitor de contele

d'Artois şi numit locotenent general al regatului de către fratele acestuia, Ludovic al XVIII-lea. Victor căpătă în corpurile de gardă un grad înalt care-i aducea titlul de general.

Dar, în toiul sărbătorilor care marcau întoarcerea Burbonilor, o nenorocire destul de mare, şi care avea să-i influenţeze viaţa, o lovi pe sărmana Julie: o pierdu pe marchiza de Listomere-Landon. Bătrâna doamnă muri de bucurie şi de o gută ce i se urcă la inimă atunci când îl revăzu la Tours pe ducele d'Angoulfme. Astfel, fiinţa căreia vârsta îi da dreptul să-l dădăcească pe Victor, singura care, cu sfaturile ei pricepute, ar fi putut să facă mai bună înţelegerea dintre soţ şi soţie, această fiinţă murise. Julie simţi întreaga însemnătate a acestei pierderi. Nu mai era decât ea însăşi, între ea şi soţul său. Dar, tânără şi sfioasă, avea să prefere la început suferinţa, în loc să se plângă. Însăşi firea sa desăvârşită se împotrivea ca ea să îndrăznească a se sustrage de la datoriile ce şi le atribuia, sau să încerce să cerceteze cauza suferinţelor sale: căci să le facă să înceteze ar fi fost un lucru prea delicat: Julie s-ar fi temut să nu-şi jignească propria-i pudoare de domnişoară.

Pe sir Arthur nu-l mai întâlni.

MAMA.

Nu-s oare destul de numeroşi acei inşi a căror nulitate profundă rămâne neştiută de cei mai mulţi dintre cunoscuţii lor? Un rang social de seamă, un nume ilustru, vreo slujbă influentă, un oarecare lustru de politeţe, anumite maniere distante, ori prestigiul pe care-l impune averea constituie, pentru ei, un fel de paznici care nu îngăduie ca observaţiile critice să pătrundă până în dedesubturile vieţii lor. Oamenii de felul acesta sunt asemenea regilor, ale căror statuturi reale, ale căror caractere şi moravuri nu pot fi niciodată bine cunoscute sau just apreciate, pentru că sunt priviţi fie prea de aproape, fie prea de departe. Personajele acestea cu merite închipuite întreabă în loc să vorbească, stăpânesc

arta de a-i împinge pe alţii în scenă, evitând să se arate ei în faţă, şi, cu o iscusită dibăcie, trag sforile pasiunilor şi intereselor fiecăruia, bătându-şi astfel joc de oamenii ce le sunt realmente superiori, făcând din ei nişte marionete şi considerându-i mici pentru faptul că i-au coborât până la nivelul lor. Şi astfel dobândesc biruinţa firească unui spirit mărginit, dar statornic, asupra mobilităţii marilor cugete. Aşa încât, pentru a putea judeca asemenea capete goale şi pentru a cântări valoarea lor negativă, cel care-i studiază trebuie să posede o minte mai degrabă subtilă decât superioară, mai degrabă răbdare decât profunzime de vederi, mai degrabă fineţe şi tact decât superioritate şi vastitate de idei. Totuşi, oricâtă isteţime ar desfăşura asemenea uzurpatori. Spre a-şi ascunde laturile şubrede, le e foarte greu să-i amăgească şi pe cei din preajma lor – soţiile, mamele, copiii sau pe prietenul casei; aceştia însă, toţi, tăinuiesc mai totdeauna adevărurile care ar vătăma, în orice chip, onoarea lor comună, ba adesea chiar îi şi ajută să se impună În societate.

Dacă, în urma unor astfel de conspiraţii familiale, mulţi gugumani trec drept oameni superiori, ei compensează numărul oamenilor superiori ce trec drept gugumani, aşa încât componenţa socială păstrează întotdeauna aceeaşi masă de capacităţi aparente.

Închipuiţi-vă acum ce rol urmează să joace o femeie inteligentă şi sensibilă lângă un soţ de soiul acesta; nu zăriţi nişte existenţe pline de durere şi de devotament, cărora, aici pe pământ, nimic nu le-ar putea răsplăti inimile pline de iubire şi de bunătate? Dacă într-o astfel de situaţie groaznică se află o femeie puternică, ea se va elibera prin vreo crimă, aşa cum a făcut Ecaterina a II-a, numită Cea Mare. Dar, cum nu toate femeile stau pe un tron, cele mai multe dintre ele se jertfesc nefericirilor casnice care, deşi rămân obscure, nu sunt mai puţin cumplite. Cele care caută, aici pe pământ, consolări imediate pentru suferinţele lor nu fac, de cele mai multe ori, decât să-şi schimbe

chinurile, atunci când vor să rămână credincioase datoriilor ce le revin, sau săvârşesc păcate, atunci când încalcă legile, În folosul plăcerilor. Toate aceste cugetări se potrivesc şi tainicei poveşti a doamnei Julie.

Atâta timp cât Napoleon a stat în picioare, contele d'Aiglemont, colonel ca alţii, bun ofiţer de ordonanţă, excelent pentru îndeplinirea unei misiuni primejdioase, dar neînstare de un comandament de vreo oarecare importanţă, nu a stârnit nici un fel de invidie, trecând drept unul dintre vitejii favorizaţi de împărat şi, totodată, ceea ce militarii numesc de obicei un băiat bun. Restauraţia îi înapoie titlul de marchiz, iar el nu se dovedi nerecunoscător; îi urmă pe Burboni la Gand. Actul acesta de înţelepciune şi de fidelitate făcu să fie dezminţit horoscopul întocmit cândva de socrul său, care spusese despre frumosu-i ginere că va rămâne colonel. La cea de a doua restaurare a Burbonilor, fiind numit locotenent general şi redevenind marchiz, domnul d'Aiglemont se ambiţionă să ajungă pair, îşi însuşi politica şi maximele ziarului Conservateur, se învălui într-o gomoşenie ce nu acoperea nimic, deveni grav, interogator, prea puţin vorbăreţ, şi fu luat drept un om profund. Adăpostit pururea sub o politeţe formală, înarmat cu formule, reţinând şi debitând frazele gata făcute, fabricate în mod regulat la Paris pentru a li se oferi proştilor sensul marilor idei sau al marilor fapte în monedă măruntă, oamenii din lumea bună îi creară faima de om de gust şi isteţ. Îndărătnic în opiniile lui aristocratice, fu citat ca având un caracter frumos. Dacă, din întâmplare, devenea câteodată uşuratic sau vesel, ca pe vremuri, superficialitatea şi neghiobia din cuvintele lui îi se păreau celorlalţi pline de subînţelesuri diplomatice.

„O, nu spune decât ceea ce vrea să spună”, gândeau cei mai cinstiţi oameni.

Calităţile lui îl slujeau tot aşa de bine ca şi defectele. Vitejia îi crease o înaltă reputaţie militară, prin nimic dezminţită, întrucât nu comandase niciodată ca şef. Figura-i

bărbătească şi nobilă exprima gânduri vaste, iar fizionomia-i nu era o impostură decât pentru soţia sa. Auzind cum toată lumea preţuieşte închipuitele-i talente, marchizul d'Aiglemont începu până la urmă să se creadă şi el unul dintre cei mai remarcabili bărbaţi de la Curte, unde datorită înfăţişării lui ştiu să se facă plăcut şi unde feluritele-i haruri fură acceptate fără cârtire.

Cu toate acestea, la el acasă, domnul d'Aiglemont era modest, simţind în mod instinctiv superioritatea soţiei sale, oricât de tânără era ea; şi, din acest respect involuntar, se născu o putere ocultă pe care marchiza se văzu nevoită s-o accepte, în pofida tuturor strădaniilor ei de a respinge o asemenea povară. Sfetnică a soţului său, îi dirija şi faptele şi averea. Această influenţă, împotriva firii, constitui pentru ea un fel de umilire şi izvorul multor chinuri pe care şi le îngropa în inimă. De la început, instinctul ei, atât de gingaş feminin, îi spusese că e cu mult mai frumos să te supui unui om înzestrat, decât să conduci un prost, şi că o tânără soţie, nevoită să cugete şi să acţioneze ca un bărbat, nu mai e nici femeie, nici bărbat, renunţă la toate farmecele sexului ei, cufundându-se în tristeţi şi neobţinând niciunul dintre privilegiile pe care legile noastre le-au acordat celor mai puternici. Viaţa sa tăinuia o foarte amară deriziune. Nu era ea, oare, obligată să onoreze un idol gol, să-şi protejeze protectorul, biet neisprăvit care, drept răsplată pentru un devotament necurmat, îi zvârlea dragostea egoistă a soţilor, nevăzând în ea decât o nevastă, necatadicsind ori neştiind, jignire tot atât de profundă, nici să se intereseze de plăcerile ei, nici de unde-i venea acea tristeţe şi acea deprimare fizică? Asemenea celor mai mulţi soţi care simt jugul unui spirit superior, marchizul îşi salva amorul propriu, conchizând că slăbiciunea fizică a marchizei se datora slăbiciunii ei sufleteşti, complăcându-se s-o deplângă, învinuindu-şi soarta că-i dăduse de soţie o fată bolnăvicioasă. În sfârşit, se pretindea victimă, deşi era călău. Marchiza, împovărată de toate nefericirile jalnicei

sale existenţe, trebuia să-i mai şi zâmbească imbecilului ei de stăpân, să împodobească cu flori o casă îndoliată şi să afişeze fericirea pe o faţă veştejită de chinuri nemărturisite nimănui.

Această responsabilitate de onoare şi această măreaţă abnegaţie îi dădură pe nesimţite tinerei marchize o demnitate de doamnă, o conştiinţă a virtuţii ce-i slujiră de adăpost împotriva primejdiilor lumeşti. Şi, ca să studiem această inimă până în adâncuri, poate că nefericirea intimă şi ascunsă cu care întâia şi naiva ei dragoste de fată era încununată o făcuse să se înspăimânte de iubire; poate că nu-i înţelegea nici farmecul, nici bucuriile neîngăduite, dar ameţitoare, care le fac pe unele femei să uite legile cuminţeniei şi principiile virtuţii pe care se întemeiază societatea.

Renunţând, ca la un vis, la plăcerile şi la fericita armonie pe care lunga experienţă a doamnei de Listomere-Langon i-o făgăduise, aştepta resemnată sfârşitul chinurilor, nădăjduind că va muri tânără. De când se întorsese din Touraine, sănătatea ei slăbise zi cu zi, iar viaţa-i părea croită din suferinţă; suferinţă elegantă de altminteri, maladie aproape voluptuoasă în aparenţă şi care putea să treacă în ochii celor superficiali drept o fantezie de tânără răsfăţată. Medicii o osândiseră să zacă culcată pe un divan, unde se stingea între florile ce-o împresurau, veştejindu-se ca şi ele. Slăbiciunea nu-i îngăduia să umble sau să iasă la aer şi nu pleca de acasă decât într-o trăsură închisă. Înconjurată totdeauna de toate minunăţiile luxului şi ale industriei moderne, nu părea o bolnavă, ci mai degrabă o regină indolentă. Câţiva prieteni, poate îndrăgostiţi de nefericirea şi de slăbiciunea ei, fiind siguri că o găsesc totdeauna acasă, scontând, fără îndoială, şi pe viitoarea ei însănătoşire, veneau să-i aducă noutăţi şi să-i povestească acele mii de întâmplări mărunte ce fac atât de variată viaţa la Paris. Melancolia ei, oricât de gravă şi de adâncă, era aşadar melancolia bogăţiei. Marchiza d'Aiglemont se

asemăna cu o floare frumoasă a cărei rădăcină e roasă de o insectă neagră.

Ieşea uneori în lume, nu de plăcere, ci supunându-se exigenţelor poziţiei la care năzuia soţul său. Vocea ei şi desăvârşirea cu care cânta îi puteau permite să culeagă acele aplauze ce măgulesc mai totdeauna pe o tânără doamnă, dar la ce i-ar fi slujit nişte succese cărora ea nu le atribuia vreo legătură nici cu sentimentele, nici cu năzuinţele sale? Soţului nu-i plăcea muzica. Pe deasupra, se simţea totdeauna stânjenită în saloane, unde frumuseţea ei atrăgea laude interesate. Starea sa stârnise un fel de compătimire crudă, o curiozitate tristă. Era atinsă de o inflamaţie care, cele mai adesea, se dovedea mortală, pe care femeile şi-o mărturisesc la ureche şi căreia neologia noastră nu i-a putut încă găsi un nume. Cu toată tăcerea în mijlocul căreia i se scurgea viaţa, cauza suferinţei sale nu constituia un secret pentru nimeni. Ca pe o domnişoară, în ciuda faptului că era măritată, chiar şi cele mai fugare priviri o făceau să se ruşineze. Aşa încât, de teama să nu se înroşească, se arăta totdeauna veselă şi zâmbitoare; afişa o bucurie falsă, declara totdeauna că se simte bine, sau evita întrebările despre sănătatea ei prin minciuni pudice.

Totuşi, în 1817, un eveniment a contribuit foarte mult la schimbarea situaţiei jalnice în care Julie fusese cufundată până atunci. A născut o fetiţă şi a vrut s-o alăpteze. Timp de doi ani, voioasele preocupări şi neliniştitele plăceri pe care le dau grijile materne i-au făcut viaţa mai puţin nefericită.

A trebuit să se separe de soţul său. Medicii i-au pronosticat că sănătatea i se va îmbunătăţi; marchiza însă nu dădu nici o crezare prevestirilor lor ipotetice. Ca toţi cei pentru care viaţa nu mai are nici o bucurie, poate că doamna d'Aiglemont vedea în moarte un deznodământ fericit.

La începutul anului 1819, viaţa îi deveni mai crudă decât oricând. Tocmai când se bucura de fericirea negativă pe care izbutise s-o cucerească, întrevăzu deodată nişte

prăpăstii înfricoşătoare: soţul său, încet-încet, se dezobişnuise de ea. Această răcire a unei afecţiuni şi până atunci abia încropite şi cu totul egoiste putea să aducă multe necazuri pe care tactul şi prudenţa ei delicată o făceau să le prevadă. Deşi era sigură că are o mare influenţă asupra lui Victor şi că îi câştigase pentru totdeauna stima, se temea de înrâurirea pasiunilor asupra unui om atât de nul, atât de îngâmfat şi de nechibzuit.

Adesea, prietenii o surprindeau afundată în lungi meditaţii; cei mai puţin luminaţi la minte îi cereau, glumind, să le destăinuie secretul acelor gânduri, de parcă o tânără doamnă nu s-ar fi gândit decât la lucruri frivole, de parcă niciodată n-ar putea exista şi un sens mai profund în gândurile unei mame de familie. De altfel, nefericirea, la fel ca şi adevărata fericire, ne îndeamnă la visare.

Uneori, jucându-se cu micuţa ei Hélene, Julie o privea cu ochi mohorâţi şi preocupată de soarta sa în prezent şi în viitor, uita să răspundă la acele întrebări copilăreşti care fac atâta plăcere mamelor. Ochii i se umpleau de lacrimi atunci când, brusc, cine ştie ce amintire îi aducea în minte scena de la defilarea de la Tuileries. Profeticele cuvinte ale tatălui ei îi răsunau din nou în urechi şi cugetul o mustra că nu le preţuise înţelepciunea. De la acea nebunească neascultare i se trăgeau toate nenorocirile; şi-adeseori nu ştia care dintre ele îi este cea mai grea de dus.

Nu numai că duioasele comori ale sufletului său rămâneau necunoscute, dar nici nu izbutea vreodată să se facă înţeleasă de soţul ei chiar şi în lucrurile cele mai banale ale vieţii. În clipa când facultatea de a iubi se dezvolta în sufletul ei mai puternică şi mai via, dragostea îngăduită, dragostea conjugală se spulbera între gravele suferinţe fizice şi cele morale. În plus, Julie avea pentru soţul său acea milă vecină cu dispreţul care, treptat, usucă orice sentiment. În sfârşit, chiar dacă discuţiile pe care le avusese cu câţiva prieteni, chiar dacă exemplele sau unele aventuri din lumea bună nu i-ar fi dezvăluit că dragostea înseamnă

fericiri nemărginite, rănile ei ar fi ajutat-o să ghicească acele plăceri profunde şi pure ce trebuie să unească sufletele înfrăţite.

În tabloul trecutului pe care i-l zugrăvea amintirea, figura candidă a lui Arthur se reliefa zi de zi tot mai pură şi mai frumoasă, dar fulgerătoare; căci Julie nu îndrăznea să se oprească la amintirea aceea. Tăcuta şi sfioasa iubire a tânărului englez era singurul eveniment care, de când se căsătorise, lăsase câteva urme duioase în inima ei tristă şi solitară. Poate că toate speranţele înşelate, toate dorurile neîmplinite care, treptat-treptat, întunecau gândurile doamnei Julie, se reflectau, printr-un joc firesc al închipuirii, asupra acestui om, ale cărui maniere, ale cărui sentimente şi al cărui caracter păreau să aibă atâtea aproprieri cu sufletul ei. Gândul acesta însă lua totdeauna aparenţa unei năluciri, a unui vis. După un astfel de vis imposibil, totdeauna înmormântat în suspine, Julie se deştepta şi mai nefericită şi îşi simţea incă şi mai grele durerile-i latente, după ce şi le adormise sub aripile unei fericiri imaginare.

Câteodată, suspinele sale căpătau un aspect nebunesc şi îndrăzneţ, vroia cu orice preţ să fie fericită; dar, cele mai adesea, rămânea în prada nu ştiu cărei încremeniri stupide, asculta fără să înţeleagă, sau făurea gânduri atât de vagi, atât de nedesluşite, încât n-ar fi găsit cuvinte să şi le exprime. Rănită în dorurile ei cele mai intime, în bucuriile pe care, ca tânără fată, le visase cândva, era nevoită să-şi înghită lacrimile. Cui s-ar fi putut plânge? De cine putea fi înţeleasă? De deasupra, mai avea şi acea extremă delicateţe de femeie, acea fermecătoare pudoare sufletească ce constă în a tăinui o tristeţe zadarnică, în a nu căuta să obţină un avantaj atunci când izbânda ar umili şi pe învingător şi pe cel învins. Julie se străduia să-şi dedice domnului d'Aiglemont toate însuşirile şi toate virtuţile, şi se lăuda că gustă o fericire care de fapt îi lipsea, întreaga-i gingăşie de femeie era irosită fără nici un folos în menajamentele nebăgate în seamă de însuşi cel căruia ele îi

statorniceau despotismul. În anumite clipe; Julie părea năucită de suferinţe, fără nici un gând, fără nici o călăuză; dar, din fericire, o pietate sinceră o readucea totdeauna la speranţa supremă: se refugia în credinţa într-o viaţă viitoare, credinţă miraculoasă care o ajuta să accepte din nou dureroasa povară. Aceste lupte atât de cumplite, aceste sfâşieri interioare rămâneau fără glorie, aceste lungi tristeţi rămâneau neştiute; nimeni nu-i alungase privirile grele şi lacrimile amare vărsate în tăcere şi în singurătate.

Primejdiile situaţiei critice la care marchiza ajunsese treptat-treptat, prin forţa împrejurărilor, i se arătară, în toată gravitatea lor, într-o seară din ianuarie 1820.

Când doi soţi se cunosc bine şi s-au deprins de mult unul cu altul, şi când o femeie ştie să interpreteze până şi cele mai neînsemnate gesturi ale unui bărbat şi poate să pătrundă până şi sentimentele sau lucrurile pe care el i le ascunde, atunci adesea nişte lumini izbucnesc deodată din cugetări ori din observaţii precedente, datorate întâmplării sau făcute altcândva fără nici o intenţie. Adesea femeia se trezeşte deodată pe marginea, ori în afundul unei prăpăstii. Astfel, marchiza, fericită că era singură de câteva zile, ghici taina singurătăţii sale. Nestatornic sau plictisit, mărinimos sau plin de milă faţă de ea, soţul ei nu mai era al ei. În acea clipă, Julie nu se mai gândi la sine, nici la suferinţele, nici la sacrificiile sale; nu mai era decât mamă, şi se gândi la soarta, la viitorul, la fericirea fetiţei; fata ei, singura fiinţă care-i da o umbră de fericire, Hélene a ei, singurul bun ce-o mai lega de viaţă. Acum Julie vroia să trăiască pentru a o feri pe copilă de jugul înspăimântător sub care o mamă vitregă ar fi putut să înăbuşe viaţa acestei scumpe făpturi.

La această nouă presimţire a unui viitor cumplit, Julie căzu într-una dintre acele meditaţii arzătoare care te mistuie ani întregi. Între ea şi soţul ei, de aci înainte, avea să se afle o lume de gânduri, a căror povară n-o va purta decât ea. Până atunci, fiind sigură că este iubită de Victor, atâta cât putea el să iubească, doamna d'Aiglemont se devotase unei fericiri

din care nu avea parte de nimic; acum, însă, nemaiavând satisfacţia de a şti că lacrimile sale tulburau bucuria soţului, singură pe lume, nu-i mai rămânea decât partea suferinţelor. În toiul deznădejdii, În tihna şi în liniştea nopţii, părăsită de puteri, în clipa când, ridicându-se de pe divanul de lângă soba aproape stinsă, se duse s-o contemple cu ochi trişti, la lumina unei lămpi, pe fiica sa, domnul d'Aiglemont se întoarse acasă grozav de vesel. Julie îl îndemnă să admire somnul micuţei Hélene; Victor însă întâmpină entuziasmul soţiei cu o frază banală.

— La vârsta asta, spuse el, toţi copiii sunt drăguţi.

Apoi, după ce sărută nepăsător fruntea fetiţei, lăsă la loc perdelele leagănului, o privi pe Julie, o luă de mână şi o trase spre el, pe acel divan pe care până atunci se zbuciumaseră atâtea gânduri negre.

— Eşti foarte frumoasă astă seară, doamnă d'Aiglemont! Zise el, cu insuportabila voioşie al cărei vid îi era atât de cunoscut marchizei.

— Unde ţi-ai petrecut seara? II întrebă ea, prefăcându-se cu totul indiferentă.

— La doamna de Sérizy.

Luase de pe cămin un ecran5 şi-i cerceta cu luare aminte transparentul, fără a fi zărit urma lacrimilor vărsate de soţia sa. Julie se înfioră. Cuvintele n-ar fi în stare să exprime torentul de gânduri ce izbucni din inima ei şi pe care trebui să şi-l stăpânească.

— Doamna de Sérizy dă un concert luna viitoare şi ţine foarte mult să vii şi tu. E destul timp de când n-ai mai ieşit în lume, pentru ca ea să dorească să te vadă. E o femeie de treabă, care ţine mult la tine. Fă-mi plăcerea să mergi; aproape că am şi promis în numele tău.

— Voi merge, răspunse Julie.

Sunetul glasului, accentul şi privirea marchizei avură ceva atât de pătrunzător, atât de ciudat, încât, cu toată nepăsarea lui, Victor îşi privi soţia mirat. Şi atâta a fost de

ajuns. Julie ghici că doamna de Sérizy era femeia care-i răpise inima soţului.

Înmărmuri într-o visare deznădăjduită şi păru foarte preocupată să privească focul. Victor răsucea ecranul între degete, cu aerul plictisit al bărbatului care, după ce fusese vesel în altă parte, Ia el acasă aduce numai oboseala fericirii. Căscă de câteva ori, luă apoi un sfeşnic într-o mână, iar mâna cealaltă o întinse alene spre Julie, vrând s-o sărute pe gât; ea însă se aplecă, îşi întoarse spre el fruntea şi primi obişnuitul sărut de fiecare seară, acel sărut mecanic, lipsit de dragoste, un fel de strâmbătură, care, atunci, i se păru odios. Când Victor închise uşa, marchiza se prăbuşi pe un scaun; picioarele i se înmuiară şi izbucni în lacrimi. E necesar să fi îndurat chinul vreunei asemenea scene, spre a înţelege toată durerea pe care o ascunde şi spre a intui lungile şi cumplitele drame pe care ea le pricinuieşte. Acele cuvinte simple şi neroade, acele tăceri dintre cei doi soţi, gesturile, privirile, felul în care marchiza se aşezase în faţa focului, atitudinea pe care-o avusese când încercase s-o sărute pe gât, totul contribuise să facă din ceasul aceia un deznodământ tragic pentru viaţa însingurată şi tristă dusă de Julie. În nebunia ei, se aşează în genunchi în faţa divanului, îşi ascunse faţa în el, ca să nu mai vadă nimic, şi se rugă Cerului, dând cuvintelor obişnuite ale rugăciunii un accent lăuntric, o semnificaţie nouă ce i-ar fi sfâşiat soţului inima, dacă el ar fi auzit-o.

Timp de opt zile trăi cu spaima viitorului, pradă nefericirii pe care-o studia, căutând mijloacele de a nu-şi amăgi inima, de a recâştiga stăpânirea asupra marchizului şi de a trăi destul de mult pentru a veghea la fericirea copilei sale. Hotărî atunci să lupte cu potrivnica ei, să iasă iarăşi în lume, să devină strălucitoare, să arate faţă de bărbatul ei o dragoste pe care nu o mai putea simţi, să-l recucerească; iar după ce, prin aceste artificii, îl va fi supus puterii sale, să fie cochetă cu el, aşa cum sunt acele amante mofturoase care îşi fac o plăcere din a-şi chinui iubiţii. Un asemenea

şiretlic constituia singurul leac cu putinţă pentru durerile sale. Aşadar, va deveni stăpână pe suferinţele ei, le va orândui după cum îi va plăcea, şi le va face tot mai rare, subjugându-şi totodată soţul şi supunându-l unui despotism teribil. Şi nu-şi mai făcu nici o mustrare de cuget că-i va impune o viaţă grea.

Într-o clipă, se avântă în recile calcule ale indiferenţei, pentru a-şi salva fetiţa; intui dintr-o dată toate vicleniile şi minciunile fiinţelor care nu iubesc, înşelăciunile cochetăriei şi acele crude şiretlicuri care o fac atât de duşmănită pe o femeie pe care bărbaţii o presupun coruptă din naştere. Fără ca Julie să-şi dea seama, vanitatea ei de femeie, interesele şi o vagă dorinţă de răzbunare se contopiră cu dragostea-i de mamă spre-a o face să pornească pe-o cale pe care o aşteptau alte dureri. Ea însă avea un suflet prea frumos, un spirit prea delicat şi, mai ales, prea sincer, ai să rămână prea multă vreme complicea unor asemenea ticăloşii. Obişnuită să citească în sine însăşi, de la cel dinţii pas pe calea viciului, căci viciu era ceea ce vroia să facă, strigătul conştiinţei avea să-l înăbuşe pe ccl al pasiunilor şi al egoismului. Într-adevăr, pentru o femeie a cărei inimă mai este încă pură şi pentru care dragostea mai este încă neprihănită, însuşi sentimentul de mamă se supune glasului pudorii. Oare nu pudoarea o caracterizează pe femeie? Dar Julie nu vroi să vadă nici o primejdie şi nici o greşeală în noua sa viaţă. Se duse la serata doamnei de Sérizy. Rivala se aştepta să vadă o femeie palidă şi suferindă; marchiza se fardase, înfăţişându-se acum în toată strălucirea unei toalete ce-i scotea şi mai bine în lumină frumuseţea.

Doamna contesă de Sérizy era dintre acele femei care pretind să exercite, la Paris, un fel de imperiu asupra modei şi a societăţii; dicta sentinţe care, acceptate în cercul în care domnea i se păreau universal adoptate; avea pretenţia că e foarte spirituală; era judecătoreasa suverană. Literatura, politica, bărbaţii şi femeile, totul era trecut prin sita ei; iar doamna de Sérizy părea să desfidă toate opiniile

celorlalţi. Casa ei era, în totul, un model de bun gust. În mijlocul saloanelor acelora pline cu femei elegante şi frumoase, Julie o întrecu pe contesă. Spirituală, vioaie, scânteietoare, strânse în jurul ei pe bărbaţii cei mai distinşi ai seratei.

Spre disperarea femeilor, toaleta ei era ireproşabilă, şi toate îi invidiară croiala rochiei şi forma corsajului, al căror efect fu pus, fireşte, pe seama iscusinţei vreunei croitorese necunoscute, căci femeilor le place mai degrabă să creadă în ştiinţa clipelor decât în graţia şi în desăvârşirea celor ce stat făcute anume ca să le poarte frumos.

Când Julie se ridică spre a se duce la pian ca să cânte romanţa Desdemonei, bărbaţii alergară de prin toate saloanele să asculte vocea ei celebră, de-atâta timp mută, şi se lăsă o tăcere adâncă. Marchiza se simţi extrem de emoţionată văzând atâtea capete înghesuite pe la uşi şi toate privirile aţintite spre ea. Îşi căută soţul, îi aruncă o privire plină de cochetărie şi văzu cu plăcere că în acea clipă amorul lui propriu era grozav de măgulit. Fericită de triumf, Julie fermecă pe toată lumea cu partea întâi din Al piu salice. Niciodată, nici celebra Malibran, nici minunata Pasta nu izbutiseră să cânte atât de perfect, ca sentiment şi ca intonaţie; dar, în clipa când să reia aria, îşi aruncă ochii spre grupurile de auditori şi îl zări pe Arthur, a cărui privire fixă nu se dezlipea de ea. Julie tresări brusc şi glasul i se tulbură.

Doamna de Sérizy se repezi de la locul ei către marchiză:

— Ce ai, scumpa mea? Oh, dulcea de ea, e-aşa de bolnavă! Tremuram văzând-o că s-a apucat să facă un lucru mai presus de puterile ei.

Romanţa fu întreruptă. Julie, înciudată, nu se mai simţi în stare să continue şi îndură compătimirea rivalei sale. Toate femeile şuşotiră; apoi continuând să trăncănească despre incident, ele îşi dădură seama de lupta începută între marchiză şi doamna de Sérizy, pe care n-o cruţară în sporovăielile lor.

Ciudatele presimţiri, care o frământaseră de atâtea ori pe Julie, se realizau dintr-o dată. Gândindu-se la Arthur, îi plăcuse să creadă că un bărbat cu o înfăţişare atât de suavă şi atât de gingaşă trebuia să rămână credincios primei sale iubiri. Uneori, se simţise mândră că ea e obiectul acelei pasiuni frumoase, pasiunea pură şi adevărată a unui tânăr ale cărui gânduri aparţin numai iubitei lui, ale cărui clipe îi sunt consacrate numai ei; care nu are nici un ascunziş, care se roşeşte de ceea ce şi pe femeie o face să se roşească, şi care cugetă ca o femeie, pentru care nu există nici o rivală şi care i se dăruieşte fără a se gândi nici la ambiţii, nici la glorie, nici la avere. Visase toate acestea despre Arthur din nebunie, din distracţie; şi i se păru că, deodată, îşi vede visul împlinit. Citi pe faţa aproape feminină a tânărului englez profundele cugetări, gingaşele melancolii, îndureratele resemnări a căror victimă era ea însăşi. Se recunoscu în el. Nefericirea şi tristeţea sunt cei mai elocvenţi soli ai iubirii şi aleargă, cu o rapiditate de necrezut, între două fiinţe chinuite. O privire tainică şi intuiţia lucrurilor sau a ideilor sunt complete şi exacte pentru ei. Aşa încât, violenţa şocului pe care-i simţi marchiza îi dezvălui toate primejdiile ce-o aşteptau. Fericită că găsea în obişnuita-i stare de suferinţă un pretext pentru tulburarea ei, se lăsă cu bucurie copleşită de mila prefăcută a doamnei de Sérizy.

Întreruperea romanţei fusese un eveniment despre care discutau în chipuri destul de diferite mai multe persoane. Unii deplângeau soarta doamnei d'Aiglemont şi regretau că o femeie atât de remarcabilă era pierdută pentru societate; alţii ar fi vrut să afle pricina suferinţelor şi a singurătăţii în care trăia.

— Ei bine, dragul meu Ronquerolles, îi spunea fratelui doamnei de Sérizy marchizul, îmi pizmuiai fericirea văzând-o pe doamna d'Aiglemont şi îmi reproşai că-i sunt infidel? Poftim, soarta mea ţi s-ar părea mai puţin de râvnit dacă ai sta şi tu ca mine vreme de un an sau doi lângă o femeie

frumoasă, fără să îndrăzneşti să-i săruţi mâna, de teamă să nu i-o zdrobeşti. Să nu te laşi niciodată amăgit de bijuteriile astea gingaşe, bune numai de păstrat sub sticlă, aşa de fragile şi de preţioase încât ne silesc să nici nu ne atingem de ele. Oare tu te foloseşti toată ziua de acel frumos cal al tău pe care, după câte mi s-a spus, te temi să-l scoţi în ploaie sau în zăpadă? Aşa-i şi cu povestea mea. E-adevărat că sunt sigur de virtutea soţiei mele; dar căsătoria mea e un lucru de lux; iar dacă tu mă consideri căsătorit, te-nşeli. Aşa încât, infidelităţile mele sunt oarecum legitime. Tare-aş vrea să ştiu cam ce-aţi face voi în locul meu, domnilor gură-rea? Nu mulţi bărbaţi ar avea atâtea menajamente câte am eu faţă de soţia mea. Sunt convins, adăugă el în şoaptă, că doamna d'Aiglemont nu mă bănuieşte întru nimic. De-aceea, sigur că aş păcătui dacă m-aş plânge, sunt foarte fericit. Atâta doar că nimic nu-i mai plicticos pentru un om simţitor decât să vadă cum suferă o biată făptură de care e legat.

— Prin urmare, tu eşti grozav de simţitor, răspunse domnul de Ronauerolles, de vreme ce rareori stai pe-acasă?

Împunsătura aceasta prietenească îi făcu pe cei de faţă să râdă; doar Arthur rămase rece şi imperturbabil, ca un gentleman care pusese seriozitatea la temelia caracterului său. Ciudatele cuvinte ale soţului îl făcură, fără îndoială, pe junele englez să nutrească unele speranţe; aşteptă răbdător clipa când se va putea găsi singur cu domnul d'Aiglemont, iar prilejul se ivi destul de repede.

— Domnule, îi spuse el, privesc cu o nemărginită milă starea doamnei marchize şi, dacă aţi şti că, fără un regim special, va muri în mod îngrozitor, socotesc că nu aţi mai glumi în legătură cu suferinţele ei. Dacă vă vorbesc astfel, sunt întrucâtva autorizat de certitudinea pe care o am că aş putea s-o salvez pe doamna d'Aiglemont şi s-o readuc la viaţă şi la fericire. Nu e prea firesc ca un om de rangul meu să fie medic; şi, totuşi, întâmplarea a vrut ca eu să studiez medicina. Or, mă plictisesc destul, spuse lordul afectând un

egoism rece care trebuia să-i slujească în planurile ce şi le făcea, spre a-mi fi indiferent dacă-mi irosesc timpul şi călătoriile în folosul unei fiinţe suferinde, în loc să-mi satisfac cine ştie ce fantezii aiurea. Vindecările acestui soi de maladii sunt rare, pentru că necesită multe îngrijiri, mult timp şi multă răbdare; e nevoie mai ales de bani, de călătorii, de respectarea strictă a prescripţiilor ce se schimbă zilnic, şi care n-au nimic dezagreabil. Suntem doi gentilomi, spuse el, dând acestui cuvânt accepţia cuvântului englezesc gentleman, şi ne putem înţelege. Vă previn că, dacă îmi primiţi propunerea, veţi fi în orice clipă judecătorul comportării mele. Nu voi face nimic fără să vă cer sfatul şi supravegherea, şi vă garantez succesul, dacă veţi consimţi să mă ascultaţi. Da, dacă veţi accepta să nu fiţi soţul doamnei d'Aiglemont, o bună bucată de timp, îi spuse el la ureche.

— Ceea ce-i sigur, milord, zise marchizul râzând, este ca numai un englez ar fi putut să-mi facă o propunere atât de năstruşnică, Îngăduiţi-mi să n-o resping şi nici s-o primesc, mă voi mai gândi. Şi apoi, înainte de orice, ea trebuie să-i fie spusă şi soţiei mele.

În acel moment, Julie reapăru la pian. Cântă aria Semiramidei, Son Regina, son guerriera. Aplauze unanime, dar aplauze surde, spre a spune aşa, aclamaţii politicoase, tipice foburgului Saint-Germain, dovediră entuziasmul pe care îl provocase.

După ce d'Aiglemont o conduse pe soţia sa acasă, Julie constată, cu o deosebită plăcere îngrijorată, repedele succes al încercărilor sale. Soţul, trezit de rolul pe care ea îl jucase, vru s-o onoreze cu o surpriză, şi se purtă galant, aşa cum s-ar fi purtat cu o actriţă. Julie găsi nostim să fie tratată astfel, ea, femeia virtuoasă şi măritată; încercă să se joace cu puterea ei şi, în acea primă luptă, bunătatea o făcu să cadă încă o dată înfrântă, dar aceasta fu cea mai cumplită dintre toate lecţiile pe care i le rezervase soarta.

Pe la orele două sau trei de dimineaţă, Julie sta trează, întunecată şi îngândurată, în patul conjugal; o lampă cu flacăra tremurândă lumina slab camera, pretutindeni domnea cea mai adâncă tăcere; şi, de aproape un ceas, marchiza, în prada unor sfâşietoare mustrări de cuget, vărsa lacrimi a căror amărăciune nu poate fi înţeleasă decât de femeile care s-au aflat în vreo situaţie asemănătoare. Trebuia să fi avut sufletul doamnei d'Aiglemont spre a simţi ca ea oroarea unei îmbrăţişări calculate, spre a se considera atât de rănite de un sărut rece; apostazie a inimii, încă şi mai agravată de o dureroasă prostituare. Se dispreţuia pe sine însăşi, blestema căsnicia, ar fi vrut să fie moartă; şi, fără un suspin scos de fetiţa ei, poate că s-ar fi aruncat pe fereastră să se zdrobească de pavajul din curte. Domnul d'Aiglemont dormea alături liniştit, fără să se trezească de lacrimile fierbinţi pe care soţia le lăsa să picure peste el.

A doua zi, Julie izbuti să se arate veselă. Găsi puterea să pară fericită şi să-şi ascundă, nu numai mâhnirea, ci şi o silă de neînvins. Din acea zi, nu se mai socoti femeie ireproşabilă. Nu se minţise, oare pe ea însăşi? De-aci înainte, oare, nu va fi ea în stare să dovedească mai târziu o pricepere uimitoare în delictele conjugale? Căsnicia sa constituia pricina acestei perversităţi a priori, ce nu se manifestase încă prin nimic. Totuşi, Julie îşi şi pusese întrebarea pentru ce să se împotrivească unui amant îndrăgit, de vreme ce se da, împotriva inimii şi împotriva legilor firii, unui soţ pe care nu-l mai iubea. Toate păcatele, şi poate că toate crimele, au ca izvor un raţionament greşit sau un anume exces de egoism. Societatea nu poate exista decât prin sacrificiile individuale pe care le pretind legile. Acceptându-le avantajele, nu înseamnă, oare, a menţine condiţiile care o fac să dăinuiască? Or, nenorociţii care, lipsiţi de o pâine, sunt siliţi să respecte proprietatea, nu-s mai puţin de plâns ca femeile rănite În gândurile şi în delicateţea firii lor.

La câteva zile după această scenă, ale cărei taine rămaseră îngropate în patul conjugal, d'Aiglemont îi prezentă pe lordul Grenville soţiei sale. Julie îl primi pe Arthur cu o politeţe rece care încununa putere ei de a se preface. Porunci inimii să tacă, puse văl privirilor, dădu siguranţă glasului şi izbuti astfel să rămână stăpână pe viitorul ei. Apoi, după ce recunoscu, prin acele mijloace, spre a spune aşa, înnăscute, la o femeie, întreaga măreţie a iubirii pe care o inspirase, doamna d'Aiglemont surise la speranţa unei grabnice vindecări şi nu se mai împotrivi voinţei soţului său, care o silea să accepte îngrijirile tânărului doctor. Nu vroi, totuşi, să se lase în seama lordului Grenville, până ce nu îi studie îndeajuns cuvintele şi manierele, spre a fi sigură că lordul va avea generozitatea să sufere în tăcere. Exercita asupra lui cea mai absolută putere, ba chiar şi începuse să abuzeze: nu era ea, oare, femeie?

DECLARAŢIA.

Montcontour este un vechi castel aşezat pe una dintre stâncile albe pe la poalele cărora curge Loara, nu departe de locul unde se oprise Julie în 1814. E unul dintre acele mici castele din Touraine, albe, frumoase, cu turnuleţe sculptate, brodate ca o dantelă de Malines; unul dintre acele castele micuţe şi graţioase, care se oglindesc în apa fluviului, cu pâlcurile de duzi, cu viile lor, cu cărările lor abrupte, cu lungile lor balustrade crenelate, cu pivniţele lor săpate în munte, cu mantiile, lor de iederă şi cu prăvălişurile lor. Acoperişurile castelului Montcontour sclipesc sub razele soarelui, totu-i acolo ca o flacără. Mii de vestigii din Spania poetizează încântătoarea cetăţuie; grozamele par de aur, clopoţeii florilor îmbălsămează adierile vântului; aerul e ca o mângâiere, pământul surâde pretutindeni, şi pretutindeni farmece gingaşe învăluie sufletul, umplându-l de blândeţe şi de duioşie, îmbunându-l şi alinându-l. Locurile acestea frumoase şi suave adorm durerea şi trezesc dragostea. Nimeni nu poate rămâne

nepăsător sub cerul acela pur, în faţa acelor ape scânteietoare. Acolo, multe ambiţii se sting; acolo, te poţi culca în sânul unei fericiri liniştite, aşa cum în fiecare seară soarele se culcă în scutecele lui de purpură şi de azur.

Într-o seară blândă de august din anul 1821, două persoane urcau cărările de piatră ce taie stâncile pe care e clădit castelul şi se îndreptau spre culmi, ca să admire, de bună seamă, priveliştile multiplicate ce se pot vedea de sus. Erau Julie şi lordul Grenville; această Julie însă părea o altă femeie. Marchiza avea acum strălucitoarele culori ale sănătăţii. Ochii ei, ilumânaţi de o putere lăuntrică, licăreau printr-o vapoare umedă, asemănătoare cu acel fluid ce dă ochilor de copil un farmec irezistibil. Râdea din plin, era fericită că trăieşte şi se simţea vie. După felul în care picioruşele ei urcau culmea era lesne de înţeles că nici o suferinţă nu-i mai îngreuia, ca altădată, nici cea mai neînsemnată mişcare, nu-i umbrea nici privirile, nici cuvintele, nici gesturile. Sub umbrela de mătase albă care o apăra de arşiţa soarelui, părea o tânără mireasă sub voalul ei, o fecioară gata să se dăruiască bucuriilor iubirii.

Arthur o conducea cu o grijă de îndrăgostit, o călăuzea aşa cum se călăuzeşte un copil, o îndruma pe drumul cel bun, o ajuta să ocolească pietrele, îi atrăgea atenţia asupra vreunei privelişti frumoase sau îi arăta vreo floare, mereu îndemnat de un sentiment de neostenită bunătate, de o intenţie gingaşă, de o intimă cunoaştere a ceea ce-i făcea bine acestei femei, sentimente ce păreau a-i fi înnăscute lordului Grenville, ţa fel, ba poate chiar mai mult, ca răsuflarea necesară propriei lui existenţe. Bolnava şi medicul ei mergeau în acelaşi pas, fără să se mire de această armonie ce părea să existe încă din primele zile când merseseră împreună; se simţeau stăpâniţi de aceleaşi dorinţe, se opreau impresionaţi de aceleaşi senzaţii, privirile şi cuvintele lor corespundeau unor gânduri identice. Ajungând amândoi deasupra unei vii, vrură să se odihnească pe una dintre acele lungi pietre albe, scoase

neîncetat din pivniţele ce se sapă în stâncă; înainte însă de a se aşeza, Julie contemplă peisajul.

— Frumoase locuri! Exclamă ea. Să ridicăm un cort şi să trăim aici. Victor, strigă ea, vino, hai, vino odată!

Domnul d'Aiglemont răspunse de jos cu un strigăt de vânător, fără însă a-şi grăbi pasul; o privea doar, din când în când, pe soţia să, atunci când cotiturile potecii îi îngăduiau. Julie inspiră fericită aerul, ridicând capul şi aruncând spre Arthur una dintre acele priviri fine prin care o femeie inteligentă îşi rosteşte ghidul întreg.

— Ah, reluă ea, aş vrea să rămân aici pentru totdeauna. S-ar putea cineva sătura vreodată să admire această frumoasă vale? Ştiţi cumva numele acestui minunat râu, milord?

— E Cise.

— Cise, repetă ea. Dar colo, jos, în faţa noastră, ce este?

— Sunt colinele de la Cher, spuse el.

— Şi la dreapta? A, e Tours! Dar ia uitaţi-vă ce efect frumos produc clopotele catedralei în zare!

Tăcu şi îşi lăsă pe mâna lui Arthur mâna pe care o întinsese, către oraş. Admirară amândoi în tăcere peisajul şi frumuseţile acelei naturi armonioase. Murmurul apelor, puritatea aerului şi a cerului, totul se potrivea cu gândurile ce năvăliră în inimile lor duioase şi tinere.

— Oh, Doamne, ce dragi îmi sunt aceste locuri! Repetă Julie, cu un entuziasm tot mai mare şi mai naiv. Aţi locuit multă vreme aici? Urmă ea, după un răstimp.

La aceste cuvinte, lordul Grenville tresări.

— Acolo jos, răspunse el cu melancolie, arătând un pâlc de nuci de-a lungul şoselei, acolo, pe vremea când eram prizonier, v-am văzut pentru întâia oară.

— Da, dar eu eram foarte tristă pe-atunci; natura de-aici mi se părea sălbatică, şi-acum.

Se opri. Lordul Grenville nu îndrăzni să întoarcă privirile spre Julie.

— Dumneavoastră vă datorez această plăcere, spuse doamna d'Aiglemont, în sfârşit, după o lungă pauză. Oare nu trebuie să fii viu ca să poţi simţi bucuriile vieţii? Iar eu, până acum, nu fusesem ca şi moartă pentru orice? Dumneavoastră mi-aţi dat mai mult decât sănătate, m-aţi învăţat să-i simt şi întregul preţ.

Femeile au un talent inimitabil de a-şi exprima sentimentele fără a se folosi de cuvinte prea mari; vorbirea lor constă mai ales în accent, în gest, în atitudine şi în priviri. Lordul Grenville îşi ascunse faţa în palme, pentru că i se umpluseră ochii de lacrimi. Cuvintele de-acum erau cea dintâi mărturisire de recunoştinţă pe care Julie i-o făcea de la plecarea lor din Paris.

Un an întreg o îngrijise pe marchiză cu cel mai desăvârşit devotament. Însoţit de d'Amemont, o dusese la apele de la Aix, apoi pe ţărmul mării, la Rochelle. Pândind în fiece clipă schimbările pe care iscusitele şi simplele sale prescripţii le produceau asupra constituţiei slăbite a doamnei d'Aiglemont, el o îngrijise aşa cum un horticultor pătimaş ar îngriji o floare rară. Marchiza păruse că primeşte priceputele îngrijiri ale lui Arthur cu egoismul unei parizience obişnuite să i se aducă omagii, sau cu nepăsarea unei curtezane ce nu cunoaşte nici preţul lucrurilor, nici valoarea bărbaţilor, şi care primeşte totul pe măsura foloaselor ce le poate avea de pe urma lor.

Înrâurirea pe care locurile o exercită asupra sufletului este un lucru vrednic de luat aminte. Dacă negreşit suntem cuprinşi de melancolie atunci când ne aflăm pe ţărmul unei ape, o altă lege a firii noastre impresionabile face ca, pe munţi, sentimentele să ni se purifice; acolo pasiunea devine mai adâncă, pe măsură ce pare că pierde din vioiciune, priveliştea vastului bazin al Loarei, înălţimea minunatei culmi pe care şedeau cei doi îndrăgostiţi pricinuiau pesemne fermecătoarea linişte cu care ci savurară la început fericirea ce se poate gusta când iţi dai seama de

profunzimea unui simţământ ascuns sub cuvintele în aparenţă cele mai nesemnificative.

În clipa când Julie rostea fraza care îl tulburase atât de mult pe lordul Grenville, o adiere lină clătină vârfurile copacilor şi împrăştie în aer răcoarea apelor; elfi va nori acoperiră soarele, şi umbrele lor moi făcură să se vadă şi mai bine toate frumuseţile acelei naturi fermecătoare.

Julie îşi întoarse capul pentru a-şi ascunde de tânărul lord lacrimile, pe care izbuti să şi le stăpânească şi să le şteargă, pricinuite de tulburarea lui Arthur, tulburare care o cuprinsese şi pe ea. Nu îndrăzni să-şi ridice ochii spre el, de teamă să nu i sa citească prea marea-i bucurie din priviri. Instinctul de femeie o făcea să simtă că în acea clipă primejdioasă trebuia să-şi îngroape iubirea în adâncurile inimii. Totuşi, chiar şi tăcerea putea deveni la fel de primejdioasă. Dându-şi seama că lordul Grenville nu mai era în stare să rostească nici un cuvânt, Julie continuă cu glas dulce:

— Sunteţi emoţionat din pricina celor ce v-am spus, milord. Poate că această caldă izbucnire constituie însuşi felul prin care un suflet delicat şi bun ca al dumneavoastră revine asupra unei judecăţi greşite. Mă veţi fi crezut nerecunoscătoare, văzându-mă rece şi rezervată, sau ironică şi insensibilă, în timpul călătoriei noastre, care, din fericire, se va termâna în curând. N-aş fi fost vrednică să primesc îngrijirile dumneavoastră, dacă n-aş fi ştiut să le apreciez. N-am uitat nimic, milord. Nu, nu voi uita nimic, nici atenţia cu care aţi vegheat asupra mea, aşa cum o mamă îşi veghează copilul, nici, mai cu seamă, nobila încredere reciprocă din convorbirile noastre frăţeşti, nici delicateţea procedeelor dumneavoastră; ispite împotriva cărora noi, femeile, rămânem dezarmate. E peste puterile mele, milord, să vă răsplătesc.

Cu aceste cuvinte, Julie se îndepărtă brusc, iar lordul Grenville nu făcu nici un gest s-o reţină; marchiza se duse pe o stâncă din apropiere şi rămase acolo nemişcată;

simţămintele lor fiind o taină chiar şi pentru ea, plânseră în tăcere; cântecele păsărilor, atât de vesele, atât de pline de dragoste, în asfinţitul soarelui, trebuie să fi sporit greaua tulburare ce-i silise să se îndepărteze unul de altul; firea îşi lua sarcina să le exprime o iubire despre care ei nu îndrăzneau să vorbească.

— Ei bine, milord, reluă Julie, revenind lângă Arthur, cu o înfăţişare plină de demnitate ce-i permise să-l ia de mână, vă cer să păstraţi curată şi sfântă viaţa pe care mi-aţi redat-o. Acum, noi ne vom despărţi. Ştiu, adăugă ea, când îl văzu pe lordul Grenville îngălbenind, ştiu că, drept preţ pentru devotamentul dumneavoastră, vă pretind un sacrificiu şi mai mare decât cele a căror măreţie se cuvenea să fie altfel răsplătite. Dar trebuie. Nu veţi mai rămâne în Franţa. Poruncindu-vă acest lucru, nu înseamnă oare a vă da drepturi ce vor deveni sfinte? Adăugă apoi, punând mâna tânărului pe inima ei palpitândă.

— Da, spuse Arthur, ridicându-se.

În acea clipă, lordul îl arătă pe d'Aiglemont care, ţinându-şi fetiţa în braţe, se ivi, de cealaltă parte a unei cărări abrupte, pe balustrada castelului. Se căţărase acolo ca s-o facă pe micuţa lui Hélene să sară peste balustradă.

— Doamnă d'Aiglemont, n-am să vă pomenesc nimic despre iubirea mea, sufletele noastre se înţeleg prea bine. Oricât de adânci, oricât de tainice sunt bucuriile inimii mele, le-aţi împărtăşit pe toate. Ştiu, simt, văd! Acum, capăt fermecătoarea dovadă a statornicei afecţiunii dintre inimile noastre, dar voi pleca. Prea de multe ori şi prea hotărât am calculat mijloacele prin care să-l ucid pe acest om, pentru a avea certitudinea că nu m-aş lăsa ispitit vreodată s-o fac, dacă aş rămâne lângă dumneavoastră.

— Şi eu am gândit la fel, spuse ea, lăsând să i se ivească pe chipul tulburat semnele unei dureroase uimiri.

Dar în gestul şi în cuvintele care-i scăpară doamnei d'Aiglemont existau atâta virtute, atâta siguranţă de sine şi atâtea biruinţe cucerite tainic împotriva iubirii, încât lordul

Grenville rămase copleşit de admiraţie. Până şi umbra crimei se spulbera din acea conştiinţă neprihănită. Simţământul religios ce stăpânea frumoasa-i frunte avea să alunge totdeauna negrele gânduri involuntare pe care imperfecta noastră natură le zămisleşte, dar care dovedesc totodată şi măreţia şi ispitele destinului nostru.

— Atunci, urmă Julie, m-aş fi expus dispreţului dumneavoastră, şi asta m-ar fi doborât, reluă ea, lăsând ochii în jos. A pierde stima dumneavoastră n-ar fi, oare, totuna cu a muri?

Cei doi sărmani îndrăgostiţi stătură o clipă tăcuţi, să-şi mistuie chinurile; bune ori rele, gândurile lor rămâneau exact aceleaşi, şi ei se înţelegeau tot atât de bine şi în bucuriile lor lăuntrice, ca şi în durerile cele mai ascunse.

— Eu nu am nici măcar dreptul să mă plâng, nefericirea vieţii mele e opera mea, adăugă doamna d'Aiglemont, ridicându-şi spre cer privirile pline de lacrimi.

— Milord, strigă generalul, făcând un gest din locul unde se afla, aici ne-am întâlnit prima oară. Poate că nu-ţi mai aminteşti? Uite, colo jos, lângă plopii aceia.

Englezul răspunse cu o bruscă înclinare dm cap.

— Sunt osândită să mor tânără şi nefericită, răspunse Julie. Da, să nu credeţi că voi trăi. Mâhnirea îmi va fi la fel de ucigaşă, pe cât era să-mi fie teribila boală de care m-aţi vindecat. Nu mă socotesc vinovată. Nu, sentimentele pe care le am pentru dumneavoastră sunt de neînfrânt şi veşnice, ele însă nu ţin de voinţa mea, iar eu vreau să rămân o femeie cinstită. Şi voi rămâne, totuşi, credincioasă conştiinţei mele de soţie, datoriilor mele de mamă şi simţămintelor inimii mele. Să ştiţi, spuse ea cu un glas înfiorat, eu nu-i voi mai aparţine acestui bărbat niciodată.

Şi, cu un gest înspăimântător, de groază şi de adevăr, Julie îi arătă pe soţul ei.

— Legile omeneşti, urmă ea, îmi cer să-i fac viaţa fericită; şi mă voi supune; voi fi sluga lui; devotamentul meu faţă de el va fi nemărginit; dar, de azi înainte, voi fi ca şi văduvă. Nu

vreau să fiu o prostituată, nici în ochii mei, nici în ochii lumii; nemaifiind a domnului d'Aiglemont, nu voi mai fi a nimănui, niciodată. Şi nici dumneavoastră nu veţi avea de la mine decât ceea ce mi-aţi smuls acum. Iată osânda pe care mi-o dau singură, spuse Julie, privindu-l pe Arthur cu mândrie. Este irevocabilă, milord. Aflaţi acum că, dacă v-aţi lăsa mânat de vreun gând criminal, văduva domnului d'Aiglemont se va retrage în vreo mânăstire, fie în Italia, fie în Spania. Nenorocirea a vrut să ne vorbim despre dragostea noastră. Aceste mărturisiri erau poate inevitabile; dar aceasta trebuie să fie ultima oară când inimile noastre au vibrat atât de puternic. Mâine, vă veţi preface că aţi primit o scrisoare care vă cheamă în Anglia, şi ne vom despărţi pentru a nu ne mai revedea niciodată.

Şi Julie, istovită de efortul, făcut, simţi că i se înmoaie genunchii, un frig de moarte o cuprinse şi, printr-o ultimă intuiţie de femie, se aşează pe stâncă, spre a nu se prăbuşi în braţele lordului Grenville.

— Julie! Ţipă Arthur.

Ţipătul lui năprasnic răsună ca un bubuit de tunet. Chemarea aceea sfâşietoare exprima tot ceea ce îndrăgostitul, mut până atunci, nu putuse rosti.

— Ei, dar ce are? Întrebă generalul.

Auzind ţipătul, marchizul grăbise pasul şi ajunsese într-o clipă lângă cei doi îndrăgostiţi.

— Nu-i nimic, spuse Julie, cu acel admirabil sânge rece pe care agerimea firească le îngăduie femeilor să-l aibă mai în toate marile necazuri ale vieţii. Mireasma nucului acesta trebuie să mă fi făcut să-mi pierd cunoştinţa, şi uite-l pe doctorul meu cum tremură de spaimă. Nu-s eu, oare, pentru el, ca o operă de artă netermânată încă? S-a speriat, pesemne, să nu mă vadă sfărâmată.

Îl luă fără sfială pe lordul Grenville de braţ, zâmbi soţului ei, înainte de a părăsi culmea de stânci, privi peisajul, apoi îl târî după ea pe însoţitorul său de călătorie, ţinându-l de mână.

— Fără-ndoială că aceasta-i cea mai frumoasă privelişte pe care am văzut-o noi, spuse ea; n-am s-o uit niciodată. Ia te uită, Victor, câtă nesfârşire, câtă zare, câtă diversitate! Locurile astea mă fac să înţeleg iubirea.

Râzând cu un râs aproape convulsiv, dar râzând în aşa fel tocit să-l amăgească pe soţul ei, sări veselă pe cărările abrupte şi dispăru.

— Ah, da! În curând! Oftă Julie, când se văzu departe de domnul d'Aiglemont. Ah, da, prietene! Peste o clipă nu vom mai putea să fim şi nu vom mai fi niciodată noi înşine, şi, în sfârşit, nu vom mai trăi.

— Să mergem cât mai încet, răspunse lordul Grenville, mai avem încă o bună bucată de drum până la trăsură. Vom merge împreună şi, dacă ne va fi cu putinţă să schimbăm câteva cuvinte prin priviri, inimile noastre vor mai trăi o clipă.

Se plimbară pe digul şoselei, pe malul apei, în ultimele străluciri ale serii, aproape liniştiţi, rostind cuvinte vagi, dulci ca murmurele Loarei, dar care înfiorau sufletul. Soarele, în clipa asfinţitului, îi învălui în razele lui roşii, înainte de a pieri, icoană melancolică a dureroasei lor iubiri. Cu totul nedumerit că nu-şi găsise trăsura la locul unde o lăsase, generalul trecea când în urma, când înaintea celor doi îndrăgostiţi, fără să se amestece în conversaţia lor. Comportarea nobilă şi delicată pe care lordul Grenville o avusese în tot timpul călătoriei spulberase bănuielile marchizului şi, de la o vreme, el o lăsase liberă pe soţia să, încrezător în buna-credinţă doctorului-lord.

Arthur şi Julie continuară să meargă alături, în trista şi dureroasa armonie a inimilor lor chinuite. Cu puţin mai înainte, pe când urcau povârnişurile de la Montcontour, amândoi nutreau o vagă speranţă, o fericire neliniştită, despre care nu îndrăzneau să-şi dea seama; acum, însă, coborând de-a lungul digului, plăpândul edificiu înălţat în închipuirea lor – şi peste care nu îndrăzniseră nici să respire, asemenea unor copii care se tem să nu-şi dărâme

castelele clădite din cărţi de joc – fusese dărâmat. Acum nu mai aveau nici o speranţă.

Chiar în aceeaşi seară, lordul Grenville plecă. Ultima privire pe care o aruncă spre Julie îi dovedi, din nefericire, că, din clipa în care afecţiunea lor destăinuise măreţia unei iubiri atât de puternice, avusese dreptate să se teamă de sine însuşi. Când, a doua zi, domnul d'Aiglemont şi soţia sa se văzură aşezaţi în trăsură, fără tovarăşul lor de călătorie, şi când trecură în goană pe drumul străbătut cândva, în 1814, de marchiză, străină pe-atunci de iubire, şi care aproape că-i blestema pe-atunci stăruinţa, Julie regăsi mii de impresii uitate. Inima îşi are memoria ei. O femeie poate să nu ţină minte nici evenimentele cele mai grave, dar îşi va aminti toată viaţa de lucrurile ce sunt în legătură cu sentimentele ei. Aşa şi Julie, îşi aducea aminte perfect şi de amănuntele cele mai neînsemnate; recunoştea cu bucurie până şi cele mai mici accidente din prima ei călătorie, şi chiar şi gândurile care-i trecuseră prin minte în anumite locuri de pe drum. Victor, simţindu-se iar îndrăgostit cu patimă de soţia să, acum când ea îşi recăpătase prospeţimea tinereţii şi întreaga-i frumuseţe, se lipi de Julie cu un gest tandru. Când însă încercă s-o cuprindă în braţe, ea se feri uşor şi găsi nu ştiu ce pretext spre a evita mângâierea aceea nevinovată. Apoi, în curând, i se făcu silă de atingerea cu Victor, a cărui căldură era nevoită s-o simtă şi s-o îndure, din pricina felului în care stăteau în trăsură. Vru să treacă pe scaunul din faţă, ca să fie singură; soţul ei însă avu, bunăvoinţa s-o lase în spate. Ea îi mulţumi pentru atenţie, printr-un suspin pe care el îl aprecie greşit, şi fostul seducător de garnizoană, interpretând în folosul său melancolia soţiei, o sili la sfârşitul zilei să-i vorbească cu o hotărâre care-l copleşi.

— Dragul meu, îi spuse Julie, tu ştii că era cât pe-aci să mă omori. Dacă aş mai fi încă o tânără fată fără experienţă, aş putea să reîncep sacrificiul vieţii mele; sunt însă mamă, am de crescut o fetiţă şi mă dăruiesc ei tot atâta cât şi ţie. Să

îndurăm, deci, o nenorocire care ne loveşte deopotrivă. Tu eşti cel mai puţin de plâns. N-ai ştiut tu, oare, să-ţi găseşti mângâieri pe care datoria, onoarea noastră a amândurora şi, mai mult încă, natura, mi le interzic? Poftim, adăugă ea, ţi-ai uitat din zăpăceală într-un sertar trei scrisori de la doamna de Sérizy; iată-le. Tăcerea mea îţi dovedeşte că ai în mine o soţie plină de îngăduinţă şi care nu-ţi pretinde sacrificiile la care legile o condamnă; am cugetat însă îndeajuns pentru a şti că rolurile noastre nu sunt la fel şi că numai femeia este menită nefericirii. Virtutea mea se întemeiază pe principii hotărâte şi nestrămutate. Voi şti să trăiesc ireproşabil; dar lasă-mă să trăiesc.

Marchizul, năucit de logica pe care femeile ştiu s-o studieze la lumina iubirii, fu subjugat de demnitatea specifică ce le este firească în astfel de crize. Repulsia instinctivă, pe care Julie o manifesta faţă de tot ceea ce-i rănea iubirea şi dorinţele inimii, reprezintă unul dintre cele mai frumoase daruri ale femeii şi provine, poate, dintr-o virtute naturală, pe care nici legile, nici civilizaţia nu o vor stinge. Dar cine va îndrăzni să le învinovăţească pe femei? Atunci când îşi impun tăcere sentimentului exclusivist ce nu le îngăduie să aparţină la doi bărbaţi, nu-s ele, oare, ca nişte preoţi fără credinţă? Dacă unele minţi rigide condamnă felul de tranzacţie încheiată de Julie între datoriile şi dragostea ei, sufletele pasionale o vor învinui ca de o crimă. Această reprobare generală dovedeşte fie nenorocirea la care trebuie să se aştepte nesupunerea faţă de legi, fie foarte jalnicele imperfecţiuni ale instituţiilor pe care se întemeiază societatea europeană.

REVEDEREA.

Doi ani au trecut, în timpul cărora domnul şi doamna d'Aiglemont au dus viaţa oamenilor din lumea bună, văzându-şi fiecare de-ale lui, întâlnindu-se mai adesea prin diferite saloane decât ia ei acasă; divorţ elegant, prin care se încheie multe căsătorii în înalta societate. Într-o seară, în mod întâmplător, cei doi soţi se aflau împreună în salonul

lor. Doamna d'Aiglemont avea la masă o prietenă. Generalul, care totdeauna lua masa în oraş, rămăsese acasă.

— Ai să fii foarte fericită, doamnă marchiză, spuse domnul d'Aiglemont, punând pe masă ceaşca din care îşi băuse cafeaua.

Marchizul o privi pe doamna de Wimphen, cu un aer pe jumătate răutăcios, pe jumătate mâhnit, şi adăugă:

— Plec la o mare vânătoare, la care mă duc cu marele vânător6. Vei fi cu totul văduvă, cel puţin pentru opt zile; şi acesta-i lucrul pe care ţi-l doreşti, cred eu. Guillaume, spuse el valetului care venise să strângă ceştile, spune să se înhame caii.

Doamna de Wimphen era acea Louisa pe care cândva doamna d'Aiglemont vroia s-o sfătuiască să nu se mărite. Cele două femei schimbară între ele o privire de înţelegere ce dovedea că Julie îşi găsise în buna-i prietenă o confidentă pentru mâhnirile sale, confidentă preţioasă şi înţelegătoare, căci doamna de Wimphen era foarte fericită în căsnicie; iar în situaţia diferită în care se aflau ele, poate că fericirea uneia reprezenta o chezăşie a devotamentului acesteia faţă de nefericirea celeilalte, în astfel de cazuri, deosebirile de soartă constituie mai totdeauna o puternică legătură de prietenie.

— E sezon de vânătoare acum? Zise Julie, aruncând o privire nepăsătoare spre soţul ei.

Era pe la sfârşitul lui martie.

— Doamnă, marele vânător vânează când vrea şi unde vrea. Ne ducem într-o pădure regală, ca să vânăm mistreţi.

— Ia seama să nu păţeşti vreun accident.

— Nenorocirile vin totdeauna fără veste, răspunse el zâmbind.

— Trăsura domnului marchiz e gata, zise Guillaume.

Generalul se ridică, sărută mâna doamnei de Wimphen şi se întoarse către Julie.

— Doamnă, dacă aş pieri de colţii unui mistreţ! Spuse el cu un aer rugător.

— Ce-nseamnă asta? Întrebă doamna de Wimphen.

— Haide, vino, îi spuse doamna d'Aiglemont lui Victor.

Pe urmă zâmbi, ca pentru a-i spune doamnei de Wimphen: „Ai să vezi”.

Julie îşi oferi gâtul soţului său, care se apropie ca să-l sărute; marchiza însă se înclină în aşa fel încât sărutul conjugal alunecă pe pliurile volănaşului de la pelerina ei.

— Vă iau ca martoră înaintea lui Dumnezeu, spuse marchizul, adresându-se doamnei de Wimphen, că-mi trebuie un firman ca să pot căpăta hatârul acesta mărunt. Uite cum înţelege soţia mea dragostea. Nici nu ştiu prin ce vicleşug m-a adus în starea aceasta. Petrecere frumoasă!

Şi ieşi.

— Dar bietul bărbatu-tău e-ntr-adevăr un om foarte bun, exclamă Louisa, când cele două femei rămaseră singure. Te iubeşte.

— Oh, să nu mai adaugi o singură silabă la acest ultim cuvânt! Numele pe care-l port îmi face silă.

— Bine, dar Victor îţi este cu totul supus, zise Louisa.

— Supunerea lui, răspunse Julie, se datoreşte în parte unei stime pe care i-am inspirat-o. După legi, sunt o femeie foarte virtuoasă; îi fac casa plăcută, închid ochii în ceea ce priveşte aventurile lui, nu-i cheltuiesc nimic din avere; îşi poate irosi veniturile cum îi place; eu nu mă îngrijesc decât să păstrez capitalul. Cu acest preţ, am obţinut pacea. El nu-şi explică sau nu vrea să-şi explice existenţa mea. Însă, dacă îmi călăuzesc astfel soţul, nu înseamnă că nu mă tem deloc de urmările firii lui. Eu sunt ca un ursar, care tremură la gândul că într-o zi botniţa ar putea să se rupă. Dacă Victor ar socoti că are dreptul să nu mă mai respecte, nu îndrăznesc să mă gândesc la cele ce-ar putea să urmeze; e un om violent, plin de amor-propriu, şi de vanitate mai ales. Dacă nu are o minte destul de ageră spre a lua o hotărâre cuminte în vreo împrejurare delicată în care urâtele-i

pasiuni sunt puse în joc, are în schimb un caracter slab şi poate că m-ar omori într-o clipită, chiar dacă a doua zi ar muri şi el de durere. Dar de fericirea aceasta fatală nu prea am eu de ce să mă tem.

Urmă un răstimp de tăcere, în care gândurile celor două prietene se concentrară asupra pricinii secrete a acestei situaţii.

— Am fost mult prea crunt ascultată, reluă Julie, aruncând o privire de înţelegere spre Louisa. Eu, insă, nu îi interzisesem să-mi scrie. Ah! El m-a uitat, şi pe bună dreptate. Ar fi fost prea trist să-şi fi distras viaţa! Nu-i destul că mi-am distrus-o eu? Ai putea crede, scumpa mea, că stau şi citesc jurnalele englezeşti numai cu nădejdea de a vedea şi numele lui tipărit în ele? Ei bine, el încă n-a apărut la Camera lorzilor.

— Ştii, deci, englezeşte?

— Nu ţi-am spus încă? Am învăţat.

— Biata de tine! Exclamă Louisa, strângând mâna doamnei d'Aiglemont, dar cum de mai poţi să trăieşti?

— E un secret, răspunse marchiza, făcând un gest de naivitate aproape copilăresc. Află că iau opium. Povestea ducesei de., la Londra, mi-a dat ideea. Ştii că Mathurin a scris un roman cu tema aceasta. Picăturile mele de laudanum sunt foarte slabe. Îmi fac somn. Nu stau trează decât şapte ceasuri, pe care le dăruiesc fetiţei mele.

Louisa se uita la foc, neîndrăznind să-şi privească prietena, ale cărei nenorociri se înfăţişau pentru întâia oară în întregime ochilor ei.

— Louisa, să nu-mi trădezi secretul, spuse Julie după o clipă de tăcere.

Deodată un valet îi aduse marchizei o scrisoare.

— Ah, exclamă ea, îngălbenind.

— N-am să întreb de la cine e, îi spuse doamna de Wimphen.

Marchiza citea şi nu mai auzea nimic: prietena ei văzu cele mai vii sentimente, exaltarea cea mai primejdioasă

zugrăvindu-se pe fata doamnei d'Aiglemont, care se înroşea şi îngălbenea, rând pe rând. În cele din urmă, Julie aruncă scrisoarea în foc.

— Scrisoarea aceasta-i incendiară! Oh, inima mea se înăbuşe.

Se ridică şi începu să se plimbe prin cameră; ochii ei ardeau.

— N-a plecat din Paris! Exclamă ea.

Vorbele-i gâfâite, pe care doamna de Wimphen nu îndrăzni să le întrerupă, erau retezate de pauze înfricoşătoare. După fiecare tăcere erau rostite pe un ton din ce în ce mai profund. Ultimele cuvinte avură în ele ceva de groază.

— Fără ştirea mea, a continuat să mă vadă în tot acest timp. O privire de-a mea, furată în fiecare zi, îl ajută să trăiască. Tu nu ştii, Louisa, că moare şi-mi cere să-şi ia adio de la mine; a aflat că soţul meu a plecat astă-seară pentru mai multe zile şi urmează să sosească din clipă în clipă. Oh, voi muri. Sunt pierdută. Te rog, rămâi cu mine. În prezenţa a două femei, nu va îndrăzni! Oh, rămâi, mi-e frică!

— Dar soţul meu ştie că sunt la masă la tine, răspunse doamna de Wimphen, şi trebuie să vină să mă ia.

— Atunci înainte de plecarea ta, îi voi spune să plece el. Voi fi călăul nostru al amândurora. Vai, are să creadă că nu-l mai iubesc. Şi scrisoarea aceasta! Scumpa mea, cuprindea nişte fraze ce mi se păreau scrise cu litere de foc.

O trăsură urui la poartă.

— Ah, exclamă marchiza de bucurie, vine în mod deschis, fără să se ascundă.

— Lordul Grenville! Anunţă valetul.

Marchiza rămase în picioare, nemişcată. Văzându-l pe Arthur palid, slab şi sfârşit, nici o asprime nu mai fu cu putinţă. Deşi lordul Grenville era viu contrariat de faptul că nu o găsise pe Julie singură, păru calm şi rece. Dar, pentru aceste două femei iniţiate în tainele dragostei sale, stăpânirea lui de sine, sunetul glasului, expresia din privire avură ceva din puterea atribuită torpilei. Marchiza şi

doamna de Wimphen rămaseră ca împietrite de via imagine a unei cumplite dureri. Sunetul glasului lordului Grenville făcea să bată atât de crunt inima doamnei d'Aigleniont, încât ea nu îndrăznea să-i răspundă, de teamă să nu-i dezvăluie puterea pe care el o exercita asupra ei; lordul Grenville nu cuteza s-o privească pe Julie, aşa încât doamna de Wimphen trebui să întreţină aproape singură ostenelile unei conversaţii fără nici un interes; aruncându-i o privire plină de o caldă recunoştinţă, Julie îi mulţumi pentru ajutorul pe care i-l da. Atunci, cei doi îndrăgostiţi izbutiră să impună tăcere sentimentelor lor silindu-se să se menţină între limitele prescrise de datorie şi de convenienţe. Dar în curând fu anunţat domnul de Wimphen; când îl văzură intrând, cei doi îşi aruncară o privire, şi, fără a-şi spune un cuvânt, înţeleseră noile dificultăţi ale situaţiei. Era cu neputinţă să i se arate domnului de Wimphen secretul acelei drame, iar Louisa n-avea nici iui motiv temeinic de dat soţului ei cerându-i să rămână la prietena sa. Când doamna de Wimphen îşi puse şalul, Julie se scula ca pentru a o ajuta pe Louisa să se îmbrace, şi-i şopti:

— Voi avea curaj. Dacă a venit la mine în văzul tuturora, de ce m-aş teme? Dar, de n-ai fi fost tu aici, în prima clipă, văzându-l atât de schimbat, aş fi căzut la picioarele lui. Aşadar, nu m-aţi ascultat, spuse doamna d'Aiglemont cu o voce tremurătoare, întorcându-se şi luând loc pe o canapea pe care lordul Grenville nu îndrăzni să se aşeze.

— Nu m-am mai putut împotrivi plăcerii de a vă auzi glasul, de a fi lângă dumneavoastră. Trăiesc o nebunie, un delir. Nu mai sunt stăpân pe mine. M-am consultat temeinic, sunt foarte slăbit. Am să mor. Dar a muri fără să vă mai fi văzut, fără să mai fi ascultat foşnetul rochiei dumneavoastră, fără să vă mai fi alinat lacrimile – ce moarte!

Vru să se îndepărteze de Julie, dar mişcarea lui bruscă făcu să-i cadă din buzunar un pistol. Marchiza privi arma cu nişte ochi ce nu mai exprimau nici pasiune, nici gând.

Lordul Grenville ascunse pistolul şi păru foarte nemulţumit de acea întâmplare ce putea fi luată drept o şiretenie de îndrăgostit.

— Arthur? Întrebă Julie.

— Doamnă, răspunse lordul lăsând ochii în jos, venisem copleşit de deznădejde, vroiam.

Se opri.

— Vroiaţi să vă sinucideţi în casa mea! Exclamă marchiza.

— Nu singur, spuse el, cu voce dulce.

— Dar cu cine? Cu soţul meu, poate?

— Nu, nu! Strigă el cu glasul sugrumat. Dar liniştiţi-vă, urmă lordul, sumbrul meu proiect s-a stins. Intrând aici, văzându-vă, am simţit că voi avea curajul să tac şi să mor singur.

Julie se ridică şi se aruncă în braţele lui Arthur, care, printre suspinele Iubitei lui, deosebi două cuvinte pline de pasiune.

— Să afli fericirea şi să mori. Spuse ea. Ei bine, fie!

Întreaga dramă a doamnei d'Aiglemont era în acest geamăt adânc, geamăt al fiinţei ei şi al iubirii în faţa căreia femeile lipsite de o religie se prăbuşesc. Arthur o luă în braţe şi o conduse, spre canapea, cu o mişcare plină de toată violenţa pe care o dă o fericire nesperată. Dar deodată marchiza se smulse din braţele iubitului său, îi aruncă o privire fixă de femeie deznădăjduită, îi apucă de mână, luă un sfeşnic şi îl conduse pe lord în dormitor; apoi, când ajunse la patul în care dormea Hélene, dădu încetişor la o parte perdelele şi i-o arătă pe fetiţa sa, punând o mână în dreptul lumânării, ca nu cumva lumina să bată pleoapele străvezii şi abia închise ale fetiţei. Hélene dormea cu braţele date în lături şi zâmbind prin somn. Julie o arătă pe copilă printr-o privire lordului Grenville. Privirea aceea spunea totul.

„Pe un soţ îl putem părăsi, chiar şi atunci când el ne iubeşte. Un bărbat este o fiinţă tare, îşi poate găsi

mângâierea. Putem dispreţui şi legile omeneşti. Dar un copil fără mamă?!”

Toate aceste gânduri şi mii de altele, încă şi mai impresionante, erau în acea privire.

— Am putea s-o luăm cu noi, murmură englezul; aş iubi-o.

— Mamă! Spuse Hélene, deşteptându-se.

La această şoaptă, Julie izbucni în lacrimi. Lordul Grenville se aşează şi rămase cu braţele încrucişate, tăcut şi întunecat.

„Mamă!” Această dulce, această naivă chemare trezise deodată atâtea simţăminte nobile şi atâtea duioşii de neînfrânt, încât glasul maternităţii sugrumă pentru o clipă dragostea. Julie nu mai era femeie, era doar mamă. Lordul Grenville nu putu să îndure mult timp lacrimile doamnei d'Aiglemont, care îl convinseră. În acea clipă, o uşă deschisă grăbit făcu un zgomot puternic şi cuvintele: „Doamnă d'Aiglemont, eşti pe-aici?” răsunară ca un bubuit de tunet în inima celor doi îndrăgostiţi. Marchizul se întorsese. Mai înainte ca Julie să-şi regăsească sângele rece, generalul se îndreptă dinspre camera lui spre cea a soţiei sale. Cele două încăperi dădeau una într-alta. Din fericire, Julie îi făcu un semn lordului Grenville şi acesta se repezi într-un cabinet de toaletă a cărei uşă fu închisă fulgerător de către marchiză.

— Eh, nevastă, îi spuse Victor, iată-mă. Vânătoarea nu mai are loc. Vreau să mă culc.

— Noapte bună, îi spuse ea; la fel vreau să fac şi eu. Aşa că lasă-mă să mă dezbrac.

— Eşti cam acră astă seară. Mă supun dorinţei dumneavoastră, doamnă marchiză.

Generalul se întoarse În odaia lui, Julie îl însoţi spre a închide uşa după el şi apoi se repezi să-l elibereze pe lordul Grenville. Îşi regăsi întreaga prezenţă de spirit şi gândi că vizita testului ei doctor era foarte firească; l-ar fi putut lăsa în sală şi să se ducă să-şi adoarmă fetiţa; se întoarse deci, ca să-i spună să treacă fără zgomot în salon; dar, când deschise uşa cabinetului.

— Marchiza scoase un ţipăt ascuţit. Degetele lordului Grenville fuseseră prinse şi zdrobite în crăpătura uşii.

— Hei, ce-ai păţit? O întrebă soţul.

— Nimic, nimic, răspunse ea, m-am înţepat la deget cu un ac.

Uşa dintre cele două camere se deschise brusc. Marchiza îşi închipui că bărbatu-său venea adus de grija faţă de ea, şi blestemă în sine această solicitudine lipsită de orice haz. De-abia avu vreme să închidă Ia loc cabinetul de toaletă, iar lordul Grenville nici nu apucă să-şi elibereze mâna. Generalul se ivi din nou, într-adevăr; dar marchiza se înşelase, el venea adus de o supărare a lui, personală.

— N-ai cumva să-mi împrumuţi un fular? Dobitocul ăsta de Charles m-a lăsat fără nici o legătură pentru cap. În primele zile ale căsniciei noastre, te amestecai în toate treburile mele cu nişte griji aşa de minuţioase de mă şi plictisisem. Ah, luna de miere n-a prea durat mult nici pentru mine, nici pentru fularele mele. Acum, sunt lăsat pe mâna păcătoasă a slugilor ăstora care-şi bat joc de mine.

— Poftim, ia fularul ăsta. N-ai trecut prin salon?

— Nu.

— Te-ai fi putut întâlni cu lordul Grenville.

— E la Paris?

— Aşa se pare.

— Oh, am să mă duc. Bunul doctor.

— Dar trebuie să fi plecat! Strigă Julie.

Marchizul sta în mijlocul camerei soţiei sale şi îşi potrivea fularul pe cap, privindu-se încântat în oglindă.

— Nu ştiu pe unde-or fi servitorii noştri, spuse el. L-am sunat până acum pe Charles de trei ori şi n-a venit. Ce, nici camerista ta nu-i aici? Sună şi cheam-o, aş vrea să-mi mai aducă o cuvertură pentru la noapte.

— Pauline a plecat în oraş, răspunse scurt marchiza.

— La miezul nopţii! Se minună generalul.

— I-am dat voie să se ducă la Operă.

— Ciudat! Reluă soţul, continuând să se dezbrace, mi s-a părut că am zărit-o când urcam scara.

— Atunci, pesemne că s-o fi întors, zise Julie prefăcându-se indiferentă.

Pe urmă, ca nu cumva să-i dea ceva de bănuit soţului, marchiza trase de cordonul soneriei, însă foarte slab.

Întâmplările din acea noapte n-au fost niciodată cunoscute pe deplin; dar toate trebuie să fi fost la fel de simple, la fel de oribile ca toate incidentele vulgare şi casnice de soiul acesta. Marchiza căzu la pat pentru mai multe zile.

— Ce s-a întâmplat aşa de nemaipomenit la tine acasă, de toată lumea nu mai vorbeşte decât despre nevastă-ta? Îl întrebă domnul de Ronquerolles pe domnul d'Aiglemont, la câteva zile după acea noapte a catastrofelor.

— Ascultă-mă pe mine şi rămâi burlac, spuse d'Aiglemont. S-au aprins perdelele de la patul în care dormea Hélene; soţia mea a fost atât de zguduită, încât iat-o bolnavă pentru un an, zise generalul. Iei de nevastă o femeie frumoasă şi ea se urâţeşte; iei o fată plesnind de sănătate, şi se şubrezeşte; o credeai fierbinte, şi e rece; sau, şi mai şi, rece în aparenţă, şi în realitate e aşa de fierbinte, încât te omoară ori te dezonorează. Câteodată fiinţa cea mai dulce e o năzuroasă, dar niciodată o năzuroasă n-are să devină dulce; alteori, copila, pe care ai luat-o lălâie şi firavă, desfăşoară împotriva ta o voinţă de fier, o minte de diavol. M-am săturat de căsnicie.

— Sau de nevastă-ta.

— Asta ar fi mai greu. Apropo, nu vrei să mergi cu mine la Saint-Thomas d'Aquin la înmormântarea lordului Grenville?

— Ciudată petrecere. Dar, reluă Ronquerolles, s-a aflat în mod sigur pricina morţii sale?

— Valetul lui de cameră pretinde că lordul ar fi stat o noapte întreagă pe pervazul unei ferestre, ca să salveze cinstea iubitei sale; şi-a fost al naibii de frig ăst timp!

— Un asemenea devotament ar fi de mare laudă pentru nişte bătrâne tinichele călite ca de-alde noi; lordul Grenville

era însă cam tinerel şi. Englez. Totdeauna englezii vor să se arate mai isteţi.

— Aş! Răspunse d'Aiglemont, vitejiile astea depind de femeia care le inspiră, şi de bună seamă că nu pentru a mea s-a prăpădit bietul Arthur!

Paris, ianuarie 1831

II. SUFERINŢE TAINICE.

Între micul râu Loing şi Sena se întinde o câmpie vastă mărginită de pădurea de la Fontainebleau şi de oraşele Moret, Nemours şi Montereau. Ţinutul acesta arid nu oferă privirii decât câteva muncele rare; ici-colo, în mijlocul câmpului, câteva pâlcuri de copaci, care slujesc de adăpost pentru vânat; şi pretutindeni, liniile fără de sfârşit, cenuşii sau galbene, specifice zărilor din Sologne, din Beauce şi din Berri. În inima acelei câmpii, între Moret şi Montereau, călătorul zăreşte un vechi castel numit Saint-Lange, ale cărui împrejurimi nu sunt lipsite nici de măreţie, nici de strălucire. Sunt acolo alei de ulmi magnifice, şanţuri şi lungi ziduri de apărare, imense grădini şi vaste construcţii senioriale care, pentru a fi clădite, pu necesitat jalnicele profituri ale birurilor puse pentru acoperirea cheltuielilor de război, sumele stoarse din arendările dreptului de a strânge impozitele, delapidările autorizate, sau marile averi aristocratice distruse astăzi de ciocanul Codului civil.

Dacă vreun artist sau vreun visător s-ar rătăci, din întâmplare, pe adânci le făgaşe ale drumurilor sau pe câmpiile argiloase ce apără accesul În acest ţinut, s-ar întreba prin ce capriciu a răsărit poeticul castel în savana aceea de grâu, în pustiul acela de cretă, de marnă şi de nisip unde voioşia moare, unde tristeţea se naşte copleşitoare, unde sufletul este mistuit necurmat de o singurătate fără glas, sub o zare monotonă.

— Frumuseţi negative, însă prielnice suferinţelor ce nu râvnesc nici o mângâiere.

O tânără doamnă, celebră la Paris pentru gingăşia, pentru frumuseţea chipului şi pentru inteligenţa sa, a cărei poziţie

socială şi a cărei avere erau pe potriva înaltei sale celebrităţi, veni, spre marea uimire a sătuleţului, situat la peste o milă depărtare de Saint-Lange, să se stabilească acolo, pe la sfârşitul anului 1820. Ţăranii şi arendaşii nu-i mai văzuseră pe stăpânii castelului din vremi ce nici nu se mai ţineau minte. Cu toate că pământul era foarte rodnic, fusese lăsat pe seama unui vechil şi în paza unor slugi bătrâne. De aceea călătoria doamnei marchize stârni o oarecare tulburare în regiune.

Mai mulţi inşi strânşi la capul satului, în curtea unui han prăpădit, la răscrucea drumurilor dinspre Nemours şi Moret, văzură o caleaşcă ce mergea destul de încet, căci marchiza venea de la Paris cu caii săi. Pe scaunul din faţă al trăsurii, camerista ţinea în braţe o fetiţă mai mult îngândurată decât surâzătoare. Mama zăcea pe scaunul din spate, ca un muribund pe care medicii l-ar fi trimis ia ţară. Înfăţişarea abătută a tinerei doamne nu se prea dovedi pe placul diriguitorilor din sat, pe care sosirea ei la Saint-Lange îi făcuse să tragă nădejdea vreunor schimbări în comună. Nu încăpea nici o îndoială că orice soi de schimbare trebuia să-i fie vădit neplăcută acestei doamne îndurerate.

Cel mai isteţ cap din satul Saint-Lange declară, seara, la cârciumă, în odaia în care beau fruntaşii comunei, că, după tristeţea întipărită pe chipul marchizei, domnia-sa trebuie să fie ruinată. În lipsa domnului marchiz, despre care ziarele arătau că trebuia să-l însoţească pe ducele d'Angouleme în Spania, ea urma să facă rost la Saint-Lange de sumele necesare pentru achitarea feluritelor datorii făcute din pricina unor greşite speculaţii la bursă. Marchizul era unul dintre cei mai straşnici jucători de bursă. Poate că moşia avea să fie vândută în loturi mici. Ar fi, atunci, câteva lovituri bune de dat. Fiecare începu să-şi facă numărătoarea banilor, să-i scoată de prin ascunzători, să-şi socotească puterile, ca să poată pune mâna pe părticica sa din ciopârţirea moşiei de la Saint-Lange.

Viitorul acesta îi se păru aşa de frumos, încât fiecare gospodar, nerăbdător să ştie dacă era adevărat, gândea că va afla totul de la slugile de la castel; niciuna dintre slugi însă nu putu să dea vreo desluşire despre năpasta care-o aducea pe stăpâna lor, în prag de iarnă, în bătrânul ei castel de la Saint-Lange, de vreme ce ea stăpânea şi alte moşii renumite pentru frumuseţea priveliştilor şi grădinilor lor. Domnul primar se duse să prezinte doamnei omagiile sale; dar nu fu primit. După primar, se prezentă şi vechilul, dar tot fără nici un succes.

Doamna marchiză nu ieşea din camera ei decât pentru a permite să se facă curat şi, în acest timp, sta într-un salonaş de-alături, unde lua masa, dacă se poate numi masă a te aşeza pe un scaun, a privi mâncarea cu silă şi a mânca atât cât să nu mori de foame. După care se întorcea numaidecât la străvechiu-i fotoliu şi, de cu dimineaţă, se aşeza în faţa singurei ferestre ce lumina camera aceea. Nici pe fetiţa sa nu o vedea decât în timpul celor câteva clipe cât dura trista-i masă, şi chiar şi atunci părea că de-abia o suportă. Pentru a face să amuţească în inima unei femei tinere sentimentul de mamă, oare nu erau necesare nişte dureri nemaipomenite? Niciunul dintre servitori nu avea voie să între în camera ei. Camerista era singura persoană ale cărei servicii le îngăduia. Cerea o tăcere desăvârşită în castel, fetiţa trebuind să se ducă să se joace cât mai departe, îi era aşa de greu să îndure chiar şi cel mai mic zgomot, încât orice glas omenesc, chiar şi cei al copilei, o deranja cumplit.

Oamenii din părţile locului nu mai vorbiră o vreme decât despre aceste ciudăţenii ale marchizei; pe urmă, după ce toate presupunerile posibile fură vânturate, nici sătuleţele de prin apropiere, nici ţăranii nu se mai gândiră la această doamnă bolnavă.

Marchiza, lăsată singură, putu deci să rămână cu totul tăcută în mijlocul tăcerii pe care-o stabilise în jurul ei, şi nu avu nici un prilej să părăsească odaia acoperită de tapiţerii

în care murise bunica ei şi unde venise şi ea să moară încet, fără martori, fără zgomot, fară a îndura mincinoasele dovezi ale egoismului fardat cu afecţiune care, la oraş, aduc celor ce mor o îndoită agonie. Femeia aceasta avea douăzeci şi şase de ani. La o asemenea vârstă, unui suflet încă plin de iluzii poetice îi place să savureze moartea, atunci când moartea i se pare binefăcătoare. Moartea însă are cochetării faţă de cei tineri: pentru ei, moartea când înaintează, când se retrage, când se arată, când se ascunde; încetineala aceasta îi scârbeşte de ea, iar incertitudinea ce le-o pricinuieşte viitorul îi readuce până la urmă între oameni, unde vor găsi iarăşi durerea care, mai nemiloasă decât moartea, îi va lovi fără a se lăsa aşteptată. Or, această doamnă, care nu mai vroia să trăiască, avea să îndure în adâncul singurătăţii sale amărăciunea acestor întârzieri ale morţii şi, într-o agonie sufletească pe care moartea nu o va curma, avea să facă o cumplită ucenicie de egoism ce-i va usca inima şi i-o va prelucra pentru a trăi în lume.

O astfel de învăţătură crudă şi tristă este totdeauna fructul primelor noastre dureri. Marchiza suferea cu adevărat pentru primari poate pentru singura oară în viaţa sa. Căci n-ar fi o eroare să crezi că sentimentele se reproduc? Odată înmugurite, oare nu vor exista ele totdeauna în adâncul inimii? Adorm sau se trezesc iar, după capriciile întâmplărilor vieţii; dar rămân acolo, iar existenţa lor modifică negreşit sufletul. Aşa încât, orice sentiment nu va avea decât o singură zi mare, ziua cea mai lungă sau cea mai scurtă a celei dinţii furtuni. Aşa încât, durerea, cel mai statornic dintre sentimentele noastre, nu va fi vie decât la întâia ei izbucnire; Iar celelalte lovituri ale ei se vor domoli treptat, fie datorită faptului că începem să ne deprindem cu crizele sale, fie datorită unei legi a firii noastre, fire care, spre a se menţine în viaţă, opune forţei destructive o forţă egală, dar inertă, ridicată pe temeiurile egoismului. Dar căreia dintre suferinţe i se va da numele de durere?

Pierderea părinţilor este o mâhnire faţă de care natura i-a pregătit pe oameni; răul fizic este trecător, el nu cuprinde sufletul; iar dacă persistă, nu mai e un rău, e însăşi moartea. Dacă o femeie tânără pierde un nou-născut, dragostea conjugală îi dăruie în curând un succesor, şi o astfel de supărare este, deci, tot trecătoare. În sfârşit, aceste necazuri şi multe altele asemănătoare sunt, oarecum, lovituri, răni; niciuna însă nu afectează vitalitatea în esenţa ei, şi ar trebui ca ele să se urmeze într-un chip nemaipomenit pentru a ucide sentimentul ce ne îndeamnă să râvnim fericirea. Marea, adevărata durere ar fi, deci, acel rău atât de ucigător, încât să cuprindă şi trecutul, şi prezentul, şi viitorul totodată, să nu lase nici o părticică a vieţii nevătămată, să zdruncine cugetul pentru totdeauna, să se întipărească, de neşters, pe buze şi pe frunte, să zdrobească sau să strice resorturile plăcerii, punând în suflet o pricină de silă faţă de orice lucru de pe pământ. Mai mult încă, spre-a fi imens, spre-a strivi astfel şi sufletul şi trupul, acest rău ar trebui să survină într-o clipă a vieţii când toate puterile sufletului şi ale trupului sunt tinere, şi să sfarme o inimă plină de viaţă. Răul, atunci, va face o rană adâncă; suferinţa va fi atunci şi ea mare, şi nici o fiinţă n-ar putea scăpa dintr-o astfel de boală, fară a suferi unele Schimbări poetice: fie va lua calea cerurilor, fie, dacă rămâne aici pe pământ, se va întoarce între oameni, pentru a-i minţi şi pentru a juca un rol în lume; ea va şti atunci în ce umbră să se retragă, spre a calcula, spre a plânge, spre a glumi. După o asemenea criză solemnă, nu mai există mistere în viaţa socială, care de aci încolo este ta mod irevocabil judecată.

La femeile tinere, de vârsta marchizei, întâia şi cea mai sfâşietoare dintre toate durerile este cauzată totdeauna de acelaşi fapt. Femeia, şi mai ales femeia tânără, tot atât de mare prin suflet cât şi prin frumuseţe, nu şovăie niciodată să-şi îndrume viaţa spre ţelul către care şi natura şi sentimentul şi societatea o împing să se avânte în

întregime. Dacă întâiul ei vis va sfârşi ta mod lamentabil şi totuşi ea va rămâne ta viaţă, va îndura cele mai cumplite suferinţe, pentru simplul motiv care face ca întâia dragoste să fie cel mai frumos dintre toate sentimentele. Oare pentru ce o asemenea nefericire nu şi-a avut încă nici pictorul, nici poetul ei, până acum? Dar poate ea, oare, să fie zugrăvită, poate ea să fie cântată? Nu, natura durerilor pe care le pricinuieşte se refuză analizei şi culorilor artei. De altminteri, asemenea suferinţe nu se mărturisesc niciodată: spre a consola o femeie, trebuie să ştii să i le ghiceşti; căci, trăite întotdeauna amarnic şi resimţite religios, ele rămân ta suflet şi, ca o avalanşă prăbuşindu-se într-o vale, distrug totul, înainte de a-şi găsi un loc.

Marchiza era atunci pradă unor astfel de suferinţe ce vor rămâne multă vreme necunoscute, pentru că totul pe lume le osândeşte, în vreme ce sentimentul le mângâie, iar cugetul unei adevărate femei i le justifică totdeauna. Se întâmplă cu astfel de dureri ca şi cu acei copii irevocabil condamnaţi de viaţă, dar faţă de care inima mamelor lor se simte legată mult mai puternic decât faţă de copiii bogat înzestraţi. Poate că niciodată o asemenea catastrofă înspăimântătoare, care ucide tot ceea ce reprezintă viaţa din afara noastră, nu a fost atât de viu, atât de complet, atât de crud sporită de împrejurări, cum fusese pentru marchiză. Un bărbat drag, tânăr şi bun, căruia nu-i îndeplinise niciodată nici o dorinţă, supunându-se astfel legilor societăţii, murise spre a-i salva ceea ce societatea numeşte cinstea unei femei Cui i-ar fi putut spune marchiza: „Sufăr!”? Lacrimile ei l-ar fi jignit pe soţul său, cauză principală a nenorocirii. Legile şi moravurile îi interziceau lacrimile: o prietenă s-ar fi bucurat, un bărbat ar fi abuzat de nenorocirea ei. Nu, această biată îndurerată nu putea plânge în tihnă decât într-o pustie, mustindu-şi acolo suferinţa sau lăsându-se mistuită de ea, murind sau omorând ceva din sine, poate însuşi cugetul ei.

De câteva zile, rămânea cu ochii pironiţi la zarea ştearsă ta care, întocmai ca şi ta viitorul vieţii sale, nu exista nimic de descoperit, nimic de nădăjduit, în care totul se vedea dintr-o singură privire şi ta care nu regăsea decât imaginile recii dezolări ce-i sfâşia neîncetat inima. Dimineţile de ceaţă, cerul de o lumină stinsă, norii lunecând aproape de pământ sub o boltă cenuşie se potriveau cu fazele bolii sale sufleteşti. Inima nu se zbuciuma, nu era cu nimic mai mult şi cu nimic mai puţin veştejită; nu, firea ei fragedă şi înfloritä se împietrise sub lenta acţiune a unei dureri de neîndurat, pentru că era fără scop. Suferea numai prin ea şi numai pentru ea. A suferi astfel nu înseamnă, oare, a călca în plin egoism? În felul acesta, gânduri îngrozitoare îi străbăteau conştiinţa, rănindu-i-o. Se chestiona cu bună credinţă şi se găsea că are o fire dublă. Exista în ea o femeie care judeca şi o femeie care simţea, o femeie care suferea şi o femeie care nu mai vroia să sufere. Îşi aducea aminte de jocurile copilăriei sale, care se scursese fără ca ea să-i fi simţit fericirea şi ale cărei imagini senine reveneau de-a valma, parcă spre a-i face şi mai grele decepţiile unei căsătorii convenabile în ochii lumii, groaznice în realitate. La ce-i folosiseră frumoasele pioşenii ale tinereţii sale, plăcerile reprimate şi sacrificiile făcute lumii? Deşi în fiinţa ei totul exprima şi aştepta iubirea, se întreba la ce-i mai pot folosi acum şi armonia mişcărilor şi zâmbetul, şi farmecul ei? Nu-i mai plăcea să se simtă fragedă şi voluptuoasă, cum nu-ţi place un sunet repetat fără rost. Însăşi propria-i frumuseţe îi era insuportabilă, ca un lucru inutil. Întrezărea cu groază că de act înainte nu va mai putea să fie o fiinţă întreagă. Eul ei lăuntric nu-şi pierduse, oare, facultatea de a savura impresiile în acel nou încântător care dă atâta voioşie vieţii? Pe viitor, cele mai multe dintre senzaţiile ei vor fi adeseori mai degrabă şterse decât acceptate, şi multe dintre cele care odinioară ar fi emoţionat-o îi vor deveni indiferente. După copilăria fiinţei, vine copilăria inimii. Or, iubitul ei dusese cu sine în mormânt această a doua

copilărie. Tânără încă prin dorinţele sale, ea nu mai avea acea tinereţe sufletească deplină, ce dăruie tuturor lucrurilor vieţii valoare şi plăcere. Căci nu va păstra ea, oare, în sine un motiv de tristeţe şi de neîncredere ce le va răpi tuturor simţămintelor ei şi frăgezimea şi vraja dintâi? Pentru că nimic nu-i va mai putea reda fericirea, pe care o nădăjduise, pe care o visase atât de frumoasă. Întâile ei lacrimi adevărate stingeau acel foc ceresc care iluminează întâile tulburări ale inimii, şi ea avea să sufere totdeauna că nu este ceea ce ar fi putut să fie. De la o asemenea credinţă trebuie să izvorască dezgustul amar ce te face să întorci privirea atunci când plăcerea se înfăţişează din nou.

Marchiza îşi judeca viaţa ca un bătrân ce se pregătea s-o părăsească. Deşi se simţea tânără, noianul zilelor ei lipsite de bucurii îi cădea peste suflet, sfărâmindu-i-l şi îmbătrânind-o înainte de vreme. Îi cerea lumii, cu un ţipăt de disperare ceea ce ea îi dăruise în schimbul iubirii care-o ajutase să trăiască şi pe care o pierduse. Se întreba dacă, în dragostea ei spulberată, atât de neprihănită şi de pură, gândul nu fusese mai crimânal decât fapta, îi plăcea să se învinovăţească, spre a insulta astfel lumea şi pentru a se consola de a nu fi trăit cu cel pe care îl plângea, acea legătură desăvârşită care, suprapunând un suflet cu celălalt, micşorează durerea celui ce rămâne prin certitudinea de a se fi bucurat pe deplin de fericire, de a fi ştiut s-o dăruiască pe deplin şi de a fi păstrat în sine o urmă de Sa cel care nu mai este. Era nemângâiată ca o actriţă care şi-a ratat rolul, iar durerea o simţea până-n fiecare fibră „in inimă şi în creieri. Dacă făptura sa era lovită În dorurile ei cele mai tainice, mândria nu-i era mai puţin rănită decât bunătatea care o îndeamnă pe femeie să se sacrifice. Şi, răscolind toate întrebările, dezbătând toate resorturile diferitelor existenţe pe care nu le înfăţişează naturile sociale, morale şi fizice, ea redeştepta atât de năvalnic forţele inimii, încât, în toiul cugetărilor cele mai contradictorii, nu putea să aleagă nimic. Aşa încât uneori,

când se lăsa ceaţa, deschidea fereastra şi rămânea acolo, fără nici un gând, respirând maşinal mireasma jilavă a pământului răspândită în aer, stând în picioare, nemişcată, năucă parcă, întrucât clocotul durerii o făcea tot atât de surdă la armoniile naturii ca şi la farmecele cugetării.

Într-o zi, pe la amiază, când soarele luminase cerul, camerista ei intră fără a fi fost chemată şi-i spuse:

— Uitaţi, domnul paroh a venit acum pentru a patra oară ca s-o vadă pe doamna marchiză; şi astăzi stăruie atât de hotărât, că nu mai ştim ce să-i răspundem.

— Pesemne că vrea ceva bani pentru săracii din comună; ia douăzeci şi cinci de ludovici şi dă-i-i din partea mea.

— Doamnă, spuse camerista întorcându-se peste o clipă, domnul paroh nu vrea să primească banii şi doreşte să vă vorbească.

— Atunci să vină! Răspunse marchiza, făcând un gest de mânie ce prevedea o tristă primire pentru preot, ale cărui pisălogeli fără îndoială că intenţiona să le evite printr-o explicaţie scurtă şi limpede.

Marchiza îşi pierduse mama de la o vârstă fragedă, iar educaţia ei fusese, firește, influenţată de lâncezeala care, în anii Revoluţiei, deznodase legăturile religioase în Franţa. Evlavia este o virtute de femeie pe care numai femeile o pot transmite, iar marchiza era un copil al veacului al XVIII-lea şi credinţele ei religioase erau cele ale tatălui său. Nu urmase nici o practică religioasă. Pentru ea, un preot era un funcţionar public, iar utilitatea lui i se părea îndoielnică. În situaţia în care se afla, glasul religiei nu putea decât să-i învenineze suferinţele; şi-apoi, nu credea deloc nici în preoţii de stat, nici în luminile lor; hotărî, deci, să-l pună pe al ei la locul său, fară răutate, şi să se descotorosească de el printr-o binefacere, aşa cum procedează oamenii bogaţi. Preotul intră, iar înfăţişarea lui nu schimbă gândurile marchizei, care văzu un om scurt şi gras, cu pântecele voluminos, cu faţa roşcovană, dar bătrână şi zbârcită, ce se străduia să zâmbească şi zâmbea strâmb; capul pleşuv şi

brăzdat de-a curmezişul de nenumărate zbârcituri îi cădea ca un sfert de cerc peste faţă, turtindu-i-o; câteva fire de păr albe îi împodobeau partea de jos a capului, deasupra cefei, şi se întindeau, înainte, până spre urechi. Cu toate acestea, fizionomia acestui preot fusese cândva cea a unui om vesel din fire. Buzele lui groase, nasu-i uşor în sus, bărbia-i ce părea că dispare într-o guşă dublă dovedeau un caracter senin. Marchiza nu luă în seamă la început decât aceste trăsături principale; dar, de la întâiul cuvânt pe care i-l spuse preotul, fu impresionată de dulceaţa glasului lui; îl privi mai cu atenţie şi băgă de seamă sub sprâncenele-i încărunţite nişte ochi care plânseseră cândva; iar conturul obrazului, privit din profil, da chipului său o atât de augustă înfăţişare de durere, încât marchiza descoperi un om în acel preot.

— Doamnă marchiză, cei bogaţi nu ne aparţin decât atunci când suferă; iar suferinţele unei femei căsătorite, tinără, frumoasă, bogată, care nu şi-a pierdut nici copiii, nici părinţii, se pot ghici, şi sunt pricinuite de răni ale căror chinuri nu pot fi îndulcite decât de religie. Sufletul dumneavoastră se află În primejdie, doamnă. Nu vă vorbesc în clipa aceasta de viaţa de dincolo, care ne aşteptă! Nu, nu suntem la spovedanie. Dar nu-i de datoria mea să vă luminez în legătură cu viitorul existenţei dumneavoastră în societate? Îl veţi ierta, aşadar, pe un moşneag că se amestecă într-o problemă de care depinde fericirea dumneavoastră.

— Fericirea, domnule, nu mai există pentru mine. Am să vă aparţin în curând, aşa cum spuneţi, dar pentru totdeauna.

— Nu, doamnă, nu veţi muri de durerea ce vă apasă şi care vi se zugrăveşte pe faţă. Dacă ar fi trebuit să muriţi, nu aţi fi acum la Saint-Lange. Pierim mai puţin din pricina unui regret sigur, decât din cea a unor speranţe înşelate. Am cunoscut dureri mult mai de neîndurat, mult mai cumplite, care n-au adus moartea.

Marchiza făcu un semn de îndoială.

— Doamnă, cunosc un om a cărui nenorocire a fost atât de mare, încât necazurile dumneavoastră vi s-ar părea uşoare dacă le-aţi compara cu ale lui.

Fie că lunga ei singurătate începuse s-o obosească, fie că se simţi atrasă de perspectiva de a-şi putea descărca gândurile dureroase într-o inimă de prieten, ea îl privi pe paroh cu un aer întrebător, pe care nu era cu putinţă să nu-l înţelegi.

— Doamnă, urmă preotul, omul acela era un tată căruia, dintr-o familie numeroasă, nu-i mai rămăseseră decât trei copii. Îşi pierduse pe rând părinţii, apoi o fiică şi soţia, amândouă iubite nespus. Rămăsese singur, într-un fund de provincie, pe o mică proprietate, unde multă vreme fusese fericit. Cei trei fii ai lui erau în armată şi fiecare avea un grad proporţional cu anii de slujbă. În timpul celor o sută de zile, cel mai mare trecu în garda imperială şi deveni colonel; mijlociul era şef de batalion în artilerie; iar mezinul avea gradul de şef de escadron la dragoni. Doamnă, tustrei băieţii îl iubeau pe tatăl lor, tot aşa cum şi tată! Îi iubea. Dacă dumneavoastră cunoaşteţi bine nepăsarea celor tineri care, duşi de pasiunile lor, niciodată nu au timp pentru afecţiunile de familie, veţi înţelege printr-un singur fapt cât de mare era dragostea lor pentru bietul bătrân părăsit, ce nu mai trăia decât prin ei şi pentru ei. Nu trecea săptămâna, fără ca el să primească o scrisoare de la vreunul din copiii săi. Dar, de asemenea, el nu fusese niciodată pentru ei nici slab, ceea ce micşorează respectul copiilor, nici pe nedrept aspru, ceea ce-i jigneşte, nici zgârcit cu sacrificiile, ceea ce-i înstrăinează. Nu, el fusese mai mult decât un tată, le devenise frate şi prieten. În sfârşit, se duse să-şi ia rămas-bun de la ei la Paris, atunci când plecară în Belgia; vrusese să vadă dacă aveau cai buni şi dacă nu cumva le lipsea ceva. După plecarea lor, tatăl se întoarse acasă. Războiul începe, bătrânul primeşte scrisori trimise de la Fleurus, de la Ligny, totul mergea bine. Se dă bătălia de la Waterloo, ştiţi cu ce rezultat. Franţa e învăluită

în doliu, dintr-o singură lovitură. Toate familiile fură cuprinse de cea mai adâncă îngrijorare. El, doamnă, înţelegeţi: aştepta, n-avea o clipă de tihnă şi de pace; citea gazetele, se ducea personal la poştă în fiecare zi. Într-o seară, soseşte servitorul fiului său colonel. Îl vede pe acel om călare pe calul stăpânului său, şi nu mai trebuie să pună nici o întrebare: colonelul murise, despicat în două de o ghiulea. Spre seară, soseşte pe jos servitorul celui mijlociu; acesta murise în a doua zi a luptelor. În sfârşit, pe la miezul nopţii, un artilerist soseşte să-i vestească şi moartea ultimului fiu, pe capul căruia, un răstimp tare scurt, sărmanul părinte îşi pusese întreaga viaţă. Da, doamnă, căzuseră tustrei!

După o pauză, preotul, înfrângându-şi tulburarea, adăugă cu voce blajină aceste cuvinte:

— Şi tatăl a rămas în viaţă, doamnă. El a înţeles că, dacă Dumnezeu îl lăsase pe pământ, trebuia să continue să sufere, şi el suferă; s-a aruncat însă în braţele religiei. Ce altceva ar fi putut să facă?

Marchiza îşi ridică ochii spre chipul preotului, devenit sublim de întristare şi de resemnare, şi aşteptă cuvântul următor, Ia care o trecură lacrimile:

— E preot, doamnă: fusese sfinţit prin lacrimi, înainte de a fi fost sfinţit la picioarele altarului.

O vreme se aşternu tăcerea. Marchiza şi preotul priviră prin geamuri zările ceţoase, de parcă ar fi putut să vadă acolo pe cei ce nu mai erau.

— Nu preot într-un oraş, ci un simplu paroh.

— La Saint-Lange, spuse ea ştergându-şi ochii.

— Da, doamnă.

Niciodată maiestatea durerii nu i se arătase mai mare doamnei d'Aiglemont; iar acest Da, doamnă îi căzuse drept în inimă, cu greutatea unei dureri nemărginite. Glasul acela, care-i suna blând în urechi, îi tulburase întreagă fiinţă. Ah! Era însuşi glasul durerii, acel glas adânc şi grav ce pare plin de tainice mângâieri.

— Părinte, spuse aproape respectuos marchiza, şi dacă nu mor, ce voi deveni?

— N-aveţi un copil, doamnă?

— Ba da, spuse ea rece.

Preotul aruncă asupra acestei femei o privire asemănătoare celei pe care o îndreaptă un medic asupra unui bolnav grav, şi hotărî să-şi dea toate silinţele spre a o smulge duhului rău care îşi şi întinsese mâna asupra ei.

— Vedeţi, doamnă, trebuie să trăim cu durerile noastre, şi numai religia ne oferă adevăratele consolări. Îmi veţi îngădui să mai vin spre a vă face să auziţi glasul unui om care ştie să îndrăgească toate durerile şi care, cred, nu are nimic înfricoşător?

— Da, domnule, veniţi. Şi vă mulţumesc că v-aţi gândit la mine.

— Atunci, doamnă, pe curând!

Vizita aceasta destinse, spre a spune aşa, sufletul marchizei, ale cărei puteri fuseseră prea crunt zguduite de mâhnire şi de singurătate. Preotul îi lăsa în inimă o mireasmă de balsam şi izbăvitorul răsunet al evlavioaselor lui cuvinte. Şi simţi acel fel de mulţumire care-l însenineză pe un întemniţat atunci când, după ce a cunoscut adâncimea singurătăţii şi greutatea lanţurilor, îşi află un vecin care bate în perete transmiţându-i un sunet prin care se exprimă nişte gânduri comune. Avea acum un confident neaşteptat. Nu peste mult, însă, se prăbuşi iarăşi în amarele ei gânduri şi îşi spuse, întocmai ca şi cel întemniţat, că un tovarăş de durere nu-i va uşura nici lanţurile, nici soarta.

Preotul nu vroise să sperie prea tare, de la o primă vizită, o durere atât de egoistă; spera însă că, graţie artei lui, va putea face ca religia să progreseze la o a doua vizită. Peste două zile, într-adevăr, veni din nou, şi felul în care marchiza îl primi îi dovedi că vizita lui era dorită.

— Ei bine, doamnă marchiză, spuse bătrânul, v-aţi gândit oleacă la mulţimea suferinţelor omeneşti? V-aţi ridicat privirile spre cer? Aţi zărit acea nemărginire a lumilor care,

micşorând însemnătatea noastră, strivind vanităţile noastre, ne domoleşte durerile.

— Nu, domnule, spuse ea. Legile sociale îmi apasă prea greu inima şi mi-o sfâşie prea crunt, ca să mai pot să mă înalţ spre ceruri. Dar legile poate că nici nu sunt atât de crude pe cât sunt convenienţele societăţii. Oh, societatea!

— Suntem datori, doamnă, sa ne supunem şi unora şi celorlalte: legea înseamnă cuvântul, iar convenienţele înseamnă acţiunile societăţii.

— Să te supui societăţii? Reluă marchiza, făcând un gest de oroare. Eh, domnule, toate suferinţele noastre de-aici ne vin! Dumnezeu n-a făcut nici măcar o singură lege aducătoare de nenorociri; oamenii insă, adunându-se laolaltă, i-au falsificat opera. Noi, femeile, suntem mai chinuite de civilizaţie decât am fi de natură. Natura ne-a impus unele chinuri fizice pe care nu le-aţi îndulcit, dar civilizaţia a dezvoltat sentimente care le amăgiţi neîncetat. Natura sugrumă fiinţele slabe, dumneavoastră le osândiţi să trăiască, spre a! E hărăzi unei suferinţe statornice. Căsătoria, instituţia pe care se sprijină societatea astăzi, numai pe noi ne face. Să-i simţim toate poverile: pentru bărbat – libertatea; pentru femeie – datoriile. Noi vă datorăm întreaga noastră viaţă, dumneavoastră nu ne datoraţi decât unele clipe. În sfârşit, bărbatul poate să aleagă, atunci când noi nu avem decât să ne supuneam orbeşte. Oh, domnule, dumneavoastră vă pot spune totul. Ei bine, căsătoria, aşa cum se practică ea astăzi, mi se pare a fi o prostituţie legalizată. Din aceasta izvorăsc suferinţele mele. Numai eu, însă, dintre nefericitele făpturi atât de tragic împerecheate, trebuie să păstrez tăcerea! Eu însămi sunt autoarea răului meu: eu mi-am dorit această căsătorie.

Se opri, plânse cu amar şi rămase tăcută.

— În această mizerie profundă, în mijlocul acestui ocean de durere, reluă ea, găsisem câteva umbre de nisip pe care să-mi pun piciorul, pe care să sufăr în tihnă; un uragan a

spulberat totul. Iată-mă singură, fără nici un sprijin, prea slabă împotriva furtunilor.

— Nu suntem slabi niciodată, dacă Dumnezeu este cu noi, spuse preotul. De altminteri, dacă nu aveţi nici o bucurie de aşteptat aici pe pământ, nu aveţi, oare, nici o datorie de împlinit?

— Mereu datorii! Exclamă ea, cu un fel de mânie. Dar unde-s, în ceea ce mă priveşte, sentimentele care ne dau tăria de a le îndeplini? Domnule, nimic din nimic, sau nimic pentru nimic, este una dintre cele mai drepte legi ale naturii – şi morale şi fizice. Aţi vrea ca arborii aceştia să înfrunzească fără seva care-i face să înmugurească? Şi sufletul îşi are seva lui! Pentru mine, izvorul sevei sale a secat.

— N-am să vă vorbesc despre sentimentele religioase ce generează resemnarea, spuse preotul; dar maternitatea, doamnă, nu-i ea oare.?

— Destul, domnule! Spuse marchiza. Faţă de dumneavoastră voi fi sinceră. Vai, de acum înainte nu voi mai putea să fiu astfel faţă de nimeni, sunt osândită la minciună; societatea nu ne cere decât schime şi, sub ameninţarea cu oprobriul public, ne porunceşte să ne supunem convenienţelor ei. Există două maternităţi, domnule. Nu cunoşteam mai înainte asemenea deosebiri; astăzi le ştiu. Nu sunt decât pe jumătate mamă, şi-ar fi fost bine să nu fiu deloc. Hélene nu este a lui. O, nu vă cutremuraţi! Saint-Lange este un abis în care s-au irosit destule sentimente false, din care au izbucnit lumini sinistre, unde s-au năruit şubredele edificii ale legilor nenaturale. Am o copilă, şi ajunge; sunt mamă; aşa vrea legea. Dar dumneavoastră, domnule, care aveţi un suflet atât de duios şi de blând, poate că veţi înţelege ţipetele unei biete femei care n-a lăsat să pătrundă în inima ei nici un sentiment prefăcut. Dumnezeu mă va judeca, dar nu cred că m-am abătut de la legile lui atunci când am cedat afecţiunilor pe care el mi le-a pus în suflet, şi iată ceea ce

am obţinut. Un copil, domnule, nu-i el, oare, imaginea a două fiinţe, fructul a două sentimente liber contopite? Dacă el nu-i legat de toate fibrele trupului ca şi de toate duioşiile inimii; dacă nu aminteşte nici de clipele de iubire desfătătoare, nici de ceasurile, nici de locurile în care cele două fiinţe au fost fericite, şi nici de vorbele lor pline de armonii omeneşti, şi nici de gingaşele lor visuri – acel copil este o făptură neizbutită. Da, pentru ei, el trebuie să fie o încântătoare miniatură în care se regăsesc poemele dublei lor vieţi tainice; el trebuie să le ofere un izvor de emoţii rodnice, să fie totodată şi întregul lor trecut, şi întregul lor viitor. Biata mea Hélene este copilul tatălui ei, copilul datoriei şi al întâmplării; eu nu-i pot oferi decât instinctul de femeie, legea care ne împinge în mod irezistibil să ocrotim făptura zămislită în pântecelele noastre. Sunt fără nici o pată, din punct de vedere social vorbind. Nu i-am sacrificat eu şi viaţa şi fericirea mea? Ţipetele ei îmi tulbură întreaga fiinţă; dacă ar cădea într-o apă, m-aş arunca în valuri ca s-o scap. Dar ea nu face parte din inima mea. Ah, dragostea m-a făcut să visez la o maternitate mai mare, mai completă; am alintat într-un vis spulberat copilul pe care dorurile mele l-au conceput înainte ca el să fi fost zămislit, în sfârşit, acea delicioasă floare născută în suflet, înainte de a se fi născut aievea. Pentru Hélene eu sunt ceea ce, în ordinea naturală, trebuie să fie o mamă faţă de progenitura sa. Când nu va mai avea nevoie de mine, atunci totul se va fi sfârşit: stingându-se cauza, vor înceta şi efectele. Dacă femeia are fermecătorul privilegiu de a-şi desfăşura maternitatea peste întreaga viaţă a copilului său, oare nu strălucirii concepţiei ei morale trebuie să-i atribuim această persistenţă dumnezeiască din simţire? Atunci când copilul n-a avut însuşi sufletul mamei lui drept întâiu-i înveliş, maternitatea încetează în chiar inima ei, aşa cum încetează ia animale. Acesta-i adevărul, îl simt; pe măsură ce biata mea fetiţă creşte, inima mea se închide în sine. Sacrificiile pe care i le-am făcut m-au şi îndepărtat de ea, în vreme ce

pentru un alt copil inima mea, simt, ar fi fost neobosită; pentru acest altul, nimic n-ar fi fost sacrificiu, totul ar fi fost plăcere. Aşa încât, domnule, raţiunea, religia, totul, În ceea ce mă priveşte, e fără putere împotriva sentimentelor mele. Păcătuieşte oare, când vrea să moară, femeia care nu este nici mamă, aici soţie, şi care, spre nefericirea ei, a întrevăzut iubirea în frumuseţile-i nesfârşite, maternitatea în bucuriile-i nemărginite? Ce poate deveni ea? Să vă spun ce simt eu! De-o sută de ori pe zi, de-o sută de ori pe noapte, un fior îmi zguduie şi creierii, şi inima, şi trupul, ori de cite ori cine ştie ce amintire neîndeajuns izgonită îmi aduce imaginile unei fericiri pe care mi-o închipui mai mare decât ar fi fost. Aceste crunte năluciri fac să mi se veştejească sentimentele, şi-mi spun: „Ce-ar fi fost viaţa mea, dacă.?”

Îşi ascunse faţa în palme şi izbucni în lacrimi

— Iată fondul inimii mele! Reluă ea. Un copil al lui m-ar fi făcut să accept cele mai cumplite nenorociri! Dumnezeu, cel care a murit încărcat de toate păcatele pământului, îmi va ierta acest gând, ucigaş pentru mine; ştiu însă că societatea este implacabilă: pentru ea, cuvintele mele sunt blasfemii; eu batjocoresc toate legile ei. Ah, aş vrea să mă războiesc cu societatea aceasta, şi să-i înnoiesc legile şi obiceiurile, sa i le sfărâm! Oare nu m-a rănit ea în toate gândurile, în toate fibrele, în toate sentimentele, în toate dorurile, în toate speranţele, în viitorul, în prezentul, în trecutul meu? Pentru mine, ziua e plină de neguri, gându-i o spadă, inima mi-e o rană, copila mea-i o tăgăduire. Da, când Hélene îmi vorbeşte, aş vrea să aibă o altă voce; când mă priveşte, aş vrea să aibă alţi ochi. Ea este aici anume ca să-mi dovedească tot ceea ce ar fi trebuit să fie şi tot ceea ce nu este. Mi-e de nesuferit! Îi zâmbesc, mă străduiesc s-o despăgubesc pentru sentimentele ce i le răpesc. Sufăr! Oh, domnule, prea sufăr, pentru a mai putea trăi! Şi voi trece drept o femeie cinstita! Şi n-am săvârşit nici un păcat! Şi voi fi lăudată şi onorată de toţi! Am luptat împotriva iubirii

involuntare, căreia nu trebuia să-i cedez: dar dacă mi-am păstrat credinţa fidelă, mi-am păstrat oare şi inima? Ea, spuse marchiza apăsându-şi cu mâna dreaptă pieptul, n-a fost nicicând decât a unei singure fiinţe. Şi copila mea nu se înşeală. Există privirile, glasul, gesturile de mamă a căror putere împietreşte inima copiilor; şi biata mea fetiţă nu-mi simte braţul înfiorându-se, nici vocea tremurând; ochii mi se împânzesc când o privesc, când îi vorbesc sau când o iau în braţe, ti aruncă priviri acuzatoare, pe care nu pot să le îndur! Uneori mă cutremur la gândul să nu găsesc în ea un tribunal care să mă condamne fără să fiu ascultată. Deie Cerul ca ura să nu se aştearnă într-o zi între noi! Dumnezeule mare! Deschide-mi mai degrabă mormântul, lasă-mă să sfârşesc la Saint-Lange! Vreau să mă duc în lumea unde voi regăsi celălalt suflet al meu, unde voi fi pe deplin mamă! Oh! Iartă-mă, domnule, sunt nebună. Cuvintele astea mă înăbuşeau, acum le-am rostit. A, şi dumneavoastră plângeţi? Nu mă dispreţuiţi!

— Hélene, Hélene! Fetiţa mea, vino! Strigă ea, cu un fel de deznădejde, auzind-o pe fetiţa care se întorcea de la plimbare.

Micuţa veni râzând şi ţipând; aducea un fluture pe care-l prinsese; dar, când o văzu pe mama sa plângând, tăcu, veni lângă ea şi se lăsă sărutată pe frunte.

— Va fi foarte frumoasă, spuse preotul.

— E-ntreagă tatăl ei, răspunse marchiza îmbrăţişându-şi cu căldură copila, parcă spre a-şi plăti o datorie sau spre a şterge o remuşcare.

— Mamă, ce caldă eşti!

— Du-te, lasă-ne, îngeraşul meu, răspunse marchiza.

Fetiţa plecă fără părere de rău, fără a o privi pe mama sa, aproape fericită să nu mai stea lângă un chip trist, şi înţelegând de pe acum că sentimentele ce se zugrăveau pe acel chip îi erau potrivnice. Zâmbetul este apanajul, este graiul, este expresia maternităţii. Marchiza nu putea să zâmbească. Ea se înroşi, când îl privi pe preot: nădăjduise

că se va arăta mamă, dar nici ea, nici fetiţa ei nu ştiuseră să mintă. Într-adevăr, sărutările unei femei sincere au o dulceaţă dumnezeiască, ce pare că pune în fiecare mângâiere un suflet, un foc subtil de care inima se simte cuprinsă. Sărutările secătuite de această miere sunt aspre şi uscate. Preotul simţise deosebirea: el putu să cerceteze prăpastia ce se află între maternitatea cărnii şi maternitatea inimii. De-aceea, după ce aruncă asupra acestei femei o privire inchizitorială, îi spuse:

— Aveţi dreptate, doamnă: ar fi fost mai bine pentru dumneavoastră să fi murit.

— Ah, îmi înţelegeţi sentimentele, văd, răspunse ea, de vreme ce dumneavoastră, preot creştin, cunoaşteţi şi aprobaţi tristele hotărâri pe care ele mi le-au insuflat. Da, am vrut să mă omor; mi-a lipsit însă curajul necesar ca să-mi îndeplinesc hotărârea. Trupul mi-era laş, atunci când sufletul era puternic; iar atunci când mâna nu mai tremura, sufletul meu şovăia. Nu cunosc taina acestor lupte şi a acestor şovăieli. Fără îndoială că, din păcate, sunt destul de femeie, fără statornicie În vrerile mele, în stare doar să iubesc. Mă dispreţuiesc! Seara, după ce slugile se culcau, porneam curajoasă către iazul din parc; când însă ajungeam pe marginea lui, firea mea şubredă se îngrozea să piară. Vă mărturisesc slăbiciunile mele. După ce mă reîntorceam în pat, îmi era ruşine de mine, deveneam iarăşi curajoasă. Într-o asemenea clipă, am luat laudanum; dar am suferit şi n-am murit. Crezusem că am băut tot ce era în sticlă, dar mă oprisem la jumătate.

— Sunteţi pierdută, doamnă, spuse parohul grav şi cu o voce plină de lacrimi. Vă veţi întoarce printre oameni şi îi veţi înşela; veţi căuta în societate şi veţi găsi ceea ce socotiţi drept o despăgubire pentru suferinţele dumneavoastră; şi, într-o zi, veţi îndura pedeapsa, pentru plăcerile dumneavoastră.

— Eu, strigă ea, să mă duc să-i dăruiesc celui dinţii isteţ care va şti să joace comedia iubirii, cele din urmă, cele mai

scumpe daruri ale inimii mele, şi să-mi pătez viaţa pentru o clipă de plăcere îndoielnică? Nu! Sufletul meu va fi mistuit de o flacără. Domnule, toţi oamenii au simţurile sexului lor; dar pe bărbatul înzestrat şi cu un suflet, şi care să poată satisface astfel toate exigenţele firii unei femei, a cărui melodioasă armonie să nu se tulbure niciodată, decât sub apăsarea sentimentelor, pe acela nu-l întâlnim de două ori în viaţa. Viitorul meu este îngrozitor; ştiu: femeia nu e nimic fără iubire, frumuseţea nu e nimic fără plăcere; dar însăşi societatea nu mi-ar osândi, oare, fericirea, dacă mi s-ar mai înfăţişa vreodată? Sunt datoare să fiu o mamă cinstită, pentru fiica mea. Ah, sunt închisă într-un cerc de fier, din care nu pot ieşi fără să mă acopăr de ocară. Datoriile familiale, îndeplinite fără bucurie, mă vor copleşi; îmi voi blestema viaţa; dar, cel puţin, fiica mea va avea o mamă aparent desăvârşită. Îi voi dărui comori de virtute, spre a înlocui comorile de afecţiune de care o voi lipsi. Nu doresc nici măcar să trăiesc ca să mă bucur de bucuriile pe care le simt mamele faţă de fericirea copiilor lor. Nu cred în fericire. Ce soartă va avea şi Hélene? Tot una ca a mea, de bună seamă. Ce posibilităţi au mamele să le asigure pe fetele lor că bărbatul cărora îi se dăruiesc va fi un soţ aşa cum şi-l doreşte inima lor? Le dispreţuiţi pe bietele făpturi ce se vând pentru câţiva scuzi unui bărbat oarecare: foamea şi nevoia iartă asemenea uniri trecătoare; în vreme ce societatea îngăduie şi încurajează unirea imediată, cu mult mai groaznică, dintre o tânără fată candidă şi un bărbat pe care ea nu l-a putut vedea nici măcar timp de trei luni; şi ea este vândută pentru întreaga-i viaţă. E adevărat că preţul e mare! Şi măcar dacă, neîngăduindu-i nici o compensaţie pentru durerile ei, aţi cinsti-o! Dar nu, lumea le calomniază până şi pe cele mai virtuoase dintre noi! Aceasta ne este soarta, văzută sub cele două feţe ale sale: o prostituare publică şi ruşinea, o prostituare secretă şi nefericirea. Iar în ceea ce le priveşte pe bietele fete fără zestre, ele înnebunesc sau mor; faţă de ele, nici o milă!

Frumuseţea, virtuţile nu sunt considerate valori în bazarul dumneavoastră uman, şi totuşi încă mai numiţi societate bârlogul ăsta de egoism! Dar măcar dezmoşteniţi-le pe femei! Cel puţin veţi îndeplini astfel o lege a naturi, alegându-vă tovarăşele şi căsătorindu-vă cu ele după pofta inimii.

— Doamnă, vorbele dumneavoastră îmi dovedesc că nici spiritul de familie, nici spiritul religios nu vă mişcă. Aşa încât, nu veţi şovăi între egoismul social care vă răneşte şi egoismul personal care vă va face să doriţi plăcerile.

— Familia, domnule, există oare? Eu tăgăduiesc familia într-o societate care, la moartea tatălui sau a mamei, împarte bunurile acestora şi spune fiecăruia să-şi vadă de drumul lui. Familia este o asociaţie temporară şi întâmplătoare, pe care moartea o desface grabnic. Legile noastre au sfărâmat casele, moştenirile, trăinicia exemplelor şi a tradiţiilor. Nu văd în jurul meu decât dărâmături.

— Doamnă, dumneavoastră nu vă veţi întoarce la Dumnezeu decât atunci când mâna sa se va coborî asupra dumneavoastră, şi vă doresc să vă mai rămână timp îndeajuns pentru ca să vă împăcaţi cu el. Vă căutaţi consolarea coborându-vă ochii spre pământ, în loc să-i înălţaţi spre ceruri. Filozofismul şi interesul personal v-au cuprins inima; sunteţi surdă la glasul religiei, aşa cum sunt copiii acestui veac fără de credinţă! Plăcerile lumeşti nu zămislesc decât suferinţe. Nu vă veţi schimba decât durerile, atâta, tot.

— Am să vă dezmint profeţia, spuse ea surâzând cu amărăciune, voi rămâne credincioasă celui ce a murit pentru mine.

— Durerea, răspunse el, nu poate trăi decât în sufletele pregătite de religie.

Îşi lăsă ochii în pământ respectuos, ca să nu lase să se vadă îndoielile ce i se puteau zugrăvi în privire. Dârzenia plângerilor rostite de marchiză îl mâhniseră. Cunoscând eul

omenesc sub miile lui de forme, el pierdu nădejdea că ar putea înduioşa inima aceasta pe care suferinţa o secătuise în loc s-o îmbune, şi în care grăuntele Semănătorului ceresc nu avea să încolţească, pentru că vocea lui dulce era înăbuşită de marele şi cumplitul ţipăt al egoismului. Totuşi, se comportă cu o statornicie de apostol şi mai veni de câteva ori, îndemnat mereu de speranţa că va reîntoarce la Dumnezeu inima aceasta atât de nobilă şi de mândră; îşi pierdu însă curajul în ziua în care îşi dădu scama că marchizei nu-i plăcea să stea de vorbă cu el decât pentru că-i făcea plăcere să povestească despre cel care nu mai era. Nevroind să-şi întineze menirea prin a deveni îngăduitor faţă de o pasiune, preotul puse capăt destăinuirilor, revenind treptat la formulele şi la locurile comune ale unei conversaţii banale.

Veni şi primăvara. Marchiza găsi câteva distracţii pentru adânca-i tristeţe, şi începu să se îngrijească, din lipsă de altceva, de moşie, unde se apucă să poruncească unele schimbări. În octombrie, părăsi vechiu-i castel de la Saint-Lange, unde redevenise fragedă şi frumoasă o dală cu stingerea unei dureri care, la început violenta ca un pendul aruncat puternic, sfârşise prin a se amortiza în melancolie, aşa cum se opreşte pendulul după o serie de oscilaţii din ce în ce mai slabe. Melancolia se compune dintr-o suită de astfel de oscilaţii morale, dintre care prima atinge disperarea, iar ultima plăcerea: în tinereţe, ea este crepusculul dimineţii; la bătrâneţe, cel al serii.

Când caleaşca sa trecu prin sat, marchiza fu salutată de către parohul ce se întorcea de la biserică la prezbiteriu; dar, răspunzându-i, doamna d'Aiglemont lăsă ochii în jos şi întoarse capul, ca să nu-l mai vadă. Preotul avea destulă dreptate împotriva acestei biete Artemis din Efes7.

Paris, 15 august 1834

III. LA TREIZECI DE ANI.

Un tânăr cu frumoase perspective şi care aparţinea uneia dintre acele familii istorice ale căror nume vor fi totdeauna,

chiar şi împotriva legilor, strâns legate de gloria Franţei, venise la bal la doamna Firmiani. Această doamnă îi dăduse câteva scrisori de recomandare către nişte prietene ale ei de la Napoli. Domnul Charles Vandenesse – aşa se numea tânărul – venise acum să-i mulţumească şi să-şi ia rămas bun de la ea.

După ce îndeplinise în mod strălucit mai multe misiuni, Vandenesse fusese ataşat de curând pe lângă unul dintre miniştrii noştri plenipotenţiari trimişi la congresul de la Laybach, şi profitând de călătoria ce urma s-o facă, vroia să studieze Italia.

Balul de-acum însemna, aşadar, pentru el, un fel de rămas-bun de la bucuriile Parisului, de la acea viaţă agitată, de la acel vârtej de idei şi de desfătări, atât de des calomniate, dar cărora-i atât de plăcut să i te dăruieşti.

Deprins de trei ani încoace să salute capitalele europene şi să le părăsească, după schimbătoarele interese ale carierei sale diplomatice, Charles de Vandenesse, părăsind Parisul, avea totuşi puţine lucruri de regretat. Femeile nu-i mai stârneau nici un interes, fie pentru că el considera o dragoste adevărată ca ocupând un loc mult prea mare în viaţa unui bărbat politic, fie pentru că meschinele preocupări ale unei curtenii superficiale i se vor fi părut prea vane pentru un suflet puternic. Noi avem cu toţii mari pretenţii în ceea ce priveşte puterea sufletului. În Franţa, nici unui bărbat, fie el cât de mediocru, nu-i convine să treacă drept banal din punct de vedere spiritual.

Aşa încât Charles, deşi tânăr – de-abia avea treizeci de ani – se şi deprinsese să vadă filosofic idei, rezultate, mijloace, acolo unde oamenii di vârsta lui nu văd decât sentimente, plăceri şi iluzii. Îşi ascundea căldura şi entuziasmul, fireşti pentru un tânăr ca el, în adâncurile sufletului, pe care natura i-l crease mărinimos. Se străduia să devină un ins calculat şi rece şi să pună în manierele, în gesturile amabile, în artificiile-i de seducţie socială toate comorile spirituale cu care soarta îl înzestrase: veritabilă ţintă de om

ambiţios; trist rol jucat anume spre a răzbate la ceea ce numim astăzi o situaţie frumoasă. Se duse să arunce o ultimă privire prin saloanele în care se dansa.

Înainte de a părăsi balul, vroia, fără îndoială, să ia imaginea acestuia cu el, aşa cum un spectator nu-şi părăseşte loja de la Operă fără a privi tabloul final. Dar, de asemenea, dintr-o dorinţă lesne de înţeles, domnul de Vandenesse studia aspectul cu totul franţuzesc, strălucirea şi surâzătoarele chipuri ale acestei petreceri pariziene, comparându-le în gând cu noile fizionomii şi cu pitoreştile scene care îl aşteptau la Napoli, unde îşi propunea să petreacă timp de câteva zile, înainte de a se prezenta la postul său. Părea să compare atât de schimbătoarea şi atât de bine cunoscuta Franţă cu o ţară ale cărei obiceiuri şi peisaje nu le cunoştea decât din povestiri contradictorii sau din cărţile în cea mai mare parte prost făcute. Câteva păreri destul de poetice, devenite însă foarte vulgare astăzi, îi trecură atunci prin minte, răspunzând, poate fără ca el să-şi dea seama, dorinţelor tainice ale spiritului său, mai degrabă prea pretenţios decât blazat, mai degrabă lipsit de ocupaţie decât veştejit.

„Iată, îşi spunea el, femeile cele mai elegante, cele mai bogate, cele mai alese ale Parisului. Aici sunt celebrităţile zilei, vestitele politiciene, vestitele aristocrate şi literate; dincolo-s artiştii, dincoace oamenii la putere. Şi, cu toate acestea, nu văd decât intrigi mărunte, iubiri născute moarte, zâmbete ce nu exprimă nimic, dispreţuri fără motiv, priviri fără căldură, mult spirit, irosit însă fără rost. Toate aceste obrazuri albe şi trandafirii nu caută atât plăcerea, cât distracţiile. Nici o emoţie nu-i sinceră. Dacă nu vreţi să vedeţi decât peneturi bine aşezate, văluri vaporoase, toalete frumoase, femei suave, dacă viaţa nu vi se pare decât o suprafaţă pe care abia s-o atingi – iată lumea pe care-o doriţi. Mulţumiţi-vă cu frazele ei fără importanţă, cu schimele-i fermecătoare, şi nu căutaţi nici o simţire în inimi. Mie însă mi-e groază de intrigile acestea vulgare ce se vor

încheia cu căsătorii, cu subprefecturi, cu beneficii de tot soiul, sau, dacă e vorba de vreo dragoste, cu aranjamente tainice, aşa de ruşinoasa-i socotită o aparenţă de pasiune. Nu întrevăd printre aceste feţe, grăitoare, niciuna care să reflecte un suflet închinat vreunei idei sau vreunei remuşcări. Aici, şi regretele şi nefericirile se ascund sub glume, ca nişte lucruri ruşinoase. Nu zăresc niciuna dintre acele femei cu care mi-ar plăcea să mă confrunt şi care să te târască în prăpastie. Unde să găseşti pasiune la Paris? Un pumnal aici este o curiozitate ce se agaţă într-un cui aurit şi se împodobeşte cu o teacă frumoasă. Femei, idei, sentimente, totul aici se aseamănă. Nu mai există pasiuni, pentru că individualităţile au dispărut. Rangurile, spiritele, averile au fost nivelate, şi ne-am deprins cu toţii să ne îmbrăcăm în haine negre, de parcă am purta doliu după Franţa moartă. Nu ne putem îndrăgosti de cei egali cu noi. Între doi îndrăgostiţi, sunt necesare anumite deosebiri de depăşit, anumite distanţe de străbătut. Un asemenea farmec al iubirii s-a spulberat în 1789! Plictisul şi moravurile noastre serbede sunt rezultatele sistemului politic. Măcar în Italia totul este limpede. Acolo femeile sunt încă nişte animale răufăcătoare, nişte sirene primejdioase, fără raţiune şi fără o altă logică decât cea a gustului şi a poftelor lor, şi de care trebuie să te fereşti aşa cum te fereşti de tigri.”

Doamna Firmiani întrerupse acest monolog a cărui mulţime de gânduri contradictorii, frânte, confuze, este de netălmăcit. Întregul merit al unei reverii constă, fireşte, în vagul ei; căci nu-i ea ca un fel de abur al spiritului?

— Vreau să vă prezint, îi spuse ea, luându-l de braţ, unei femei care ţine foarte mult să vă cunoască, în urma celor ce-a auzit vorbindu-se despre dumneavoastră.

Îl conduse într-un salon vecin unde, printr-un gest, un zâmbet şi o privire într-adevăr pariziene, îi arătă o femeie aşezată pe un fotoliu, lângă şemineu.

— Cine-i? Întrebă curios contele de Vandenesse.

— O femeie despre care, desigur, trebuie să fi vorbit nu numai o dată, fie lăudând-o, fie condamnând-o, o femeie care trăieşte în singurătate, un veritabil mister.

— Dacă vreodată în viaţa dumneavoastră aţi fost miloasă, vă implor, spuneţi-mi cum o cheamă!

— Marchiza d'Aiglemont!

— Am să iau lecţii de la ea: a ştiut să facă dintr-un soţ cu totul mediocru un pair al Franţei, şi dintr-un bărbat nul o capacitate politică. Spuneţi-mi, însă, ce credeţi: lordul Grenville a murit pentru ea, aşa cum pretind anumite doamne?

— Poate. De la întâmplarea aceea, falsă ori adevărată, biata femeie s-a schimbat mult. Încă n-a apărut până azi în societate. La Paris, o asemenea statornicie de patru ani înseamnă ceva. Dacă acum o vedeţi aici.

Doamna Firmiani se opri; apoi adăugă cu un aer fin:

— Uitasem că n-am voie să spun nimic. Duceţi-vă şi staţi de vorbă cu ea.

Charles rămase o clipă nemişcat, sprijinindu-şi uşor spatele de tocul uşii, cufundat cu totul în cercetarea acelei femei devenite celebre fără cii să poată cineva explica motivele pe care i se întemeia faima.

În lume se petrec multe anomalii de-astea ciudate. Faima doamnei d'Aiglemont nu era, desigur, mai neobişnuită decât a anumitor inşi trudind veşnic la o operă necunoscută: statisticieni socotiţi profunzi în temeiul unor calcule, de care se feresc ca de foc să le publice; politicieni ce trăiesc dintr-un articol de ziar; autori sau artişti a căror operă rămâne pururi închisă în mapa lor de lucru; oameni ce se arată savanţi faţă de cei ce habar n-au de ştiinţă, aşa cum Sganarelle e latinist faţă de cei ce nu cunosc latina; persoane cărora îi se atribuie cine ştie ce pricepere vestită în vreo privinţă, fie în domeniul artelor, fie în vreo misiune importantă. Minunata expresie: Este un specialist – pare să fi fost creata pentru o asemenea specie de acefali politici ori literari.

Charles rămase în contemplare mai mult decât ar fi vroit şi se simţi nemulţumit că o femeie îi trezea atâta interes; dar, de asemenea, prezenţa acelei doamne răsturna gândurile pe care, cu o clipă mai înainte, privind balul, tânărul diplomat le nutrise.

Marchiza, pe atunci în vârstă de treizeci de ani, era frumoasă, cu toate că avea trupul cam prea plăpând şi de o gingăşie exagerată. Cel mai mare farmec al ei provenea de la faţa al cărei calm exprima o neasemuita profunzime sufletească. Privirea ei plină de strălucire, dar care părea umbrită de o îngândurare statornică, dovedea o viaţă înfrigurată şi resemnarea cea mai totală. Pleoapele, mai tot timpul coborâte sfios spre pământ, arareori se ridicau. Dacă privea vreodată împrejur, o făcea cu o mişcare tristă şi s-ar fi zis că îşi păstra flacăra din ochi numai pentru contemplări oculte. Aşa încât, orice om superior se simţea în mod ciudat atras către această femeie gingaşă şi tăcută. Dacă spiritul se simţea împins să descopere tainele veşnicei reacţii ce se petrecea în fiinţa ei de la prezent înspre trecut, de la lume înspre singurătate, sufletul nici el nu era mai puţin ispitit să se iniţieze în misterele unei inimi oarecum mândre de suferinţele sale.

De altfel, nimic nu dezminţea în făptura ei impresia pe care o provoca de la bun început. Ca mai toate femeile ce-şi poartă părul foarte lung, era palidă şi cu desăvârşire albă. Pielea ei, de o fineţe uluitoare, simptom rareori înşelător, vădea o sensibilitate profundă, îndreptăţită prin natura trăsăturilor sale, ce aveau acea minunată desăvârşire pe care pictorii chinezi o zugrăvesc pe figurile lor fantastice. Avea gâtul poate puţin cam lung; dar un gât de felul acesta este cel mai graţios şi dă capetelor de femeie o vagă asemănare cu magneticele unduiri ale şarpelui. Dacă n-ar exista niciunul dintre miile de indicii prin care caracterele cele mai ascunse i se dezvăluie unui observator, ar fi suficient să se studieze cu atenţie gesturile capului şi

mişcările gâtului, atât de variate şi atât de expresive pentru a aprecia o femeie.

Înfăţişarea doamnei d'Aiglemont era în armonie cu îngândurarea ce-i domina întreaga fiinţă. Coadele părului, împletite larg, îi alcătuiau deasupra capului o cunună înaltă în care nu se vedea nici o podoabă, căci părea că marchiza şi-ar fi luat rămas bun pentru totdeauna de la artificiile de toaletă. Aşadar, nu s-ar fi putut zări la ea nimic din acele mărunte cochetării ce strică farmecul multor femei. Totuşi, oricât de modest era corsajul său, el nu-i ascundea întru totul eleganţa taliei. Iar luxul lungii sale rochii consta într-o croială distinsă; şi dacă ne este îngăduit a căuta idei în aranjamentul unei stofe, s-ar putea spune că numeroasele şi simplele pliuri ale acelei rochii comunicau o mare nobleţe. Poate însă că ea îşi trăda fireştile-i slăbiciuni de femeie prin atenţia deosebită ce-o acorda mâinilor şi picioarelor sale dacă totuşi şi le arăta cu o oarecare plăcere, i-ar fi fost greu chiar şi celei mai răutăcioase rivale să găsească vreo afectare în gesturile ei, atât de involuntare păreau, sau datorita deprinderilor din copilărie. Chiar rămăşiţa aceasta de cochetărie devenea – printr-o graţioasă nepăsare – scuzabilă.

Această sumă de trăsături, acest ansamblu de lucruri mărunte ce fac ca o femeile să pară urâtă sau frumoasă, atrăgătoare sau de nesuferit, nu pot fi decât indicate, mai cu seamă atunci când, ca la doamna d'Aiglemont, legătura tuturor amănuntelor o constituie sufletul, care le şi imprimă o delicioasă unitate. Astfel, înfăţişarea ei se armoniza perfect cu trăsăturile feţei şi cu toaleta sa. Numai la o anumită vârstă şi numai anumite femei alese ştiu să dea o expresie atitudinii lor. Mâhnirea, oare, sau fericirea o învaţă pe femeia de treizeci de ani, pe femeia fericită sau nefericită, taina unei asemenea ţinute elocvente? Aceasta va rămâne pururi o enigmă vie, pe care fiecare o interpretează după dorinţele, după speranţele sau după logica sa.

Felul în care marchiza îşi sprijinea coatele pe braţele fotoliului şi îşi alipea vârfurile degetelor de la o mină de degetele de la cealaltă mână, părând că se joacă; înclinarea gâtului, delăsarea trupului obosit dar suplu, părând cu eleganţă frânt în fotoliu, moleşeala picioarelor, nepăsarea întregii sale atitudini, mişcările-i pline de sfârşeală, totul vădea o femeie fără nimic care s-o lege de viaţă, care n-a cunoscut nimic din plăcerile dragostei, dar care le-a visat şi care se încovoaie sub poverile cu care-o copleşesc amintirile; o femeie care de mult nu-şi mai pune nici o nădejde nici în viitor, nici în sine însăşi, o femeie părăsită care ia vidul drept neant.

Charles de Vandenesse admiră tabloul acesta magnific, dar ca pe un produs a ceva făcut, mai abil decât al femeilor obişnuite. Contele îl cunoştea pe d'Aiglemont. De la cea dintâi privire aruncată asupra soţiei lui, pe care până atunci n-o mai văzuse, tânărul diplomat recunoscu piva marile disproporţii, incompatibilităţile, ca să întrebuinţăm termenul legal, dintre aceste două fiinţe, spre-a putea crede că marchiza l-ar iubi pe bărbatul său. Cu toate acestea, doamna d'Aiglemont păstra o conduită ireproşabilă, iar virtutea ei da un preţ încă şi mai mare tuturor misterelor pe care un observator le putea bănui în fiinţa ei.

După ce prima lui tresărire de uimire trecu, Vandenesse se gândi la cel mai potrivit fel de a intra în vorbă cu doamna d'Aiglemont şi, printr-o şiretenie de diplomat, destul de banală, hotărî s-o pună într-o situaţie dificilă, spre a-şi da seama cum întâmpină ea o împrejurare incomodă.

— Doamnă, spuse contele aşezându-se lângă marchiză, o fericită indiscreţie m-a făcut să aflu că, nu ştiu pentru care motiv, am norocul să fi fost remarcat de dumneavoastră. Vă datorez o recunoştinţă cu atât mai mare, cu cât niciodată până acum n-am fost obiectul unui astfel de favor. Aşa încât, sunteţi răspunzătoare pentru unul dintre defectele mele. De acum înainte, n-am să mai fiu modest.

— Aţi greşi, domnule, spuse ea râzând; vanitatea trebuie să fie lăsată pe seama celor ce nu au altceva de dat la iveală.

0 conversaţie se înfiripă atunci între marchiză şi tânărul diplomat; urmând uzanţele, abordară într-o clipă o mulţime de subiecte: pictura, muzica, literatura, politica, oamenii, evenimentele şi lucrurile. Ajunseră apoi, printr-un ocoliş subtil, la veşnicul subiect al conversaţiilor franţuzeşti şi străine: la dragoste, la sentimente şi la femei.

— Suntem sclave.

— Sunteţi regine.

Frazele mai mult sau mai puţin spirituale rostite de Charles şi de marchiză se puteau reduce la simpla expresie a tuturor discursurilor, prezente şi viitoare, ţinute despre acest subiect. Cele două fraze nu ar vrea ele, oare, întotdeauna să spună la un moment dat: „- Iubeşte-mă.

— Te voi iubi!”?

— Doamnă, exclamă în şoaptă Charles de Vandenesse, dumneavoastră mă faceţi să regret nespus că părăsesc Parisul. Fără îndoială că nu voi mai avea parte, în Italia, de clipe atât de spirituale ca aceasta de-acum.

— Veţi avea parte de fericire, poate, domnule, iar fericirea preţuieşte mai mult decât toate strălucitoarele idei, adevărate sau false, ce se rostesc în fiecare seară la Paris.

Înainte de a se despărţi de marchiză, Charles căpătă permisiunea s-o viziteze pentru a-şi lua rămas-bun de la ea. Se socoti foarte fericit că dăduse dorinţei lui formele sincerităţii, atunci când, seara, la culcare, şi a doua zi, clipă de clipă, îi fu cu neputinţă să-şi alunge din minte amintirea doamnei d'Aiglemont.

Uneori se întreba prin ce, oare, trezise atenţia marchizei, ce intenţii avea, oare, acceptând să-l mai vadă, şi făcu nesfârşite presupuneri. Alteori i se părea că-i descoperă motivele curiozităţii; atunci se îmbăta de speranţe, sau se domolea, după felul cum îşi tălmăcea dorinţa aceea politicoasă şi atât de banală la Paris. Ba i se părea că are

totul, ba că nu are nimic. În sfârşit, vru să reziste pornirii ce-l împingea către doamna d'Aiglemont; se duse însă la ea.

Sunt anumite gânduri cărora ne supunem fără a le cunoaşte: ele există în noi, fără ca să ne dăm seama. Cu toate că o astfel de afirmaţie poate părea mai degrabă paradoxală decât adevărată, orice om de bună-credinţă va descoperi mii de asemenea dovezi în viaţă lui. Ducându-se acasă la marchiză, Charles se supunea unuia dintre acele texte preexistente faţă de care experienţa şi cunoştinţele noastre, nu sunt, mai târziu, decât îndeplinirea lor aievea.

O femeie de treizeci de ani reprezintă irezistibile ispite pentru un tânăr; nimic mai natural, mai bine urzit, mai prestabilit decât ataşamentele adânci, din care societatea ne oferă atâtea exemple, între o femeie ca marchiza şi un tânăr de felul iu Vandenesse.

Într-adevăr, o tânără domnişoară are prea multe iluzii, prea multă lipsă de experienţa, iar sexul ei este un complice prea puternic al dragostei, pentru ca un tânăr să se poată simţi flatat; pe când o femeie cunoaşte întreaga gravitate a sacrificiilor ce trebuie făcute. Acolo unde una este atrasă de curiozitate, de ispitiri străine iubirii, cealaltă se supune unui sentiment temeinic. Una cedează, cealaltă alege. Oare această alegere nu reprezintă, prin ea însăşi, o măgulire enormă? Înarmată cu o cunoaştere mai totdeauna scump plătită prin multe nefericiri, femeia, experimentată dăruindu-se, pare că oferă mai mult decât pe sine însăşi; în vreme ce tânăra domnişoară, ignorantă şi încrezătoare, necunoscând nimic, nu poate nici compara, nici aprecia nimic, ea acceptă dragostea şi c învaţă. Una ne este dascăl şi sfătuitor, la o vârstă când ne place să fim îndrumaţi şi când supunerea constituie o plăcere; cealaltă vrea să înveţe totul şi se arată naivă, acolo unde cealaltă este tandră. Una nu ne oferă decât o singură biruinţă, cealaltă ne sileşte la confruntări mereu altele. Cea dinţii nu are decât lacrimi şi plăceri, cea de a doua numai voluptăţi şi remuşcări. Pentru ca o tânără fată să devină amantă, ar trebui să fie prea

coruptă, şi-atunci ar fi părăsită cu oroare; pe câtă vreme o femeie are mii de mijloace să-şi păstreze şi puterile şi demnitatea totodată. Una, prea supusă, vă oferă trista siguranţă a tihnei; cealaltă pierde prea mult pentru a nu cere de la dragoste toate miile ei de metamorfoze. Una se dezonorează numai pe ea, cealaltă ucide, de dragul celui iubit, o întreagă familie. O fată nu era decât o singură cochetărie şi crede că a spus totul atunci când şi-a dat jos hainele; femeia are însă mii de cochetării şi se ascunde sub mii de văluri; în sfârşit, ea măguleşte toate vanităţile, iar novicea nu alină decât una. De altfel, se răscolesc atâtea şovăieli, atâtea spaime, atâtea temeri, şi tulburări, şi furtuni la o femeie de treizeci de ani, ce niciodată nu se pot vedea în iubirea unei tinere fete. Ajunsă la această vârstă, femeia îi cere tânărului să-i restituie stima pe care ea i-a sacrificat-o; ea nu trăieşte decât pentru el, se preocupă de viitorul lui, îi doreşte o viaţă frumoasă, i-o ordonează glorios; se supune, imploră şi porunceşte, se înjoseşte şi se înalţă, şi ştie să consoleze în mii de prilejuri, atunci când o fată nu ştie decât să geamă. În sfârşit, în afară de toate avantajele situaţiei sale, femeia de treizeci de ani ştie să se facă şi tânără fată, să joace toate rolurile, să fie pudică şi să devină frumoasă chiar şi într-o nenorocire. Între ele două, există incomensurabila diferenţă de la prevăzut la neprevăzut, de la putere la slăbiciune. Femeia de treizeci de ani satisface totul, pe când tânăra fată, riscând să nu mai existe, nu trebuie să satisfacă nimic.

Asemenea idei se învolburează în inima unui tânăr şi închipuie pentru el cea mai puternică pasiune, întrucât în ea se contopesc sentimentele artificiale, create de moravuri şi de sentimentele reale ale naturii.

Pasul cel mai de seamă şi cel mai hotărâtor în viaţa unei femei este chiar acela pe care ea totdeauna îl consideră cel mai neînsemnat. Când o femeie este căsătorită, ea nu-şi mai aparţine, e regina şi sclava căminului. Virtutea femeii rămâne de neîmpăcat cu datoriile şi cu libertăţile societăţii.

A le emancipa pe femei însemnează a le corupe. Acordându-i unui străin dreptul de a intra în sanctuarul unei căsnicii mi înseamnă, oare, a te lăsa la bunul lui plac? Dar ca o femeie să-l atragă în casă, nu constituie, oare, o greşeală, sau spre a fi mai exact, începutul unei greşeli? Această teorie trebuie să fie acceptată în toată rigoarea ei, sau, de nu, să fie iertate pasiunile. Până acum, în Franţa, societatea a ştiut să folosească un mezzo termine: ea îşi bate joc de nenorociri. Ca şi spartanii, care nu pedepseau decât neîndemânarea, ea, pare să admită furtul. Dar poate că un atare sistem este foarte înţelept. Dispreţul general constituie cea mai cumplită dintre toate pedepsele, întrucât el o loveşte pe femeie în inimă. Femeile ţin să fie, şi trebuie să fie, respectate, căci, fără stimă, ele nu mai există: aşa încât acesta-i cel dintâi sentiment pe care ele îl cer de la dragoste. Chiar şi cea mai stricată dintre ele pretinde, înainte de orice, să fie iertată pentru trecut, atunci când îşi vinde viitorul, şi se străduieşte să-l facă pe iubitul ei să înţeleagă că ea dăruie, pentru nişte bucurii de nestăvilit, toată onoarea pe care oamenii i-o vor refuza. Nu există femeie care, primind la ea acasă, pentru întâia oară, un bărbat tânăr, şi găsindu-se singură cu el, să nu gândească la aceste lucruri; mai ales dacă, aşa cum era cazul cu Charles de Vandenesse, tânărul este bine făcut sau inteligent. Tot aşa, sunt puţini tineri care să nu-şi făurească anumite visuri tainice, întemeindu-se pe unul dintre miile de gânduri îndreptăţite de iubirea lor înnăscută pentru femeile frumoase, inteligente şi nefericite, cum era doamna d'Aiglemont.

Aşa încât, atunci când i se anunţă sosirea domnului de Vandenesse, marchiza se simţi tulburată; iar el se simţi aproape ruşinat, în ciuda siguranţei de sine, care la un diplomat este oarecum obligatorie. Marchiza însă luă numaidecât acea înfăţişare binevoitoare din care femeile îşi fac adăpost împotriva interpretărilor de vanitate. O asemenea atitudine exclude orice aparenţă de prefăcătorie

şi, ca să spunem aşa, lasă loc şi sentimentului, temperându-l sub formele politeţii. Femeile, în asemenea împrejurări, rămân cât de mult vor în acea situaţie echivocă, stând ca la o răspântie ce poate duce, deopotrivă, spre respect, spre indiferenţă, spre despărţire ori spre dragoste.

Numai la treizeci de ani o femeie e în stare să cunoască resursele unei atari situaţii. Ea ştie, la această vârstă, să râdă, să glumească, să cocheteze, fără să se compromită. Ea are atunci tactul necesar pentru a ataca toate coardele sensibile ale unui bărbat şi pentru a studia ce sunete poate să scoată din ele. Tăcerea ei este tot atât de primejdioasă ca şi cuvântul. Nu vă veţi da seama niciodată dacă, la această vârstă, ea este sinceră sau mincinoasă, dacă-şi bate joc sau e de bună-credinţă în mărturisirile sale. După ce ţi-a dat dreptul să te înfrunţi cu ea, dintr-o dată, printr-un cuvânt, printr-o privire, printr-unul dintre acele gesturi căruia îi cunoaşte întreaga putere, curmă lupta, te părăseşte şi rămâne stăpâna secretului tău, liberă să te distrugă cu o glumă, liberă să se preocupe de tine, ocrotită deopotrivă şi de slăbiciunea ei şi de forţa ta.

Cu toate că, în timpul primei vizite, marchiza se situa pe un teren neutru, ea ştiu să păstreze o înaltă demnitate de femeie. Tainicele sale dureri plutiră mereu peste veselia-i prefăcută, ca un nor subţire ce nu ascunde întru totul soarele. Vandenesse plecă, după ce gustase în această conversaţie delicii nemaiîncercate; ramase însă convins că marchiza era dintre acele femei a căror cucerire costă prea scump spre-a mai încerca să le iubeşti.

„Ar fi, îşi zise el plecând, un sentiment aiurea, o legătură care l-ar otrăvi până şi pe un sub-şef ambiţios! Totuşi, dacă aş vrea eu.”

Acest fatal dacă aş vrea eu! I-a pierdui totdeauna pe ambiţioşi. În Franţa, amorul-propriu duce la pasiune. Charles mai veni pe la doamna d'Aiglemont, şi i se păru a observa că ei îi face plăcere să stea de vorbă cu el. În loc să se arunce naiv în fericirea de a iubi, el vru atunci să joace

un rol dublu. Încercă să pară pasionat, pe urmă să analizeze rece desfăşurarea intrigii începute, să fie şi îndrăgostit şi diplomat; era. Însă generos şi tânăr, un asemenea examen avea să-l conducă la o dragoste fără margini; căci, prefăcută sau naturală, marchiza era, oricum, mai tare decât el.

De fiecare dată, după ce pleca de la doamna d'Aiglemont, Charles stăruia în neîncrederea lui şi îşi supunea unei analize severe, ce-i ucidea propriile emoţii, toate stările progresive prin care-i trecea sufletul.

„Astăzi, îşi spunea el după cea de-a treia vizită, m-a făcut să înţeleg că a fost foarte nefericită şi foarte singură în viaţă, că, fără fiica ei, şi-ar dori fierbinte moartea. A fost de o resemnare desăvârşită. Or, eu nu sunt nici fratele, nici duhovnicul ei, de ce-mi destăinuieşte necazurile sale? Mă iubeşte."

Peste două zile, la plecare, el apostrofa obiceiurile moderne: „Iubirea ia culoarea fiecărui veac. În 1822 ea este doctrinară. În loc să fie dovedită, ca odinioară, prin fapte, e discutată, trăncănită, e pusă în discursuri de tribună. Femeile sunt reduse acum la trei mijloace: mai întâi ele pun în discuţie dragostea noastră şi ne refuză puterea de a iubi atâta cât iubesc ele. Cochetărie! Veritabilă sfruntare, pe care marchiza mi-a aruncat-o astă-seară! După care, se declară foarte nefericite, spre-a provoca generozitatea noastră naturală sau amorul nostru propriu. Ce tânăr nu se simte măgulit să consoleze o mare nefericire? În sfârşit, mai au şi mania virginităţii! Pesemne că-şi va fi închipuind că o cred cu totul fragedă. Buna mea credinţă poate deveni pentru ea o excelentă speculaţie."

Într-o zi, însă, după ce îşi măcinase gândurile-i pline de îndoieli, se întrebă dacă marchiza este sinceră; dacă atâtea suferinţe pot fi jucate, de ce să se prefacă resemnată? Trăia într-o singurătate adâncă şi mistuia În tăcere mâhniri pe care abia le lăsa să se bănuiască prin accentul mai mult sau mai puţin apăsător al unei interjecţii. Din acea clipă,

Charles căpătă un interes deosebit pentru doamna d'Aiglemont. Totuşi, venind la obişnuita întâlnire, devenită necesară şi unuia şi celuilalt, la ora rezervată printr-un instinct mutual, Vandenesse încă o socotea pe iubita lui mai mult dibace decât sinceră, iar ultimul lui cuvânt era: „Hotărât, femeia aceasta este foarte isteaţă”. El intră, o văzu pe marchiză în atitudinea preferată, atitudine plină de melancolie; ridică ochii spre el, fără să facă vreo mişcare, şi îi aruncă una dintre acele priviri adânci ce seamănă cu un surâs. Doamna d'Aiglemont exprima o încredere, o prietenie sinceră, însă nici un pic de iubire. Charles se aşează într-un fotoliu şi nu putu să rostească nici un cuvânt. Era tulburat de una dintre acele senzaţii pentru care cuvânt de lipsesc.

— Ce aveţi? Îi spuse ea cu glas dulce.

— Nimic. Ba da, reluă el, mă gândesc la un lucru care nu v-a interesat niciodată.

— Anume?

— EH. La Congresul care s-a sfârşit.

— Şi, spuse ea, ar fi trebuit să vă duceţi la acel Congres?

Un răspuns direct ar fi fost cea mai grăitoare şi cea mai delicată declaraţie; Charles însă nu-l rosti. Faţa doamnei d'Aiglemont vădea o candoare prietenească, ce spulbera toate calculele vanităţii, toate speranţele iubirii, toate suspiciunile diplomatului; ea ignora sau părea să ignore cu totul faptul că este iubită; iar atunci când Charles, încurcat de-a binelea, se închise în sine, fu silit să-şi mărturisească faptul că el nici nu făcuse şi nici nu spusese nimic care să-i fi dat dreptul doamnei marchize să se gândească la iubirea lui.

Domnul de Vandenesse o găsi în acea seară pe marchiză aşa cum fusese totdeauna; simplă şi afectuoasă, sinceră în durerea ei, fericită ca are un prieten, mândră că a întâlnit un suflet care ştie să-l înţeleagă pe al ei; ea nu se gândea la mai mult şi nu-şi închipuia că o femeie s-ar putea lăsa sedusă pentru a doua oară; cunoscuse însă iubirea şi o

păstra, încă sângerândă, în adâncul inimii sale; nu-şi imagina că fericirea ar putea să-i aducă unei femei a doua oară farmecele sale, căci nu credea numai în spirit, ci şi în inimă; iar pentru ea, dragostea nu era o seducţie, ci întrunea toate seducţiile nobile.

În acea clipă, Charles redeveni tânăr, fu subjugat de strălucirea unui caracter atât de ales şi vru să fie iniţiat în toate tainele acelei existenţe, veştejite mai degrabă de soartă decât de greşeală. Doamna d'Aiglemont nu-i aruncă prietenului său decât o singură privire atunci când îl auzi cerându-i socoteală despre prisosul de mâhnire ce punea pe chipul său toate armoniile tristeţii; dar privirea aceea adâncă fu ca pecetea de pe un contract solemn.

— Să nu-mi mai pui asemenea întrebări, spuse ea. Au trecut patru ani de când, într-o zi ca aceasta, cel care mă iubea, singurul bărbat pentru fericirea căruia mi-aş fi sacrificat până şi cinstea, a murit, şi a murit ca să-mi salveze onoarea. Dragostea noastră s-a stins tânără, pură, plină de iluzii. Înainte de a mă fi lăsat cucerită de o iubire spre care mă împingea o fatalitate fără seamăn, fusesem cucerită de ceea ce le pierde pe atâtea tinere fete, de un bărbat nul, dar cu o înfăţişare plăcută. Căsătoria a scuturat frunzele nădejdilor mele una câte una. Astăzi am pierdut şi fericirea legitimă şi acea fericire căreia i se zice criminală, fără să fi cunoscut această fericire. Nu-mi mai rămâne nimic. Dacă n-am ştiut să mor, sunt datoare cel puţin să fiu credincioasă amintirilor mele.

Spunând aceste cuvinte, nu plânse, îşi plecă ochii şi îşi răsuci uşor degetele, pc care şi le împreunase cu gestul ei obişnuit. Vorbise simplu, dar tonul glasului său era cel al unei deznădejdi tot atât de mari pe cât părea să-i fi fost iubirea, şi nu-i mai lăsa lui Charles nici o speranţă.

Această cruntă existenţă tradusă în trei fraze şi comentată printr-o răsucire de mână, această crudă durere a unei femei plăpânde, această prăpastie de sub un chip atât de frumos, în sfârşit, melancoliile şi lacrimile unui doliu de patru ani îl fascinară pe Vandenesse, care rămase tăcut şi mic înaintea acestei mari şi nobile doamne: el nu-i mai vedea frumuseţile trupeşti atât de alese, atât de desăvârşite, ci sufletul de o extraordinară sensibilitate, întâlnise, în sfârşit, acea fiinţă ideală, atât de fantastic visată, atât de puternic chemată de către toţi cei ce pun viaţă într-o dragoste, o caută cu ardoare şi mor fără să se fi putut bucura totdeauna de toate aceste comori visate.

Ascultând vorbele ei şi privindu-i frumuseţea sublimă, Charles găsi că gândurile lui erau mărginite, că neputinţa în care se afla de a-şi alege cuvintele după înălţimea acelei scene, atât de simplă şi atât de elevată totodată, el răspunse cu consideraţiile comune despre soarta femeilor.

— Doamnă, trebuie să ştim să ne uităm durerile, sau să ne săpăm mormântul, spuse el.

Raţiunea însă se dovedeşte totdeauna meschină în preajma sentimentului; una este în mod firesc mărginită, ca tot ceea ce este pozitiv, iar celălalt este infinit. A cugeta, atunci când ar trebui să simţi, este tipic sufletelor fără aripi. Vandenesse păstră deci tăcerea, privi îndelung la doamna d'Aiglemont şi plecă, în prada noilor gânduri ce i-o înfăţişau şi mai măreaţă pe femeia iubită, el se asemănă cu un pictor care, după ce luase ca tipuri vulgarele modele din atelierul său, întâlneşte deodată pe Mne mosyne de la Muzeu, cea mai frumoasă şi cea mai puţin apreciată dintre statuile antice.

Charles se îndrăgosti cu totul. O iubea pe doamna d'Aiglemont cu acea bună credinţă a tinereţii, cu acea fervoare ce comunică primelor iubiri o graţie inefabilă, o candoare pe care bărbatul n-o regăseşte decât ruine, atunci când, mai târziu, se îndrăgosteşte iarăşi: delicioase pasiuni, mai totdeauna savurate cu deliciu de către femeile ce le-au

făcut să se nască, pentru că la frumoasa vârstă de treizeci de ani, culme poetică a vieţii unei femei, ea îi poate cuprinde întregul curs şi poate să vadă la fel de bine în trecut ca şi în viitor. Atunci femeile cunosc întregul preţ al iubirii şi se bucură de ea cu teama că o vor pierde; atunci sufletul lor este încă frumos de tinereţea care le părăseşte, iar pasiunea lor sporeşte mereu, pe măsură ce viitorul le înspăimântă.

„M-am îndrăgostit, îşi spunea de data aceasta Vandenesse, plecând de la marchiză, şi, spre nenorocirea mea, am dat de o femeie legată de amintirile ei. Lupta e grea împotriva unui mort care nu mai este aici, care nu mai poate să săvârşească nici o prostie, care nu mai poate pricinui nici o supărare şi din care nu se mai văd decât frumoasele-i calităţi. Nu-nseamnă, oare, a vroi să detronezi perfecţiunea, când te apuci să ucizi farmecele din amintiri şi visele ce supravieţuiesc unui iubit pierdut, tocmai pentru că el n-a trezit decât doruri, tot ceea ce are dragostea mai frumos şi mai ispititor?”

Această tristă cugetare, datorită descurajării şi temerii de a nu izbuti, prin care încep toate adevăratele iubiri, fu cel din urmă calcul al diplomaţiei sale ce se spulbera. De-atunci, el nu mai avu nici un gând ascuns, deveni jucăria dragostei lui şi se pierdu în nimicurile acelei fericiri inexplicabile ce se hrăneşte cu un cuvânt, cu o tăcere, cu o nădejde vagă. Vru să iubească platonic, veni în fiecare zi să respire aerul pe care-l respira doamna d'Aiglemont, aproape că se incrustă în casa ei şi o întovărăşi pretutindeni, cu tirania unei pasiuni care îşi uneşte egoismul cu devotamentul cel mai absolut.

Dragostea îşi are instinctul său, ea ştie să găsească drumul inimii, aşa cum şi cea mai plăpândă gâză merge spre floarea ei cu o vrere de nestăvilit, ce nu se înspăimântă de nimic. Aşa încât, atunci când un sentiment este adevărat, soarta lui poate fi pusă la îndoială. Nu are, deci, dreptate o femeie să cadă în toate chinurile spaimei, dacă se gândeşte

că viaţa ei depinde de mai multă sau mai puţină sinceritate, tărie, stăruinţă pe care iubitul ei o va pune în dorinţele lui?

Or, îi e cu neputinţă unei femei, unei soţii, unei mame să se apere împotriva dragostei unui bărbat tânăr; singurul lucru ce-i stă în putere este de a nu mai continua să-l vadă, din clipa în care îşi dă seama de acea taină a inimii de care o femeie îşi dă întotdeauna seama. Dar o asemenea hotărâre pare prea decisivă pentru ca o femeie s-o mai poată lua la o vârstă când căsnicia apasă, plictiseşte şi oboseşte, când afecţiunea conjugală de-abia mai încălzeşte, dacă nu cumva însuşi soţul n-a părăsit-o. Urâte, femeile sunt măgulite de o iubire ce le face frumoase; tinere şi fermecătoare, ispita trebuie să fie la înălţimea ispitelor lor, e imensă; virtuoase un sentiment pământeneşte sublim le face să caute nu ştiu ce izbăvire în însăşi măreţia sacrificiilor pe care ele le săvârşesc de dragul iubitului lor şi în gloria acestei lupte grele. Totu-i o cursă. De aceea nici o învăţătură nu este destul de puternică pentru atât de mari tentaţii.

Recluziunea poruncită odinioară pentru femeie în Grecia, în Orient, şi care devine la modă în Anglia, este singura pavăză a moralei casnice; dar, sub imperiul unui asemenea sistem, plăcerile lumii pier; nici societatea, nici politeţea, nici eleganţa moravurilor nu mai sunt atunci posibile. Naţiunile trebuie să aleagă.

Astfel, la câteva luni după prima sa întâlnire cu Vandenesse, doamna d'Aiglemont îşi văzu viaţa strâns legată de cea a tânărului diplomat şi se minună fără prea multă tulburare şi aproape cu oarecare plăcere că amândoi au aceleaşi gusturi şi aceleaşi gânduri. Oare ea împrumutase ideile lui Vandenesse, ori Vandenesse îşi însuşise chiar şi cele mai mărunte capricii ale ei? Nu mai cercetă nimic. Luată de curentul pasiunii, această minunată femeie îşi zise, cu falsa bună credinţă a temerii: „Ah, nu! Voi rămâne credincioasă celui care a murit pentru mine”.

Pascal a spus: „A te îndoi de Dumnezeu înseamnă a crede în el”. Tot aşa, o femeie nu se apără împotriva iubirii decât

atunci când s-a şi îndrăgostit. În ziua în care marchiza îşi mărturisi că este iubită, se văzu şovăind între mii de sentimente contrarii. Superstiţiile experienţei îşi rostiră limbajul lor. Va fi fericită? Va putea să afle bucuria în afara legilor din care societatea şi-a alcătuit, pe drept ori pe nedrept, morala? Până atunci, viaţa nu-i oferise decât amărăciune. Era cu putinţă, oare, vreun deznodământ fericit pentru legăturile ce unesc două fiinţe despărţite prin convenienţele sociale? Dar, de asemenea, oare fericirea totdeauna se plăteşte foarte scump? Şi-apoi, această fericire, atât de arzător râvnită şi pe care-i atât de firesc s-o cauţi, se poate s-o găsească, în sfârşit, şi ea? Curiozitatea pledează întotdeauna pentru cauza îndrăgostiţilor, în toiul acestei dezbateri lăuntrice, sosi Vandenesse. Prezenţa lui făcu să se risipească fantoma metafizică a raţiunii.

Dacă aşa se petrec transformările succesive prin care trece un sentiment, fie chiar trecător, la un bărbat tânăr şi la o femeie de treizeci de ani, există un moment când nuanţele se contopesc, când judecăţile se adună în una singură, într-o ultimă cugetare ce se îngemănează într-o singură dorinţă şi o confirmă. Cu cât împotrivirea a fost mai lungă, cu atât mai puternic devine atunci glasul iubirii. Aşadar, aici se încheie această lecţie, sau mai degrabă acest studiu făcut pe ecorşeu, dacă ne este îngăduit să împrumutăm de la pictură una dintre expresiile ei cele mai pitoreşti; căci întâmplările de până acum mai mult explică primejdiile şi mecanismul iubirii, decât le zugrăvesc. Dar, începând din această clipă, fiecare zi adaugă culori acelui schelet, îl îmbracă în graţiile tinereţii, îi reînvie carnea, îi însufleţeşte mişcările, îi dă strălucirea, frumuseţea, seducţiile simţirii şi atracţiile vieţii.

Charles o găsi pe doamna d'Aiglemont îngândurată, iar când o întrebă, cu acel ton emoţionat pe care dulcile magii ale inimii îl făcură plin de duioşie: „Ce aveţi?”, ea se feri să-i răspundă. Sfioasa lui întrebare dovedea o desăvârşită înţelegere sufletească; şi cu minunatul instinct al femeii,

marchiza înţelese că plângerile sau exprimarea nefericirii sale intime ar fi oarecum un fel de avansuri. Dacă fiecare dintre vorbele ei de până aci aveau o semnificaţie înţeleasă la fel de amândoi, în ce prăpastie avea să calce acum? Citi în sine însăşi cu o privire lucidă şi clară, tăcu, iar tăcerea ei fu imitată de Vandenesse.

— Nu-mi e prea bine, spuse ea după un timp, înspăimântată de înalta semnificaţie a unei clipe în care graiul ochilor înlocuia cu totul neputinţa cuvintelor.

— Doamnă, răspunse Charles cu o voce afectuoasă, dar cumplit de emoţionat, sufletul şi trupul sunt un tot. Dacă aţi fi fericită, aţi fi tânără şi senină. De ce refuzaţi să-i cereţi iubirii tot ceea ce iubirea nu v-a dăruit? Socotiţi că viaţa vi s-a sfârşit în clipa când, pentru dumneavoastră, ea începe? Încredeţi-vă în sufletul unui prieten. E-atât de dulce să fii iubit!

— Sunt prea bătrână, spuse ea, aşa încât nimic nu m-ar scuza dacă n-aş continua să sufăr ca şi în trecut. De altminteri, trebuie să iubeşti, spuneţi dumneavoastră? Ei bine, eu nu trebuie s-o fac, şi nici nu pot. În afară de dumneavoastră, a cărei prietenie aruncă o brumă de duioşie în viaţă mea, nimeni nu-mi place, nimeni nu-mi va putea şterge amintirile. Accept un prieten, dar aş fugi de un iubit. Şi-apoi, ar fi un gest generos din partea mea să schimb o inimă veştejită pe o inimă tinără, să primesc iluzii pe care nu le mai pot împărtăşi, să pricinuiesc o fericire în care eu n-aş mai crede, sau pentru care aş tremura să n-o pierd? Eu aş răspunde, poate, cu egoism la devotamentul său, şi aş calcula, atunci când ea ar simţi; memoria mea ar jigni bucuria plăcerilor sale. Nu, vedeţi dumneavoastră, iubirea dinţii nu se mai înlocuieşte niciodată, în sfârşit, care bărbat mi-ar vroi inima, la preţul acesta?

Cuvintele ei, pline de o cochetărie cumplită, constituiau cel din urmă efort al înţelepciunii.

„Dacă se descurajează, ei bine, am să rămân singură şi credincioasă.” Acesta fu gândul venit din inima doamnei

1'Aiglemont şi fu pentru ea ceea ce este o ramură de salcie prea slabă de care se agaţă cel ce se îneacă, înainte de a fi luat de ape.

Auzindu-i sentinţa, Vandenesse tresări fără voie, ceea ce impresionă inima marchizei mai puternic decât toate stăruinţele lui de până aci. Ceea ce le emoţionează pe femei cel mai mult nu-i, oare, a feâsi în sufletele noastre duioşii gingaşe, sentimente tot atât de alese ca şi ale lor? Căci, pentru ele, duioşia şi gingăşia sunt dovezi de adevăr. Gestul lui Charles dezvăluia o dragoste adevărată. Doamna d'Aiglemont recunoscu tăria afecţiunii lui Vandenesse după tăria durerii lui. Tânărul spuse calm:

— Poate că aveţi dreptate. O nouă dragoste, chinuri noi.

După care schimbă subiectul discuţiei şi vorbi despre lucruri indiferente; era însă în mod vădit tulburat, o privea pe doamna d'Aiglemont cu o atenţie concentrată, de parcă o vedea pentru cea din urmă oară. În sfârşit, se despărţi de ea spunându-i cu emoţie:

— Adio, doamnă.

— La revedere, spuse ea, cu acea fină cochetărie al cărei secret nu aparţine decât femeilor alese.

El nu răspunse şi plecă.

După ce Charles nu mai fu acolo şi scaunul său gol vorbi în locul lui, marchiza se lăsă cuprinsă de mii de regrete şi îşi găsi mii de vini. Dragostea realizează un progres enorm la o femeie în clipa când ea îşi închipuie că a procedat prea puţin generos sau că a rănit un suflet delicat. Niciodată nu trebuie să te sperii de sentimentele rele în dragoste, ele sunt foarte binevenite; femeile nu cedează decât sub lovitura unei virtuţi. Iadul e pardosit cu intenţii bune nu este un paradox de predicator.

Vandenesse nu mai veni câteva zile. În fiecare seară, la ora de întâlnire obişnuită, marchiza îl aştepta cu o nerăbdare plină de remuşcări. Să-i scrie ar fi fost o mărturisire; de altfel, instinctul ei de femeie îi spunea că tânărul va reveni. În a şasea zi, valetul de casă îl anunţă. Niciodată ea nu

ascultare numele acesta cu atâta plăcere. Bucuria o înfricoşă.

— Crunt m-aţi pedepsit! Îi spuse ea.

Vandenesse o privi cu un aer nedumerit.

— V-am pedepsit? Repetă el. Dar pentru ce?

Charles o înţelesese perfect pe marchiză; vroia însă să se răzbune pentru suferinţele a căror pradă fusese din clipa în care ea i le pricinuise.

— De ce nu aţi mai venit pe la mine? Întrebă ea zâmbind.

— Aşadar, nu a mai venit nimeni? Spuse el, ca să nu dea un răspuns direct.

— Domnul de Ronquerolles şi domnul de Marsay, tânărul d'Esgrignon au fost pe aici, unii ieri, altul – astăzi de dimineaţă, aproape vreme de două ceasuri. Le-am văzut, mi se pare, şi pe doamna Firmiani, şi pe sora dumneavoastră, doamna de Listomere.

Altă suferinţă! Durere de neînţeles pentru cei care nu iubesc cu acel despotism cotropitor şi feroce, al cărui cel mai mărunt efect este o gelozie monstruoasă, o dorinţă continuă de a o smulge pe fiinţa iubită de sub orice influenţă străină de dragoste.

„Cum! Îşi zicea în sine Vandenesse, a primit vizite, a văzut persoane mulţumite, a stat de vorbă cu ele, în vreme ce eu am stat singur şi nefericit!”

Îşi îngropă mâhnirea şi îşi aruncă iubirea în adâncul inimii, aşa cum se aruncă un sicriu în mare. Gândurile-i erau dintre acelea ce nu se exprimă niciodată, fulgerătoare ca acei acizi care ucid în timp ce se evaporă. Fruntea însă i se acoperi de nori, iar doamna d'Aiglemont se supuse instinctului de femeie, împărtăşindu-i acea tristeţe, fără să o înţeleagă. Nu îşi dăduse seama de răul ce-l făcuse, iar Vandenesse remarcă acest lucru. L1 vorbi despre situaţia şi despre gelozia lui, ca de una dintre acele ipoteze despre care îndrăgostiţilor le place să discute. Marchiza pricepu totul şi atunci fu atât de puternic tulburată, încât nu-şi putu stăpâni lacrimile.

Din acea clipă, ei intrară în cerurile iubirii. Cerul şi iadul sunt două mari poeme care formulează singurele două puncte pe care se învârteşte existenţa noastră; bucuria şi durerea. Nu reprezintă, oare, cerul, nu va reprezenta el totdeauna imaginea infinitului sentimentelor noastre, ce nu va fi niciodată zugrăvit decât în amănuntele lui, pentru că fericirea nu este decât una singură? Pe când iadul nu reprezintă, oare, chinurile infinite ale durerilor noastre din care putem face opera poetică, întrucât toate durerile sunt atât de deosebite între ele?

Într-o seară, cei doi îndrăgostiţi erau singuri, stând unul lângă altul, în tăcere, şi preocupaţi să contemple una dintre cele mai frumoase faze ale firmamentului, unul dintre acele ceruri pure peste care cele din urmă raze ale soarelui aruncă nuanţe uşoare, de aur şi de purpură. În clipa aceea a zilei, treptata stingere a luminii pare a trezi simţăminte duioase; pasiunile noastre vibrează molcom şi savurăm tremurai nu ştiu cărei cruzimi în mijlocul liniştii. Înfăţişându-ne fericirea în imagini vagi, natura ne îmbie să ne bucurăm de ea cât timp se află lângă noi, sau ne face s-o regretăm atunci când piere. În asemenea clipe pline de farmec, sub bolta acelei lumini ale cărei armonii tandre se unesc cu lăuntricele noastre ispite, e greu să te împotriveşti dorurilor inimii, care capătă atunci atâta vrajă! Atunci mâhnirea se topeşte, bucuria îmbată, durerea copleşeşte. Strălucirile serii sunt semnalul mărturisirilor, şi le încurajează. Tăcerea devine mai primejdioasă decât cuvântul, comunicând ochilor întreaga putere a nesfârşitului cerurilor pe care le oglindesc. Dacă vorbeşti, chiar şi cel mai neînsemnat cuvânt capătă atunci o putere de nestăvilit. Nu avem atunci lumină în glas, purpură în priviri? Oare cerul nu-i ca şi cum s-ar afla În noi, sau nu ni se pare că noi suntem în cer?

Vandenesse şi Julie – căci, de câteva zile, ea se lăsa numită ia modul acesta familiar de către cel pe care îi plăcea să-l numească Charles – stăteau amândoi de vorbă, dar

subiectul adevărat al discuţiei era destui de departe de cuvintele lor; şi, dacă nu-şi mai dădeau seama de înţelesul vorbelor ce le rosteau, ascultau totuşi cu deliciu gândurile tainice pe care cuvintele le acopereau. Mâna ei se afla în cea a lui Vandenesse, şi marchiza i-o lăsase fără a socoti că aceasta ar fi o favoare.

Se înclinară amândoi ca să privească una dintre acele maiestuoase privelişti pline de zăpadă, de străluciri de gheaţă, de umbre cenuşii care acoperă coastele fantasticilor munţi; unul dintre acele tablouri încărcate de contrastele dure dintre flăcările roşii şi tonurile negre ee decorează cerurile cu o inimitabilă şi fugară poezie; magnifice giulgiuri în care se naşte soarele, frumos linţoliu în care el moare. În acea clipă, părul doamnei d'Aiglemont atinse obrazul lui Vandenesse; ea simţi uşoara atingere şi se înfioră toată, iar el la fel; căci treptat, amândoi ajunseseră la una dintre acele crize inexplicabile, când liniştea transmite simţurilor o percepţiune atât de fină, încât cea mai slabă emoţie stârneşte lacrimile şi revarsă tristeţea, dacă sufletul se află cuprins În melancoliile sale, sau îi dăruie plăceri de nespus, dacă este cuprins de vârtejurile iubirii. Julie, aproape fără să vrea, strânse mâna prietenului său. Strângerea ei delicată dădu curaj timidităţii îndrăgostitului. Bucuriile acelei clipe şi visele viitorului, totul se contopi într-o singură emoţie, aceea a unei prime mângâieri, a castului şi modestului sărut pe care doamna d'Aiglemont îngădui să i se dea pe obraz, Pe cât de mică era acea favoare, pe-atât fu de puternică şi de primejdioasă. Spre nenorocirea amândurora, nu era nici părere, nici falsitate în ea. Fu înţelegerea dintre două suflete frumoase, despărţite prin tot ceea ce înseamnă lege, unite prin tot ceea ce în natură înseamnă afecţiune. În acea clipă, generalul d'Aigiemont intră.

— S-a schimbat guvernul, spuse el. Unchiul dumneavoastră face parte din noul cabinet. Aşa încât, aveţi

cele mai frumoase şanse să fiţi ambasador, domnule Vandenesse.

Charles şi Julie se priviră şi se înroşiră. Această pudoare mutuală constitui încă o legătură între ei. Amândoi avură acelaşi gând şi aceeaşi remuşcare; legătură cumplită şi tot atât de puternică între doi tâlhari care au omorât un om, ca şi între doi îndrăgostiţi vinovaţi de un sărut. Trebuia dat un răspuns marchizului.

— Eu nu mai vreau să plec din Paris, spuse Charles de Vandenesse.

— Ştim de ce, replică generalul, afectând isteţimea unui om care descoperă un secret. Nu vreţi să-l părăsiţi pe unchiul dumneavoastră, ca să vă declare moştenitor al titlului său de pair.

Marchiza fugi în camera sa, spunându-şi despre soţul ei aceste înfricoşătoare cuvinte: „Mai e şi dobitoc!”

Aprilie 1832

IV. DEGETUL LUI DUMNEZEU.

LA BIEVRE.

Între bariera Italiei şi bariera Sânté, de pe micul bulevard de la Jardin des Plantes, se desfăşoară o perspectivă demnă să incinte chiar şi pe artistul sau călătorul cel mai blazat de privelişti frumoase, Dacă veţi urca pe micul deal, de unde începe să cotească bulevardul, adumbrit de mari arbori stufoşi, ca o fermecătoare alee verde şi tăcută de pădure, veţi vedea jos, în faţă, o vale adâncă, plină cu fabrici pe jumătate săteşti, presărată cu pajişti, udată de apele întunecate ale râului La Bifevre, sau răul Gobelinilor.

Pe versantul opus, câteva mii de acoperişuri, îngrămădite asemenea capetelor unei mulţimi, adăpostesc mizeriile mahalalei Saint-Marceau. Cupola magnifică a Panthéon-ului, domul cenuşiu şi melancolic de la Val de Grâce, domină falnic un întreg oraş aşezat ca un amfiteatru ale cărui trepte sunt desenate bizar de întortocheatele străzi. De acolo, proporţiile celor două monumente par gigantice; faţă de ele, locuinţele şi cei mai înalţi plopi de pe vale par turtiţi.

La stânga, l'Observatoire, prin ferestrele şi printre galeriile căruia lumina se strecoară stârnind jocuri fantastice de umbre, se iveşte ca un spectru negru şi descărnat. Iar mai departe, elegantul felinar de la Invalides arde între masele albăstrii ale Luxembourg-ului şi turnurile sure ale bisericii Saint-Suplice. Privite de acolo, liniile acestea arhitecturale apar amestecate cu frunzişuri şi cu umbre, supuse capriciilor unui cer care-şi schimbă necontenit culoarea, lumina şi înfăţişarea, În depărtare, edificiile împodobesc zările; jur-împrejur, şerpuiesc copaci legănători şi cărări câmpeneşti. La dreapta, printr-o largă despicătură la acest straniu peisaj, se zăreşte lunga desfăşurare de ape albe ale canalului Saint-Martin, încadrat de pietre roşietice, împodobit cu tei, mărginit de Greniers d'abondance8, construcţii într-adevăr romane.

În ultimul plan, vaporoasele coline de la Belleville, acoperite cu case şi cu mori, îşi contopesc detaliile cu vălurile de nori. Există însă şi un alt oraş, pe care nu-l puteţi vedea, culcat între şirul de acoperişuri ce mărgineşte valea şi acel orizont vag ca o amintire din copilărie; e o imensă cetate, pierdută ca într-un adânc de prăpastie între culmile spitalului Pitié şi dealul cimitirului de l'Est, între suferinţă şi moarte; ea face să se audă un vuiet surd, asemănător celui al oceanului mugind dedesubtul unei faleze ca pentru a spune: „Sunt aici”.

Când soarele îşi aşterne valurile-i de lumină peste această faţă a Parisului, limpezindu-i şi flmdificându-i liniile; când îi aprinde câteva geamuri, înveselindu-i acoperişurile, incendiindu-i crucile aurite, albindu-i zidurile şi transformându-i atmosfera într-un văl străveziu; când îi creează nişte bogate contraste de umbre fantastice şi când cerul e de azur, pământul freamătă, iar clopotele vorbesc, atunci puteţi admira de acolo dintre acele feerii elocvente pe care imaginaţia n-o va uita niciodată, pe care o veţi idolatriza, îndrăgostindu-vă de ea ca de o minunată privelişte de la Napoli, de la Istanbul sau din Florida. Nici o

vrajă nu lipseşte din acest concert. Acolo murmură vuietul lumii şi poetica tihnă a singurătăţii, glasul unui milion de fiinţe şi glasul lui Dumnezeu. Acolo doarme o capitală culcată sub paşnicii chiparoşi de la Pere-Lachaise.

Într-o dimineaţă de primăvară, în clipa când soarele făcea să strălucească toate frumuseţile acelui peisaj, îl admiram, rezemat de un ulm gros ce-şi scutura în vânt galbenele-i flori. Şi, la vederea acelor bogate şi sublime tablouri, mă gândeam cu amărăciune la dispreţul pe care-l dovedim, până şi în cărţile noastre, faţă de ţara noastră de azi. Blestemam pe acei bieţi bogătaşi care, ştirbiţi de frumoasa noastră Franţă, se duc să cumpere cu aur dreptul de a-şi dispreţui patria, vizitând, în galop şi examinând printr-un lornion priveliştile acelei Italii devenite atât de banale. Contemplam cu dragoste Parisul modern şi mă cufundam în vise când, deodată, zgomotul unei sărutări îmi tulbură liniştea şi-mi izgoni filosofia.

Pe aleea dimpotrivă, care încununează panta repede la poalele căreia freamătă apele, şi privind dincolo de podul de peste râul Gobelinilor, zării o femeie ce mi se păru destul de tânără încă, îmbrăcată cu cea mai elegantă simplitate şi al cărei chip dulce părea că reflectă senina fericire a peisajului. Un bărbat tânăr şi frumos lăsa jos din braţe pe cel mai frumos copil ce se putea vedea, aşa încât n-am putut să-mi dau seama dacă sărutarea fusese dată pe obrazul mamei sau pe cel al băieţelului.

Un acelaşi gând, tandru şi cald, strălucea în ochii, în gesturile şi în zâmbetele celor două tinere făpturi. Se luară de braţ cu o atât de voioasă promptitudine şi se apropiară cu o atât de minunată armonie de mişcări încât, atenţi numai la ei, nu băgară de seamă prezenţa mea acolo. Dar un alt copil, nemulţumit şi îmbufnat, şi care le întorsese spatele, îmi aruncă nişte priviri pline de o expresie tulburătoare. Lăsându-l pe fratele său să alerge singur tind înaintea, când îndărătul mamei şi al tânărului domn, copilul acesta, tot atât de frumos, tot atât de graţios ca şi celălalt,

dar cu un trup mai împlinit, rămase mut, nemişcat, în atitudinea unui şarpe împietrit. Era o fetiţă.

Plimbarea frumoasei femei şi a tovarăşului ei avea ceva maşinal. Poate că din distracţie, ei se mulţumeau să străbată mica distanţă dintre podeţ şi o trăsură oprită la cotitura bulevardului, reluându-şi mereu scurta cale, oprindu-se, privindu-se, râzând, după cum decurgea conversaţia lor, rând pe rând însufleţită, visătoare, glumeaţă ori gravă.

Ascuns de ulmul cel gros, admiram delicioasa scenă, şi fără îndoială că i-aş fi respectat tainele, dacă nu aş fi surprins pe faţa visătoarei şi taciturnei fetiţe umbra unui gând mai adânc decât se potrivea vârstei sale. De câteva ori, după ce mama şi tânărul domn, ajungând lângă ea, făceau cale întoarsă, fetiţa îşi aplecase iscoditoare capul şi aruncase asupra lor, ca şi spre fratele său, o privire furişă, într-adevăr extraordinară, Nimic însă n-ar putea să redea pătrunzătoarea fineţe, răutăcioasa naivitate, crâncena atenţie ce însufleţeau faţa-i de copil, cu ochii uşor încercănaţi, atunci când frumoasa doamnă sau însoţitorul ei mângâiau buclele blonde şi atingeau cu dragoste gâtul plăpând ori albul guleraş al băieţelul, în clipa în care acesta, copilăreşte, încerca să meargă laolaltă cu ei.

Era vădită patima de om matur de pe chipul subţirel al ciudatei fetiţe. Ea sau suferea, sau medita. Or, ce prevesteşte mai sigur moartea la aceste făpturi în floare suferinţa sălăşluită în trup, sau îngândurarea prematură ce le devorează sufletele abia înmugurite? Poate că o mamă ştie acest lucru. În ce mă priveşte, eu până acum nu cunosc încă nimic mai îngrozitor decât o îngândurare de om bătrân pe o frunte de copil; nici blasfemia pe buzele unei fecioare nu e atât de monstruoasă.

Aşa încât atitudinea aproape stupidă a acelei copile îngândurate, puţinătatea gesturilor ei, totul îmi stârni interesul. O examânam cu multă curiozitate. Îndemnat de pornirea firească a observatorilor, o comparam cu fratele

său, căutând să surprind apropierile şi deosebirile dintre ei, Fata avea părul brun, ochii negri şi o maturitate precoce care constituiau un puternic contrast faţă de părul blond, de ochii verzi ca marea şi de graţioasa slăbiciune a băieţelului. Părea să tot aibă vreo şapte-opt ani, băieţelul de-abia vreo patru. Erau îmbrăcaţi la fel. Privindu-i, totuşi, cu luare aminte, băgai de seamă în guleraşele de la cămăşile lor o diferenţă destul de neînsemnată, dar care, mai târziu, îmi dezvălui un întreg roman trecut şi o întreagă dramă viitoare. Şi nu era vorba de cine ştie ce mare lucru; un tiv simplu mărginea guleraşul fetiţei celei oacheşe, în timp ce o broderie drăguţă împodobea pe cel al mezinului; faptul însă dezvăluie o taină a inimii, o părtinire tacită pe care copiii o citesc în sufletul mamelor lor, de parcă în ei ar exista spiritul însuşi al lui Dumnezeu.

Nepăsător şi vesel, bălaiul băieţel semăna cu o fetiţă, atât de fragedă îi era pielea albă, atât de gingaşe îi erau mişcările şi atât de dulce înfăţişarea; pe când fetiţa, în ciuda maturităţii ei, în ciuda frumuseţii trăsăturilor şi a strălucirii tenului, semăna cu un băieţel bolnăvicios. Ochii-i vii, goliţi de acea umedă vapoare ce dă atâta farmec privirilor unui copil, păreau a fi fost, ca ochii curtezanelor, uscaţi de un foc lăuntric. În sfârşit, albeaţa ei avea nu ştiu ce nuanţă mată, măslinie, simptom al unei firi aprige.

De două ori frăţiorul ei venise să-i ofere, cu o gingăşie emoţionantă, cu o privire drăgăstoasă, cu un chip expresiv ce l-ar fi fermecat pe Charlet, micu-i corn de vânătoare în care sufla din când în când; de fiecare dată însă, ea nu-i răspunsese decât cu o privire cruntă la fraza: „Poftim, Hélene, îl vrei şi tu?” rostită cu un glas tandru.

Şi, sumbră şi cumplită sub mâna-i nepăsătoare în aparenţă, fetiţa tresărea, ba chiar se şi înroşea destul de puternic, atunci când fratele său se apropia de ea; micuţul însă nu părea să-şi dea seama de neagra mohoreală a surorii sale, iar această bunătate a lui plină de atenţii izbutea să facă să contrasteze adevărata fire a copilăriei cu

greaua îngândurare a omului matur, de pe acum înscrisă pe faţa fetiţei şi care de pe acum o şi înnegura cu întunecaţi-i nori.

— Mămico, Hélene nu vrea să se joace! Strigă micuţul, care, ca să-şi exprime ciuda se folosi de o clipă când mama sa şi tânărul domn se opriseră tăcuţi pe podul de peste râul Gobelinilor.

— Las-o, Charles. Ştii bine că ea-i bosumflată totdeauna!

Cuvintele acestea, rostite fără nici un gând de către mamă, care pe urmă se şi întoarse brusc împreună cu tinărul domn, umplură de lacrimi ochii micuţei Hélene. Ea şi le mistui în tăcere, aruncă spre fratele său una dintre acele priviri profunde ce mi se păreau de neînţeles, şi contemplă apoi cu o căutătură sinistră povârnişul pe vârful căruia se afla băiatul, pe urmă râul La Bievre, podeţul, peisajul şi pe mine.

Temându-mă să nu fiu zărit de fericita pereche, căreia de bună seamă i-aş fi tulburat întâlnirea, mă retrăsei încetişor şi mă dusei în spatele unui gard de tufişuri de soc ale căror frunze mă ascunseră cu totul de orice privire.

Mă aşezai liniştit pe vârful povârnişului, privind în tihnă când spre frumuseţile schimbătoare ale peisajului, când spre încrâncenata fetiţă pe care încă mai aveam putinţa s-o zăresc prin spaţiul dintre gard şi tulpina socului pe care îmi sprijineam capul, cam la acelaşi nivel cu bulevardul. Nemaivăzându-mă, Hélene păru agitată; ochii-i negri mă căutară de-a lungul aleii, pe după copaci, cu un interes tulbure. Ce voi fi însemnând eu pentru ea?

În acea clipă, râsul copilăresc al lui Charles răsună în tăcere ca un ciripit de pasăre. Frumosul domn, blond ca şi băieţelul, îl purta în braţe, dansând, şi-l săruta murmurându-i acele jumătăţi de cuvinte fără şir, lipsite de înţelesul lor adevărat, pe care le spunem cu drag copiilor. Mama zâmbea de jocul lor, şi, din când în când, rostea, bineînţeles în şoaptă, vorbe izbucnite vădit din inimă, de

vreme ce însoţitorul ei se oprea, fericit ca totul, şi o privea cu ochii-i albaştri plini de flăcări şi de idolatrie.

Glasurile lor, amestecate cu glasul copilului, aveau în ele nu ştiu ce mângâiere. Scena aceasta fermecătoare, în mijlocul acelui peisaj magnific, revărsa o gingăşie de neînchipuit. O femeie frumoasă, albă, zâmbitoare, un copil al iubirii, un bărbat strălucind de tinereţe, un cer pur, în sfârşit, toate armoniile firii se îmbinau pentru a bucura sufletul. Mă surprinsei zâmbind, de parcă fericirea aceea ar fi fost a mea. Tânărul bărbat auzi sunând orele nouă. După ce o îmbrăţişă duios pe tovarăşa să, devenită gravă şi aproape tristă, se întoarse la tilbury-ul său, care porni domol, condus de un servitor bătrân. Gânguritul copilului drag se contopise cu cele din urmă sărutări pe care i le dăduse tânărul domn. Apoi, când acesta se urcă în trăsura sa şi când doamna asculta nemişcată tilbury-ul ce se îndepărta, privind după norul de praf lăsat în urmă pe aleea cea verde a bulevardului, Charles alergă la sora lui lângă podeţ şi îi auzii spunându-i cu un glas de argint:

— De ce n-ai venit şi tu să-ţi iei la revedere de la bunul meu prieten?

Văzându-l pe fratele său pe povârnişul malului, Hélene aruncă spre el cea mai îngrozitoare privire care s-a aprins vreodată în ochii unui copii şi îl îmbrânci cu un gest plin de mânie. Charles alunecă pe panta abruptă, se împiedică de nişte rădăcini care-l rostogoliră năprasnic peste pietrele ascuţite ale malului: îşi zdrobi fruntea, apoi, scăldat În sânge, se prăbuşi în apele murdare ale râului. Valul se sparse în mii de stropi negri sub frumosul lui cap bălai. Mai auzii o clipă ţipetele ascuţite ale bietului micuţ, numaidecât însă sunetele lui se stinseră, înăbuşite de mocirla în care dispăru scoţând un sunet greu ca al unui pietroi ce cade la fund. Fulgerul nu-i mai scurt decât a fost această cădere. Sării de unde mă aflam şi coborâi pe o potecă. Hélene, năucită, ţipa ascuţit:

— Mamă! Mamă!

Mama era acolo, lângă mine. Zburase ca o pasăre. Dar nici ochii mamei, nici ai mei nu puteau desluşi locul exact în care se prăbuşise copilaşul. Apa neagră clocotea pe o întindere enormă. Albia Bievrei are aici o adâncime de zece picioare de mocirlă. Copilul trebuia să moară în ea, era cu neputinţă să fie salvat. La ceasul acela, în zi de duminică, totul era în repaos pe Bievre nu sunt nici bărci, nici pescari. Nu văd nicăieri nici vreo prăjină cu care să sondez apa duhnită, nici vreun om în depărtare.

De ce, dar, să mai vorbesc despre acest accident sinistru sau să povestesc taina acestei nenorociri? Poate că Hélene îl răzbunase pe tatăl său. Fără îndoială că gelozia ei era paloşul lui Dumnezeu. Cu toate acestea, mă cutremurai când o privii pe mamă. La ce interogatoriu înfiorător avea s-o supună soţul ei, veşnicul ei judecător? Iar ea târa cu sine un martor incoruptibil. Copilăria are fruntea transparentă şi faţa diafană; iar minciuna este pentru ea ca o lumină care-i înroşeşte până şi privirea. Nefericita doamnă încă nu se gândea la chinul care-o aştepta acasă.

Ea privea râul Bievre.

Martie, 1831

VALEA TORENTULUI.

Un asemenea eveniment trebuia să producă urmări groaznice în viaţa unei femei, şi iată unul dintre ecourile cele mai cumplite care, din timp în timp, tulbură iubirea doamnei d'Aiglemont.

Cu vreo doi-trei ani mai târziu, într-o seară, după cină, la marchizul de Vandenesse, pe-atunci în doliu după tatăl său, şi care avea o moştenire de definitivat, venise un notar. Notarul acesta nu era măruntul notar al lui Steme, ci un notar din Paris, vânjos şi gras, unul dintre acei oameni stimabili care săvârşesc o prostie în mod chibzuit, care te calcă vârtos pe-o rană tainică şi pe urmă te întreabă de ce gemi. Dacă, din întâmplare, află ce au făcut prin ucigaşa lor prostie, îţi spun; „Pe cinstea mea, habar n-am avut!” în

sfârşit, era un prostănac de notar cinstit, care nu vedea în viaţă decât acte.

Lângă diplomat se afla doamna d'Aigiemont. Generalul plecase politicos, încă înainte de a se fi termânat masa, ca să-i ducă pe cei doi copii ai săi la un spectacol, pe bulevard, la Ambigu-Comique ori la Gaieté. Deşi melodramele tulbură simţămintele, la Paris ele trec drept potrivite pentru copii, şi neprimejdioase, pe motiv că în ele nevinovăţia biruie totdeauna. Tatăl plecase fără să mai aştepte desertul, atâta îl bătuseră la cap fata şi fiul său, ca să ajungă la spectacol înainte de ridicarea cortinei.

Notarul, netulburatul notar, incapabil să-şi pună întrebarea de ce şi-o fi trimiţând doamna d'Aiglemont copiii şi soţul la spectacol fără să-i întovărăşească, rămăsese, după masă, ca înşurubat în scaunul lui. O discuţie făcuse ca desertul să se lungească destul de mult, iar servitorii zăboveau cu servitul cafelei. Aceste incidente, care fără îndoială că răpeau un timp preţios, îi smulgeau frumoasei doamne nişte gesturi pline de nerăbdare: putea fi comparată cu un cal de rasă bătând din copită înainte de cursă. Notarul, care nu se pricepea nici la cai, nici la femei, găsea că marchiza e o femeie pur şi simplu fermecătoare şi scânteietoare. Încântat că se află în compania unei femei la modă şi a unui om politic celebru, notarul povestea tot felul de snoave; socotea drept aprobare zâmbetul silit al marchizei, pe care-o scotea din răbdări, şi-i da înainte.

Stăpânul casei, în deplin acord cu tovarăşa sa, îşi şi îngăduise, de mai multe ori, să păstreze tăcere atunci când notarul aştepta un răspuns elogios; dar, în timpul unor astfel de tăceri semnificative, diavolul acela de om privea focul din sobă şi căuta anecdote. Pe urmă, diplomatul recurse la ceasornicul său. În sfârşit, frumoasa doamnă îşi puse pălăria să plece, dar nu plecă. Notarul nu vedea şi n-auzea nimic; se simţea fermecat de sine însuşi şi era sigur că o cucerise aşa de tare pe marchiză, încât o ţintuise locului.

„Femeia asta, fără îndoială, are să-mi fie clientă”, îşi zicea el.

Marchiza sta în picioare, îşi punea mănuşile, îşi răsucea degetele şi privea pe rând când spre marchizul de Vandenesse care-i împărtăşea nerăbdarea, când spre notarul care-i bombarda pe amândoi cu tirul spiritelor lui. La fiecare pauză pe care vrednicul om o făcea, frumoasa pereche răsufla, spunându-şi printr-un semn: „În sfârşit, are să plece!” Nici vorbă insă. Era un coşmar moral ce nu se putea încheia decât prin a-i mânia pe cei doi îndrăgostiţi, asupra cărora notarul acţiona ca un şarpe asupra unor păsări, împingându-i la cine ştie ce izbucnire de furie, chiar toiul povestirii despre josnicele mijloace prin care du Tillet, un om de afaceri pe-atunci la modă, îşi realizase averea, şi ale cărui ticăloşii erau detaliate meticulos de către snovosul notar, diplomatul auzi pendulul vestind orele nouă; văzu limpede că notarul lui era un imbecil pe care trebuia să-l dea fără jenă afară şi îi curmă vorba cu un gest hotărât.

— Doriţi cleştele, domnule marchiz? Întrebă notarul, înmânându-i clientului său cleştişorul.

— Nu, domnule, sunt nevoit să vă cer să plecaţi. Doamna vrea să se ducă după copiii săi, iar eu voi avea cinstea s-o însoţesc.

— S-a şi făcut nouă! Ca umbra trece timpul în compania oamenilor amabili, zise notarul, care de un ceas vorbea absolut singur, Îşi căută pălăria, veni apoi şi se înfipse înaintea căminului, izbuti anevoie să-şi stăpânească un sughiţ, şi-i spuse clientului său, fără a vedea fulgerătoarele priviri pe care i le arunca marchiza:

— Să rezumăm, domnule marchiz. Afacerile înainte de orice! Mâine, aşadar, vom trimite o citaţie prin care îl vom soma legal pe fratele dumneavoastră; vom întocmi inventarul şi pe urmă, pe legea mea.

Notarul înţelesese atât de greşit intenţiile clientului său, încât lua afacerea exact pe dos faţă de instrucţiunile pe care acesta abia i le dăduse. Incidentul era prea delicat

pentru ca Vandenesse să nu fie silit să rectifice, de voie, de nevoie, planurile mitocanului notar, şi iarăşi se încinse o discuţie care mai răpi un oarecare timp.

— Ascultă, spuse în sfârşit diplomatul, după un semn pe care i-l făcu tânăra doamnă, mi-ai împuiat capul; vino mâine la ora nouă, împreună cu avocatul meu.

— Voi avea însă cinstea să vă atrag atenţia, domnule marchiz, că nu suntem siguri că-l vom întâlni mâine pe domnul Desroches şi, dacă somaţia nu este înmânată până-n prânz, termenul expiră şi.

În acea clipă, o trăsură intră în curte şi, la zgomotul făcut de ea, biata doamnă întoarse repede capul ca să-şi ascundă lacrimile ce i se iviră În ochi. Marchizul sună cu gândul să-i poruncească valetului să spună că plecase; generalul însă, întors pe neaşteptate de la Gaietâ, ajunse înaintea valetului şi se arătă ţinându-şi cu o mână fiica ai cărei ochi erau roşii, şi cu cealaltă băieţelul mofluz şi înciudat.

— Ce vi s-a întâmplat? Îl întrebă doamna pe soţul său.

— Am să vă povestesc mai târziu, răspunse generalul, îndreptându-se spre un budoar de-alături, a cărui uşă era deschisă şi unde zărise nişte jurnale.

Marchiza, necăjită, se trânti cu disperare pe o canapea.

Notarul, care se crezu dator să fie gentil cu copiii, luă un ton copilăros şi-l întrebă pe băieţel:

— Ei bine, micuţule, ce s-a jucat la comedie?

— Valea torentului, bombăni Gustave.

— Pe cinstea mea, spuse notarul, autorii de azi sunt pe jumătate nebuni! Valea torentului! De ce nu Torentul, văii? S-ar putea ca o vale să nu aibă nici un torent, dar spunând Torentul văii, autorii ar fi indicat ceva hotărât, limpede, caracteristic, pe înţeles. Dar să trecem peste asta şi să mai vedem: cum poţi, oare, să dai de o dramă într-un torent şi într-o vale? O să-mi răspundeţi că astăzi principala atracţie a unor spectacole de soiul ăsta zace în decoruri, şi că titlul ăstuia se referă la nişte astfel de decoruri foarte frumoase.

Te-ai distrat bine, ştrengarule? Adăugă el, aşezându-se înaintea copilului.

În clipa când notarul întreba ce dramă putea să se întâmple în adâncul unui torent, fetiţa marchizei întoarse încet capul şi începu să plângă. Mama era atât de tulburată, încât nu văzu mişcarea fetei sale.

— Oh, da, domnule, eu m-am distrat bine, răspunse copilul. Era în piesă un copilaş tare drăguţ, care era singur pe lume, pentru că tatăl său nu putuse să-i fie tată. Şi, deodată, tocmai când ajunsese la mijlocul podului de peste torent, o matahală urâtă şi bărboasă, îmbrăcată toată-n negru, l-a aruncat în apă, şi Hélene a început să plângă şi să suspine; toată sala a început să ţipe la noi şi tata ne-a luat repede-repede şi ne-a scos afară.

Domnul de Vandenesse şi marchiza rămaseră amândoi înmărmuriţi şi cuprinşi parcă de o durere ce le luase puterea de a gândi şi de a se mişca.

— Gustave, taci odată! Strigă generalul. Ţi-am spus că n-ai voie să povesteşti nimic despre cele ce s-au întâmplat la spectacol, şi-ai şi uitat vorbele mele.

— Iertaţi-l, Senioria-voastră, domnule marchiz, spuse notarul, eu am săvârşit greşeala de a-l întreba, dar habar n-aveam de gravitatea.

— Nu trebuia să răspundă, spuse tatăl supărat, privindu-şi fiul.

Cauza neaşteptatei întoarceri a copiilor şi a tatălui apăru atunci limpede şi diplomatului şi marchizei. Mama îşi privi fata, o văzu plângând şi se ridică să se ducă la ea; faţa însă i se încruntă cumplit, cu toate semnele unei asprimi pe care nimic n-o înfrâna.

— Ajunge, Hélene! Îi spuse ea, du-te în budoar şi ştergeţi lacrimile.

— Ce-a greşit biata copilă? Zise notarul, vrând să liniştească totodată şi mânia mamei şi lacrimile fetei. E-aşa de frumoasă, încât trebuie să fie cel mai cuminte copil de pe

lume; sunt foarte sigur, doamnă, că ea nu vă face decât bucurii. Nu-i aşa, fetiţo?

Hélene o privi pe mama ei tremurând, îşi şterse lacrimile, încercă să ia o înfăţişare liniştită şi fugi în budoar.

— Şi-i sigur, doamnă, spunea notarul dând înainte, că dumneavoastră sunteţi o mama prea bună ca să nu vă iubiţi copiii în mod egal. Sunteţi, de altfel, prea virtuoasă ca să nutriţi acele triste părtiniri ale căror urmări funeste ni se arată mai cu osebire nouă, notarilor. Noi prefirăm printre degete societatea şi ni-i dat să vedem patimile în chipul lor cel mai hidos: interesul. Uneori câte o mamă vrea să-i dezmoştenească pe copiii soţului său în folosul copiilor care-i sunt ei dragi; în vreme ce, alteori, soţul vrea, la rându-i, să păstreze o parte a averii chiar pentru copilul care a îndurat ura mamei lui. Şi se pornesc nişte lupte, şi nişte spaime, şi nişte acte, contra-înscrisuri, vânzări false, şi fidel-comise; în sfârşit, nişte potlogării jalnice, pe cuvântul meu de cinste, jalnice! Alteori, taţii îşi cheltuiesc viaţa ca să-şi dezmoştenească fiii, furând bunul soţiilor lor. Da, furând, ăsta-i cuvântul. Vorbeam de o dramă: ah! Vă încredinţez că, dacă am putea noi să dezvăluim taina anumitor donaţii, autorii noştri ar putea să facă din ele nişte tragedii burgheze teribile. Habar n-am de ce puteri se folosesc femeile de izbutesc să facă ce vor; căci, în ciuda aparenţei şi slăbiciunii lor, totdeauna ele sunt cele care câştigă. Ah! Pe mine, de pildă, nu izbutesc să mă zăpăcească, nu. Ghicesc totdeauna pricina acelor părtiniri care în societate sunt calificate politicos drept de nelămurit! Soţii însă nu o ghicesc niciodată, trebuie să recunoaştem. O să-mi răspundeţi la asta că există gingăşii de.

Hélene, care se întorsese din budoar în salon împreună cu tatăl său, îl asculta pe notar cu atenţie şi îl înţelegea aşa de bine, încât aruncă spre mama ei o privire temătoare, presimţind, cu întreg instinctul vârstei fragede, că împrejurarea aceea avea să sporească asprimea dojenitor ce i se adresau. Marchiza îngălbeni şi-i arătă lui

Vandenesse, printr-un gest de spaimă, pe soţii ei, care privea gânditor florile de pe tapet. În acea clipă, cu toate bunele sale maniere, diplomatul nu se mai putu stăpâni şi aruncă spre notar o privire ucigătoare.

— Poftiţi pe-aci, domnule, spuse el, îndreptându-se grăbit spre antreul salonului.

Notarul îl urmă tulburat şi fără a-şi fi încheiat vorba.

— Domnule, îi spuse cu o mânie stăpânită marchizul de Vandenesse, care trântise în urma lui uşa de la salon, unde o lăsase pe doamnă împreună cu soţul ei; de la cină şi până acum nu faci decât prostii şi nu spui decât dobitocenii. Pentru Dumnezeu! Pleacă odată; ai s-ajungi să pricinuieşti cele mai mari nenorociri. Dacă eşti un notar excelent, rămâi la meseria dumitale; dar dacă, din întâmplare, te afli între oameni, străduieşte-te sa fii mai cu băgare de seamă.

Şi se întoarse în salon, părăsindu-l pe notar fără să-l mai salute. Notarul rămase un timp cu totul trăsnit, înlemnit, fără a mai şti nici măcar unde se află. Când vuietele ce-i ţiuiau în urechi se potoliră, i se păru că aude gemete şi paşii unui du-te-vino prin salon, unde soneriile erau zguduite năprasnic, îi fu frică să mai dea ochii cu marchizul de Vandenesse şi îşi regăsi folosinţa picioarelor spre a-şi lua tălpăşiţa şi a dibui pe unde-i scara; la uşa ce ducea spre apartamente dădu însă nas în nas cu valeţii ce se înghesuiau să alerge la ordinele stăpânilor lor.

„Iată cum sunt toţi aceşti mari seniori, îşi zise el, când, în sfârşit, se văzu în stradă, căutând o cabrioletă; te îndeamnă să vorbeşti, te îmbie cu fel de fel de complimente, gândeşti că-i înveseleşti, şi de unde! Până la urmă te umilesc, te pun la respect, ba te mai şi aruncă pe uşă afară, fără pic de jenă. În sfârşit, am fost cât se poate de spiritual, n-am spus nimic lipsit de bun-simţ, necugetat ori nechibzuit. Pe legea mea, mă sfătuieşte să fiu cu mai multă băgare de seamă! Păi eu cum am fost? Ah, fir-ar al dracului! Sunt notar şi membru al Camerei mele. He-he! Asta-i snoavă de ambasador, inşii ăştia n-au nimic sfânt. Mâine are să-mi

explice dumnealui cum de n-am făcut la el decât prostii şi cum de n-am spus decât dobitocenii. Am să-i cer seamă, adică am să-i cer să-mi dea seama de asta. Şi-apoi, oi fi şi greşit, poate. Pe legea mea, sunt bun-bunuţ să mi se crăpe capul! Ce mi-o fi trebuit mie asta?” Notarul se întoarse acasă şi-i înfăţişă şi notăriţei enigma, povestindu-i punct cu punct întâmplarea din acea seară.

— Dragul meu Crottat, excelenţa-sa a avut perfectă dreptate când ţi-a spus că n-ai făcut decât prostii şi n-ai spus decât dobitocenii.

— De ce?

— Dragul meu, ţi-aş spune de ce, dacă asta te-ar împiedica mâine s-o iei iar de la capăt, în altă parte. Eu, încă o dată, îţi amintesc numai să nu te mai apuci vreodată să vorbeşti despre altceva decât despre afaceri atunci când ieşi în lume.

— Dacă nu vrei să-mi spui, am să-l întreb mâine pe.

— Doamne Dumnezeule, cei mai mari gugumani se străduiesc să ascundă lucruri ca astea şi tu ţi-nchipui că un ambasador are să ţi le spună! Măi Crottat, nu te-am văzut niciodată aşa de lipsit de minte ca acum.

— Mulţumesc, drăguţo!

25 mai 1834

V. CELE DOUĂ ÎNTÂLNIRI.

VRAJA.

Un fost ofiţer de ordonanţă al lui Napoleon, pe care îl vom numi doar marchizul sau generalul, şi care sub Restauraţie făcuse o mare avere, veni să-şi petreacă zilele de bunăstare la Versailles, unde locuia într-o casă de ţară, situată între biserică şi bariera Montreuil, pe drumul ce dă spre aleea Saint-Cloud. Serviciul lui de la Curte nu-i îngăduia să se îndepărteze de Paris.

Construit odinioară spre a sluji de adăpost iubirilor trecătoare ale unui mare senior, pavilionul acesta avea nişte dependinţe foarte vaste. Grădinile în mijlocul cărora era aşezat îl despărţeau, şi pe dreapta şi pe stingă, de cele

dinţii case din Montreuil şi de cocioabele construite în preajma barierei; astfel fără a fi prea izolaţi, stăpânii acestei proprietăţi se bucurau, la doi paşi de oraş, de toate plăcerile singurătăţii. Printr-o ciudată contradicţie, faţada şi uşa de intrare a casei dădeau de-a dreptul în drumul care poate că altădată nu va fi fost prea umblat. Presupunere ce pare de crezut, dacă socotim că drumul ducea la frumosul pavilion zidit de Ludovic al XV-lea pentru domnişoara de Romans, şi că, înainte de a ajunge la el, un trecător curios ar fi putut vedea, ici-colo, câteva casinouri ale căror interioare şi decoruri dezvăluie rafinatele desfrâuri ale străbunicilor noştri, care, în dezmăţul de care sunt învinuiţi, căutau totuşi să se închidă în umbră şi în taină.

Într-o seară, de iamă, marchizul, soţia şi copiii săi se aflau singuri în casa singuratică. Servitorii căpătaseră învoire să se ducă la Vandenesse, la celebrarea nunţii unuia dintre ei; şi, socotind că şi sărbătoarea Crăciunului, care era tot în acea seară, le prilejuia o scuză valabilă faţă de stăpânii lor, nu-şi făceau gânduri că stau la petrecere oleacă mai mult decât le îngăduia porunca de acasă. Cu toate acestea, întrucât generalul era recunoscut drept un om ce nu pregeta niciodată sa se ţină de vorbă cu o rapiditate uluitoare, vinovaţii dansau cu oarecare îngrijorare, după ce ora întoarcerii acasă trecuse. Ceasul bătuse de unsprezece, şi nici un servitor nu sosise. Adânca tăcere care domnea peste câmp îngăduia să se audă, din răstimp, vuietul vântului de iamă printre ramurile negre ale copacilor, mugetul lui împrejurul casei ori şuierul de prin lungile coridoare. Atât de straşnic limpezise îngheţul aerul, întărise pământul şi cuprinsese caldarâmurile, încât totul căpătase acea sonoritate aspră ale cărei sunete ne uimesc întotdeauna. Mersul greu al vreunui beţiv întârziat ori uruitul vreunei trăsuri ce se întorcea spre Paris răsunau mai puternic şi se auzeau mai de departe ca de obicei. Frunzele moarte, începând să se învolbure În de un vârtej brusc, foşneau pe pietrele din curte, dând glas nopţii, când

ea ar fi trebuit să rămână mută. Era, aşadar, una dintre acele seri aspre care smulg egoismului nostru câte o compătimire stearpă la adresa omului sărac on a celui călător şi fac să ni se pară atât de plăcut colţişorul de lângă sobă.

În acea clipă, familia strânsă în salon nu era îngrijorată nici de lipsa servitorilor, nici de cei fără un cămin, nici de poezia de care străluceşte o seară de iarnă. Fără a-şi face nici un fel de gânduri negre şi simţindu-se liniştiţi sub ocrotirea bătrânului militar, soţia şi copiii se lăsau în voia bucuriilor pe care le dă viaţa căminului atunci când sentimentele nu sunt stânjenite, când afecţiunea şi sinceritatea însufleţesc şi cuvintele, şi privirile, şi ochii.

Generalul era aşezat, sau mai bine zis cufundat, într-o berjeră înaltă şi încăpătoare, în faţa şemineului în care strălucea un foc straşnic ce revărsa o căldură plăcută, semn al unui ger năprasnic afară. Rezemat de spătarul fotoliului, şi uşor înclinat, capul bravului părinte rămânea Într-o atitudine a cărei indiferenţă vădea o linişte desăvârşită, o dulce mulţumire sufletească. Braţele-i pe jumătate toropite, atârnând alene peste marginea berjerei, izbuteau să exprime intru totul acea impresie de fericire. Îl contempla pe cel mai mic dintre copiii săi, un băieţel în vârstă de cinci ani, care, pe jumătate gol, nu voia să se lase complet dezbrăcat de către mama sa. Piciul zvârlea cămaşa sau boneţica de noapte cu care marchiza îl ameninţa din când în când; sta cu guleraşul brodat la gât, şi râdea ori de cite ori mama îl chema, văzând că şi ea râde de nesupunerea lui copilărească; pe urmă, începea iar să se joace cu sora lui, tot atât de naivă, dar mai răutăcioasă şi vorbind mai desluşit decât el, ale cărui cuvinte stâlcite şi idei confuze abia erau de înţeles pentru părinţii săi. Micuţa Moina, mai mare decât el cu doi ani, stârnea prin giumbuşlucurile-i de pe-acum feminine, hohote de râs necurmate, ce izbucneau ca nişte petarde şi păreau pornite fără nici o pricină; văzându-i însă pe amândoi cum se rostogolesc prin faţa

sobei, cum îşi arată fără sfială frumoasele trupuri durdulii cu forme delicate şi albe, cum îşi împreună buclele părului negru şi blond şi cum îşi alipesc obrăjorii trandafirii pe care bucuria săpa nişte gropiţe suave, fireşte că un tată şi mai ales o mamă înţelegeau mai bine micuţele lor suflete, de altfel de mult cunoscute şi de mult îndrăgite de ei. Cei doi îngeraşi făceau să pălească, faţă de culorile vii ale ochilor lor luminoşi, faţă de obrajii lor strălucitori şi faţă de pielea lor albă, florile moalelui covor, teatru al zbenguielii lor, pe care se tăvăleau, se trânteau, se luptau, se rostogoleau fără nici o grijă.

Aşezată pe o canapea, de partea cealaltă a şemineului, faţă în faţă cu soţul său, mama sta înconjurată de tot soiul de pleduri şi în mână cu un pantof roşu, într-o atitudine de seninătate deplină. Vaga-i severitate se stingea într-un zâmbet dulce, uitat pe buzele sale. În vârstă de vreo treizeci şi şase de ani, ea mai păstra încă o frumuseţe datorată rarei perfecţiuni a trăsăturilor chipului, căruia căldura, lumina şi fericirea îi da în acea clipă o strălucire supranaturală. Din când în când, îşi lua privirile de la copii şi îşi întorcea ochii galeşi spre grava figură a soţului; şi uneori, întâlnindu-se, privirile lor îşi împărtăşeau bucurii mute şi cugetări profunde.

Generalul avea faţa foarte oacheşă. Peste fruntea-i lată şi senină cădeau câteva şuviţe de păr cărunt. Bărbăteştile fulgere din ochii lui albaştri şi bravura înscrisă în ridurile de pe obraji-i veştezi dovedeau că îşi câştigase cu trudă grea panglica roşie care-i înflorea Ia butoniera de la haină, în acea clipă, nevinovatele bucurii exprimate de cei doi copii se oglindeau în fizionomia lui viguroasă şi hotărâtă, plină de o blândeţe şi de o candoare de nespus. Fostul căpitan redevenise mic, fără multe eforturi. Oare nu se află totdeauna un sentiment de dragoste pentru copilărie în sufletul militarilor, care au cunoscut atât de profund nenorocirile vieţii încât ştiu să vadă şi mizeriile forţei şi privilegiile slăbiciunii?

Mai încolo, la o masă rotundă, luminată de nişte lămpi astrale ale căror străluciri puternice se luptau cu luminile palide ale luminărilor aşezate deasupra căminului, se afla un tânăr de treisprezece ani care parcurgea rapid paginile unei cărţi groase. Ţipetele fratelui şi ale surorii nu-l tulburau, iar chipul lui exprima curiozitatea tinereţii. Această lectură adâncă se justifica prin captivantele minunăţii din O mie şi una de nopţi şi printr-o uniformă de licean. Sta nemişcat, într-o atitudine meditativă, cu un cot pe masă şi cu capul sprijinit pe o mină, ale cărei degete şi le trecea prin părul negru. Lumina căzându-i de-a dreptul pe faţă, iar restul trupului rămânând în obscuritate, se asemăna cu acele portrete negre în care Rafael s-a înfăţişat pe sine însuşi concentrat, preocupat, cugetând la viitor.

Între această masă şi marchiză, lucra o înaltă şi frumoasă domnişoară, aşezată înaintea unui gherghef peste care îşi apleca şi îşi îndepărta ritmic capul cu părul de abanos pieptănat artistic în care se reflecta lumâna. Hélene, ea însăşi, constituia un spectacol. Frumuseţea ei se remarca printr-un rar caracter de forţă şi de eleganţă. Deşi înălţat aşa fel ca să formeze nişte linii vii împrejurul capului, păru-i era atât de bogat încât, nesupus dinţilor pieptenelui, se cârlionţa năstruşnic la ceafă. Sprâncenele, foarte dese şi de formă regulată, contrastau cu albul pur al frunţii. Pe buza superioară avea chiar câteva semne de virilitate ce schiţau o uşoară umbră brună sub nasul grec ale cărui trăsături erau de o desăvârşire aleasă. Dar fermecătoarea rotunzime a formelor sale, candida expresie a celorlalte trăsături, frăgezimea delicată a trupului, voluptuoasa moliciune a buzelor, perfecţiunea feţei sale ovale şi mai ales puritatea privirilor ei fecioreşti imprimau acestei viguroase frumuseţi suavitatea feminină, încântătoarea modestie pe care o pretindem de la aceşti îngeri ai păcii şi ai iubirii. Numai că nimic fragil nu exista în înfăţişarea acestei domnişoare, iar inima ei trebuia să fie tot atât de blândă, sufletu-i tot atât de tare pe cât îi erau de minunate trăsăturile şi pe cât îi era de

atrăgător chipul. Tăcea, ca şi fratele ei liceanul, părând a fi în prada uneia dintre acele fatale meditaţii de tânără domnişoară adesea de nepătruns nu numai pentru privirile unui tată, ci chiar şi pentru perspicacitatea unei mame; aşa încât era cu neputinţă să se ştie dacă vagile umbre ce treceau pe chipul său, ca nişte nori uşori pe un cer pur, trebuiau atribuite jocului de lumină sau vreunor necazuri tainice, Cei doi copii mai mari erau în acea clipă uitaţi cu totul de tatăl şi de mama lor. Totuşi, de câteva ori, o aruncătură de ochi întrebătoare a generalului cuprinsese scena mută, care, în al doilea plan, înfăţişa o graţioasă împlinire a speranţelor pe care le îndreptăţea zarva copilărească plasată în prim-planul acestui tablou casnic. Ilustrând viaţa omenească în gradaţii treptate, figurile acestea alcătuiau un fel de poem viu. Luxul mobilelor ce împodobeau salonul, diversitatea de atitudini, deosebirile de culori ale veşmintelor, contrastele dintre aceste chipuri, atât de caracterizate prin diferenţele de vârstă şi prin contururile pe care luminile le scoteau în evidenţă, revărsau peste aceste pagini umane tot belşugul de frumuseţi cerute sculptorilor, pictorilor, scriitorilor, în sfârşit, tăcerea şi iarna, singurătatea şi noaptea îşi adăugau măreţia lor la această compoziţie de un sublim naiv, fermecător efect al naturii. Viaţa conjugală e plină de astfel de ore sfinte, a căror vrajă de nedescris se datorează poate vreunui vis uitat dintr-o viaţă mai bună. Raze cereşti se revarsă, fără îndoială, peste astfel de scene, hărăzite să-l răsplătească pe om pentru o parte din mâhnirile ce le îndură şi să-l facă să accepte existenţa. Pare că universul întreg e acolo, în faţa noastră, sub o formă încântătoare, şi că îşi desfăşură marile-i idei de ordine, iar viaţa socială pledează pentru legile sale, vorbind despre viitor.

Şi totuşi, în ciuda privirii duioase pe care Hélene o aruncă spre Abel şi Moina, atunci când izbucneau în râs la vreo năzbâtie de-a lor, şi în ciuda fericirii zugrăvite pe faţa ei lucidă, atunci când îl contempla pe furiş pe tatăl său, un

sentiment de tristeţe adâncă era înscris în gesturile. În atitudinea şi mai ales în ochii-i adumbriţi de genele lungi. Mâinile-i albe şi puternice, peste care lumina trecea dându-le o roşeaţă diafană şi aproape fluidă, ei bine, mâinile ei tremurau. O singură dată, fără a se ocoli mutual, ochii ei şi cei ai marchizei se înfruntară. Aceste două fiinţe se înţeleseră atunci printr-o privire grea, rece, respectuoasă la Hélene, sumbră şi ameninţătoare la mamă. Hélene îşi coborî numaidecât ochii pe gherghef, trase acul cu dibăcie, şi multă vreme nu-şi mai înălţă capul, care parcă-i deveni prea greu de susţinut.

Oare să fi fost mama prea severă cu fiica sa şi să fi socotit necesară o asemenea severitate? Să fi fost, oare, geloasă pe frumuseţea Hélenei, cu care ea încă mai putea rivaliza, dar numai folosindu-se de toate meşteşugurile toaletei? Sau fata va fi surprins la ea, ca multe alte fete atunci când încep să înţeleagă viaţa, nişte secrete pe care această doamnă, în aparenţă atât de religios credincioasă datoriilor sale, credea că le înmormântase în inimă adânc ca într-un mormânt?

Hélene ajunsese la o vârstă când puritatea sufletească devine de o neînduplecare ce depăşeşte dreapta măsură la care trebuie să rămână sentimentele, în unele minţi, o greşeală capătă proporţiile unei crime; imaginaţia influenţează în asemenea cazuri conştiinţa; şi, adeseori, tinerele fete exagerează pedeapsa, pe măsura importanţei pe care ele o dau ticăloşiilor, Hélene părea a nu se socoti demnă de nimeni, O taină din viaţa ei de mai înainte, un accident poate, neînţeles la început, sporit însă de susceptibilităţile minţii ei influenţate de preceptele religioase, părea că de puţină vreme o coborâse romanţios în propriii săi ochi. Schimbarea ei de conduită a început în ziua când a citit, în recenta traducere a dramaturgiei străine, frumoasa tragedie Wilhelm Tell, de Schiller. După ce o mustrase pe fata sa că lăsase să-i cadă cartea din mână, mama băgase de seamă că tulburarea pricinuită de

lectură în sufletul Hélenei provenea de la scena în care poetul stabileşte un fel de frăţie între Wilhelm Tell, care varsă sângele unui om pentru a salva un popor întreg, şi Johann Paricidul. Devenită umilă, pioasă şi reculeasă, Hélene nu mai râvnea să se ducă la baluri. Niciodată nu mai fusese atât de drăgăstoasă faţă de tatăl său, mai ales atunci când marchiza nu era de faţă la alintările tinerei domnişoare. Cu toate acestea, dacă exista o răceală în afecţiunea Hélenei faţă de mama sa, ea era atât de fin exprimată, încât generalul n-avea să-şi dea niciodată seama, oricât de grijuliu ar fi fost faţă de unirea ce domnea în familia sa. Nici un om n-ar fi avut ochiul destul de pătrunzător spre a sonda adâncurile acestor două inimi de femei: una tânără şi generoasă, cealaltă sensibilă şi mândră; cea dinţii, comoară de iertare; cea de a doua, plină de fineţe şi de iubire. Dacă mama îşi mâhnea fiica printr-un despotism dibaci de femeie, despotismul ei nu era simţit decât de victimă. De altminteri, numai întâmplarea făcu să se nască toate aceste prezumţii insolubile, Până în noaptea aceea, nici o lumină acuzatoare nu scăpase din cele două suflete; dar, între ele şi Dumnezeu, fără îndoială, se ridica o taină sinistră.

— Gata, Abel, spuse marchiza, folosindu-se de o clipă când, tăcuţi şi osteniţi, Moina şi fratele ei stăteau liniştiţi; gata, băiete, haide, trebuie să vă culcaţi.

Şi, aruncându-i o privire poruncitoare, îl luă hotărâtă pe genunchi.

— Cum, zise generalul, este ora zece şi jumătate şi niciunul dintre servitorii noştri nu s-a întors? Ah, ticăloşii! Gustave, adăugă el, întorcându-se spre fiul său, nu ţi-am dat cartea aceea decât cu condiţia ca la ora zece s-o laşi; ar fi trebuit s-o închizi tu însuţi la ora stabilită şi să te duci să te culci, aşa cum mi-ai promis. Dacă vrei să fii un om deosebit, trebuie să-ţi faci din cuvânt o a doua religie şi să ţii la el ca la onoarea ta. Fox, unul dintre cei mai mari oratori ai Angliei, era deosebit mai ales prin frumuseţea caracterului

său. Respectarea angajamentelor luate era principala lui calitate. În copilărie, tatăl său, un englez de viţă veche, îi dăduse o lecţie destul de straşnică pentru a lăsa o impresie de neşters în mintea unui băiat. La vârsta ta, Fox venea, în timpul vacanţelor, în casa tatălui său, care avea, ca toţi englezii bogaţi, un parc destul de mare împrejurul castelului său. În acest parc se afla şi un chioşc vechi ce urma să fie dat jos şi reconstruit într-un alt loc unde priveliştea era de-a dreptul încântătoare. Copiilor le place grozav să vadă cum se dărâmă o casă. Micuţul Fox ar fi vrut să-şi lungească vacanţa cu câteva zile, ca să asiste la dărâmarea pavilionului aceluia; tatăl său însă îi ceru să se prezinte la colegiu în ziua hotărâtă pentru deschiderea cursurilor de aci, vrajbă între tată şi fiu. Mama, ca toate mamele, îi luă parte micuţului Fox. Tatăl îi făgădui atunci în mod solemn fiului sau că va amâna dărâmarea chioşcului până la vacanţa viitoare.

Fox se întoarse la colegiu. Tatăl crezu că un băieţel, ocupat cu lecţiile, va uita această întâmplare, şi porunci să fie dărâmat chioşcul şi să fie reconstruit în locul celălalt. Îndărătnicul copil însă nu se gândea decât la chioşcul acela. Când veni iar acasă, prima lui grijă fu să se ducă să vadă bătrâna clădire; se întoarse însă la ora mesei tare mâhnit şi-i spuse tatălui său: „M-ai înşelat”. Bătrânul gentilom englez spuse tulburat, dar plin de demnitate: „E adevărat, fiule, dar îmi voi îndrepta greşeala. Trebuie să ţii la cuvântul dat mai mult decât la bogăţie; pentru că a ţine la cuvântul dat iţi aduce bogăţie, dar toate bogăţiile nu şterg pata pe care ţi-o lasă pe conştiinţă nerespectarea cuvântului.” Tatăl puse să se reconstruiască vechiul pavilion aşa cum fusese; pe urmă, după ce a fost reconstruit, a poruncit să fie dărâmat sub ochii fiului său. Acest lucru, Gustave, să-ţi slujească de învăţătură.

Gustave, care-l ascultase pe tatăl său cu luare aminte, închise cartea numaidecât. Urmă un moment de tăcere, în timpul căreia generalul o luă pe Moina, care pica de somn,

şi o culcă duios în braţele lui. Micuţa îşi lăsă capul să cadă moale pe pieptul tatălui şi adormi astfel îndată, învăluită în buclele aurii ale frumosului ei păr.

În acea clipă, nişte paşi grăbiţi se auziră răsunând pe stradă; şi deodată trei bătăi în uşă stârniră ecourile casei. Aceste bătăi prelungite avură un accent tot atât de uşor de înţeles ca şi ţipătul unui om în primejdie de moarte. Câinele de pază lătră cu mânie. Hélene, Gustave, generalul şi soţia sa tresăriră cu toţii; Abel însă, pe care mama sa izbutise să-l culce, şi Moina nu se deşteptară.

— Asta-i tare grăbit! Zise militarul, aşezând-o pe fiica sa pe berjeră.

Ieşi repede din salon, fără a fi auzit rugămintea soţiei sale:

— Dragul meu, nu te duce.

Marchizul trecu în camera lui de culcare, luă o pereche de pistoale, îşi aprinse felinarul orb, alergă spre scară, coborî cu iuţeala fulgerului şi ajunse într-o clipă la uşa casei, unde fiul său îl urmă curajos.

— Cine-i acolo? Întrebă el.

— Deschideţi, răspunse un glas aproape sufocat de o răsuflare gâfâită.

— Eşti prieten?

— Da, prieten.

— Eşti singur?

— Da. Dar deschideţi, căci vin ăştia, vin ăştia!

Un om se strecură în antreu cu fantastica iuţeală a unei umbre, de îndată ce generalul întredeschise uşa; şi, fără ca marchizul să i se poată opune, necunoscutul îl sili s-o închidă, trântind-o cu o straşnică împingere de picior şi rezemându-se de ea ca pentru a-l împiedica s-o mai deschidă.

Generalul, care ridică îndată pistolul şi felinarul spre pieptul străinului ca să-l ţină la respect, văzu un bărbat de înălţime mijlocie, învăluit într-o şubă de blană, veşmânt de bătrân, larg şi prea lung, ce nu părea făcut pentru el. Fie

din prudenţă, fie din întâmplare, fugarul avea fruntea în întregime acoperită de o pălărie ce-i cădea peste ochi.

— Domnule, îi spuse el generalului, lăsaţi jos ţeava pistolului. Nu pretind să rămân în casa dumneavoastră, dacă nu-mi daţi îngăduinţa; dar, dacă am să ies, moartea mă aşteaptă la barieră. Şi ce moarte! Veţi da seama de ea în faţa lui Dumnezeu. Vă cer găzduire pentru două ore. Gândiţi-vă bine, domnule, oricât de strâmtorat sunt, trebuie să vă poruncesc cu despotismul nevoii. Vă cer ospitalitatea arabă. Să vă fiu ca un lucru sfânt; de nu, deschideţi, mă voi duce să mor. Nu vă cer decât să-mi păstraţi taina, să-mi daţi un adăpost şi apă. Oh, apă! Repetă el, cu un glas care horcăia.

— Cine sunteţi? Întrebă generalul, uimit de repeziciunea înfrigurată cu care vorbea necunoscutul.

— Ah, cine sunt! Ei bine, deschideţi, plec, răspunse omul, cu o ironie infernală.

În ciuda îndemânării cu care marchizul proiecta lumina felinarului, nu izbutea să vadă decât partea de jos a feţei necunoscutului, şi nimic nu pleda în favoarea unei găzduiri atât de ciudat cerută: obrajii tremurau livizi, iar întregul chip se contracta îngrozitor. În umbra borului pălăriei, ochii i se zăreau ca două lumini ce aproape că făcură să pălească slaba lumină a felinarului. Totuşi, trebuia dat un răspuns.

— Domnule, spuse generalul, ceea ce spuneţi este atât de uluitor încât, în locul meu, dumneavoastră.

— Hotărâţi-mi soarta! Strigă străinul, cu o voce cumplită, întrerupându-şi gazda.

— Două ore? Întrebă marchizul nehotărât.

— Două ore! Repetă omul.

Şi deodată îşi smuci pălăria cu un gest de disperare, îşi descoperi fruntea şi, parcă vrând să facă o ultimă încercare, aruncă o privire a cărei lumină vie tulbură inima generalului. Săgetătura aceasta de spirit şi de voinţă semăna cu un fulger şi fu zdrobitoare ca trăsnetul; căci sunt clipe când oamenii sunt investiţi cu o putere inexplicabilă.

— Bine, oricine aţi fi, veţi fi în siguranţă sub acoperişul meu, reluă cu gravitate stăpânul casei, care socoti că se supune uneia dintre acele porniri instinctive pe care omul nu totdeauna şi-o poate explica.

— Dumnezeu să vă răsplătească, adăugă necunoscutul, scoţând un suspin adânc.

— Sunteţi înarmat? Întrebă generalul.

Drept orice răspuns, străinul, abia dându-i timpul să arunce o privire, îşi deschise şi îşi închise fulgerător şuba. Părea fără arme şi era îmbrăcat în costumul cu care un tânăr iese de la bal. Oricât de rapidă fusese examânarea bănuielnicului militar, el văzu destul pentru a se mira.

— Unde naiba aţi putut să vă murdăriţi aşa, pe o vreme atât de uscată?

— Iarăşi întrebări! Răspunse necunoscutul cu un aer mândru.

În clipa aceea, marchizul îl zări pe fiul său şi îşi aminti de pilda pe care i-o spusese despre stricta respectare a cuvântului dat; fu aşa de contrariat de această împrejurare, încât îi spuse, nu fără un accent de supărare:

— Cum se face, isteţule, că te afli aici, în loc să fii În patul tău?

— Am crezut că îţi voi putea fi de folos în caz de primejdie, răspunse Gustave.

— Bine, urcă în camera ta, spuse tatăl, domolit de răspunsul fiului său. Iar dumneavoastră, adăugă el adresându-se necunoscutului, urmaţi-mă.

Amândoi deveniră tăcuţi ca doi jucători care se tem unul de altul. Generalul chiar începuse să se simtă cuprins de presimţiri sinistre. Necunoscutul îi şi apăsa pe inimă ca un coşmar; dar, stăpânit de credinţa în jurământul făcut, el îl conduse de-a lungul coridoarelor şi al scărilor locuinţei sale şi îl introduse într-o cameră de la al doilea etaj, exact deasupra salonului. Odaia aceasta nelocuită servea de uscătorie iarna, nu comunica absolut cu nici un apartament şi nu avea altă podoabă, pe cei patru pereţi gălbejiţi ai săi,

decât o oglindă lăsată pe şemineu de fostul proprietar, şi o altă oglindă, mai mare, care, devenind inutilă după amenajarea făcută de marchiz, fusese aşezată deocamdată în faţa şemineului. Podeaua acestei mansarde vaste nu fusese măturată niciodată, aerul era ca de gheaţă şi două scaune vechi, din care curgeau paiele, alcătuiau întregul mobilier de acolo.

După ce puse felinarul pe marginea şemineului, generalul îi spuse necunoscutului:

— Siguranţa dumneavoastră impune ca această mansardă mizerabilă să vă servească de adăpost. Şi, întrucât aveţi cuvântul meu că vă voi păstra secretul, îmi veţi permite să vă închid.

Omul înclină capul, ca semn de acceptare.

— N-am cerut decât un adăpost, secretul şi apă, sublinie el.

— Mă duc să vă aduc apa, răspunse marchizul, care închise uşa cu grijă şi coborî pe dibuite în salon să ia o lumânare spre a se duce să caute el însuşi o cană în cămară.

— Ei bine, domnule, ce s-a întâmplat? Îl întrebă curioasă marchiza pe soţul ei.

— Nimic, draga mea, răspunse el scurt.

— Dar am auzit totuşi limpede cum ai condus pe cineva sus.!

— Hélene, reluă generalul, privind-o pe fiica sa care-şi ridică spre el capul, să nu uiţi că onoarea tatălui tău depinde de discreţia voastră. Voi trebuie să nu fi auzit nimic.

Tânăra domnişoară răspunse printr-o mişcare semnificativă a capului. Marchiza rămase cu totul uluită şi jignită în sine de felul în care soţul ei înţelegea să-i impună tăcere. Generalul se duse să ia o cană şi un pahar, şi se urcă din nou în camera în care se afla prizonierul lui: îl găsi în picioare, rezemat de zid, lângă şemineu, cu capul descoperit; pălăria şi-o aruncase pe unul dintre cele două

scaune. Străinul nu se aşteptase, desigur, că va fi atât de bine lumânat. Fruntea i se încreţi, iar chipu-i deveni îngrijorat atunci când ochii săi întâlniră ochii sfredelitori ai generalului se linişti însă şi căpătă o înfăţişare amabilă, pentru a-i mulţumi ocrotitorului său, Când acesta din urmă aşează paharul şi cana pe marginea şemineului, necunoscutul, după ce îi mai aruncă o privire scânteietoare, rupse tăcerea.

— Domnule, spuse el cu o voce dulce care nu mai avea convulsiile guturale de mai înainte, dar care totuşi încă mai trăda o tulburare lăuntrică; vă par, desigur, ciudat. Iertaţi-mi nazurile pe care sunt silit să le fac. Dacă rămâneţi aici, v-aş ruga să nu vă uitaţi la mine în vreme ce beau.

Necăjit că tot trebuie să se supună unui ins ce nu-i plăcea, generalul se întoarse brusc. Străinul scoase din buzunar o batistă albă şi îşi înfăşură cu ea mâna dreaptă; luă apoi cana şi bău dintr-o răsuflare toată apa din ea. Fără a fi vrut să-şi încalce făgăduiala tacită, marchizul privi maşinal în oglinda cea mare; atunci însă, prin cele două oglinzi puse faţă În faţă, ochii săi putură să-l cuprindă perfect pe necunoscut şi să vadă batista înroşindu-se deodată prin contactul cu mâinile pline de sânge ale acestuia.

— Ah, v-aţi uitat la mine, exclamă omul atunci când, după ce băuse şi se înfăşurase în şuba sa, îl cercetă pe general cu un aer bănuitor, Sunt pierdut. Vin ăia, iată-i!

— N-aud nimic, spuse marchizul.

— Nu sunteţi la fel de interesat ca mine să auziţi totul.

— V-aţi bătut oare în vreun duel, de sunteţi aşa de plin de sânge? Întrebă generalul, destul de emoţionat atunci când distinse culoarea petelor mari de pe hainele oaspetelui său.

— Da, un duel, aşa cum spuneţi, repetă străinul, lăsând să-i fluture un zâmbet amar pe buze, în acea clipă, ropotul galopului grăbit al mai multor cai se auzi în depărtare; zgomotul acela era însă slab, ca întâile lumini ale zorilor. Urechea experimentată a generalului recunoscu pasul cadenţat al cailor deprinşi cu ordinea de escadron.

— Asta-i jandarmeria, spuse el, Aruncă spre prizonierul său o privire de natură a risipi îndoielile pe care ar fi putut să i ie stârnească prin indiscreţia sa involuntară, luă lumânarea şi se întoarse în salon. Abia puse cheia de la camera de sus pe şemineu, când zgomotul făcut de cavalerie se intensifică, apropiindu-se de pavilion cu o rapiditate care-l făcu să tresară. Într-adevăr, caii se opriră la uşa casei, După ce schimbă câteva cuvinte cu camarazii săi, un călăreţ descălecă, bătu puternic în uşă şi-l sili pe general să se ducă să deschidă. Acesta nu-şi putu stăpâni o tulburare lăuntrică la vederea a şase jandarmi ale căror pălării tivite cu argint străluceau în lumina lunii.

— Monseniore, îi spuse un brigadier, nu cumva aţi auzit mai adineaori un om fugind spre barieră?

— Spre barieră? Nu.

— Nu aţi deschis nimănui uşa?

— Oare crezi că am obiceiul să deschid eu însumi uşa?

— Vai, iertaţi-mă, domnule general, în clipa asta, mi se pare.

— A, aşa! Exclamă marchizul pe un ton mânios, vreţi să mă luaţi peste picior? Cu ce drept?

— Nici gând, nici gând, monseniore, reluă dulce brigadierul. Iertaţi-ne zelul. Ştim prea bine că un pair al Franţei nu se pune în primejdie primind pe un asasin la ora aceasta de noapte; dar dorinţa de a căpăta vreo indicaţie.

— Un asasin! Strigă generalul, şi cine-a fost.?

— Domnul baron de Mauny a fost omorât cu o lovitură de topor, reluă jandarmul. Dar asasinul e urmărit de-aproape. Suntem siguri că e pe-aici pe undeva şi n-are să ne scape. Iertaţi-ne, domnule general.

Jandarmul spuse aceste cuvinte în timp ce încăleca pe cai, aşa încât, din fericire, nu putu să vadă figura generalului. Deprins să privească totul cu suspiciune, brigadierul poate că ar fi bănuit ceva la vederea feţei sale pe care se zugrăveau atât de limpede tulburările sufleteşti.

— Se cunoaşte numele ucigaşului? Întrebă generalul.

— Nu, răspunse călăreţul. A lăsat biroul plin cu aur şi cu bilete de bancă, fără să se atingă de ele.

— E o răzbunare, spuse marchizul.

— Aş, de unde! Faţă de un moşneag? Nu, nu, ticălosul ăla n-o fi avut vreme să-şi ducă lovitura la capăt.

Şi jandarmul goni după tovarăşii lui, care galopau în depărtare. Generalul rămase o clipă În prada unei năuceli lesne de înţeles. Nu peste mult, el îşi auzi servitorii care se întorceau acasă discutând cu o oarecare căldură şi ale căror glasuri răsunau la răspântia de la Montreuil. Când sosiră, mânia lui, căreia nu-i trebuia decât un pretext spre a se revărsa, căzu asupra lor ca un bubuit de trăsnet. Vocea lui făcu să se cutremure ecourile casei. Se linişti însă deodată, atunci când cel mai curajos şi mai isteţ dintre ei, valetul său de cameră, îşi ceru iertare pentru întârzierea lor, spunându-i că fuseseră opriţi la intrarea în Montreuil de către jandarmii şi agenţii de poliţie care caută un asasin. Generalul tăcu numaidecât. Apoi, chemat la îndeplinirea datoriilor sale prin cele spuse de valet, le porunci scurt tuturor oamenilor săi să se ducă să se culce îndată lăsându-i uluiţi de uşurinţa cu care admisese minciuna valetului său de cameră.

Dar, pe când în curte se petreceau evenimentele acestea, un incident, destul de mărunt în aparenţă, schimbase situaţia celorlalte personaje ce figurează în istoria aceasta. De cum ieşise marchizul din salon, soţia lui, aruncându-şi ochii când spre cheia de la mansardă, când spre Hélene. În cele din urmă se aplecă spre fiica să, spunându-i în şoaptă:

— Hélene, tatăl tău a lăsat cheia pe şemineu.

Fata, uimită, ridică ochii şi o privi sfioasă pe mama ei, ai cărei ochi scânteiau de curiozitate.

— Da, mamă, şi? Răspunse ea cu voce tremurătoare.

— Tare-aş vrea să ştiu ce se petrece sus. Dacă e cineva, şade acolo nemişcat. Du-te tu şi.

— Eu? Făcu fată, cu un fel de spaimă.

— Ţi-e frică?

— Nu, mamă, dar mi s-a părut că au fost nişte paşi de bărbat.

— Dacă aş putea să mă duc eu singură, nu te-aş fi rugat pe tine să urci acolo, Hélene, reluă mama pe un ton de demnitate rece. Dacă s-ar întoarce tatăl tău şi nu m-ar găsi aici, m-ar căuta poate, pe când lipsa ta n-ar băga-o de seamă.

— Doamnă, răspunse Hélene, dacă îmi porunceşti, mă voi duce; dar voi pierde încrederea tatei.

— Cum? Zise marchiza cu un accent de ironie. Dar, dacă iei în serios ceea ce nu fusese decât o glumă, acum Iţi poruncesc să te duci să vezi cine este sus. Iată cheia, copilă! Tatăl tău, când ţi-a cerut să păstrezi tăcere în legătură cu ceea ce se petrece acum în casa lui, nu ţi-a interzis să urci în camera aceea. Du-te, şi să ţii minte că o mamă nu trebuie niciodată să fie judecată de fata ei.

Rostind ultimele cuvinte cu toată severitatea unei mame ofensate, marchiza luă cheia şi i-o dădu tinerei Hélene, care se ridică fără o vorbă şi ieşi din salon.

„Mama se va pricepe să obţină oricând iertarea; eu, însă, voi fi scoasă din inima tatei. Oare vrea mama să mă lipsească de dragostea pe care el o are pentru mine şi să mă alunge din casă?”

Gândurile acestea începură să se frământe deodată în mintea sa, în timp ce mergea fără lumină, de-a lungul coridorului în fundul căruia se afla uşa camerei misterioase. Când ajunse acolo, tulburarea din gândurile ei avea ceva de fatalitate. Cugetările acestea confuze făcură să i se reverse miile de simţăminte ascunse până atunci în inima ei. Nemaicrezând poate Într-un viitor fericit, în acea clipă cumplită îşi privi cu deznădejde întreaga-i viaţă. Tremura din tot trupul când apropie cheia de broasca uşii, iar emoţia-i deveni aşa de puternică, încât se opri o clipă să-şi pună mâna pe inimă, de parcă ar fi putut să-i liniştească astfel bătăile adânci şi sonore. În sfârşit, deschise uşa.

De bună seamă că scârţâitul uşii izbise zadarnic urechea ucigaşului. Deşi auzul lui era foarte ascuţit, el rămase aproape lipit de perete, nemişcat şi parcă pierdut în gânduri. Cercul de lumina aruncat de felinar în lumina slab şi îl făcea să se asemene, în acea zonă de clar-obscur, cu sumbrele statui de cavaleri ce veghează veşnic în picioare la căpătâiul vreunui mormânt întunecat de sub capetele gotice. Stropi de sudoare rece îi scăldau fruntea galbenă şi înaltă. O dârzenie de necrezut strălucea pe figura aceea greu zbuciumată. Ochii-i de foc, nemişcaţi şi uscaţi, păreau că urmăresc o luptă în întunericul din faţa lor. Gânduri năprasnice treceau fulgerător pe faţa lui a cărei expresie hotărâtă şi limpede vădea un suflet superior. Atitudinea, trupul, proporţiile se armonizau cu spiritu-i neîmblânzit. Bărbatul acesta numai forţă, numai putere, scruta negura ca pe o imagine vizibilă a propriului său viitor.

Deprins să vadă figurile energice ale uriaşilor ce se învălmăşeau în jurul lui Napoleon, şi preocupat de o problemă de etică, generalul nu dăduse atenţie particularităţilor fizice ale acestui bărbat extraordinar; dar, supusă, ca orice femeie, impresiilor exterioare, Hélene fu impresionată de amestecul de lumină şi umbră, de măreţie şi pasiune, de haosul poetic ce-i da necunoscutului înfăţişarea lui Lucifer ridicându-se după cădere, Brusc, furtuna zugrăvită pe faţă i se potoli ca prin farmec, iar imperiul de neexprimat, căruia străinul, poate fără voia lui, îi era şi cauză şi efect, se răspândi împrejuru-i cu iuţeala crescândă a unei inundaţii. Un torent de gânduri îi ţâşni din fructe în clipa când trăsăturile acelea îşi reluară formele fireşti. Vrăjită; fie de ciudăţenia acestei întruniri, fie de taina în care pătrundea, tânăra domnişoară putu să admire atunci o fizionomie plăcută şi plină de interes. Ea rămase un timp într-o tăcere copleşitoare şi în prada unui zbucium necunoscut până atunci sufletului ei tânăr. Curând însă, fie că Hélene scăpase o exclamaţie sau făcuse vreo mişcare, fie că asasinul, revenind din lumea ideală la cea reală, auzi o

altă respiraţie decât a sa, întoarse capul către fiica gazdei sale şi văzu nedesluşit în umbră figura sublimă şi formele minunate ale unei făpturi pe care trebuie s-o fi luat drept înger aşa cum stătea nemişcată şi suavă ca o vedenie.

— Domnule. Spuse ea, cu voce emoţionată.

Ucigaşul tresări.

— O femeie! Exclamă el încetişor. E cu putinţă? Plecaţi, reluă el. Nu-i recunosc nimănui dreptul de a mă plânge, de a mă ierta sau de a mă condamna. Eu trebuie să trăiesc singur. Du-te, fetiţo, adăugă apoi cu un gest de suveran, aş răsplăti urât serviciul pe care mi l-a făcut stăpânul acestei case, dacă aş lăsa fie şi o singură persoană care locuieşte aici să respire acelaşi aer cu mine. Sunt dator să mă supun legilor lumii.

Ultima frază fu rostită în şoaptă. Izbutind să cuprindă, prin profunda intuiţie, necazurile pe care le evoca această afirmaţie tristă, el aruncă spre Hélene o privire şerpească şi răscoli în inima ciudatei domnişoare o lume de gânduri încă adormite în ea. Fu ca o străfulgerare ce i-ar fi lumânat tărâmuri necunoscute. Sufletul ei fu îngenuncheat, subjugat, fără ca ea să găsească tăria de a se apăra împotriva puterii magnetice a acelei priviri, oricât de involuntar fusese aruncată.

Ruşinată şi tremurând, ieşi din cameră şi ajunse în salon doar o clipă înainte de întoarcerea tatălui său, aşa încât nu putu să-i spună nimic mamei sale.

Generalul, copleşit de gânduri, se plimba tăcut, cu braţele încrucişate pe piept, călcând cu paşi rari de la ferestrele ce dădeau spre stradă la ferestrele dinspre grădină. Soţia sa îl privea pe Abel care dormea. Moina, culcată pe berjeră ca o păsărică în cuibul ei, dormea liniştită. Sora mai mare ţinea într-o mână un ghemuleţ de mătase, iar în cealaltă un ac, şi privea, focul.

Adânca tăcere ce domnea şi în salon, şi în afara casei, şi În lăuntrul ei, nu era întreruptă decât de târşâitul paşilor servitorilor, care se duceau să se culce unul câte unul, de

câteva chicoteli înăbuşite, ultim ecou al veseliei şi al petrecerii lor de la nuntă, şi, la urmă, de uşile de la respectivele lor odăi, în clipa când le deschideau, vorbindu-şi unii altora, şi când le închideau. Câteva zgomote înfundate mai răsunară incă în jurul paturilor. Un scaun căzu. Tuşea unui vizitiu bătrân se auzi slab, apoi se potoli. În curând, măreţia sumbră ce domneşte peste firea adormită la miez de noapte se înstăpâni pretutindeni. Numai stelele străluceau.

Gerul cuprinsese pământul. Nimeni ou mai spunea o vorbă, nimeni nu se mai mişca, Doar focul trosnea, ca pentru a face să înţeleagă mai bine deplinătatea tăcerii. Orologiul de la Montreuil bătu ora unu În acea clipă, nişte paşi foarte uşori se auziră slab de la catul de deasupra. Marchizul şi fiica sa, încredinţaţi că îl încinseseră pe asasinul domnului de Mauny, socotiră că paşii aceia erau ai vreunei slujnice şi nu se mirară când auziră deschizându-se uşile de la camera prin care se ajunge în salon. Deodată, ucigaşul se ivi în faţa lor. Năuceala În care se pierdu marchizul, via curiozitate a mamei şi uimirea fetei îngăduindu-i să înainteze până aproape în mijlocul salonului, el spuse generalului cu o voce ciudat de liniştită şi de melodioasă:

— Domnule, cele două ore se apropie de sfârşit.

— Dumneavoastră aici! Strigă generalul. Prin ce putere.?

Şi, cu o privire teribilă, interogă pe soţia şi pe copiii lui.

Hélene se făcu roşie ca focul.

— Dumneavoastră, reluă militarul pe un ton pătrunzător, dumneavoastră între noi? Un asasin plin de sânge, aici? Murdăriţi tabloul acesta! Ieşiţi! Ieşiţi! Adăugă el, cu un accent furios.

La cuvântul asasin, marchiza scoase un ţipăt. În ce o priveşte pe Hélene, însă, cuvântul acesta păru a-i hotărî viaţa, figura ei nu arătă nici cea mai mică uimire. Ea parcă l-ar fi aşteptat pe acest om. Gândurile ei atât de vaste căpătară un sens. Pedeapsa pe care Cerul o păstra pentru

păcatele ei izbucnise. Socotindu-se tot atât de crimânală ca şi el, tânăra îl privi cu ochi senini: îi era tovarăşă şi soră. În această întâmplare ea vedea însăşi porunca lui Dumnezeu. Câţiva ani mai târziu, raţiunea i-ar fi îndreptăţit remuşcările; acum însă ele o făceau să-şi piardă minţile. Străinul rămase nemişcat şi rece. Un zâmbet dispreţuitor se zugrăvi pe chipul şi pe groasele lui buze roşii.

— Apreciaţi destul de greşit nobleţea purtării mele faţă de dumneavoastră, spuse el rar. Eu n-am vrut nici măcar să ating cu minţile mele paharul cu apă pe care mi l-aţi dat să-mi astâmpăr setea. Nu am intenţionat nici măcar să-mi spăl sângele de pe mâini sub acoperişul dumneavoastră, şi plec fără a lăsa aici despre crima mea (la aceste cuvinte, buzele i se contractară) nici măcar o idee, străduindu-mă să trec pe aici fără să las nici o urmă. În sfârşit, nu i-am îngăduit fiicei dumneavoastră să.

— Fiica mea! Exclamă generalul aruncând spre Hélene o privire de groază. Ah! Nenorocitule, ieşi, sau te omor.

— Cele două ore încă nu s-au încheiat. Nu puteţi nici să mă omorâţi, nici să mă predaţi, fără a vă pierde şi propria dumneavoastră stimă. Şi stima mea.

La acest ultim cuvânt, militarul, năucit, încercă să-l scruteze pe crimânal; fu însă silit să-şi plece ochii, nesimţindu-se în stare să înfrunte cumplita strălucire a unei priviri ce pentru a doua oară îi răscolea sufletul. Se temu să nu se înmoaie încă şi mai mult, dându-şi seama că voinţa i se şi topise.

— Să asasinezi un moşneag! Aşadar, niciodată n-aţi văzut o familie? Spuse, arătându-i cu un gest părintesc soţia şi copiii.

— Da, un moşneag, repetă necunoscutul, a cărui frunte se încruntă uşor.

— Fugiţi! Strigă generalul, fără a îndrăzni să-şi privească oaspetele. Pactul nostru s-a isprăvit. N-am să vă omor, Nu! N-am să mă fac slujitor al eşafodului. Dar plecaţi odată, ne îngroziţi.

— Ştiu, răspunse resemnat crimânalul. Nu există pământ în Franţa pe care să-mi pot pune piciorul fără teamă; dar dacă justiţia ar şti să cântărească anumite cazuri ca şi Dumnezeu, dacă s-ar osteni să vadă că şi în asasin şi În victimă există un monstru, aş rămâne fără ezitare printre oameni. Oare nu întrezăriţi nişte crime anterioare la un om care a fost spintecat? M-am făcut şi judecător şi călău, am luat locul neputincioasei justiţii omeneşti. Iată crima mea. Adio, domnule. În ciuda amărăciunii pe care aţi turnat-o în ospitalitatea dumneavoastră, eu n-am s-o uit niciodată, voi mai păstra în sufletul meu încă un sentiment de recunoştinţă faţă de un om de pe lumea aceasta, şi acest om sunteţi dumneavoastră. Mi-ar fi plăcut totuşi să fiţi mai generos.

Se îndreptă spre uşă. În acea clipă, tânăra domnişoară se aplecă spre mama ei şi-i spuse ceva la ureche.

— Ah!

Exclamaţia soţiei sale îl făcu pe general să tresară de parcă ar fi văzut-o pe Moina moartă. Hélene se ridicase În picioare, iar ucigaşul se întorsese instinctiv, arătând pe faţa lui un fel de îngrijorare pentru această familie.

— Ce ai, draga mea? Întrebă marchizul.

— Hélene vrea să-l urmeze, spuse ea.

Ucigaşul se înroşi.

— Pentru că mama traduce atât de greşit o exclamaţie, aproape involuntară, spuse Hélene încet, am să-i îndeplinesc dorinţa.

După ce aruncă împrejur o privire aproape sălbatică, tânăra îşi lăsă ochii în pământ şi rămase într-o atitudine de minunată modestie.

— Hélene, zise generalul, ai fost sus în camera în care.?

— Da, tată.

— Hélene, întrebă el cu vocea tulburată de un tremur convulsiv, acum l-ai văzut pentru întâia oară pe acest om?

— Da, tată.

— În acest caz, nu e firesc să te hotărăşti să.

— Dacă nu e firesc, este cel puţin adevărat, tată.

— Ah, copila mea! Spuse marchiza încet, dar în aşa fel încât soţul ei să audă. Hélene, tu îmi înşeli toate principiile de cinste, de modestie, de virtute, pe care m-am străduit să le sădesc În sufletul tău. Dacă până în clipa aceasta fatală n-ai fost decât o prefăcută, atunci nu e nimic de regretat de pe urma ta. Oare te ispiteşte perfecţiunea morală a acestui necunoscut? Sau acea forţă necesară oamenilor care au săvârşit o crimă.? Te preţuiesc prea mult ca să-mi închipui.

— Oh, crede ce vrei, doamnă, răspunse Hélene pe un ton rece.

Dar, în ciuda tăriei de caracter pe care o dovedea în acea clipă, flacăra din privirile ei izbuti cu greu să-i absoarbă lacrimile din ochi. Străinul înţelese cuvintele mamei prin lacrimile fetei, şi aruncă o privire de vultur asupra marchizei care fu silită, printr-o putere irezistibilă, să se uite la acest teribil seducător. Or, când ochii doamnei întâlniră ochii limpezi şi strălucitori ai bărbatului, ea îşi simţi sufletul cutremurat de un fior asemănător cu zguduirea ce ne străbate la vederea unei reptile sau atunci când atingem o butelie de Leyda.

— Dragul meu, strigă marchiza spre soţul ei, ăsta-i diavolul! Ghiceşte totul.

Generalul se ridică să smucească de şnurul unei sonerii.

— Vrea să te aresteze, îi spuse Hélene ucigaşului.

Necunoscutul zimbi făcu un pas, opri braţul marchizului, îl sili să înfrunte o privire ce revărsa un fel de ameţeală şi îl deposedă de orice energie.

— Am să vă plătesc pentru ospitalitatea pe care mi-aţi dat-o şi vom fi chit. Vă voi cruţa de dezonoare, predându-mă singur. La urma urmei, ce-aş mai putea acum să fac în viaţă?

— Veţi putea să vă pocăiţi, răspunse Hélene, aruncându-i una dintre acele speranţe ce nu strălucesc decât în ochii unei copile.

— Nu mă voi pocăi niciodată, spuse ucigaşul cu un glas răsunător şi înălţând capul cu mândrie.

— Mâinile lui sunt mânjite de sânge, spuse tatăl către fiica sa.

— I le voi şterge eu, răspunse ea.

— Dar, reluă generalul, fără a îndrăzni să i-l arate pe necunoscut, ştii tu măcar dacă el te vrea?

Ucigaşul înaintă spre Hélene, a cărei frumuseţe, oricât de castă şi de evlavioasă părea ilumânată ca de o flacără interioară, ale cărei reflexe colorau şi, ca să spunem aşa, îi puneau în relief până şi cele mai neînsemnate trăsături, liniile cele mai delicate; apoi, după ce aruncă asupra acestei încântătoare făpturi o privire caldă, a cărei flacără era încă şi mai cumplită, el spuse cu o puternică emoţie:

— Refuzându-vă jertfa, nu înseamnă, oare, că vă iubesc pentru dumneavoastră înşivă, şi că, totodată, mă achit şi de cele două ore de existenţă pe care tatăl dumneavoastră mi le-a vândut?

— Ah, şi dumneavoastră vă lepădaţi de mine! Exclamă Hélene, cu un accent care sfâşia inimile. Adio, atunci, tuturora, mă duc să mor!

— Ce înseamnă asta? Îi spuseră laolaltă şi tatăl şi mama.

Ea rămase tăcută şi îşi lăsă ochii în jos, după ce o interogă pe marchiză printr-o privire grăitoare. Din clipa când generalul şi soţia sa încercaseră să combată cu vorba sau cu fapta straniul privilegiu pe care necunoscutul şi-l aroga rămânând între ei, şi când acesta din urmă le aruncase ameţitoarea lumină ce-i ţâşnea din ochi, ei fuseseră supuşi unei stări inexplicabile de toropeală, iar mintea lor înmărmurită nu-i ajuta să se scuture de puterea supranaturală sub care căzuseră. Aerul devenise prea greu pentru ei şi respirau anevoie, fără a-l putea învinui pe cel care-i oprima astfel, cu toate că o voce lăuntrică nu-i lăsa să ignore că omul acela magic era sursa neputinţei lor. În toiul acestei agonii morale, generalul îşi dădu seama că eforturile lui trebuiau să aibă drept obiect influenţarea

raţiunii şovăitoare a fiicei sale: o cuprinse de după mijloc şi o duse în dreptul unei ferestre, departe de ucigaş.

— Copila mea scumpă, îi spuse el cu glas încet, dacă cine ştie ce dragoste bizară s-a născut deodată în inima ta, viaţa ta plină de nevinovăţie şi sufletul tău curat şi pios mi-au dat destule dovezi de caracter, încât să nu mă îndoiesc că vei avea tăria necesară pentru a înfrânge un simţământ nebunesc. Purtarea ta ascunde, aşadar, o taină. Ei bine, inima mea-i o inimă plină de înţelegere, poţi să-i încredinţezi totul; chiar şi dacă mi-ai sfâşia-o, voi şti, copila mea, să-mi înăbuş suferinţele şi să păstrez cu tărie tăcerea în legătură cu mărturisirea ta. Spune, eşti cumva geloasă pe afecţiunea noastră faţă de fraţii şi de sora ta? Ai în suflet vreo durere din dragoste? Eşti nefericită aici? Vorbeşte, explică-mi motivele ce te îndeamnă să-ţi laşi familia, s-o părăseşti, s-o lipseşti de cel mai mare farmec al său, să-ţi părăseşti mama, fraţii, micuţa soră!

— Tată, răspunse ea, nu sunt nici geloasă, nici îndrăgostită de nimeni, nici chiar de diplomatul cu care eşti prieten, domnul de Vandenesse.

Marchiza îngălbeni, iar fiica ei, care o observa, se opri.

— Oare nu va trebui, mai devreme sau mai târziu, să plec şi să trăiesc sub ocrotirea unui bărbat?

— E adevărat.

— Ştim noi, cumva, spuse ea continuând, de ce fiinţă ne legăm soarta? Eu cred în acest om.

— Copilă, spuse generalul, ridicând glasul, tu nu te gândeşti la toate suferinţele ce te vor năpădi.

— Mă gândesc la ale lui.

— Ce viaţă! Zise tatăl.

— O viaţă de femeie, murmură fata.

— Eşti destui de ştiutoare, exclamă marchiza, regăsindu-şi graiul.

— Doamnă, întrebările îmi dictează răspunsurile; dar, dacă doriţi, am să vă vorbesc mai limpede.

— Spune totul, fata mea! Sunt mamă.

Aici, fata o privi pe mamă, şi această privire o făcu pe marchiză să tacă deocamdată.

— Hélene, îţi voi îndura reproşurile, dacă ai să-mi faci reproşuri, mai degrabă decât să te văd urmând un om de care toată lumea va fugi cu groază.

— Vedeţi bine, doamnă, că fără mine ar fi singur.

— Destul, doamnă! Strigă generalul; noi nu mai avem decât o fată!

Şi o privi pe Moina, care dormea cuminte.

— Am să te închid într-o mânăstire, adăugă el, întorcându-se către Hélene.

— Fie, tată, răspunse ea cu un calm dezesperant; voi muri acolo. Nu eşti răspunzător de viaţa mea şi nici de sufletul lui decât în faţa lui Dumnezeu.

O linişte adâncă urmă îndată după cuvintele ei. Spectatorii acestei scene, în care totul ofensa sentimentele obişnuite ale vieţii sociale, nu îndrăzneau să se privească. Deodată marchizul îşi zări pistoalele, luă unul dintre ele, îl înarmă grăbit şi îl îndreptă spre străin. La zgomotul făcut de ridicarea cocoşului, omul se întoarse, aruncă o privire calmă şi pătrunzătoare asupra generalului, al cărui braţ, înmuiat de o slăbiciune de neînfrânt, căzu greu, iar pistolul se rostogoli pe podea.

— Fata mea, spuse atunci tatăl, doborât de înfricoşătoarea luptă, eşti liberă, îmbrăţişeaz-o pe mama ta, dacă îţi îngăduie. În ce mă priveşte, nu mai vreau nici să te văd, nici să te aud.

— Hélene, îi spune mama tinerei fete, gândeşte-te doar că vei ajunge în mizerie.

Un fel de horcăit, ieşit din pieptul puternic al ucigaşului, atrase privirile asupra lui. O expresie dispreţuitoare i se zugrăvise pe chip.

— Ospitalitatea pe care v-am dat-o mă costă scump! Exclamă generalul ridicându-se. Până adineaori, nu uciseseţi decât un bătrân; aici aţi asasinat o familie

întreagă. Orice-ar urma, în casa aceasta a intrat nenorocirea.

— Şi dacă fiica dumneavoastră va fi fericită? Întrebă ucigaşul, privindu-l ţintă pe militar.

— Dacă va fi fericită cu dumneavoastră, răspunse tatăl făcând un efort de necrezut, nu voi regreta.

Hélene îngenunche sfioasă înaintea tatălui său şi îi spuse cu glas duios:

— O, tată, te iubesc şi te venerez, fie că îmi vei dărui comorile bunătăţii tale, fie că îmi vei acorda asprimea dispreţului tău. Dar, te implor, ultimele tale cuvinte să nu fie cuvinte de mânie.

Generalul nu îndrăzni s-o privească pe fiica sa. În acea clipă, străinul înaintă şi, aruncând spre Hélene un zâmbet în care era, deopotrivă, şi ceva infernal, şi ceva ceresc.

— Tu, cea pe care un ucigaş nu te înfricoşează, înger al indurării, spuse el, vino, de vreme ce stărui să-mi încredinţezi soarta ta.

— Nemaipomenit! Exclamă tatăl.

Marchiza îi aruncă fiicei sale o privire extraordinară şi îşi deschise braţele spre ea Hélene se repezi la pieptul ei, plângând.

— Adio, spuse ea, adio, mamă!

Hélene făcu un semn hotărât spre străin, care tresări. După ce sărută mâna tatălui său şi îmbrăţişă în grabă, dar fără plăcere, pe Moina şi pe micuţul Abel, dispăru împreună cu ucigaşul.

— Pe unde-au luat-o? Strigă generalul, ascultând paşii celor doi fugari. Doamnă, reluă el adresându-se soţiei sale, mi se pare să visez; întâmplarea asta îmi ascunde o taină. Tu ar trebui să ştii despre ce este vorba.

Marchiza se înfioră.

— De câtva timp, răspunse ea, fata ta devenise nemaipomenit de romanţioasă şi ciudat de exaltată. Cu toate străduinţele pe care mi le-am dat să înfrânez tendinţa aceasta a caracterului ei.

— Nu e prea limpede.

Dar, nălucindu-i-se că aude în grădină paşii fiicei sale şi ai străinului, generalul se întrerupse pentru a deschide grăbit fereastra.

— Hélene! Ţipă el.

Glasul i se pierdu în noapte ca o prorocire zadarnică. Rostind acel nume, la care nimic nu mai răspundea pe lume, generalul rupse, ca prin farmec, vraja la care o putere diavolească îi supusese. Un fel de spirit Ii trecu peste faţă. Văzu limpede scena care tocmai avusese loc şi îşi blestemă slăbiciunea, pe care n-o înţelegea. Un fior cald îi porni de la inimă spre cap şi spre picioare; redeveni el însuşi, teribil, flămând de răzbunare, şi scoase un strigăt înfricoşător:

— Ajutor! Ajutor!

Alergă la şnururile soneriile şi trase de ele mai să le rupă, făcându-le să scoată sunete stranii. Toate slugile săriră din somn, iar el, strigând întruna, deschise ferestrele din stradă, chemă jandarmii, îşi găsi pistoalele, le slobozi ca să zorească goana călăreţilor, trezirea slugilor şi venirea vecinilor. Câinii recunoscură glasul stăpânului lor şi începură să latre, caii nechezară şi bătură din copite. Fu o zarvă cumplită în toiul nopţii aceleia calme. Coborând pe scări ca să alerge după fiica lui, generalul îşi văzu servitorii speriaţi sosind din toate părţile.

— Fata mea. Hélene a fost răpită. Alergaţi în grădină! Păziţi strada! Deschideţi jandarmilor! După asasin!

Şi cu o smucitură mânioasă rupse lanţul cu care era legat dinele de pază.

— Hélene! Hélene! Ţipă marchizul, Câinele sări ca un leu, lătră năprasnic şi se repezi În grădină atât de repede, încât generalul nu putu să se ţină după el. În acea clipă, galopul cailor răsună în stradă şi generalul se grăbi să deschidă el însuşi.

— Brigadier, strigă el, tăiaţi-i calea asasinului domnului de Mauny. Au luat-o prin grădina mea. Repede, închideţi

drumurile dinspre dealul Picardie. Am să pun să se scotocească toate colţişoarele, toate parcurile, toate casele. Voi, ăştilalţi, spuse el slugilor, păziţi strada şi desfăşuraţi-vă în linie de la barieră până la Versailles. Înainte, toţi!

Înşfăcă o puşcă pe care i-o aduse valetul şi se repezi În grădină ţipând la câine:

— Caută!

Lătrături cumplite îi răspunseră în depărtare şi se îndreptă în direcţia din care părea că vine lătratul.

La ora şapte dimineaţa, căutările jandarmilor, ale generalului, ale servitorilor şi ale vecinilor săi se dovediră zadarnice. Câinele nu se mai, întorsese. Sleit de oboseală şi îmbătrânit de durere, marchizul reintră în salonul său pustiu pentru el, deşi ceilalţi trei copii erau acolo.

— Ai fost foarte rece faţă de fiica ta, spuse el privindu-şi soţia. Iată, deci, ce ne rămâne din ea! Adăugă apoi, arătând ghergheful pe care văzu o floare începută. Adineaori era aici, şi-acum e pierdută. Pierdută!

Începu să plângă, îşi ascunse faţa în mâini şi rămase o clipă tăcut, neîndrăznind să mai privească acel salon, care mai înainte îi oferea tabloul cel mai gingaş al fericirii casnice. Lumina zorilor se îngâna cu lămpile ce se stingeau; luminările îşi ardeau dantelele de hârtie; totul se potrivea cu deznădejdea acestui părinte.

— Va trebui să distrugi chestia asta, spuse el după o clipă de tăcere, arătând ghergheful. N-aş putea să mai văd nimic care să-mi amintească de ea.

CĂPITANUL PARIZIAN.

Teribila noapte de Crăciun, în care marchizul şi soţia sa au avut nenorocirea să-şi piardă fata cea mare, fără a se fi putut opune straniei influenţe exercitată de răpitorul ei involuntar, a fost ca o veste pe care le-o dăduse Soarta. Falimentul unui agent de schimb îl ruină pe marchiz. Ipotecă apoi bunurile soţiei sale, spre a încerca o speculaţie în urma căreia trebuia să restituie familiei întreaga avere de la început; acţiunea aceasta, însă, îl ruină cu

desăvârşire. Îndemnat de deznădejde să încerce totul, generalul se expatrie. Şase ani se scurseră de la plecarea lui. Deşi familia primise rareori ştiri de la el, cu câteva zile înainte de recunoaşterea independenţei republicilor americane de către Spania îşi anunţă întoarcerea.

Aşadar, într-o frumoasă dimineaţă, câţiva negustori francezi, nerăbdători să se întoarcă în patrie cu bogăţiile pe care le adunaseră cu preţul unor trude îndelungi şi al unor călătorii primejdioase, întreprinse fie în Mexic, fie în Columbia, se aflau la câteva leghe de Bordeaux, pe un bric spaniol.

Un bărbat, îmbătrânit de trudă sau de necazuri mai grele decât le-ar fi putut duce anii lui, sta sprijinit de bastingaj şi părea nepăsător la spectacolul ce se înfăţişa privirilor călătorilor strânşi pe covertă. Scăpaţi de primejdiile navigaţiei şi atraşi de frumuseţea zilei, urcaseră cu toţii pe punte, ca pentru a saluta pământul natal. Cei mai mulţi dintre ei vroiau neapărat să vadă, în depărtare, farurile, clădirile Gasconiei, turnul de la Cordouan, îngemănate cu desenele fantastice ale câtorva nori albi ce se ridicau la orizont.

Fără unda argintie ce juca în faţa bricului, fără lungul siaj repede şters pe care acesta îl trasa în urma lui, călătorii ar fi putut crede că stau nemişcaţi în mijlocul oceanului, atât de liniştite erau apele. Cerul era de o puritate fermecătoare. Culoarea închisă a boltei ajungea pe nesimţite să se confunde cu cea a apelor albăstrii, însemnând locul lor de unire printr-o linie a cărei limpezime strălucea tot atât de viu ca şi cea a stelelor. Soarele făcea să sclipească milioane de oglinzi pe imensa întindere a mării, în aşa fel încât vastele nesfârşiri ale apei erau mai luminoase, poate, decât câmpiile firmamentului. Un vânt de o suavitate minunată umfla toate pânzele bricului, iar aceste pânze albe ca zăpada, aceste pavilioane galbene fluturânde, acest dedal de frânghii se desenau cu o riguroasă exactitate pe fondul strălucitor al văzduhului, al

cerului şi al oceanului, fără de nici o altă nuanţă decât cea a umbrelor aşternute de voalurile acelea aburii. Ziua frumoasă, vântul răcoros, vederea patriei, marea liniştită, foşnetul melancolic, frumosul bric singuratic lunecând pe ocean, ca o femeie ce zboară la o întâlnire, alcătuiau un tablou plin de armonie, o scenă de unde sufletul omenesc putea să cuprindă spaţiile neclintite pornind dintr-un punct unde totul era mişcare. Exista o uluitoare înfruntare între singurătate şi viaţă, între tăcere şi larmă, fără a se putea şii unde era larma şi viaţa, unde neantul şi tăcerea; aşa încât nici un glas omenesc nu rupse acel farmec ceresc. Căpitanul spaniol, mateloţii lui, francezii stăteau fie aşezaţi pe cite ceva, fie În picioare, adânciţi cu toţii într-un extaz religios plin de amintiri. În văzduh plutea o toropeală, Feţele înseninate ale oamenilor vădeau o totală uitare a necazurilor trecute şi se legănau pe această frumoasă corabie ca într-un vis de aur.

Cu toate astea, din când, în când, bătrânul, pasager sprijinit de bastingaj, privea orizontul cu o oarecare nelinişte. Neîncrederea în soartă era scrisă pe toate trăsăturile sale şi părea a se teme că nu va mai atinge vreodată pământul Franţei. Era marchizul. Ursita nu rămăsese surdă la strigătele şi la eforturile deznădejdii lui. După cinci ani de încercări şi de strădanii cumplite, se văzuse posesorul unei averi considerabile. În nerăbdarea-i de a-şi revedea ţara şi de a aduce fericirea familiei sale, urmase exemplul unor negustori francezi din Havana şi se îmbarcase împreună cu ei pe un vas spaniol ce ducea o încărcătură la Bordeaux.

Totuşi, imaginaţia sa, sătulă să tot prorocească răul, îi trasa imaginile cele mat plăcute ale fericirii de odinioară. Văzând în depărtare linia brună descrisă de pământ, i se părea că îşi zăreşte soţia şi copiii. Se. Închipuia în fotoliul său de acasă şi se simţea îmbrăţişat şi alintat. Şi-o zugrăvea pe Moina frumoasă, mare, impunătoare ca o tânără domnişoară. Când tabloul acesta fantastic căpătă un fel de

realitate, lacrimile începură să i se rostogolească din ochi; atunci, parcă pentru a-şi ascunde tulburarea, privi orizontul de ape, opus liniei întunecate ce vestea pământul.

— El., zise marchizul, ne urmăreşte!

— Ce este? Strigă căpitanul spaniol.

— O corabie, adăugă încet generalul.

— L-am văzut şi ieri, răspunse căpitanul Gomez.

Îl privi lung pe francez, de parcă ar fi vrut să-l întrebe ceva.

— Ne-a hăituit întruna, spuse apoi la urechea generalului.

— Şi nu ştiu de ce nu ne-a ajuns până acum, reluă bătrânul general, căci pare o corabie mai bună decât blestematul vostru de „Sfântul Ferdinand”.

— O fi având niscaiva avarii, vreo spărtură.

— Ne-ajunge! Strigă generalul.

— E un corsar columbian, îi spuse la ureche căpitanul. Mai avem şase leghe până la ţărm, iar vântul slăbeşte.

— Nu pluteşte „zboară, de parcă ar şti că peste două ore ar scăpa prada. Ce cutezanţă!

— El e! Strigă căpitanul. Ah, nu degeaba se numeşte „Othello”. Nu demult a scufundat o fregată spaniolă, şi totuşi nu are mai mult de treizeci de tunuri! Nu mi-era frică decât de el, căci ştiam că pândeşte prin Antile. Ah, ah! Reluă după o pauză în timpul căreia privi pânzele corăbiei sale, vântul se înteţeşte, vom prinde viteză. Trebuie, căci Părizianul nu ştie ce-i mila.

— Şi el prinde viteză! Răspunse marchizul.

„Othello” era la numai trei leghe. Deşi echipajul nu auzise conversaţia dintre marchiz şi căpitanul Gomez, apariţia acelei pânze îi adusese pe mai toţi mateloţii şi pasagerii la locul unde se aflau cei doi; aproape toţi, însă, luând bricul drept o navă de negoţ, o priveau oi interes cum se apropie, până când deodată un matelot strigă cât putu de năprasnic:

— Pe sfântul Jacques! Ne-am ars! Uite-l pe căpitanul parizian.

La numele acesta cumplit, spaima se răspândi pe bric, şi urmă o zăpăceală pe care nimic n-ar putea-o zugrăvi. Pentru un timp, căpitanul spaniol imprimă prin cuvintele lui o energie mateloţilor săi; şi, ameninţat de primejdie, vrând să atingă ţărmul cu orice preţ, încercă să pună rapid toate bonetele sale, şi mari şi mici, să se caţere, şi la tribord şi la babord, şi să întindă în vânt întreaga suprafaţă de pânze ce împodobeau vergele corăbiei. Manevrele însă se îndepliniră cu destul de mare greutate; ele, fireşte, nu avură acea minunată armonie ce dă atâta farmec pe ua vas de război. Deşi „Othello” zbura ca o rândunică, graţie felului cum îi erau orientate velele, el părea să câştige atât de puţin ca distanţă, încât în clipa când, după eforturi nemaipomenite, „Sfântul Ferdinand” îşi lua un nou avânt, în urma abilelor manevre la care Gomez însuşi ajutase cu gestul şi cu vorba, printr-o greşită mişcare de cârmă, de bună seamă voită, timonierul puse bricul în derivă. Velele, întoarse lateral în viat, fluturară şi mascară brusc; vergile se rupseră şi vasul fu complet demanat. O furie de nespus îl făcu pe căpitan mai alb decât pânzele vasului său; dintr-o săritură se repezi asupra timonierului şi îl atacă aşa de năprasnic cu pumnalul, încât nu-l nimeri, în schimb îl dobori în mare; pe urmă apucă timona şi încercă s-o redreseze în dezordinea înspăimântătoare ce vânzolea brava şi curajoasa-i corabie. Lacrimi de deznădejde îi năpădiră ochii; căci ne cuprinde o durere mult mai amară faţă de o trădare ce zădărniceşte un rezultat datorit priceperii noastre, decât faţă de o moarte de neînlăturat. Dar, cu cât înjura căpitanul mai tare, cu atât treaba mergea mai prost. Slobozi el însuşi tunul de alarmă, nădăjduind că va fi auzit de pe ţărm. În acea clipă, corsarul, care se apropia cu o viteză înfricoşătoare, răspunse cu o lovitură de tun, a cărei ghiulea căzu la zece stânjeni de „Sfântul Ferdinand”.

— E trăsnet! Exclamă generalul. Straşnic mai ochesc! Au caronade special comandate!

— Oh, când vorbeşte ăsta, vedeţi şi dumneavoastră, trebuie să taci răspunse matelotul. Parizianul au s-ar teme nici de un vas englezesc.

— Totul s-a sfârşit, strigă cu un accent de disperare căpitanul care, scrutând zările cu luneta, nu distinse nimic în partea dinspre ţărm. Suntem incă mai departe de Franţa decât mi-aş fi închipuit.

— De ce eşti aşa de speriat? Reluă generalul. Toţi pasagerii dumitale sunt francezi, ei au năvlosit corabia dumitale. Corsarul acesta spuneţi că e un parizian? Ei bine, înalţă pavilionul alb şi.

— Şi el ne va scufunda, răspunse căpitanul. Oare nu-i el, după împrejurări, tot ceea ce trebuie să fie, atunci când vrea să pună mâna pe pradă bogată?

— A, dacă-i un pirat.

— Pirat! Spuse matelotul cu un aer crunt. O, ăsta e totdeauna în regulă, sau ştie să pară.

— Atunci, oftă generalul ridicând ochii spre cer, să ne resemnăm.

Şi mai avu destulă tărie să-şi stăpânească lacrimile.

Cum isprăvi aceste cuvinte, o a doua lovitură de tun, mai bine ţintită, trimise în coasta „Sfântului Ferdinand” o ghiulea care o spintecă.

— Coborâţi velele, spuse căpitanul cu un aer trist.

Şi matelotul care luase apărarea cinstei parizianului ajută cu multă pricepere la acea manevră deznădăjduită. Echipajul aşteptă timp de o ucigaşă jumătate de oră, în prada celei mai adânci uluiri. „Sfântul Ferdinand” transporta patru milioane de piaştri, reprezentând averea celor cinci pasageri: cea a generalului era de un milion o sută de mii de franci. În sfârşit „Othello”, care se afla atunci la o depărtare de zece bătăi de puşcă, îşi arătă distinct gurile ameninţătoare a douăsprezece tunuri gata să sloboadă focul. Părea mânat de un vânt pe care însuşi diavolul îl stârnise anume pentru el; ochiul unui marinar iscusit ghicea însă lesne secretul acelei viteze. Era suficient

să priveşti o clipă iuţeala bricului, forma alungită, îngustimea lui, înălţimea catargelor, croiala pânzelor, minunata zvelteţe a greementului şi sprinteneala cu care mulţimea lui de mateloţi, uniţi ca un singur ins, mânuiau desăvârşita orientare a albei suprafeţe înfăţişate de velele sale. Totul dovedea o uluitoare siguranţă de putere în această suplă făptură de lemn, tot atât de sute, tot atât de inteligentă ca un telegar sau asemeni cine ştie cărei păsări de pradă. Echipajul corsarului sta tăcut şi pregătit să nimicească, În caz de rezistenţa, biata navă de comerţ care, din fericire pentru ea, aştepta cuminte, ca un şcolar prins cu şoalda de către dascălul său.

— Avem şi noi tunuri! Exclamă generalul, strângându-l de mână pe căpitanul spaniol. Acesta îi aruncă bătrânului militar o privire plină de curaj şi de disperare, spunându-i:

— Dar de unde oameni?

Marchizul privi echipajul de pe „Sfântul Ferdinand” şi se înfioră. Cei patru negustori erau palizi şi tremurau; pe când mateloţii, strânşi În jurul unuia dintre ei, păreau că se sfătuiesc să treacă de partea lui „Othello”, şi-l priveau pe corsar cu o curiozitate lacomă. Numai şeful de echipaj, căpitanul şi marchizul, cercetându-se din priviri, schimbau între ei gânduri curate.

— Ah, căpitane Gomez, mi-am luat cândva rămas-bun de la ţară şi de la familie, cu inima moartă de amărăciune; va trebui, oare, să le părăsesc iar, în clipa când aduc bucuria şi fericirea copiilor mei?

Generalul se întoarse să-şi verse în mare lacrimile de minie, şi-l zări pe timonierul ce înota spre corsar.

— De data aceasta, răspunse căpitanul, îi veţi spune adio pentru totdeauna, fără nici o îndoială.

Francezul îl sperie pe spaniol cu privirea năucă pe care i-o aruncă, în acea clipă, cele două vase erau aproape bord la bord; şi, la vederea echipajului inamic, generalul se încredinţă de fatala profeţie a lui Gomez. Câte trei inşi stăteau în preajma fiecărui tun. După ţinuta lor atletică,

după trăsăturile colţuroase şi după braţele goale şi vânjoase, puteau fi luaţi drept nişte statui de bronz. Moartea i-ar fi răpus fără să-i doboare. Mateloţii, bine înarmaţi, atenţi, zvelţi şi viguroşi, şedeau nemişcaţi. Toate figurile acelea energice erau puternic arse de soare şi călite de muncă. Ochii lor străluceau ca tot atâtea puncte de foc, vădind minţi iscusite şi totodată plăceri infernale. Tăcerea adâncă ce domnea pe puntea înnegrită de oameni şi de pălării dovedea disciplina implacabilă sub care o voinţă puternică îi încovoia pe diavolii aceştia umani. Şeful sta în picioare lângă catargul cel mare, cu braţele încrucişate, fără arme; doar un topor se găsea la picioarele lui. Pe cap, ca să se apere de soare, avea o pălărie de fetru cu boruri mari, a căror umbră îi ascundea faţa. Ca nişte dulăi tolăniţi înaintea stăpânului lor, tunari, soldaţi şi mateloţi îşi întorceau privirile când spre căpitanul lor, când spre corabia de comerţ. În clipa în care cele două bricuri se atinseră, zguduitura îl smulse pe corsar din reverie şi el spuse două cuvinte la urechea unui tinăr ofiţer ce sta la doi paşi mai încolo.

— Căngile de abordaj! Strigă locotenentul.

Şi „Sfântul Ferdinand” fu agăţat de „Othello” cu o iuţeală fantastică. Urmând ordinele date în şoaptă de către corsar şi repetate de locotenent, oamenii stabiliţi pentru fiecare serviciu se îndreptară, ca nişte seminarişti ce se duc la liturghie, spre puntea navei capturate, ca să lege mâinile mateloţilor şi ale pasagerilor şi să prade bogăţiile de acolo. Într-o clipită, lăzile pline cu piaştri, merindele şi echipajul de pe „Sfântul Ferdinand” fură transportate pe puntea lui „Othello”. Generalului i se părea că se află în puterea unui vis, atunci când se trezi cu mâinile legate, zvârlit pe un balot, de parcă el însuşi n-ar fi fost decât o marfă. O consfătuire avea loc între corsar, locotenentul său şi un matelot ce părea că îndeplineşte funcţia de şef de echipaj. După ce discuţia, care dură puţin, se încheie, matelotul îşi fluieră oamenii; la o poruncă pe care le-o dădu, aceştia

săriră cu toţii pe „Sfântul Ferdinand”, se căţărară pe cordaj şi începură să-l despoaie de vergi, de vele, de frânghii, cu iuţeala cu care un soldat îl dezbracă pe cimpul de luptă pe un camarad mort, după bocancii şi mantaua căruia jinduia de mult.

— Suntem pierduţi, îi spuse liniştit marchizului căpitanul spaniol, care pândise din ochi gesturile celor trei şefi în timpul sfatului lor şi mişcările mateloţilor ce trecuseră la jefuirea temeinică a bricului său.

— Cum? Întrebă, rece, generalul.

— Ce-aţi vrea să facă cu noi? Răspunse spaniolul. Fără îndoială că şi-au dat seama că l-ar vinde greu pe „Sfântul Ferdinand” în porturile franceze sau spaniole, şi-au să-l scufunde ca să nu-i mai încurce, în ceea ce ne priveşte, credeţi că pot să-şi mai ia şi grija hranei noastre, când ei nici nu ştiu în ce port să se odihnească?

Nici nu-şi isprăvi bine căpitanul aceste cuvinte, că generalul auzi un ţipăt îngrozitor, urmat de zgomotul surd pricinuit de căderea mai multor trupuri aruncate în mare. Se întoarse şi nu-i mai văzu pe cei patru negustori. Opt tunari cu chipuri crunte mai aveau încă braţele întinse atunci când militarul îi privise cu groază.

— Ce vă spuneam? Îi zise liniştit căpitanul spaniol.

Marchizul se ridică brusc, marea îşi şi reluase calmul, el nu putu nici măcar să vadă locul unde nefericiţii lui tovarăşi fuseseră înghiţiţi de ape; în clipa aceea, ei se rostogoleau prin valuri cu picioarele şi cu mâinile legate, dacă nu cumva îi şi devoraseră peştii. La câţiva paşi de el, perfidul timonier şi matelotul de pe „Sfântul Ferdinand”, care lăudase mai înainte puterea căpitanului parizian, fraternizau cu corsarii şi le arătau cu degetul pe acei marinari de pe bric pe care-i socoteau vrednici a fi încorporaţii în echipajul lui „Othello”; doi muşi legau picioarele celorlalţi, în ciuda înjurăturilor lor cumplite. După ce alegerea fu isprăvită, cei opt tunari îi înşfăcară pe osândiţi şi-i zvârliră fără multă bătaie de cap în mare. Corsarii priviră cu curiozitate răutăcioasă diferitele

feluri în care acei oameni cădeau, schimele şi ultima lor zvârcolire; dar feţele lor nu trădau nici batjocură, nici mirare, nici milă. Pentru ei era un eveniment foarte simplu, cu care păreau deprinşi. Cei mai vârstnici contemplau, cu un zâmbet sumbru şi stăpânit, mai cu seamă lăzile pline cu piaştri, aşezate lângă catargul cel mare. Generalul şi căpitanul Gomez, aşezaţi pe un balot, se consultau în tăcere printr-o privire aproape stinsă. Nu peste mult, ei rămaseră singurii supravieţuitori din echipajul de pe „Sfântul Ferdinand”. Cei şapte mateloţi aleşi de către cei doi spioni dintre marinarii spanioli se şi metamorfozaseră fericiţi în peruvieni.

— Ce groaznici ticăloşi! Exclamă deodată generalul, pe care o indignare sinceră şi curată îl făcu să uite şi de durere şi de prudenţă.

— Se supun şi ei nevoii, răspunse liniştit Gomez. Dacă v-aţi mai întâlni cu vreunul din inşii ăştia, n-aţi înfige spada în el?

— Căpitane, spuse locotenentul întorcându-se către spaniol, parizianul a auzit vorbindu-se de dumneata. Sunteţi, zice el, singurul om care cunoaşte bine strâmtorile din Antile şi coastele Braziliei. Nu vrei.

Căpitanul îl întrerupse pe tânărul locotenent cu o exclamaţie de dispreţ şi răspunse:

— Voi muri ca un marinar şi ca un spaniol credincios, ca un creştin. Înţelegi?

— În mare cu el! Strigă tânărul.

La ordinul acesta, doi tunari îl înhăţară pe Gomez.

— Sunteţi nişte laşi! Strigă generalul, repezindu-se la cei doi corsari.

— Bătrâne, îi spuse locotenentul, nu te aprinde prea tare. Dacă panglica ta roşie face oarecare impresie asupra căpitanului nostru, mie puţin îmi pasă. O să avem şi noi îndată micuţa noastră conversaţie.

În clipa aceea, un zgomot surd, neînsoţit de nici un geamăt, îl făcu pe general să înţeleagă că bravul Gomez murise ca un marinar.

— Averea mea sau moartea! Strigă el, într-un cumplit acces de furie.

— A, ai devenit mai rezonabil, îi răspunse corsarul rânjind. Aşa, poţi fi sigur că ai să capeţi ori una, ori alta de la noi.

Apoi, la un semn al locotenentului, doi mateloţi se repeziră să lege picioarele francezului; acesta insă, lovindu-i cu o îndrăzneală surprinzătoare, smulse, printr-o mişcare la care nimeni nu se aştepta, sabia pe care o purta locotenentul la şold şi începu s-o vânture, sprinten ca un bătrân general de cavalerie care-şi cunoaşte meseria.

— A, tâlharilor! N-aveţi să-l aruncaţi în apă ca pe-un neisprăvit pe un fost ostaş al lui Napoleon!

Împuşcăturile de pistol trase de aproape în îndărătnicul francez atraseră atenţia Parizianului, ocupat atunci cu supravegherea transportării greementului ce ordonase să fie luat de pe „Sfântul Ferdinand”. Fără să se tulbure, veni să-l prindă pe la spate pe curajosul general, îl înhăţă fulgerător şi-l împinse spre bord, pregătindu-se să-l arunce în apă ca pe un ciot de prisos. În clipa aceea, generalul întâlni ochii crunţi ai răpitorului fiicei sale. Tatăl şi ginerele se recunoscură pe loc. Căpitanul, imprimând avântului său o mişcare contrarie celei pe care i-o dăduse la început, ca şi cum marchizul n-ar fi avut pic de greutate, în loc să-l arunce în apă, îl aşează în picioare lângă catargul cel mare. Un murmur se ridică pe punte; atunci însă corsarul aruncă o privire spre oamenii săi şi cea mai adâncă tăcere se înstăpâni numaidecât.

— E tatăl Hélenei, spuse căpitanul cu un glas limpede şi hotărât. Vai de cel ce nu-l va respecta!

Un ura de aclamaţii vesele răsună pe covertă şi se înălţă în văzduh, ca o rugă într-o biserică, sau ca întâia invocare din Te Deum. Muşii se legănară pe frânghii, mateloţii îşi aruncară bonetele în sus, tunarii tropăiră din picioare, toţi se agitau, urlau, fluierau, înjurau. Manifestarea aceea fanatică de bucurie îl făcu sumbru şi îngândurat pe general. Atribuind sentimentul lor cine ştie cărei taine oribile, primul

lui strigăt, când îşi recăpătă graiul, fu „Fata mea! Unde este?” Corsarul aruncă spre general una din acele priviri profunde care, fără a i se putea pricepe tâlcul, tulbură totdeauna chiar şi sufletele cele mai îndrăzneţe; amuţindu-l astfel pe marchiz, spre marea satisfacţie a mateloţilor bucuroşi să vadă puterea şefului lor cum se exercită asupra tuturor fiinţelor, îl îndrumă către o scară, îl îndemnă să coboare şi îl conduse în faţa unei uşi de cabină, pe care o deschise brusc, şi spuse:

— Iat-o.

După care dispăru, lăsându-i pe bătrânul marchiz cufundat într-un fel de stupoare la vederea tabloului ce i se înfăţişă privirilor. Când auzise uşa de la camera ei deschizându-se brusc, Hélene se ridicase de pe divanul pe care şedea; îl văzu pe marchiz şi scoase o exclamaţie de uimire.

Era atât de schimbată, încât numai ochii unui părinte o mai puteau recunoaşte. Soarele de la tropice îi înfrumuseţase faţa albă cu o culoare neagră, de o nuanţă minunată, ce-i da o expresie de poezie orientală şi din care se degaja un aer de măreţie, o fermitate maiestuoasă, un sentiment profund care ar fi impresionat până şi sufletul cel mai grosolan. Păru! Lung şi bogat, căzând în bucle mari peste gâtu-i plin de nobleţe, adăuga încă o imagine de putere la mândria chipului său. Şi în înfăţişarea, şi în gesturile sale, Hélene lăsa să se reverse conştiinţa pe care tânăra o avea despre puterea sa. O satisfacţie triumfală îi umfla uşor nările trandafirii, iar liniştea fericirii era întipărită în toată desăvârşirea frumuseţii ei. Exista în fiinţa sa nu ştiu ce suavitate de fecioară şi, totodată, felul acela de orgoliu specific celor ce se ştiu iubiţi. Sclavă şi regină, ea vroia să se lase supusă, pentru că putea să domnească. Era îmbrăcată cu o măreţie plină de farmec şi de eleganţă. O muselină de India alcătuia întreaga strălucire a toaletei sale; dar divanul şi pernele erau de caşmir, un covor persan împodobea podeaua vastei cabine, cei patru copii ai săi se

jucau pe jos construindu-şi ciudatele lor castele din coliere de perle, din pietre scumpe şi din nestemate. În câteva vaze de porţelan de Sevres, pictate de doamna Jaquotot, se aflau flori rare ce îmbălsămau aerul: erau iasomii din Mexic şi camelii, printre care zburau câteva păsărele micuţe din America, domesticite, părând rubine, safire şi aurării însufleţite. Un pian era instalat în acest salon, iar pe pereţii de lemn, tapisaţi cu mătase roşie, se vedeau din loc în loc câteva tablouri, mici ca dimensiune, dar datorate celor mai buni pictori: un Apus de soare de Hippolyte Schinner sta lângă un Terburg; o Fecioară de Rafael se înfrunta în armonie cu o schiţă de Géricault; un Gérard Dow îi eclipsa pe pictorii portretişti ai Imperiului. Pe o masă dată cu lac de China se afla o farfurie plină cu fructe delicioase. Într-un cuvânt, Hélene părea a fi regina unei ţări vaste în mijlocul acelui budoar în care iubitul ei încoronat strânsese cele mai elegante lucruri de pe pământ. Copiii îşi pironiseră asupra bunicului lor nişte ochi de o vioiciune pătrunzătoare; şi deprinşi cum erau să trăiască în mijlocul luptelor, al furtunilor şi al larmei, ei se asemănau cu acei micuţi romani doritori de război şi de sânge, pe care David i-a pictat în tabloul său Brutus.

— Cum de-i cu putinţă? Strigă Hélene, atingându-şi tatăl cu mâinile, ca pentru a se încredinţa de realitatea acelei viziuni.

— Hélene!

— Tată.

Căzură unul în braţele celuilalt, şi îmbrăţişarea bătrânului nu fu nici cea mai puternică, nici cea mai afectuoasă.

— Erai pe vasul acela?

— Da, răspunse el cu un aer trist, aşezându-se pe divan şi privindu-i pe copiii care, strânşi împrejurul lui, îl măsurau cu o atenţie naivă. Aş fi pierit, de n-ar fi fost.

— De n-ar fi fost soţul meu, spuse ea, întrerupându-l; îmi închipui.

— Ah! Exclamă generalul, pentru ce a trebuit să te reîntâlnesc astfel, Hélene, scumpa mea, pe tine, după care atâta am plâns! Va trebui, aşadar, să plâng mai departe pentru soarta ta.

— De ce? Întrebă ea, zâmbind. Oare nu este mulţumit să afli că sunt cea mai fericită dintre femei?

— Fericită! Strigă el, cu o tresărire de uimire.

— Da, bunul meu tată, urmă ea luându-l de mâini, sărutându-i-le, strângându-i-le la pieptu-i palpitând şi adăugind la aceste alinturi o înfăţişare pe care ochii-i strălucitori de plăcere o făceau încă şi mai semnificativă.

— Şi cum? Întrebă el, curios să cunoască viaţa fiicei sale şi uitând totul în faţa chipului ei fermecător.

— Tată, crede-mă, răspunse ea, îl am ca iubit, ca soţ, ca servitor, ca stăpân, pe un bărbat al cărui suflet este tot atât de necuprins ca această mare fără margini, tot atât de plin de blândeţe ca şi cerul, într-un cuvânt, un zeu! De şapte ani, niciodată nu i-a scăpat o vorbă, un sentiment, un gest, care ar fi putut produce vreun dezacord faţă de dumnezeiasca armonie a făgăduielilor, a îmbrăţişărilor şi a dragostei lui. M-a privit totdeauna cu un surâs dulce pe buze şi cu o lumină de bucurie în ochi. Colo sus, glasul lui tunător domină adesea urletele furtunii sau vuietul bătăliilor; aici însă, e dulce şi armonios ca muzica lui Rossini, ale cărui capodopere le duc cu mine. Tot ceea ce capriciul unei femei poate născoci, mie mi se oferă. Uneori, chiar dorinţele îmi sunt depăşite. În sfârşit, domnesc peste mări, iar aici sunt ascultată ca o regină. Oh! Fericită! Reluă ea, după ce se întrerupse o clipă, fericită nu-i cuvântul care ar putea să exprime fericirea mea. Am tot ce-şi poate dori o femeie! Să simţi o dragoste, un devotament nemărginit pentru cel pe care-l iubeşti, şi să găseşti în inima lui, la el, totdeauna, un sentiment nesfârşit, în care sufletul unei femei se pierde! Spune, este aceasta o fericire? Eu am şi trăit o mie de vieţi. Aici nu exist decât eu, numai eu comand aici. Niciodată o făptură de sexul meu n-a pus piciorul pe

vasul acesta măreţ, unde Victor se află totdeauna la numai câţiva paşi de mine. El nu poate merge mai departe decât mine de la pupa la prova, reluă ea cu o uşoară expresie de răutate. Şapte ani! O iubire care rezistă timp de şapte ani la această bucurie neîntreruptă, la această probă de fiecare clipă, mai este iubire? Nu! Oh, nu, e mai mult decât ceea ce am cunoscut eu în viaţă. Cuvintele omeneşti nu pot fi în stare să exprime o fericire cerească.

Un şuvoi de lacrimi izbucni din ochii ei aprinşi. Cei patru copii scoaseră atunci un ţipăt speriat, alergară la ea ca nişte puişori la mama lor, iar cel mai mărişor îl lovi pe general, privindu-l cu un aer ameninţător.

— Abel, spuse ea, îngerul meu, plâng de bucurie.

Îl luă pe genunchi, copilul o mângâie drăgăstos, petrecându-şi braţele în jurul minunatului gât al fericitei Hélene, ca un pui de leu care vrea să se joace cu mama lui.

— Şi nu te plictiseşti? Exclamă generalul, năucit de răspunsul exaltat al fiicei sale.

— Ba da, răspunse ea: pe uscat, atunci când coborâm: şi nici acolo nu m-am despărţit încă niciodată de soţul meu.

— Dar cândva îţi plăceau petrecerile, balurile, muzica?

— Muzica-i glasul lui; petrecerile-mi sunt toaletele pe care mi le născocesc pentru el. Când vreo rochie de-a mea îi place, nu-i ca şi cum întregul pământ m-ar admira? Numai de-aceea nu arunc în mare diamantele, colierele, diademele acestea de nestemate, bogăţiile, florile, capodoperele de artă pe care mi le dăruieşte spunându-mi: „Hélene, deoarece tu nu ieşi în lume, vreau să vină lumea la tine”.

— Dar, pe vasul acesta, sunt nişte bărbaţi, nişte bărbaţi crunţi, groaznici, ale căror pasiuni.

— Te înţeleg, tată, spuse ea zâmbind. N-avea nici o grijă. Nicicând vreo împărătească n-a fost înconjurată de mai multă cinstire câtă mi se acordă mie. Oamenii aceştia sunt superstiţioşi; îşi închipuie că eu sunt geniul ocrotitor al acestei corăbii, al acţiunilor şi al izbânzilor lor. Dar el este Dumnezeul lor! Într-o zi, o singură dată, un matelot n-a fost

cuviincios. În cuvinte, adăugă ea râzând. Mai înainte ca Victor să fi putut afla ceva, oamenii din echipaj l-au azvârlit în mare, în ciuda faptului că eu îl iertasem. Mă iubesc ca pe îngerul lor bun, iar eu îi îngrijesc când sunt bolnavi, şi am avut norocul să-i salvez pe câţiva de la moarte, veghindu-i cu o răbdare de femeie. Aceşti bieţi oameni sunt ca nişte urşi şi ca nişte copii totodată…

— Dar când au loc lupte?

— M-am deprins cu ele, răspunse Hélene. N-am tremurat decât în timpul celei dinţii. Acum, sufletul mi s-a obişnuit cu acest pericol, ba chiar. Doar sunt fota dumitale, spuse ea, îmi place.

— Şi dacă el ar muri?

— Aş muri şi eu.

— Şi copiii tăi?

— Sunt fiii oceanului şi ai primejdiei, şi duc viaţa pe care o duc şi părinţii lor… Existenţa noastră-i una singură şi nu se poate despărţi. Noi toţi trăim aceeaşi viaţă, suntem scrişi pe aceeaşi pagină şi ne poartă aceeaşi luntre, ştim

— Îl iubeşti, deci, atât de tare, încât ţii la el mai mult decât la orice?

— Decât la orice, repetă ea. Dar să nu cercetăm această taină. Uite! Copilul acesta scump, ei bine, şi el este tot el!

Şi, îmbrăţişându-l pe Abel cu o patimă extraordinară, îşi lipi buzele de obrajii şi de părul lui.

— Dar, strigă generalul, nu voi izbuti să uit că el a poruncit să fie aruncaţi în mare nouă oameni.

— Pesemne că a fost nevoit să facă aşa, răspunse ea, pentru că altminteri e omenos şi bun. Se străduieşte să nu verse mai mult sânge decât e necesar pentru viaţa şi interesele micii lumi pe care o călăuzeşte şi pentru cauza sfântă pe care o apără. Vorbeşte-i despre ceea ce ţi se pare urât, şi vei vedea că va şti să te facă să-ţi schimbi părerea.

— Şi crima lui? Zise generalul, de parcă şi-ar fi vorbit sie însuşi.

— Dar dacă acea crimă va fi fost o datorie? Replică Hélene cu o demnitate rece; dacă justiţia oamenilor n-a putut să-l răzbune?

— Să se răzbune singur? Exclamă generalul.

— Şi ce-i iadul, întrebă ea, de nu o răzbunare veşnică pentru greşeala de o zi!

— Ah, eşti pierdută! Te-a vrăjit, te-a pervertit. Nu mai judeci.

— Rămâi aici o zi, tată, şi, dacă vei vrea să-l asculţi şi să-l priveşti, îl vei îndrăgi.

— Hélene, spuse grav generalul, ne aflăm la câteva leghe de Franţa.

Ea tresări, privi prin fereastra camerei sale şi arătă marea desfăşurându-şi imensele-i savane de apă verde.

— Iată ţara mea, răspunse ea apoi, lovind cu vârful piciorului covorul.

— Şi nu vei veni să-ţi vezi mama, sora, fraţii?

— O, ba da, spuse ea cu lacrimi în glas, dacă el va vroi şi dacă va putea să mă însoţească.

— Aşadar, tu nu mai ai nimic, Hélene, reluă sever militarul, nici ţară, nici familie?

— Sunt soţia lui, replică ea cu un aer de mândrie, cu un accent plin de nobleţe. Iată, de şapte ani, aceasta-i cea dintâi bucurie care nu-mi vine de la el, adăugă luând mâna tatălui său şi sărutând-o, şi iată cel dintâi reproş pe care îl aud.

— Dar conştiinţa ta?

— Conştiinţa mea? Conştiinţa mea este el.

În acea clipă, Hélene tresări puternic.

— Iată-l! Spuse ea. Chiar şi-n toiul unei lupte, eu îi recunosc, pe punte, pasul, dintr-o mie.

Şi deodată o roşeaţă îi împurpură obrajii, făcând chipul să-i strălucească, ochii să-i ardă şi tenul să-i devină de un alb mat. Era numai fericire şi iubire, în toţi muşchii ei, în vinele-i albastre, în tresărirea involuntară a întregii sale fiinţe. Tulburarea aceasta puternică îl impresionă pe general într-

adevăr. Peste o clipă, corsarul intră, se aşează într-un fotoliu, îl luă pe fiul său şi începu să se joace cu el. O clipă domni tăcerea; căci, timp de o clipă, generalul, adâncit într-o reverie comparabilă cu sentimentul vaporos dintr-un vis, contemplă eleganta cabină, asemănătoare cu un cuib de alcioni, în care familia aceasta rătăcea de şapte ani pe ocean, între ceruri şi ape lăsându-se în seama unui bărbat, condusă printre primejdiile luptelor şi ale furtunilor, aşa cum o căsnicie este călăuzită în viaţă de către un şef, printre nenorocirile sociale. Îşi privea cu admiraţie fata, imagine fantastică de zeiţă marină, suavă de frumuseţe, bogată de fericire şi făcând să pălească toate comorile care o înconjurau în faţa comorilor sufletului ei, a strălucirilor ochilor şi a poeziei de nedescris exprimată de întreaga-i fiinţă şi de cele din jurul ei.

Situaţia aceasta prezenta o ciudăţenie care îl uimea, o pasiune şi nişte raţiuni atât de sublime, încât depăşeau toate ideile obişnuite. Recile şi îngustele combinaţii sociale dispăreau înaintea acestui tablou. Bătrânul militar simţi toate aceste lucruri şi înţelese limpede că fiica sa nu va părăsi niciodată o asemenea viaţă, atât de largă şi atât de bogată în neprevăzut, plină de o iubire atât de sinceră; apoi, dacă Hélene savurase o dată gustul pericolului fără a se fi înfricoşat, ea nu va mai putea să se întoarcă la măruntele scene ale unei lumi meschine şi mărginite.

— Vă stânjenesc? Întrebă corsarul rupând tăcerea şi privind-o pe soţia sa.

— Nu, îi răspunse generalul, Hélene mi-a spus totul. Văd că, pentru noi, ea este pierdută.

— Nu, replică hotărât corsarul. Mai sunt câţiva ani, şi prescripţia îmi va îngădui să mă întorc în Franţa. Când cugetul îţi este curat şi când, încâlcind legile dumneavoastră sociale, un om s-a supus.

Tăcu, negăsind necesar să se justifice.

— Şi cum veţi putea, spuse generalul întrerupându-l, să nu vă faceţi remuşcări pentru ultimele crime ce s-au săvârşit

sub ochii mei?

— Nu mai aveam pic de hrană, răspunse liniştit corsarul.

— Dar dacă i-aţi fi debarcat pe oamenii aceia pe ţărm.

— Ei ar fi trimis un vas să ne taie retragerea şi n-am mai fi ajuns în Chile.

— Dar până ce ei, din Franţa, spuse generalul întrerupându-l, ar fi prevenit amiralitatea Spaniei.

— Dar Franţa însăşi putea găsi drept un fapt rău că un om, aflat încă sub urmărirea curţilor sale cu juri, a atacat un bric închiriat de nişte bordelezi. De altminteri, nu vi s-a întâmplat niciodată, pe câmpul de luptă, să trageţi câteva lovituri de tun mai mult decât era necesar?

Generalul, intimidat de privirea corsarului, tăcu; fiica sa îl scrută cu un aer ce exprima tot atâta triumf cât şi tristeţe.

— Generale, spuse corsarul cu o voce adâncă, mi-am făcut o lege din a nu mă atinge niciodată de prada luată. E însă în afară de orice îndoială că partea mea va fi mai mare decât era averea dumneavoastră, îngăduiţi-mi să vi-o înapoiez în altă monedă.

Luă din cutia pianului un teanc de bilete de bancă şi, fără a le mai număra, îi întinse marchizului un milion.

— Veţi înţelege, reluă el, că eu nu mă pot distra privind trecătorii de pe drumul spre Bordeaux. Or – dacă nu cumva vă ispitesc primejdiile vieţii noastre de nomazi, scenele Americii meridionale, nopţile noastre de la tropice, bătăliile noastre şi plăcerea de a face să triumfe pavilionul vreunei tinere naţiuni sau numele lui Simon Bolivar.

— Trebuie să ne părăsiţi. O şalupă şi câţiva oameni de credinţă vă aşteaptă. Să nădăjduim că o a treia întâlnire între noi va fi mai fericită.

— Victor, aş vrea să mai stau o clipă cu tata, spuse Hélene pe un ton nemulţumit.

— Zece minute mai mult sau mai puţin ne pot pune faţă în faţă cu vreo fregată. Fie! Ne vom distra oleacă. Oamenii noştri se cam plictisesc.

— Oh, du-te, tată! Strigă soţia marinarului. Şi du surorii, fraţilor şi mamei mele, adăugă ea, aceste semne de dragoste din partea mea.

Luă un pumn de pietre scumpe, de coliere, de bijuterii, le înfăşură într-un şal de caşmir şi i le arătă cu sfială tatălui său.

— Şi ce să le spun din partea ta? Întrebă el, părând impresionat de şovăiala pe care o arătase fiica sa înainte de a pronunţa cuvântul mamei.

— Oh, te-ai putea îndoi de simţămintele mele? În fiecare zi mă rog pentru fericirea lor.

— Hélene, reluă bătrânul privind-o cu atenţie, oare n-am să te mai revăd niciodată? N-am să aflu cărei pricini i se datorează fuga ta?

— Această taină nu o pot spune, zise ea cu voce gravă. Aş avea dreptul să ţi-o spun, dar poate că totuşi nu ţi-o voi spune-o niciodată. Am îndurat timp de zece ani chinuri nemaipomenite.

Nu mai spuse nimic şi-i înmână tatălui ei cadourile pe care le dăruia familiei. Generalul, deprins din războaie cu cele mai largi idei în materie de pradă, primi darurile oferite de fiica sa şi-i plăcu să creadă că, sub înrâurirea unui suflet atât de curat, atât de frumos ca al frumoasei Hélene, căpitanul parizian va rămâne om cinstit, purtând războiul numai împotriva spaniolilor. Simpatia lui pentru oamenii îndrăzneţi îl stăpânea. Socotind că ar fi caraghios să se comporte ca un mironosit, strânse vârtos mâna corsarului, o îmbrăţişă pe Hélene, singura lui fată, cu acea efuziune tipic militară şi lăsă o lacrimă să cadă pe acel obraz a cărui mândrie, a cărui expresie bărbătească îi zâmbise de atâtea ori. Marinarul, adânc emoţionat, îi dădu copiii să-i binecuvânteze. În sfârşit, îşi spuseră cu toţii pentru cea din urmă oară adio, printr-o privire lungă, care nu era lipsită de înduioşare.

— Să fiţi fericiţi pururi! Strigă bunicul, îndreptându-se spre punte.

Pe mare, un spectacol deosebit îl aştepta pe general. „Sfântul Ferdinand”, cuprins de flăcări, ardea ca un imens foc de paie. Mateloţii, ocupaţi cu scufundarea bricului spaniol, descoperiră că la bordul acestuia se afla o încărcătură de rom, băutură ce se găsea din belşug pe „Othello”, aşa că îi se păru nostim să aprindă un mare castron cu punci în mijlocul mării. Era o petrecere destul de scuzabilă pentru nişte oameni pe care vădita monotonie a mării îi făcea să se folosească de orice prilej spre a-şi înveseli zilele. Coborând de pe bric în şalupa luată de pe „Sfântul Ferdinand”, mânată de şase mateloţi voinici, generalul îşi împărţea fără să vrea atenţia între incendiul de pe „Sfântul Ferdinand” şi fiica sa, care, sprijinită de corsar, sta pe puntea dinainte a navei lor. În faţa atâtor amintiri, privind rochia albă a fiicei sale, care flutura uşoară, ca încă o pânză de corabie, şi contemplând pe ocean figura aceea frumoasă şi impunătoare, îndeajuns de măreaţă pentru a domina totul, chiar şi marea, el uitase, cu nepăsarea unui militar, că trecea peste mormântul bravului Gomez. Deasupra sa, o imensă coloană de fum plutea ca un nor întunecat, iar razele soarelui, străbătând din loc în loc norul, îşi strecura prin el poeticele-i străluciri. Era ca un al doilea cer, ca un dom sumbru sub care străluceau un fel de policandre şi deasupra căruia se desfăşura azurul nepătat al firmamentului, ce părea de mii de ori mai frumos din cauza acestui contrast efemer. Culorile bizare ale acelui fum, rând pe rând galben, albastru, roşu, negru, îngemănându-se vaporos, învăluiau vasul ce strălucea, pârâia şi trosnea. Flacăra şuiera cuprinzând parâmele şi alerga de-a lungul corăbiei aşa cum zboară o răzvrătire populară pe străzile unui oraş. Romul ardea cu flăcări albastre ce se zvârcoleau de parcă însuşi duhul mărilor ar fi agitat licoarea aceea furibundă, aşa cum la o orgie mâna unui student face să se mişte vesela pălălaie a unui punci. Soarele însă, mai puternic prin lumina sa, invidios pe această strălucire obraznică, abia lăsa să se vadă sub razele

sale culorile acelui incendiu. Erau ca o plasă, ca o eşarfă ce flutura în mijlocul torentului său de flăcări. „Othello”, ca să fugă, se folosise de puţinul vânt pe care-l putuse prinde în noua sa direcţie, şi se înclina când pe o coastă, când pe cealaltă, ca un zmeu de hârtie legănat în văzduh. Frumosul bric gonea de-a dreptul către sud; şi ba se pierdea din ochii generalului, dispărând în dosul coloanei drepte a cărei umbră se proiecta fantastic peste ape, ba se ivea iar, ridicându-se cu graţie şi alunecând. Ori de câte ori Hélene îl mai putea zări pe tatăl său, îşi flutura batista ca să-l mai salute o dată. Curând „Sfântul Ferdinand” se scufundă, stârnind o clocotire, stinsă îndată de ocean. Nu mai rămase atunci din toată acea scenă decât un nor legănat de briză. „Othello” era departe; şalupa se apropia de ţărm; norul se aşternu între această fragilă ambarcaţiune şi bric. Ultima oară când generalul îşi mai zări fiica fu printr-o despicătură în acel fum unduitor. Profetică viziune! Numai batista albă şi rochia se mai întrezăreau pe fondul brun-închis. Între apa verde şi cerul albastru, bricul nu se mai vedea. Hélene nu mai era decât un punct imperceptibil, o linie subţire, graţioasă, un înger din ceruri, o idee, o amintire.

ÎNVĂŢĂTURA.

După ce şi-a refăcut averea, marchizul a murit doborât de oboseală. La câteva luni după moartea lui, în 1833, marchiza trebui s-o ducă pe Moina la o cură de ape în Pirinei. Năzuroasa copilă vru într-o zi să vadă frumuseţile acelor munţi. Se reîntoarse apoi la băi, şi atunci se petrecu următoarea scenă îngrozitoare:

— Oh, Dumnezeule, spuse Moina, am făcut foarte rău, mamă, că nu am mai stat câteva zile în munţi! Ne simţeam mult mai bine ca aici. Ai auzit gemetele nesfârşite ale afurisitului acela de copil şi trăncăneala nenorocitei femei, care de bună seamă că vorbeşte cine ştie ce dialect, de n-am priceput nici un cuvânt din tot ce spune? Ce soi de oameni ne-au dat ca vecini! Noaptea aceasta e una dintre cele mai îngrozitoare pe care le-am petrecut în viaţa mea.

— Eu n-am auzit nimic, răspunse marchiza; dar, scumpa mea copilă, mă duc s-o caut pe proprietăreasă şi să-i cer camera de-alături, aşa încât vom fi numai noi în tot apartamentul şi nu vom mai auzi nici o gălăgie. Cum te simţi în dimineaţa asta? Eşti obosită?

Rostind aceste ultime cuvinte, marchiza se ridicase să vină lângă patul pe care sta Moina.

— Ia să vedem, spuse, ea căutând mâna fetei.

— Oh, lasă-mă, mamă, răspunse Moina, eşti rece.

Şi tânăra se întoarse pe perna ei cu o mişcare de supărare, dar aşa de graţioasă, încât i-ar fi fost greu unei mame să se supere, în acea clipă, un vaiet, ai cărui accent slab şi prelungit trebuia să sfâşie inima unei femei, se auzi din camera de alături.

— Vai, dacă ai auzit astea toată noaptea, de ce nu m-ai deşteptat? Am fi.

Un geamăt mai adânc decât toate celelalte o întrerupse pe marchiză, care exclamă:

— Acolo moare cineva!

Şi ieşi grăbită.

— Trimite-mi-o pe Pauline, strigă Moina în urmă-i, vreau să mă îmbrac.

Marchiza coborî în fugă şi o găsi pe gazdă în curte, înconjurată de câteva persoane care păreau s-o asculte cu atenţie.

— Doamnă, aţi pus lângă noi pe cineva care pare foarte bolnav.

— Ah, nu-mi vorbiţi de asta! Exclamă stăpâna hotelului, tocmai am trimis după primar. Închipuiţi-vă că e o femeie, o biată nenorocită care a sosit aseară, pe jos; vine din Spania şi nu are nici paşaport, nici bani. Ducea în spate un copilaş pe moarte. N-am putut să n-o primesc. Azi-dimineaţă m-am dus s-o văd, pentru că ieri, când a poposit aici, m-a impresionat. Biata de ea! Zăcea lângă copilul ei şi amândoi se luptau cu moartea. „Doamnă, mi-a spus, scoţând de pe deget un inel de aur, nu mai am decât atât, luaţi drept

plată; va fi îndeajuns, căci n-am să poposesc mult aici. Biet copil! O să murim împreună!” a mai spus ea, privindu-şi copilaşul. I-am luat inelul şi-am întrebat-o cine este; dar n-a vrut să-mi spună în ruptul capului cum o cheamă. Am trimis după doctor şi după domnul primar.

— Vai, exclamă marchiza, daţi-i toate îngrijirile ce i-ar putea fi de folos. Dumnezeule! Poate că mai e timp să fie salvată! Vă voi plăti eu toate cheltuielile pentru ea.

— Ah, doamnă, pare nemaipomenit de mândră şi nu ştiu dacă are să accepte.

— Mă duc eu s-o văd.

Şi numaidecât marchiza urcă spre camera necunoscutei, fără să se gândească la faptul că apariţia sa în haine de doliu ar putea să-i facă râu acelei femei într-un moment când se spunea că e pe moarte. Marchiza îngălbeni la vederea muribundei. În ciuda groaznicelor suferinţe ce schimbaseră frumoasa înfăţişare a Hélenei, ea o recunoscu pe fiica sa cea mare.

La vederea unei femei îmbrăcate în negru, Hélene se ridică în capul oaselor, scoase un ţipăt de groază, dar, când îşi recunoscu în acea femeie mama, se prăbuşi iar, încet, pe pat.

— Copila mea, zise doamna d'Aiglemont, ce ai? Pauline! Moina!

— Nu-mi mai trebuie nimic, răspunse Hélene cu un glas sfârşit. Nădăjduiam să-l văd pe tata, dar doliul dumitale.

Nu isprăvi; îşi strânse copilul la piept, ca pentru a-i reda căldura, îl sărută pe frunte şi îndreptă spre mama sa o privire în care incă se mai citea un reproş, deşi domolit de iertare. Marchiza nu vroi să vadă acel reproş; ea uită că Hélene era un copil zămislit cândva în lacrimi şi în deznădejde, copilul datoriei, un copil ce fusese cauza celor mai mari nefericiri ale sale; înaintă încet spre fiica sa cea mare, ne mai aducându-şi aminte decât că Hélene o făcuse pentru întâia oară să cunoască plăcerile maternităţii. Ochii

mamei erau plini de lacrimi; şi, îmbrăţişându-şi fiica, exclamă;

— Hélene! Fata mea.

Hélene privea tăcută. Aspirase ultimul suspin ai ultimului ei copil.

În acea clipă, Moina, cameristă ei Pauline, proprietăreasa şi un medic intrară. Marchiza ţinea mâna ca de gheaţă a fiicei sale în mâinile ei şi o privea cu o disperare sinceră. Zdrobită de nenorocire, văduva marinarului, scăpată dintr-un naufragiu din care abia izbutise să salveze un singur copil din întreaga-i familie atât de frumoasă, îi spuse cu un glas cumplit mamei sale;

— Toate astea sunt opera dumitale! Dacă mi-ai fi fost ceea ce.

— Moina, ieşi. Ieşiţi cu toţii! Strigă doamna d'Aiglemont, acoperind glasul sărmanei Hélene cu strigătele sale. Fie-ţi milă, fata mea, sa nu începem iar, în clipa de-acum, tristele înfruntări.

— Am să tac, răspunse Hélene, făcând un efort supranatural. Sunt şi eu mamă, ştiu că Moina nu trebuie să. Unde mi-e copilul?

Moina se întoarse în cameră, adusă de curiozitate.

— Surioară, spuse răsfăţata copilă, medicul.

— Totu-i zadarnic, reluă Hélene. Ah, de ce n-am murit la şaisprezece ani, când am vrut să mă omor? Fericirea nu se găseşte nicicând în afara legilor. Moina. Tu.

Muri, cu capul plecat peste capul fiului său, pe care-l îmbrăţişase convulsiv.

— Moina, reluă doamna d'Aiglemont, după ce se întoarseră în camera lor, unde izbucni în lacrimi, sora ta vroia, de bună seamă, să-ţi spună că, pentru o fată, fericirea nu poate fi niciodată într-o viaţă romanţioasă, în afara principiilor stabilite şi, mai cu seamă, departe de mama sa.

Ianuarie 1831

VI. BĂTRÂNEŢEA UNEI MAME VINOVATE.

ISPĂŞIRE.

Într-una din primele zile ale lunii 1844, a doamnă de vreo cincizeci de ani, dar care părea mai bătrână decât s-ar fi potrivit cu vârsta ei adevărată, se plimba la soare, pe la ora amiezii, de-a lungul unei alei, în grădina unui mare palat de pe strada Plumet, din Paris. După ce străbătu de două-trei ori cărarea uşor şerpuită pe unde se tot învârtea ca să nu scape din vedere ferestrele de la un apartament ce părea că-i atrage întreaga atenţie, veni să se aşeze pe unul dintre acele fotolii pe jumătate ţărăneşti, ce se fac din ramuri tinere de copac nejupuite. Din locul în care se afla acel jilţ elegant, doamna putea să cuprindă cu privirea, dincolo de gardul de fier înconjurător, şi bulevardele interioare în mijlocul cărora este aşezat admirabilul dom al Invalizilor, care-şi înalţă cupola de aur peste creştetele miilor de ulmi, admirabil peisaj, precum şi aspectul mai puţin grandios al grădinii sale terminată sub faţada sură a unuia dintre cele mai frumoase palate din foburgul Saint-Germain.

Totul era liniştit împrejur, şi grădinile din preajmă, şi bulevardele, şi domul Invalizilor; căci, în cartierul acela nobil, ziua nu începe decât la prânz. Cu excepţia cine ştie cărui capriciu, cu excepţia vreunei tinere doamne ce vrea să facă o partidă de călărie, ori a vreunui bătrân diplomat care are de refăcut vreun protocol, la o astfel de oră, şi valeţii şi stăpânii dorm cu toţii, sau cu toţii se deşteaptă.

Bătrâna doamnă atât de matinală era marchiza d'Aiglemont, mama doamnei de Saint-Héreen, căreia îi aparţinea frumosul palat. Marchiza se lipsise de el pentru fiica sa, căreia îi dăduse întreaga-i avere, neoprindu-şi decât o pensie viageră. Contesa Moina de Saint-Héreen era ultimul copil al doamnei d'Aiglemont. Ca s-o poată mărita cu moştenitorul uneia dintre cele mai ilustre familii din Franţa, marchiza sacrificase totul. Nimic mai firesc; ea pierduse succesiv doi fii: unul, Gustave, marchiz d'Aiglemont, murise de holeră; celălalt, Abel, căzuse în faţa oraşului Constantine, în Alger. Gustave lăsase câţiva copii şi o văduvă. Dar afecţiunea destul de ştearsă pe care doamna

d'Aiglemont le-o purtase celor doi fii ai săi se domolise şi mai mult atunci când trecuse asupra nepoţilor. Se comporta politicos cu doamna d'Aiglemont cea tânără; dar se limita la un sentiment superficial, pe care bunul simţ şi convenienţele ne prescriu să le manifestăm faţă de cei ce ne sunt apropiaţi.

Averea copiilor săi decedaţi fiind perfect orânduită, ea îi rezervase scumpei Moina toate economiile şi toate bunurile sale personale. Moina, frumoasă şi fermecătoare, încă din copilărie, fusese totdeauna pentru doamna d'Aiglemont obiectul uneia dintre acele preferinţe înăscute sau involuntare la unele mame cu mai mulţi copii; simpatie fatală, ce pare inexplicabilă, sau pe care spiritele pătrunzătoare ştiu să le explice foarte bine.

Încântătoarea figură a scumpei Moina, sunetul glasului acelei copile dragi, manierele, mersul, fizionomia, gesturile, întreaga ei făptură trezeau ia sufletul marchizei cele mai profunde emoţii ce pot însufleţi, tulbura sau fermeca inima unei mame. Izvorul vieţii sale prezente, al vieţii sale de mâine, al vieţii sale trecute era în inima acelei tinere doamne, în care ea îşi aruncase toate comorile. Moina supravieţuise în mod fericit altor patru copii, fraţii ei mai mari. Doamna d'Aiglemont, într-adevăr, pierduse, în chipul cel mai nenorocit, spuneau oamenii din lumea bună, o fată încântătoare, a cărei soartă era aproape necunoscută, şi un băieţel ce pierise la vârsta de cinci ani într-o catastrofă îngrozitoare. Marchiza văzuse desigur o hotărâre a cerului în respectul pe care ursita părea a-l avea faţă de fiica inimii sale şi nu acorda decât nişte slabe amintiri copiilor căzuţi sub capriciile morţii şi care rămâneau tai adâncul inimii sale ca acele morminte ridicate pe un câmp de bătălie, dar pe care florile timpului aproape că le-au şi făcut să dispară.

Lumea ar fi putut să ceară aspră socoteală marchizei pentru o asemenea nepăsare şi pentru o asemenea preferinţă; dar lumea, la Paris, este trăită de un torent de evenimente, de mode, de idei noi, încât întreaga viaţă a

doamnei d'Aiglemont trebuia să fie oarecum uitată. Nimeni nu se gândea să-i facă o crimă dintr-o răceală, dintr-o uitare ce nu interesa pe nimeni, pe când dragostea ei vie pentru Moina interesa pe mulţi şi avea toată sfinţenia unei prejudecăţi. De altfel, marchiza nu prea ieşea în lume; iar pentru cele mai multe dintre familiile care o cunoşteau, ea părea bună, dulce, pioasă, indulgentă. Or, nu e necesar să ai un interes destul de viu pentru cineva ca să mergi dincolo de aceste aparenţe, cu care se mulţumeşte societatea? Şi-apoi, ce nu îi se iartă bătrânior, atunci când ei se strecoară ca nişte umbre şi nu vor să mai fie decât o amintire!

În sfârşit, doamna d'Aiglemont era un model recomandat cu delicateţe de către copii părinţilor lor şi de către gineri soacrelor lor. Ea îi dăduse, înainte de vreme, toate bunurile sale fiicei iubite Moina, mulţumită de fericirea tinerei contese şi nemaitrăind decât prin ea şi pentru ea. Dacă niscaiva bătrâni prudenţi, sau niscaiva unchi sâcâitori dezaprobau o atare conduită spunând: „Doamna d'Aiglemont are să se căiască poate într-o zi că s-a despuiat de avere în favoarea fiicei sale; căci, dacă ea cunoaşte bine inima doamnei de Saint-Héreen, poate fi oare tot atât de sigură şi de cinstea ginerelui său?” – împotriva unor asemenea profeţi se ridica un huiduit general; din toate părţile ploua cu laude pentru Moina.

— Trebuie să recunoaştem meritul doamnei de Saint-Hâreen, spunea o tânără doamnă, anume că mama sa n-a fost nevoită să schimbe nimic în jurul ei. Doamna d'Aiglemont locuieşte admirabil; are o trăsură la ordinele ei şi poate să se ducă oriunde, în toate casele, ca şi mai înainte.

— Numai la des Italiens nu, răspundea în şoaptă un bătrân parazit, unul dintre acei inşi care cred că au dreptul să-şi copleşească prietenii cu zeflemelile lor, pe motiv că aşa îşi dovedesc independenţa. Bătrâna nu mai iubeşte decât muzica, lucru cu totul străin copilei ei răsfăţate. Pe vremea sa, marchiza era o foarte bună muziciană! Dar, întrucât loja

de la des Italiens a contesei este veşnic invadată de tinerii fluturaşi, iar bătrâna ar stânjeni-o pe tinerică, despre care a şi început să se vorbească oarecum ca despre o mare cochetă, biata mamă nu se mai duce niciodată la teatru.

— Doamna de Saint-Hlreen, spunea o domnişoară, dă pentru mama sa nişte serate minunate şi are un salon unde vine întregul Paris.

— Un salon unde nimeni nu-i dă nici o atenţie marchizei, răspundea parazitul.

— Adevăru-i că doamna d'Aiglemont nu este niciodată singură, spunea un crai, sprijinind părerile tinerelor doamne.

— Dimineaţa, răspundea în şoaptă bătrânul bârfitor, dimineaţa, scumpa Moina doarme, la ora patru, scumpa Moina este la Bois. Seara scumpa Moina se duce la bal sau la Bouffes. E însă adevărat că doamna d'Aiglemont are putinţa, uneori, s-o vadă pe scumpa ei fiică, În vreme ce aceasta se îmbracă, sau în timpul mesei, atunci când scumpa Moina ia masa din întâmplare împreună cu scumpa sa mamă. Nu sunt nici opt zile, domnule, spuse parazitul, luându-l de braţ pe un tânăr preceptor timid, nou venit în casa în care se afla, de când am văzut-o pe acea biată mamă stând tristă şi singură la gura sobei. „Ce aveţi?” am întrebat-o. Marchiza m-a privit zâmbind, dar era sigur că ptinsese. „Mă gândeam, mi-a spus ea, că e tare ciudat să mă văd singură, după ce am avut când copii; dar asta-i soarta noastră! Şi-apoi, eu mă simt fericită când ştiu că Moina se distrează!” Mie putea să mi se destăinuiască, îl cunoscusem cândva pe soţul său. Era un om oarecare, şi a fost destul de norocos căsătorindu-se cu marchiza; ei i-a datorat, fără îndoială, şi titlul de pair, şi slujba de la Curtea lui Carol al X-lea.

Se strecoară însă atâtea erori în conversaţiile de societate, se săvârşesc cu uşurinţă răutăţi atât de profunde, încât cel ce studiază istoria moravurilor este dator să chibzuiască temeinic aserţiunile emise cu uşurinţă de atâţia uşuratici. În

sfârşit, poate că niciodată nu trebuie să hotărâm cine greşeşte sau cine are dreptate între copil şi mamă. Între aceste două inimi, nu poate fi decât un singur judecător. Judecătorul acesta este Dumnezeu! Dumnezeu, care, adeseori, îşi aşază răzbunarea în sânul familiilor, şi se slujeşte veşnic de copii împotriva mamelor, de taţi împotriva fiilor, de popoare împotriva regilor, de prinţi împotriva naţiunilor, de toţi împotriva tuturor, înlocuind în lumea sufletească sentimentele cu alte sentimente, aşa cum franzele tinere le înlocuiesc pe cele vechi primăvara, şi acţionând în vederea unei ordini imuabile, a unui ţel numai de el ştiut. Fără îndoială, totul se îndreaptă spre sânul lui, sau, şi mai exact, se întoarce acolo.

Asemenea cugetări religioase, atât de fireşti inimii bătrânilor, pluteau răzleţe ia sufletul doamnei d'Aiglemont; ele se zbuciumau, pe jumătate luminoase, când afundându-se, când ivindu-se limpezi, ca nişte flori ce se zbat deasupra apelor În timpul unei furtuni. Marchiza se aşezase pe o bancă obosită, slăbită de o lungă meditare, de una dintre acele reverii în lumina cărora întreaga viaţă se ridică şi se desfăşoară în faţa ochilor celor care îşi presimt moartea.

Femeia aceasta, îmbătrânită înainte-de vreme, ar fi reprezentat pentru un poet în trecere pe bulevard un tablou ciudat. Văzând-o cum sta acolo, în umbra subţire a unui salcâm, umbra unui salcâm la amiază, oricine ar fi putut să citească unul dintre miile de lucruri scrise pe acel chip, rămas palid şi rece chiar şi sub razele fierbinţi ale soarelui. Figura sa plină de expresie înfăţişa o anume trăsătură încă şi mai gravă decât o viaţă la declinul ei, sau mai profundă decât un suflet gârbovit de experienţă. Era unul dintre acele tipuri care, între mii de fizionomii neluate în seamă pentru că sunt lipsite de orice particularitate, vă face să vă opriţi pentru o clipă şi să cugetaţi; întocmai cum, între miile de tablouri dintr-un muzeu, sunteţi impresionaţi puternic fie de capul sublim în care Murillo a pictat durerea maternă, fie de obrazul Beatricei Centi în care Guido Reni a

ştiut să zugrăvească cea mai tulburătoare inocenţă pe fondul celei mai înspăimântătoare crime, fie de sumbra faţă a lui Filip al II-lea în care Velazquez a imprimat pentru totdeauna măreaţa groază pe care trebuie s-o inspire regalitatea. Unele figuri omeneşti sunt imagini despotice care vă vorbesc şi vă întreabă, care răspund la gândurile voastre tainice şi chiar închipuiesc poeme întregi. Faţa de gheaţă a doamnei d'Aiglemont era unul dintre asemenea poeme teribile, unul dintre asemenea chipuri răspândite cu miile în Divina Comedie a lui Dante Alighieri.

În timpul scurtului anotimp cât femeia se află în floare, trăsăturile frumuseţii sale slujesc uimitor de bine disimulării la care slăbiciunea ei firească şi legile noastre sociale o condamnă. Sub strălucitoarea lumină a obrajilor ei fragezi, sub flacăra ochilor săi, sub ţesătura graţioasă a trăsăturilor sale aşa de fine, a atâtor linii multiplicate, arcuite ori drepte, dar pure şi desăvârşit stăpânire, toate emoţiile ei pot rămâne secrete; atunci roşeaţa însăşi nu dovedeşte nimic colorând şi mai mult nişte culori, oricum atât de vii; toate flăcările lăuntrice se îmbină atunci atât de bine cu lumina acelor ochi înflăcăraţi de viaţă, că până şi flacăra trecătoare a unei suferinţe nu mai apare decât ca un farmec mai mult. Aşa încât, nimic nu este atât de discret ca un chip tânăr, pentru că nimic nu este mai imobil. Figura unei femei tinere are liniştea, strălucirea, limpezimea suferinţei unui lac. Fizionomia femeilor nu începe decât la treizeci de ani, până la această vârsta, pictorul nu găseşte în chipurile lor decât culori trandafirii şi albe, surâsuri şi expresii care repetă un acelaşi gând, gândul tinereţii şi al iubirii, gând uniform şi fără profunzime; la bătrâneţe însă, totul a vorbit în fiinţa femeii, pasiunile s-au încrustat pe chipul său; ea a fost amantă, soţie, mamă; expresiile cele mai violente, de bucurie şi de durere, în cele din urmă i-au schimonosit şi i-au pocit trăsăturile, i s-au întipărit în mii de riduri, care toate au un limbaj; iar un cap de femeie devine atunci sublim prin groaza lui, frumos prin melancolia lui sau

magnific prin liniştea sa; dacă ne este îngăduit a urma această stranie metaforă, lacul secat lasă atunci să se vadă toate torentele ce l-au alcătuit; un cap de bătrână nu mai aparţine nici lumii care, frivolă, se înspăimântă să zărească în el ruina tuturor ideilor de eleganţă cu care e obişnuită, nici artiştilor de rând care nu descoperă în el nimic, ci adevăraţilor poeţi, aceia care au sentimentul unui frumos independent de toate convenţiile pe care se întemeiază atâtea prejudecăţi în materie de artă şi frumuseţe.

Deşi doamna d'Aiglemont purta pe cap o bonetă la modă, era uşor de văzut că părul ei, cândva negru, fusese încărunţit de crude suferinţe; dar felul cum îl despărţea în două printr-o cărare la mijloc dovedea bunul ei gust, ilustrând graţioasele deprinderi ale femeii elegante şi încadrând minunat fruntea-i veştejită şi ridată, în forma căreia, se mai puteau vedea câteva urme din vechea-i strălucire. Conturul feţei sale, regularitatea trăsăturilor dădeau o idee, slabă, într-adevăr, despre frumuseţea de care trebuie să fi fost mândră cândva; însă aceste indicii ilustrau şi mai mult durerile ce trebuie să fi fost destui de crunte pentru a-i brăzda faţa, pentru a-i scobi tâmplele, a-i scofâlci obrajii, a-i învineţi pleoapele şi a i le lăsa fără gene, acest farmec al privirii. Totul era tăcut în fiinţa acestei femei: umbletul şi mişcările ei aveau acea încetineală gravă şi măsurată ce impun respect. Modestia sa, schimbată în sfială, părea să fie rezultatul deprinderii, pe care-o căpătase de câţiva ani încoace, de a se feri de fiica ei; iar vorba-i era rară şi slabă, ca a tuturor celor siliţi să reflecteze, să se concentreze, să trăiască închişi în sine.

Această atitudine şi această interiorizare inspirau un sentiment nedesluşit, care nu era nici de teamă, nici de compătimire, dar în care se contopeau tainic şi ciudat toate gândurile pe care le pricinuiseră aceste simţăminte diferite. În sfârşit, natura ridurilor ei, felul în care îi era încreţit chipul, paloarea privirii îndurerate, totul vorbea limpede despre acele lacrimi vărsate în inimă, care niciodată nu cad

pe pământ. Nefericiţii obişnuiţi să contemple cerul pentru a-i implora să-i scape de chinurile vieţii ar fi recunoscut lesne în ochii acestei mame crudele deprinderi ale unei rugăciuni făcute clipă de clipă şi uşoarele vestigii ale acelor dureri tainice care sfârşesc prin a nimici florile sufletului, ba până şi sentimentele de mamă. Pictorii pot zugrăvi, cu ajutorul culorilor, asemenea portrete, dar ideile şi cuvintele sunt neputincioase să le traducă fidel; există în nuanţele culorii obrazului şi în aerul unui chip fenomene de neexplicat, pe care sufletul le simte văzându-le; dar povestirea evenimentelor cărora le datorează nişte schimbări de fizionomie atât de teribile constituie singura putinţă ce-i rămâne poetului spre a le face înţelese.

Figura aceasta reflecta o furtună liniştită şi rece, o luptă tainică între eroismul durerii materne şi infirmitatea sentimentelor noastre, care sunt finite ca şi noi, şi în care nimic nu este infinit. Suferinţele acelea veşnic refulate pricinuiseră cu timpul ceva bolnăvicios în făptura acelei femd. Fără îndoială, anumite emoţii prea violente vătămaseră fizic inima de mamă, şi cine ştie ce boală, vreun anevrism poate, o ameninţa lent pe Julie, fără ca ea să ştie. Durerile adevărate stau aparent atât de liniştite în patul adânc pe care şi l-au făcut, în care ele par că dorm, dar de unde continuă să distrugă sufletul, ca acel înfricoşător acid care perforează cristalul! În clipa aceea, două lacrimi se rostogoliră pe obrajii marchizei, care se ridică de parcă o cugetare mai sfâşietoare decât toate celelalte ar fi înjunghiat-o brusc. De bună seamă că meditase la viitorul scumpei sale Moina. Şi, prevăzând durerile ce-o aşteptau pe fiica ei, toate nenorocirile propriei sale vieţi i se redeşteptaseră în inimă.

Situaţia acestei mame va fi înţeleasă după ce o vom explica pe cea a fiicei sale.

Contele de Saint-Héreen plecase de vreo şase luni într-o misiune politică. În lipsa lui, Moina, care la toate vanităţile de tânără stă până adăuga năzuroasele toane de copil

răsfăţat, se distrase, fie din nesocotinţă, fie pentru a se supune miilor de cochetării ale femeii, şi poate şi pentru a-şi încerca puterea, jucându-se cu pasiunea unui bărbat abil, dar fără inimă, care se declara beat de iubire, de acea iubire cu care se combină toate micile ambiţii sociale şi vanitoase ale unui infatuat. Doamna d'Aiglemont, pe care o lungă experienţă o învăţase să cunoască viaţa, să judece oamenii, să se teamă de lume, observase progresele acelei intrigi şi presimţise pierderea fiicei sale, văzând-o cum cade în mâinile unui om pentru care nimic sfânt nu exista. Oare nu însemna pentru ea un lucru îngrozitor să constate că bărbatul pe care Moina îl asculta fermecată era un desfrânat? Copila ei scumpă se afla, deci, pe marginea unei prăpăstii. Marchiza ştia aceasta, cu o certitudine îngrozitoare, şi nu îndrăznea s-o oprească, pentru că în faţa contesei tremura. Ştia dinainte că Moina n-are să asculte niciunul dintre înţeleptele sale avertismente; nu avea nici o putere asupra acestui suflet – de fier, pentru ea; foarte maleabil, pentru ceilalţi. Dragostea de mamă a marchizei ar fi îndemnat-o să ocrotească nenorocirile unei pasiuni îndreptăţite de nobilele însuşiri ale seducătorului; fata ei însă se supunea unei simple cochetării; iar pe contele Alfred de Vandenesse marchiza îl dispreţuia, ştiind că era un bărbat ce nu considera lupta lui cu Moina decât ca pe o partidă de şah.

Cu toate că Alfred de Vandenesse îi producea groază nefericitei mame, ea era silită să-şi îngroape în cea mai adâncă umbră a inimii motivele supreme ale aversiunii sale. Era legată intim de marchizul de Vandenesse, tatăl lui Alfred, şi această prietenie, respectabilă în ochii lumii, îi îngăduia tânărului să vină ca în familie la doamna de Saint-Héreen, faţă de care se prefăcea că din copilărie nutreşte o pasiune. De altminteri, zadarnic doamna d'Aiglemont s-ar fi hotărât să arunce între fiica sa şi Alfred de Vandenesse cumplitul cuvânt ce ar fi trebuit să-i despartă; era sigură că n-ar reuşi, în ciuda gravităţii acelui cuvânt, care ar fi

dezonorat-o în ochii fiicei sale. Alfred era mult prea corupt, iar Moina mult prea isteaţă ca să creadă într-o astfel de mărturisire, de care tânăra contesă şi-ar fi râs, considerând-o drept o viclenie de mamă. Doamna d'Aiglemont îşi construise cu propriile-i mâini închisoarea şi se zidise pe sine însăşi în ea, ca să moară privind cum Moina îşi va pierde frumoasa viaţă, acea viaţă devenită gloria, fericirea şi mângâierea bătrânei, o existenţă ce-i era de o mie de ori mai scumpă decât a sa însăşi, Suferinţe îngrozitoare, de necrezut, de nespus! Prăpastie fără fund!

Aştepta nerăbdătoare scularea fiicei ei, şi totodată se temea, asemenea unui nenorocit condamnat la moarte care ar vrea să isprăvească odată cu viaţa şi care totuşi se înfioară gândindu-se la călău. Marchiza luase hotărârea să facă o ultimă încercare; şi poate că se temea mai puţin de eşecul încercării sale, cât de a primi încă una dintre acele răni atât de dureroase pentru inima ei şi care-i sleiseră întregul curaj. Dragostea sa de mamă aici ajunsese: să-şi iubească fata, să se teamă de ea, să ştie că o aşteaptă o lovitură de pumnal şi să meargă înainte.

Sentimentul matern este atât de mare în inimile iubitoare, încât, înainte de a ajunge la indiferenţă, o mamă trebuie ori să moară, ori să se sprijine pe o altă mare putere – religia sau dragostea. De când se trezise în dimineaţa aceea, fatala memorie a marchizei îi reînviase câteva dintre acele fapte, mici în aparenţă, dar care în viaţa sufletească reprezintă evenimente mari. Într-adevăr, uneori un gest dezvăluie o întreagă dramă, accentul unui cuvânt sfâşie o întreagă viaţă, nepăsarea unei priviri ucide cea mai fericită iubire. Marchiza d'Aiglemont, din nefericire, văzuse prea multe asemenea gesturi, auzise prea multe asemenea cuvinte, primise prea multe asemenea priviri cumplite sufletului, pentru ca amintirile ei să-i mai lase vreo nădejde. Totul îi dovedea că Alfred o alungase din inima fiicei sale, în care ea rămânea, ea, mama, mai puţin ca o plăcere şi mai mult ca o datorie. Mii de lucruri, nimicuri chiar, îi adevereau purtarea

detestabilă a contesei faţă de ea, nerecunoştinţa pe care marchiza poate că o privea ca pe o pedeapsă. Ea căuta scuze pentru fiica sa în hotărârile Providenţei, ca să mai poată încă adora mâna care o lovea, în acea dimineaţă îşi aminti totul, şi totul îi răni din nou inima atât de crud, încât cupa ei, plină de amaruri, trebuia să se reverse dacă ar fi picurat în ea cea mai uşoară mâhnire. O singură privire rece o putea ucide pe marchiză.

E dificil de zugrăvit aceste fapte zilnice, dar câteva vor fi suficiente, poate, să le ilustreze şi pe celelalte. Astfel, marchiza, devenind puţin surdă, nu izbutise niciodată s-o facă pe Moina să vorbească, pentru ea, ceva mai tare; iar în ziua când, în naivitatea ei de fiinţă suferindă, o rugă pe fiica sa să repete o frază din care nu prinsese nimic, contesa se supuse, dar cu un aer atât de ursuz, încât nu-i mai îngădui doamnei d'Aiglemont să-i repete vreodată modesta rugăminte. Din ziua aceea, atunci când Moina povestea vreo întâmplare sau când vorbea, marchiza avea grijă să se dea mai aproape de ea; adeseori însă contesa părea plictisită de infirimtatea pe care, necugetat, i-o reproşa mamei sale. Exemplul acesta, ales dintr-o mie, nu putea răni decât inima unei mame. Toate aceste lucruri poate că i-ar fi scăpat unui observator, pentru că ele erau numai nişte nuanţe de nesesizat pentru alţi ochi decât cei ai unei femei. Astfel, doamna d'Aiglemont îi spusese într-o zi fiicei sale că prinţesa de Cadignan venise s-o vadă, şi Moina a exclamat pur şi simplu: „Cum! A venit pentru tine?” Aerul cu care au fost rostite aceste cuvinte şi tonul cu care contesa le-a spus ilustra în nuanţe uşoare o uimire, un dispreţ elegant ce-ar face o inimă totuşi tânără şi tandră să găsească filantropică datina în virtutea căreia sălbaticii îşi ucid bătrânii, atunci când aceştia nu se mai pot ţine de creanga unui arbore zgâlţâit cu putere. Doamna d'Aiglemont se ridicase, zâmbise şi se dusese să plângă în taină. Oamenii binecrescuţi, şi femeile mai ales, nu-şi trădează sentimentele decât prin câteva trăsături imperceptibile,

care fac totuşi să se ghicească tremurai inimilor lor de către cei ce pot regăsi în propria lor viaţă situaţii analoge celor ale acestei mame chinuite. Năpădită de amintirile sale, doamna d'Aiglemont revăzu unul dintre acele fapte microscopice, atât de usturătoare, atât de crude, în care ea niciodată nu zărise mai bine decât în această clipă cruntul dispreţ ascuns sub zâmbete.

Lacrimile ei însă secară atunci când auzi deschizându-se storurile de la camera în care dormea fiica sa. Alergă înspre ferestre, luând-o pe cărarea ce trecea de-a lungul gardului de fier în faţa căruia stătuse până atunci. Mergând aşa, băgă de seamă grija deosebită pe care o depusese grădinarul în a grebla nisipul de pe această alee, destul de rău întreţinută de câtva timp.

Când doamna d'Aiglemont ajunse sub ferestrele fiicei sale, storurile se reînchiseră brusc.

— Moina? Spuse ea.

Nici un răspuns.

— Doamna contesă e în salonaş, spuse femeia de cameră a doamnei Moina, atunci când marchiza, intrând în casă, întrebă dacă fiica sa se sculase.

Doamna d'Aiglemont avea inima prea plină şi capul prea îngândurat ca să mai cugete în acea cupă la nişte lucruri atât de neînsemnate; intră grăbită în salonaş, unde o găsi pe contesă într-un capot de casă, cu o bonetă aruncată neglijent peste părul în dezordine, cu picioarele în papuci, cu cheia de la camera ei legată de cingătoare, cu faţa umbrită de gânduri aproape furtunoase, şi puternic îmbujorată. Sta pe un divan şi părea că meditează la ceva.

— Ce vrei? Spuse ea, cu o voce aspră. Ah! Tu eşti, mamă? Adăugă apoi, cu un aer distrat, după ce se întrerupsese singură.

— Da, copila mea, e mama ta.

Tonul cu care doamna d'Aiglemont rosti aceste cuvinte ilustra o efuziune sufletească şi o tulburare lăuntrică despre care cu greu s-ar putea da o idee fără a folosi

cuvântul de sfinţenie. Într-adevăr, marchiza luase atât de bine caracterul sacru al unei mame, încât fiica sa fu impresionată şi se întoarse spre ea cu o mişcare exprima totodată şi respect, şi îngrijorare, şi remuşcare. Marchiza închise uşa de la acel salon în care nimeni nu putea să între fără a face zgomot în antreu. O astfel de izolare ferea de orice indiscreţie.

— Copila mea, spuse marchiza, e de datoria mea să te luminez în privinţa uneia dintre cele mai însemnate crize din viaţa noastră de femei, şi în care te afli tu acum, poate fără să-ţi dai seama, dar despre care vreau să-ţi vorbesc, mai puţin ca mamă şi mai mult ca prietenă, Căsătorindu-te, ai devenit liberă să faci ce vrei, nu ai de dat socoteală decât soţului tău; dar eu te-am făcut să simţi atât de puţin autoritatea maternă (şi poate că asta a fost o greşeală), încât mă cred în drept să fiu ascultată de tine, cel puţin o dată, în situaţia gravă în care trebuie să ai nevoie de un sfat. Gândeşte-te, Moina, că te-am căsătorit cu un bărbat de mare valoare, de care poţi fi mândră, care.

— Mamă, exclamă Moina cu un aer îmbufnat şi întrerupând-o, ştiu ce ai să-mi spui. Ai să-mi ţii o predică în legătură cu Alfred.

— N-ai ghicit aşa de bine, Moina, reluă grav marchiza încercând să-şi stăpânească lacrimile, dacă n-ai simţi.

— Ce? Întrebă ea, cu un aer aproape dispreţuitor. Dar, mamă, în adevăr.

— Moina, exclama doamna d'Aiglemont făcând un efort extraordinar, trebuie să asculţi cu atenţie ceea ce vreau să-ţi spun.

— Ascult, spuse contesa, încrucişându-şi braţele şi afectând o supunere obraznică. Îngăduie-mi, mamă, adăugă apoi cu un sânge rece de necrezut, s-o sun pe Pauline ca s-o trimit.

Sună.

— Scumpa mea copilă, Pauline nu poate auzi.

— Mamă, reluă contesa cu un aer serios şi care ar fi trebuit să-i pară extraordinar mamei, sunt datoare.

Se opri, căci camerista intrase.

— Pauline, du-te tu însăţi la Baudran şi vezi de ce nu am primit încă pălăria mea.

Se aşeză iar şi o privi cu atenţie pe mama sa. Marchiza, cu inima clocotind, cu ochii uscaţi şi simţind atunci una dintre acele emoţii ale sale a căror durere nu poate fi înţeleasă decât de o mamă, luă cuvântul spre a o preveni pe Moina de primejdia în care aluneca. Dar, fie că tânără contesă se simţea jignită de bănuielile pe care mama sa le nutrea faţa de fiul marchizului de Vandenesse, fie că fu cuprinsă de una dintre acele nebunii de neînţeles al căror secret stă în lipsa de experienţă a tuturor celor tineri, ea profită de o pauză făcută de mama sa şi-i spuse râzând silit:

— Mamă, au te credeam geloasă decât pe tatăl.

La cuvântul acesta, doamna d'Aiglemont închise ochii, lăsă capul în jos şi scoase cel mai uşor dintre toate suspinele. Îşi aruncă apoi privirile în sus, ca pentru a se supune sentimentului de neînfrânt ce ne face să-l invocăm pe Dumnezeu în marile crize ale vieţii; pe urmă, îşi îndreptă spre fiica sa ochii plini de o măreţie teribilă şi plini totodată de o durere adâncă.

— Fata mea, spuse apoi cu un glas foarte schimbat, ai fost mai fără milă faţă de mama ta decât însuşi bărbatul pe care ea l-a înjosit, mai fără milă decât va fi, poate, însuşi Dumnezeu!

Doamna d'Aiglemont se ridică; dar, când ajunse la uşă, întoarse capul, nu văzu în ochii fiicei sale decât uimire, ieşi apoi şi izbuti să meargă până în grădină, unde puterile o părăsiră. Acolo, simţind nişte dureri ascuţite în inimă, se prăbuşi pe o bancă. Privirile ei, rătăcind pe nisip, zăriră urma proaspătă a unui pas de bărbat ale cărui ghete lăsaseră nişte semne foarte uşor de recunoscut. Fără nici o îndoială, copila ei era pierdută; atunci i se păru că înţelege motivul comisionului dat Paulinei. Gândul acesta crud fu

însoţit de o revelaţie mai odioasă decât tot restul. Îşi închipui că fiul marchizului de Vandenesse distrusese în inima scumpei Moina respectul datorat de o fiică mamei sale. Suferinţa ei spori şi marchiza leşină rămânând ca adormită, Tânără contesă socoti că mama sa îşi permisese să-i dea o palmă peste botic cam prea tare şi gândi că, seara, o mângâiere sau câteva atenţii vor fi de ajuns spre-a o împăca. Auzind un ţipăt de femeie în grădină, privi într-o doară pe fereastră în clipa în care Pauline, care nu plecase încă, striga după ajutor, ţinând-o pe marchiză în braţe.

— Să n-o sperii pe fată! Fu ultimul cuvânt pe care-l rosti această mamă.

Moina văzu cum e transportată mama sa, palidă, leşinată, respirând anevoie, dar mişcându-şi braţele de parcă vroia să se lupte cu cineva ori să vorbească. Îngrozită de acel spectacol, Moina îşi urmă mama, ajută în tăcere să fie culcată pe patul ei şi să fie dezbrăcată. Greşeala pe care-o făcuse o copleşea.

Abia în clipa aceea supremă izbutea s-o cunoască pe mama ei, dar nu mai putea să îndrepte nimic. Vru să rămână singură cu ea; şi, atunci când nu mai rămăsese nimeni în cameră, când simţi răceala acelei mâini totdeauna mângâietoare pentru ea, izbucni în lacrimi. Trezită de lacrimile contesei, marchiza mai putu s-o privească o dată pe scumpa sa Moina; apoi, la hohotele ei de plâns, ce parcă vroiau să-i sfarme sânul gingaş şi răvăşit, marchiza îşi privi surâzând fiica. Surâsul ei dovedea tinerei parizience că inima unei mame este un abis, în adâncul căruia se află pururea o iertare.

De îndată ce starea marchizei fu cunoscută, oameni călări fură trimişi după doctor, după chirurg şi după nepoţii doamnei d'Aiglemont. Tânără marchiză şi copiii ei sosiră în acelaşi timp cu medicii şi alcătuiră o adunare destul de impunătoare, tăcută şi îngrijorată, la care se adăugară şi servitorii. Tânără marchiză, neauzind nici un zgomot, bătu încet în uşa camerei. La sunetul aceia, Moina, trezindu-se

desigur dia durerea sa, deschise brusc cele două canaturi, aruncă priviri năuce spre acea adunare a întregii familii şi se arătă într-o neorânduială ce vorbea mai puternic decât orice limbă. La vederea acestei remuşcări întruchipate, toţi amuţiră. Erau uşor de văzut picioarele marchizei ţepene şi întinse convulsiv pe patul de moarte. Moina se sprijini de uşă, îşi privi rudele şi spuse cu o voce spartă:

— Am pierdut-o pe mama!

Paris, 1828 – 1844

APENDICE.

Mai multe persoane au întrebat dacă eroina din Revederea, din Femeia la treizeci de ani, din Degetul lui Dumnezeu şi din Ispăşirea nu era, sub diferite nume, acelaşi personaj. Autorul n-a putut să dea nici un răspuns la aceste întrebări. Dar poate că gândul său va fi exprimat clar în titlul care reuneşte aceste scene separate.

Personajul ce străbate, ca să spun aşa, cele şase tablouri din care se compune Aceeaşi poveste nu este o figură, e un gând. Cu cât acest gând îmbracă deosebite costume, cu atât el redă mai bine intenţiile autorului, Ambiţia sa este de a transmite sufletului vagul unei reverii din care femeile să poată redeştepta câteva dintre impresiile vii pe care le-au păstrat, să reînsufleţească amintirile risipite în viaţă, spre a scoate din de câteva învăţăminte.

Exista o foarte mare lacună în această schiţă între Revederea şi Femeia de treizeci de ani; autorul a umplut-o cu un nou fragment, intitulat Suferinţe tainice.

Femeile vor completa, fără îndoială, tranziţiile nedesăvârşite; dar a fi înţeles la fel de toate minţile este ceva imposibil Există, oare, vreo religie care să nu fi fost obiectul a mii de contradicţii? N-ar fi, oare, nebunie să ceri de la biata operă a unui om favoarea pe care nu o capătă nici instituţiile omeneşti?

Alte reproşuri i-au fost adresate autorului relativ la brusca dispariţie a unei tinere, în Cele două întâlniri. Ar exista însă în întreaga lucrare incoerenţe şi mai puternice, dacă

autorul ar fi dator să aibă mai multă logică decât au evenimentele din viaţă. El ar putea să spună aici că hotărârile cele mai importante se iau totdeauna într-o clipă, că el a vrut să reprezinte pasiunile ivite rapid, care supun întreaga existenţă la o anume idee dintr-o zi; dar de ce ar încerca să explice prin logică ceea ce trebuie să fie înţeles prin sentiment?

De altfel, orice justificare ar fi ori falsă, ori inutilă pentru cei care nu sesizează sensul ascuns în Cele două întâlniri şi ale căror elemente alcătuiesc fragmentul intitulat Degetul lui Dumnezeu, adăugat, în această ediţie, cu un capitol care poate că va motiva mai bine fuga fiicei legitime, alungată de ura unei mame neînduplecate, pe care ea nu vrea s-o scuze de vina săvârşită. Asemenea întâmplări sunt mai puţin rare decât se crede.

Deşi viaţa socială are, tot aşa de bine ca şi viaţa fizică, legi în aparenţă imuabile, nu veţi întâlni nicăieri nici timpul, nici inima la fel de bine rânduite ca trigonometria lui Legendre.

Dacă autorul nu poate să zugrăvească toate capriciile unei vieţi duble, cel puţin trebuie să i se permită a alege ceea ce i se pare mai poetic.

Paris, 25 martie 1834

SFÂRŞIT

1 Instrument muzical, folosit în fanfarele militare franceze până pe la 1860.

2 Trăiască împăratul!

3 Jean-Baptiste Gaspar Deburau (1796-1846), un foarte popular şi celebru actor de circ, mim şi acrobat, devenit proverbial pentru calmul imperturbabil cu care se lăsa încadrat de cuţitele aruncate împrejurul lui pe panoul de

lemn în faţa căruia era aşezat. A murit într-un accident survenit pe când efectua o primejdioasă figură acrobatică.

4 Aşa cum explică Balzac în Les Chouans, cuvântul gars, care se pronunţă gá, este o rămăşiţă celtică. Folosit pentru a desemna pe locuitorii Bretaniei – provincie închistată în tradiţii medievale şi ostilă Revoluţiei franceze, împotriva căreia a luptat cu arma în mână – gars a devenit sinonim cu contrarevoluţionar (vezi Balzac, Şuanii).

5 Mic evantai ce apără obrajii de căldura focului din şemineu.

6 Regele.

7 În mitologia greacă, zeiţa vânătorii, protectoare a animalelor şi a păsărilor (la romani, Diana); printre alte atribuţii o avea şi pe aceea de a veghea asupra castităţii. I-a fost închinat celebrul templu din Efes.

8 Hambarele publice, clădite de Napoleon în 1807, ca depozit de grâne de rezervă, pe bulevardul Bourdon, şi distruse în 1871.